

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

Átiktatva: J/67.

J/641.

J/5219.

SZÁMÚ

BESZÁMOLÓ

A Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek
helyzetéről

Előadó: Dr. Dávid Ibolya
igazságügy-miniszter

Budapest, 2001. október

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	4
-----------------	---

I. I. Általános helyzetleírás.....6

11. Demográfiai, nyelvi, szociális, kulturális jellemzők, tendenciák, a 2001. évi népszámlálás.....6	6
11. A kisebbségi önkormányzatok működésének tapasztalatai....	10
12. Kisebbségi jogérvényesülés megyei szinten.....	15
4. A kisebbségi civil szervezetek, egyesületek	23
5. Jogalkotás a) A kisebbségeket érintő jogszabályi változások	26
b) A kisebbségi törvény és a kapcsolódó jogszabályok módosításáról.....	29
c) Az antidiszkriminációs jogalkotás helyzete.....	31
6. Az anyagi támogatás rendszere, a többcsatornás finanszírozás forrásai.....	32
7. A kisebbségi oktatás.....	36
a) jogi szabályozása.....	37
b) finanszírozása, tárgyi feltételei.....	38
c) A kisebbségi oktatás tartalmi fejlesztése.....	40
d) A kisebbségi nevelés, oktatás formái, struktúrája....	43
8. A kisebbségi közművelődés, hagyományőrzés, közösségi élet, művészeti tevékenység	49
11. A kisebbségek anyanyelvi hitélete	55
10. Kutatás	57
11. Média	65
12. Kiadói-terjesztői tevékenység	76
13. Nyelvi állapot, kisebbségi nyelvhasználat	78
14. Nemzetközi kapcsolatrendszer, anyaországi, anyanemzeti kapcsolatok, partnerkapcsolatok	79

II. Az egyes kisebbségek helyzetének leírása

99

- A magyarországi bolgárokról..... 99
- A magyarországi cigányokról 101
- A magyarországi görögökről 132
- A magyarországi horvátokról 134
- A magyarországi lengyelekről 139
- A magyarországi németekről 141
- A magyarországi örményekről 151
- A magyarországi románokról 153
- A magyarországi ruszinokról..... 159
- A magyarországi szerbekről 161
- A magyarországi szlovákokról 165
- A magyarországi szlovénekről 169
- A magyarországi ukránokról 173

III. További kisebbségpolitikai feladatok..... 175

Mellékletek jegyzéke

Mellékletek 1-50-ig

Bevezetés

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (kisebbségi törvény) 62. § (3) bekezdése szerinti kötelezettsége alapján a Kormány kétévente beszámol az Országgyűlésnek a Magyar Köztársaság területén élő kisebbségek helyzetéről. A kisebbségi törvény hatályba lépését követően a kisebbségek helyzetéről készült J/3670. számú, legelső beszámolót az igazságügy-miniszter előterjesztésében 1997 márciusában fogadta el az Országgyűlés. A J/1397. számú, második "kétéves" kormánybeszámoló az 1997. február – 1999. február közötti időszakot fogta át. Az Országgyűlés 1999 novemberében fogadta el, ellenszavazat nélkül.

A fenti törvényi kötelezettségének eleget téve jelen dokumentummal a Kormány harmadízben ad átfogó beszámolót az Országgyűlés számára a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről. A beszámoló az 1999. február – 2001. február közötti időtartamot foglalja magába, időarányosan veszi figyelembe a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetében történt változásokat, miközben nem függetleníti őket azoktól a távolabbi vagy közelmúltbeli előzményektől, amelyek szerepet játszottak a jelen helyzet

kialakulásában. A beszámolási időszak eredményei, egyes problémái folyamatosan alakultak ki a kisebbségi törvény hatálybelépése óta eltelt közel 8 esztendő során, illetve a kisebbségi önkormányzati rendszer kialakulása óta eltelt 6 esztendő alatt.

Szerkezete a korábbi kétéves beszámoló tematikus körvonalait követi, a kisebbségi lét kérdéskörét annak minden vonatkozásában tárgyalja. Értelemszerű, hogy e harmadik kormánybeszámoló újabb, főként az elmúlt két év folyamatainak sajátosságait ismertető fejezeteket, fejezetrészeket is tartalmaz. A *Bevezető*-t követő *Általános helyzetleírás* című főfejezet első alfejezete utal a kisebbségek történeti eredetére, anélkül, hogy részletesen megismételné a két évvel ezelőtti beszámolóban már ismertetett régmúltbeli eseményeket; emlékeztet az 1990. évi népszámlálás főbb, kisebbségeket érintő demográfiai, társadalmi jellemzőire, melyekről a legújabb, a 2001. februári népszámlálás adatfelvételének összesítése után újabb és remélhetőleg pontosabb ismereteket szerzünk. Külön fejezet foglalkozik a kisebbségek érdekérvényesítésének jogi-politikai hátterével, az 1998-99-es választások eredményeként kialakult kisebbségi önkormányzati rendszer működésével, a civil szervezetek szerepének alakulásával. Új fejezetrész tárgyalja a megyei közigazgatási hivatalok tapasztalatainak alapján a kisebbségi önkormányzatok működésének tapasztalatait. Új fejezetként foglalkozik a kormánybeszámoló – megyei közgyűlési előterjesztések, tájékoztatók alapján – a megyei önkormányzatok kisebbségekkel kapcsolatos tevékenységével, a kisebbségek megyei szintű aktivitásával.

Az egyes kisebbségek helyzetének következetesen azonos szempontú leírása külön fejezetekben történik. A jelentést a beszámolóból értelemszerűen következő További kisebbségpolitikai feladatokat áttekintő fejezet zárja.

A beszámoló messzemenően támaszkodik szakértői elemzésekre, kormányzati rész-jelentésekre, és különösen a kisebbségek véleményére. Köszönet illeti a fenti közreműködőket, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosát, a megyei önkormányzatok közgyűléseinek vezetőit, kisebbségi szakreferenseit, a megyei közigazgatási hivatalok vezetőit és munkatársait, akik jelentéseikkel, tájékoztató anyagaikkal értékes információval járultak hozzá a beszámoló összeállításához, továbbá köszönet illeti a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének igazgatóját és munkatársait, a Központi Statisztikai Hivatal szakértőit, a Teleki László Intézet munkatársait.

II. Általános helyzetleírás

1. Demográfiai, nyelvi, szociális, kulturális jellemzők, tendenciák, a 2001. évi népszámlálás

A kisebbségi törvényben meghatározásra került a nemzeti és etnikai kisebbség fogalma, eszerint az országunkban államalkotó tényezőként elismert *"nemzeti és etnikai kisebbség (...) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul"*. /kisebbségi törvény, I. Fejezet 1.§ (2) bekezdés/.

E törvény értelmében Magyarországon honos nemzeti és etnikai kisebbségnek minősül *a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán népcsoport*.

Anélkül, hogy megismételnénk a korábbi beszámoló idevonatkozó részeit, amelyek bővebben ismertették a hazai kisebbségek általános jellemzőit, történeti eredetét, területi elhelyezkedését (lásd a J/1397 sz. Kormánybeszámolót), röviden emlékeztetünk a hazai nemzeti, etnikai kisebbségek néhány lényeges közös vonására: évszázadok óta élnek a magyar állam keretei között, nagy részük kettős tudatú, magyarságtudatuk legalább olyan erős, mint nemzeti kisebbségi tudatuk. Többnyire a szabályozott irodalmi nyelv létrejötte előtt hagyták el eredeti lakhelyüket és közösségeiket, s e tényből következően napjainkban beszélt élő nyelvük (nyelvjárásaik) általában archaikus nyelvi változatok.

Az 1990. évi népszámlálási adatok szerint a magyarországi népesség 97,8 százalékát tették ki a magyar nemzetiségűek és 98,5 százalékát a magyar anyanyelvűek; az ország 10.374.823 fős lakosságából ekkor 232.751 fő vállalta nemzeti kisebbségi hovatartozását (e számban a népszámlálási adatokban tovább nem bontható "egyéb nemzetiségű" csoport 19.640 főből áll, akiknek egy része Magyarországon honos – örmény, ruszin, ukrán stb. - nemzeti és etnikai kisebbség tagja), s 137.724 fő vallotta anyanyelvének valamely kisebbség nyelvét (3. sz. melléklet).

Mérvadó becslések szerint az egyes hazai nemzeti, etnikai kisebbségek létszáma ennél magasabb: együttesen az ország 10 milliós népességének hozzávetőlegesen 8-10 százalékát teszik ki. E becslések szerint számuk a mintegy félmilliótól (cigányság) a néhány ezerig (ukránok) terjed (5. sz. *melléklet*). A kisebbségi szervezetek (reális) becslései a közösség létszámadatairól saját kimutatásaikon, kutatási eredményeiken, vagy a népszámlálás "nyelvismeret" számsorainak (6. sz. *melléklet*) értelmezésén alapulnak, kisebbségenként különböző mértékben térnek el a hivatalos statisztikai adatoktól, vagy éppenséggel egybeesnek, mint a román vagy a szlovén kisebbség esetében.

A cigányság magyarországi becsült lélekszámát tekintve európai becsült adatok viszonyításában 38 ország között a 4. helyen állunk. E tekintetben megelőznek Románia, Bulgária, Spanyolország, és közvetlenül követnek Szlovákia és Törökország (7. sz. *melléklet*).

A kisebbségi identitású és kötődésű népesség tényleges létszáma a népszámlálási és a becsült adatok között mozog. A becsült és a bevallott adatok közti eltérés egyrészt a kelet-közép európai országok kisebbségi kérdéseit érintő történelmi, társadalmi, társadalomlélektani jellegzetességekkel magyarázható, másrészt az érzelmi-kulturális kettős/többes kötődésű kisebbség dilemmáit is tükrözi népszámlálási összeírásakor: egyidejűleg vallják magukat magyarnak és kisebbséginek, amire az 1990. évi népszámlálás nem adott lehetőséget.

Az 1990. évi népszámlálás, majd a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXVIII. törvény (a továbbiakban: adatvédelmi törvény) elfogadása után a nemzetiségi népességre vonatkozó átfogó adatgyűjtések, felmérések nem történhettek. Az adatvédelmi törvény a nemzeti, nemzetiségi vagy etnikai hovatartozásra vonatkozó adatot a különleges adatok kategóriájába sorolja. Ma nem létezik olyan nyilvántartás, amely feltüntetné az állampolgárok nemzeti vagy etnikai kisebbségi csoporthoz való tartozását. A regisztráció hiánya néha ellentmondásos helyzetekhez vezethet, különféle, human szolgáltatásokat nyújtó szervezetek számára is megnehezíti az adott területen létező igények felmérését. Legutóbb az 1998-99-es kisebbségi

önkormányzati választásoknál is jelentkeztek ebből adódó diszfunkciók, a következmények jelenleg hatnak a kisebbségpolitikában.

A kisebbségi törvény szabályozása szerint valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető.

A 2001. évi népszámlálásról szóló 1999. évi CVIII. törvény rendelkezései nyomán a korábbi összeírásokhoz képest jelentős változtatásokra került sor. Ezen népszámlálási kérdőív a válaszadó nevét, személyi adatait nem tartalmazta, s ily módon a továbbiakban a név szerinti azonosítás nem lehetséges. Az anyanyelvre és a nemzetiségre vonatkozó kérdések száma kettővel nőtt, egyikük a kulturális értékekhez, hagyományokhoz való kötődést, a másik a családi, baráti közösségben használt nyelvtudást tudakolta. Mind a négy kérdés – a többes kötődés megjelölése céljából – három-három válaszlehetőséget tartalmazott. Ki-ki eldönthette, hogy a nemzetiségére vonatkozóan csak egy, vagy többes választ ad. A korábbi népszámlálásokhoz képest megkülönböztetésre kerültek a cigány (roma), beás és romani rovatok. A fenti kérdésekre a válaszadás nem volt kötelező.

A Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) a kérdőívet a nemzetiségek nyelvére, az országos kisebbségi önkormányzatok segítségével, lefordította, de a tapasztalatok azt mutatták, hogy az összeírók azokat a falvakban igen, a városokban – igény hiányában –nem használták.

Az ezredfordulós népszámlálás előkészítése nemzetiségi szempontból már 1992-ben megkezdődött. A Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban: MTA), a Kisebbségi Hivatal és a KSH 1992. szeptemberében konferenciát rendezett a nemzetiségi (etnikai) nyelvi csoportok statisztikájáról. A Kisebbségi Hivatal és a KSH a továbbiakban is folyamatos konzultációkat folytatott a 2001. évi népszámlálás előkészítéséről és a kérdőív összeállításáról.

1995-től a konzultációkba bevonták az országos kisebbségi önkormányzatokat is. Ennek nyomán több hazai kisebbség országos és regionális értekezletet tartott a népszámlálás fontosságáról és az esetlegesen még mindig jelenlevő nemzetiségi lakossági aggodalmak megszüntetése céljából.

Az adatok feldolgozása ad majd választ arra, hogy mennyire volt sikeres a népszámlálás előkészítése. Ugyanakkor azonban már az is fontos, hogy a tapasztalatok alapján a polgárok többsége készségesen válaszolt a kérdéskörre, s csak elenyésző olyan esetről tudunk, ahol a történelmi félelmek okán kisebbségi identitású személyek nem válaszoltak e kérdésekre.

A nemzeti és etnikai kisebbségek szórványban élnek az ország területén (1. sz. *melléklet*), az esetek döntő többségében olyan településeken laknak, ahol helyi szinten is számszerű kisebbséget alkotnak.

Az 1990-es népszámlálási adatok szerint a cigány nemzetiségű népesség 40 százaléka két megyében (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) koncentrálódik, míg a cigány anyanyelvű népesség Baranya, Somogy és Tolna megye falvaiban található legnagyobb számban (2. sz. melléklet).

A magyarországi kisebbségek gazdasági és társadalmi integrációja – a cigány kisebbség kivételével – befejezettnek tekinthető. Iskolázottsági, foglalkoztatási, jövedelmi mutatóik általában nem térnek el az azonos térségekben hasonló körülmények között élő többségi lakosságtól.

A cigány közösségek helyzete sok tekintetben más, mint a többi magyarországi kisebbségé. Esetükben hatványozottan vetődnek fel a szociális, szakképzési és oktatási problémák. Jelentősen megerősödött azonban a cigány közösségek önszerveződése, kialakulóban van a cigány középosztály. Mindezzel együtt, a cigány kisebbség integrációs esélyeinek növeléséhez a társadalom kiemelt figyelme szükséges.

2. A kisebbségi önkormányzatok működésének tapasztalatai

A vizsgált időszak (1999. február – 2001. február) a fejezetcímhez kötődően két fontos jellemzővel bír. Az egyik az, hogy a kisebbségi önkormányzatiság lényegét, alkotmányos alapját nyújtó jogi szabályozás változatlanból adódóan – sem alkotmánymódosításról, sem pedig a kisebbségi törvény érdemi módosításáról nem adhatunk számot – a kisebbségi önkormányzatiság annak tartalmát, célját illetően változatlan és az eredetileg meghatározott rendeltetését betöltő jogintézmény, amelynek immáron több mint 6 éves működési tapasztalataiból le lehet, és le is kell vonni bizonyos következtetéseket.

Ilyen következtetés az – és ezt a jogalkotó a kisebbségi törvény, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény, valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény módosításáról szóló 1999. évi LXV. törvény megalkotásával (a törvényt az Országgyűlés az 1999. június 22-i ülésnapján fogadta el) le is vonta –, hogy – és itt értünk el a vizsgált időszaknak előzőekben említett második jellemzőjéhez – a kisebbségi önkormányzatok létrehozásának (választásának) szabályozása nem adott teljes körű garanciát arra, hogy valamennyi kisebbség országos önkormányzattal rendelkezzen.

A fentebb idézett törvény a kisebbségi önkormányzati választással kapcsolatban két lényeges rendelkezést iktatott a rendszerbe. Az országos kisebbségi önkormányzatok választására szolgáló elektori gyűlés határozatképes, ha azon legalább a megválasztott elektorok fele részt vesz, továbbá határozatképtelenség esetén, 60 napon belül mód van az elektori gyűlés egyszeri ismételt összehívására. A jogalkotó a küszöb lezállításával, illetőleg a választás megismétlésével kívánta az alkotmányos visszasságot kiküszöbölni.

A jogalkotó a helyi kisebbségi önkormányzatok választásával kapcsolatos szabályokat is módosította, beléptetve a rendszerbe az időközi választás intézményét olyan módon, hogy a helyi kisebbségi önkormányzat képviselő-testületének feloszlata, feloszlása, illetőleg a szükséges létszám alá csökkenése esetén kötelezővé teszi az időközi választások kitzítését, illetőleg megtartását. E jogszabályi lehetőség ellenére a jogszabály-módosítás hatályba lépését követően (1999. július 28.) 27 kisebbségi önkormányzat megszűnt az időközi választások eredménytelensége miatt.

Összességében – most már a vizsgált időszak egészét nézve – 43-mal csökkent a kisebbségi önkormányzatok száma. A beszámolási időszak végén, 2001 februárjában összesen 1326 helyi kisebbségi önkormányzat működött. (Kisebbségek, valamint megyék szerinti megoszlásukat, illetve létrehozásuk módja szerinti megoszlásukat a 8., 9. és 10. számú *melléletek* tartalmazzák.)

Az országos önkormányzatokra vonatkozó immáron módosított választójogi rendelkezések a hozzájuk fűzött reményeket beváltották, hiszen 1999. szeptember 18-án a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata megalakult.

Tekintettel arra, hogy még a korábbi szabályozás alapján az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 1999. január 24-i, valamint az Ukrán Országos Önkormányzat 1999. február 6-i dátummal létrejött, a vizsgált időszakban kialakult az országos kisebbségi önkormányzati rendszer a maga teljességében, hiszen valamennyi – a Kisebbségi törvény által taxált – kisebbség létrehozta országos önkormányzatát, melyek azóta is folyamatosan működnek.

Miután jelen fejezetben a kisebbségi önkormányzatok működésével kapcsolatos tapasztalatokat taglaljuk, e körben az országos kisebbségi önkormányzatok működéséhez kapcsolódó egyik feltételről, a székházjuttatásról is számot kívánunk adni. Noha a Kormányt székházhoz juttatási kötelezettség már nem terhelte a két újonnan megalakult országos önkormányzat tekintetében, az egyenlő elbírálás elvét követve, annak érdekében, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok esélyegyenlősége minden tekintetben biztosított legyen, 2315/2000. (XII.20.) Korm. határozatával határozatlan időre az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat ingyenes használatába adott egy mintegy 300 m² alapterületű ingatlant. Figyelemmel arra, hogy az ukrán kisebbség a vizsgált időszakot megelőzően nem rendelkezett országos önkormányzattal, a Kormány az időben – 2040/1997. (II. 19.) Korm. határozattal – egyetértett azzal, hogy a magyarországi ukrán kisebbség oktatási és kulturális tevékenységét szolgáló ingatlan kerüljön megvásárlásra azzal, hogy magyarországi ukrán szervezet(ek) az ingatlant legfeljebb addig használhatja(ják), míg nem jön létre az ukrán kisebbség országos önkormányzata. Minthogy az Ukrán Országos Önkormányzat a fent említett időpontban megalakult, ezen ingatlan elégíti ki ideiglenes jelleggel az Ukrán Országos Önkormányzat székházigényét.

A kisebbségi törvény 62. § (1) bekezdése értelmében a Kormány – az érintett minisztériumok és országos hatáskörű szervek bevonásával, a megyei, fővárosi közigazgatási hivatalok vezetőinek közreműködésével – a Kisebbségi Hivatal útján segíti a kisebbségek jogainak és sajátos érdekeinek

érvényesülését, illetőleg szervezi ezek feltételeinek biztosítását. E törvényhely alapján a Kisebbségi Hivatal felvette a kapcsolatot a közigazgatási hivatalok vezetőivel annak érdekében, hogy képet alkothasson a közigazgatási hivatalok törvényességi ellenőrzési tapasztalatairól, mely tapasztalatok a helyi önkormányzatokról szóló, többször módosított 1990. évi LXV. törvény 98-99. §-ain alapulnak, és amely tapasztalatok a törvényességi ellenőrzés során észlelt hiányosságok feldolgozása, értékelése révén egy reális, a helyi kisebbségi önkormányzatok működésére vonatkozó kép kialakításához hozzájárulhatnak. A törvényességi ellenőrzési tapasztalatok természetesen nem alkalmasak a helyi kisebbségi önkormányzatok működésére vonatkozó komplex kép kialakítására, hiszen a törvényességi ellenőrzés nem terjed ki a helyi kisebbségi önkormányzatok döntéseinek teljességére, ugyanis az önkormányzati gazdálkodást érintő vizsgálat lefolytatása nem közigazgatási hivatali kompetencia, hanem az Állami Számvevőszék feladat- és hatáskörét képezi, de nem tartoznak ide a munkaügyi vita, egyéb bírósági eljárás alapjául szolgáló döntések sem.

A közigazgatási hivatalok az előzőekben hivatkozott felkérésnek eleget téve adatokat szolgáltatottak a vizsgálati időszak törvényességi ellenőrzési tapasztalatairól. Ezek közül a leglényegesebbek – melyek egyfelől a kisebbségi önkormányzati testületek működéséhez, másfelől feladat- és hatáskörelátásához, harmadsorban gazdálkodási tevékenységükhöz kötődnek – a következők.

A kisebbségi törvény 24. §-a, illetőleg 63. § (1) bekezdése értelmében a helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályokat eltérő rendelkezés hiányában megfelelően kell alkalmazni a helyi kisebbségi önkormányzatokra. A helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályok a már hivatkozott 1990. évi LXV. törvényben találhatóak, és ezen szabályok egy része a helyi önkormányzat és szervei döntéshozatali mechanizmusát rendezik. E szabályokat sértették meg több megyében a helyi kisebbségi önkormányzatok, amikor is testületi üléseiket nem tartották meg a minimum szükséges (évi 6) számban. Tekintettel arra, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok hatáskörüket e testületi üléseken gyakorolják, az évi 6 ülésnél kevesebb ülés szám megkérdőjelezi a tényleges működésüket. Az ülésekhez kapcsolódóan negatívumként jelentkezett sok esetben az ülés jegyzőkönyvezésének elmaradása, annak késedelmes megküldése a közigazgatási hivatalok felé.

A jegyzőkönyvek tartalmi hiányossága gyakran egy olyan működésbeli fogyatékosagra mutat rá, ami a határozathozatal csekély számában nyilvánul meg. Az érdemi tényleges működés ugyanis döntéshozatalt jelent, amelynek megjelenési formája a határozat. Ezek csekély száma azt jelzi, hogy a testület működése nem érdemi. A működéssel kapcsolatos hivatkozott és egyéb itt most fel nem sorakoztatott hiányosságai arra vezethetők vissza, hogy a kisebbségi önkormányzatok szervezeti és működési szabályait rendezni hivatott szabályaikat nem vagy csak hiányosan alkották meg, illetőleg főleg az újonnan alakult kisebbségi

önkormányzatok esetében hiányzik a kellő szakismeret, tapasztalat.

A hibák második csoportjába a feladat- és hatáskörrel összefüggő kérdések tartoznak. A helyi kisebbségi önkormányzatok feladat- és hatáskörét a kisebbségi törvény bontja ki. Ezek a feladat- és hatáskörök értelemszerűen – a kisebbségi önkormányzatoknak a kisebbségek kulturális autonómiájához kötődő feladat- és hatásköréből következően – lényegesen szűkebbek a helyi önkormányzati feladat- és hatásköröknél, amelyek egy-egy település életviszonyait gyakorlatilag teljes egészében lefedik. A helyi kisebbségi önkormányzatok esetenként – elsősorban a cigány kisebbségi önkormányzatok – kulturális feladat- és hatáskörükön túl, jogszabályi felhatalmazás nélkül, de a valós élethelyzetek nyomására egyéb, elsősorban szociális ügyekben is el kívántak járni. E mellett volt példa helyi önkormányzati törvénysértésekre is (Csabasabadi), ahol a kisebbségi önkormányzat rovására történt sorozatos jogsértés.

A gazdálkodási tevékenységéhez kötődő hiányosságok közül jellemzőként említendő: a költségvetésről, zárszámadásról szóló döntések anyagi jogi és eljárásjogi hiányosságai, az államháztartásról szóló szabályok által kötelezően megkötendő, a helyi és a helyi kisebbségi önkormányzat közötti együttműködési megállapodás elmaradása, a bizonylati rend körüli szabálytalanságok. Összességében a gazdálkodási tevékenységgel kapcsolatos negatív megállapítások annak az együttműködési kötelezettségnek az elmulasztásából adódnak, amely akár egyoldalúan, akár mindkét fél részéről jelentkeznek, akadályozva ezzel a több ponton összekapcsolódó helyi kisebbségi és helyi önkormányzati költségvetés végrehajtását.

Az előzőekben a törvényességi ellenőrzési tapasztalatokból leszűrhető, többé-kevésbé általánosítható negatív megállapítások mellett, a közigazgatási hivatalok jó néhány pozitívumról is számot adtak. Ezek közül kiemelhető az a megállapítás, miszerint azon kisebbségi önkormányzatok, melyek az első ciklus óta folyamatosan működnek érzékelhetően nagyobb rutinnal és szakmailag megalapozottabban hozzák meg döntéseiket.

Néhány statisztikai adat felemlítése sem érdektelen a működési tapasztalatok összefoglalásaképpen. A vizsgált időszakban (tehát 2 évre vetítve) megyei szinten a legmagasabb jegyzőkönyvszám 1328 db, a legmagasabb határozatszám 3279 db (Baranya megye), a legalacsonyabb határozatszám 569 db, a legalacsonyabb jegyzőkönyvszám 211 db (Komárom-Esztergom megye). Külön említést érdemel a Főváros, hiszen itt a jegyzőkönyvek száma 2328 db, illetőleg a hozott határozatok száma 11 578 db volt a vizsgált időszakban.

Az országos kisebbségi önkormányzatok esetében, tekintettel arra, hogy a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény hatálya csak a helyi kisebbségi önkormányzatokra terjed ki, törvényességi ellenőrzési tapasztalatokról nem tudunk számot adni – illetőleg kizárólag a gazdálkodási tevékenységgel összefüggésben az Állami Számvevőszék vizsgálata alapján – tekintettel arra, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló, 1993. évi LXXVII. törvény 57. §-a értelmében az állam által nyújtott pénzügyi támogatások törvényes felhasználását az állami pénzeszközökre vonatkozó általános szabályok szerint az Állami Számvevőszék ellenőrzi.

Az egyes országos kisebbségi önkormányzatok esetleges általános működési problémáiról az egyes kisebbségekről szóló fejezetekben szólnunk.

3. Kisebbségi jogérvényesülés megyei szinten

A fejezet megállapításai és adatai a megyei önkormányzatok által rendelkezésre bocsátott tájékoztató anyagokon alapulnak, melyek szerint az 1998. évi helyhatósági választások során megválasztott megyei közgyűlések gazdasági és humán programjaiban az előző két ciklushoz hasonlóan továbbra is megjelennek a megyei önkormányzatok számára egyébként nem kötelezően előírt, hanem önként vállalt, kisebbségekkel kapcsolatos feladatok. Ezáltal a megyei önkormányzatok kifejezésre juttatják a nemzeti, etnikai kisebbségek jogai érvényesülése iránti elkötelezettségüket.

A megyei önkormányzatok az 1999. február – 2001. február közötti időszakban is figyelemmel kísérték és segítették a megye területén élő kisebbségek jogainak érvényesülését, elsősorban az önkormányzataikkal és társadalmi szervezeteikkel való szoros kapcsolattartás révén.

A megyei közgyűlések SzMSz-ben megfogalmazott, kisebbségekkel kapcsolatos, vállalt feladatai általában a következők: az anyanyelv ápolása, oktatásának fejlesztése (az óvodai ellátásba bevonás, általános iskolában felzárkóztatás, középfokú iskolai kollégiumok létesítése, táboroztatás); hagyományápolás, tárgyi és szellemi értékek felkutatása, megőrzése (helytörténeti, néprajzi kutatások, szociológiai felmérések, közművelődési szakemberek bevonása); anyaországi partnerkapcsolatok kiépítése, ápolása. A megyei önkormányzatok kezdeményező szerepet vállaltak a nemzetiségek egymás közötti kapcsolatainak erősítésében is, valamint a többségi nemzet és a kisebbség harmonikus együttélésének megteremtésében.

A megyei önkormányzatok – lehetőségeikhez képest – anyagi támogatást biztosítottak a kisebbségi önkormányzatok, szervezetek működéséhez és rendezvényeikhez, elősegítették kulturális életük fejlődését, tradícióik ápolását, hiszen végső soron és döntően a kisebbségi önkormányzatok, kisebbségi szervezetek azok, amelyek összefogják a települések nemzeti és etnikai kisebbségi közösségét, segítik a nyelvi, a hagyományok őrzését, és önállóságukat őrizve megyei társulásaikban partnerei a megyei, a települési önkormányzatoknak, intézményeknek.

A megyei önkormányzás és a kisebbségek kapcsolata, érdekegyeztetése

Országosan sajátos megoldás jellemzi a megyei önkormányzati kapcsolattartást. Mint ahogyan a megyei közgyűlésektől beérkezett tájékoztató anyagokból kitűnik, a legtöbb megyében (Csongrád megye kivételével) a közgyűlés – a kisebbségek érdekeinek érvényesítésével összefüggő feladatai ellátása érdekében - állandó bizottságai között bizottságot hozott létre – Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Bizottságot (mint Baranya, Bács-Kiskun, Békés, más megyékben), Nemzetiségi Bizottságot (például Komárom-Esztergom megyében), Kisebbségi Bizottságot (mint Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy megyékben), Kisebbségi és Külügyi Bizottságot (például Vas megyében), Jogi, Ügyrendi és Kisebbségi Bizottságot (mint Fejér megyében), Etnikai, Kisebbségi, Szociális és Foglalkoztatásügyi Bizottságot (mint Jász-Nagykun-Szolnok megyében). Más megyékben a Közoktatási és Művelődési Bizottság, és/vagy Egészségügyi és Szociálpolitikai Bizottság, esetleg Kulturális, Vallásügyi és Ifjúsági Bizottság (Veszprém megye) foglalkozik a kisebbségi feladatokkal. Esetenként az Európai Integrációs Bizottság munkacsoportjaként Roma Munkacsoportot hoztak létre (például Baranya megyében), vagy Cigány Tanácsadó Testületet (a Veszprém Megyei Önkormányzat mellett).

A bizottságokban helyet kaptak a megyében élő kisebbségek képviselői is.

Az elmúlt időszak változásai indokoltá tették a megyei szintű kapcsolatok újragondolását. A legutóbbi választások nyomán megalakult új megyei közgyűlések az elnökök mellett működő Kisebbségi Konzultatív Tanácsokat hoztak létre, amelyekben a kisebbségek képviselői is helyt kaptak. Az elnöki tanácsadó testületet a kisebbségeket érintő döntésekben véleményezési és javaslattevési jog illeti meg. (Így például Nemzetiségi Konzultatív Tanácsot hoztak létre Győr-Moson-Sopron megyében, Megyei Kisebbségi Konzultatív Tanácsot Tolna, Nógrád megyékben).

A megyei közgyűlések kisebbségeket érintő döntéseik előkészítésekor figyelembe veszik az érintett kisebbség véleményét, a megyei szintű tevékenységet folytató kisebbségi szervezetek vezetői a közgyűlés állandó meghívottjai. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a megyei kisebbségi önkormányzati szint hiánya hatásköri problémákat vethet fel.

A bizottságok a munkaterveikben meghatározott feladataikat a megyei önkormányzati hivatal közreműködésével látják el. E hivatalok legtöbbje önálló-, vagy kapcsolt feladatkörű kisebbségi referenst, szakfőtanácsost alkalmaz a nemzeti, etnikai közösségekkel történő kapcsolattartás, a bizottsági munka és a rendezvények koordinálásának elősegítése érdekében. A hivatali szervezethez kapcsolódó elnöki kabinetben a kisebbségi kapcsolattartásért felelős személy is tevékenykedik.

Az elmúlt két év során újrafogalmazódtak a kisebbségekkel kapcsolatos legfontosabb megyei teendők, s a törekvésekkel összhangban a megyei önkormányzatok tevékenységébe szervezettebben illesztették be a kisebbségpolitikai feladatokat és munkamódszereket. Megyén belül valamennyi helyi kisebbségi önkormányzat fontosnak tartja az együttműködést, amely különböző formákban, módszerekkel valósul meg. Az országos önkormányzatok segítségével megyei társulást hoztak létre, illetve regionális együttműködési megállapodásokat kötöttek. A már meglévő kapcsolatokról, és az új együttműködési formákról több megyében írásos megállapodás kötött. (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés már korábban – 1997-ben – határozattal döntött együttműködési megállapodás megkötéséről a megyei cigányok Önkormányzati Érdekegyeztető és Képviselői Szervezetével. Hasonló megállapodás született 2000-ben Somogy megyében.)

A megyei közgyűlések rendszeresen áttekintik – előterjesztések, beszámolók, tájékoztatók útján, megyei kutatási programok, kérdőíves felmérések révén – a megye területén élő kisebbségek helyzetét. A javaslatokat, ajánlásokat beépítik jövőbeni munkájukba, melynek során folyamatosan támaszkodnak a nemzeti, etnikai kisebbségek cselekvő közreműködésére, legitim, választott testületeik aktivitására. A megyei önkormányzatok közgyűléseinek kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalásai, határozatai jelzik, hogy – költségvetésük szűkös lehetőségein belül – e testületek igyekeznek a kérdéssel kiemelt jelentőségéhez mérten foglalkozni.

A megyei önkormányzatok kapcsolatrendszerre kiterjed a kisebbségi önkormányzatok megyei társulásaira, szövetségeire, regionális irodáira, megyei nemzetiségi szervezeteire, a helyi és a települési kisebbségi önkormányzatokra, nemzetiségi feladatot ellátó/vállaló megyei és helyi intézményekre, nemzetiségek civil szervezeteire, hagyományőrző közösségeire.

A megyei önkormányzatok és a kisebbségi önkormányzatok, civil szervezetek, megyei társulásaik, szövetségeik közötti kapcsolattartás keretében lehetőségeik szerint a kisebbségek is hozzájárulnak a megyei önkormányzati feladat-ellátás hatékonyságához. A megyék művészeti, közoktatási, szociális és egészségügyi fejlesztéseihez a kisebbségi kapcsolatrendszeren keresztül sikerült jelentős többlet-forrásokat, eszközátadásban megvalósuló támogatást mozgósítani. (A Tolna Megyei Közgyűlés 1999. novemberi ülésén közgyűlési határozatban mondott köszönetet a megyében élő nemzeti és etnikai kisebbségeknek a megye társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődése érdekében kifejtett közösségi tevékenységéért, külön is kiemelve a Tolna megyei német kisebbség hozzájárulását a megyéről kialakított nemzetközi képhez.)

Az egyes megyei önkormányzatok a megyei adottságok és jellegzetességek figyelembe vételével fejtik ki tevékenységüket, ebből fakadóan sajátos – kisebbségeket érintő – feladataik lehetnek, hiszen az egyes megyék lakosságának nemzetiségi összetétele különböző – a kisebbségek lélekszáma nem mindenhol jelentős (11. sz. melléklet), a megye összlakosságához viszonyított arányuk változó. A létszámbeli különbségeken túl a romák integrálódásának foka megyénként, régióként eltérő képet mutat.

Szintén eltér az egyes megyékben a megalakult kisebbségi önkormányzatok száma (8. és 9. sz. mellékletek), az érdekérvényesítés foka, továbbá gazdasági, földrajzi, társadalmi jellemzők tekintetében is jelentős különbségek mutatkoznak a megyék közt.

A megyei közgyűlések feladatai nagyban különböznek a nemzeti kisebbség és a roma etnikai kisebbség vonatkozásában, különösen ott, ahol a cigány népcsoport nagyobb közösségekben él. Utóbbiak gondjainak enyhítése csak komplex társadalmi összefogás és gondoskodás alapján várható. A megyei közgyűlések társadalmi-gazdasági programjaikban megfogalmazták a nemzeti, etnikai kisebbségi lakosság élet- és munkakörülményeit érintő hátrányok kiegyenlítésének segítését, a területi hátrányok és az azzal összefüggő társadalmi és szociális egyenlőtlenségek lehetőség szerinti mérséklését; támogatták a kisebbségek kulturális értékeinek megóvását, fejlesztését, a kisebbségi önkormányzatok és civil közösségek programjait, anyaországi/nyelvnemzeti kapcsolataik bővítését.

A megyei fenntartású szakintézmények – közgyűjteményi, közművelődési, pedagógiai szolgáltató intézmények, mint a megyei pedagógiai intézetek, a megyei levéltárak, a megyei művelődési és ifjúsági központok, a megyei könyvtárak, a megyei múzeumok – széleskörű

szervező és tájékoztató munkájukkal, szolgáltatásaikkal segítették a kisebbségek tevékenységét. Szervezésükben több, a kisebbségek kulturális öntevékenységét segítő és bemutató rendezvényre, tudományos szimpóziumra, projekt munkára, szakmai tapasztalatcsere-programra került sor. (Megemlítjük a Hajdú-Bihar megyében a romológiai különgyűjtemény megnyitását Nagykerékiben, a Bocskai Várkastélyban 2000 májusában, és a Veszprém megyében megtartott *“Roma Ki Mit Tud”*-ot.)

Forráshiány miatt egyes megyékben negatív tendencia is megfigyelhető, amikor a megyék ez okból kisebbségeket érintő intézményeiket építettek le, vagy adtak más fenntartó kezelésébe.

A megyei önkormányzatok kiemelt és közvetlen szerepet vállaltak a nemzetiségi oktatás területén együttműködési rendszerben, azaz országos kisebbségi önkormányzatokkal kötött megállapodások révén; néhány megyében jelentősen erősödtek a kisebbségi kulturális autonómia megteremtésére irányuló törekvések.

A megyei önkormányzatok támogatják a kisebbségek közösségi és kulturális tevékenységének megyei központjaiként funkcionáló intézményeket. (Ilyenek Baranya megyében a Rácz Aladár Közösségi Ház, az August Šenoa Klub, a Lenau-Ház.)

Több megyei közgyűlés támogatta a megyei munkaügyi központok speciális tanfolyamai közül a cigányok képzése érdekében indított oktatási formákat (Heves megye), vagy a foglalkoztatás szervezését (Veszprém megye). Kistérségi kisebbségi munkacsoportok alakultak (például Nógrád megyében), a megyék területfejlesztési, valamint humán stratégiai koncepciója a cigányság életkörülményeinek javítására irányuló feladatokat tűzött ki.

A nemzeti, etnikai kisebbségek információval való ellátására több megyében számos településen bázist alakítottak ki, melyek teleházként is funkcionálnak (például a Tolna megyei Tamásiban).

A megyei önkormányzatok a tárgyalt intervallumban kisebbségpolitikai fórumokat szerveztek, szerepet vállaltak a kisebbségi önkormányzatok képzésében, tájékoztatásában, nemzetiségkutatásban, cigány koordinációs feladatok ellátásában, nemzetiségi hagyományörző táborkok, rendezvények szervezésében, támogatásában. (Itt említjük meg a Jász-Nagykun-Szolnok megyében 1999 áprilisában tartott cigány kisebbségi fórumot, melyet körzetenként regionális tanácskozások előztek meg. Kiemeljük a Veszprém Megyei Kisebbségek Szakmai Napját, amelyet 2000. decemberben tartottak, az Igazságügyi Minisztérium politikai

államtitkára részvételével). Külön említésre méltó, hogy a kisebbségek egyaránt igénylik a népfőiskolai és ismeretterjesztési keretek bővítését, különösen népesek és népszerűek a kisebbségi közéletre felkészítő kurzusok és tréningek.

Fontos feladatot jelentett a megyei önkormányzatok számára is a 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatfelvételének előkészítése.

A megyei önkormányzatok közreműködésével és támogatásával több alkalommal került sor rangos tanácskozásokra, tudományos szimpóziumokra. (A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat közreműködésével és támogatásával háromévente szerveznek Nemzetközi Néprajzi Tudományos Konferenciát a Duna-Tisza között élő nemzetiségek hagyományairól. Legutóbb 1999 júliusában került erre sor. A konferencia kiadványa, a *“Két víz között”*, 2000 tavaszán jelent meg. E megye közreműködött a II. Országos Ciganológiai Diákkonferencia megszervezésében is.)

Több megyei közgyűlés *“Kisebbségekért Díj”-at* (vagy *“Civil Társadalomért és Kisebbségekért Díj”-at*, mint például a Zala Megyei Közgyűlés) alapított, mellyel a megyében élő kisebbségek érdekében végzett kiemelkedő tevékenységet jutalmazták és jutalmazzák.

A nemzeti, etnikai kisebbségek életében fontos szerepet töltenek be a hagyományokra épülő megyei és országos rendezvények, – töltöttek be a 2000. évben a millenniumi rendezvények –, a megyei és az országos jelentőségű kulturális találkozók, fesztiválok, kiállítások, a települési évfordulókhoz kötődő rendezvények, szüreti napok. Legtöbb megyében az ott élő kisebbségek mindegyikének vannak olyan hagyományos “nagyrendezvényei”, amelyek több éves múltra tekintenek vissza, programjuk fokozatosan gazdagodik, résztvevői körük bővül. Jellemző, hogy a rendezvényeken először a megyében élő kisebbségek vettek részt, később az ország más részeiről, majd külföldről is érkeztek az ott élő, azonos kisebbség képviselői (például ausztriai horvátok, romániai szlovákok), kulturális csoportjai, majd több más, hazai kisebbség reprezentánsai vettek részt. A találkozók így nemzetközi fesztivállá, több napos eseménnyé bővültek (mint Borsod-Abaúj-Zemplén, Komárom-Esztergom, Békés, Bács-Kiskun, és más megyékben). Ezzel párhuzamosan évente növekvő számban szerveznek a kisebbségi önkormányzatok falunapokat kulturális, sport- és gyermekprogrammal, melyek szintén évente bővülnek, gazdagodnak. (Tolna megyében a két, nagy létszámban ott élő kisebbség – német, cigány – számára a közművelődési hálózatban a megyei intézmény színpadi körműsorokat is

vándoroltatott.)

A millenniumi esztendő egyik legnagyobb megyei és országos nemzetiségi rendezvénye Komárom-Esztergom megye szervezésében valósult meg 2000. május 20-án. A *“Magyarországi Nemzetiségek Napja”* elnevezésű program keretében Országos Nemzetiségi Találkozóra és Millenniumi Emlékpark avatására került sor Esztergomban.

Több megyében hagyománya van a megyei nemzetiségi napoknak, amelyek során bemutatkoznak a megyében élő kisebbségek. (A tárgyalt időszakban 13. alkalommal került sor a Komárom-Esztergom Megyei Nemzetiségi Napok-ra; sikeresen szervezték meg a 2000. évben az 5. Bács-Kiskun Megyei Nemzetiségi Hagyományőrző Gyermekek- és Ifjúsági Fesztivált. Említhetjük az ugyanitt tartott Dunamenti Folklórfesztivált, a Közép-Kelet Európai Kisebbségek Fesztiválját, vagy a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rátkai-, és Répáshutai Napokat, a Fűzéri Dalostalálkozót, akárcsak számos hasonló rendezvényt.)

Meghonosításra került megyei szinten is a Kisebbségek Napja megünneplése. A 2000. évi Kisebbségek Napja alkalmából a december 18-i, a Parlamentben megtartott díjátadási ünnepségen kívül, első alkalommal nem csak a fővárosban, hanem a soknemzetiségű Tolna megye székhelyén, Szekszárdon is országos ünnepségre került sor, ahol a Kormány képviselőjében az igazságügy-miniszter is részt vett.

Általános tapasztalatként fogalmazódik meg a megyei közgyűlések által tárgyalt előterjesztésekben, tájékoztatókban, hogy a nemzeti, etnikai kisebbségi lakosság körében mérhetően megnőtt az igény hagyományaik, kultúrkincsük feltárására, őrzésére és továbbadására.

A megyei önkormányzatok nemzetközi és regionális kapcsolataikban e két tárgyévben is képviselték a kisebbségek érdekeit. (Például Vas megyében ezen a szinten is szorgalmazták új határátkelők megnyitását, a területfejlesztési programok és a határon átnyúló együttműködési formák bővítését. Ezen szándékoknak a Megyei Önkormányzat a Magyar-Szlovén Kormányközi Vegyes Bizottság munkájában is hangot adott.) Megélénkültek a kapcsolatok a határmenti, azonos kultúrával rendelkező kisebbségi közösségekkel – mint a gradistyei horvátok és a burgenlandi horvátok között –, szomszédos országokkal, mint például Ausztria és Horvátország.

Az Alpok-Adria Munkaközösségben érintett megyék részt vesznek – szakmai-tudományos tevékenységgel, anyagi támogatással – a Kisebbségi Munkacsoport munkájában, mely közös összefoglaló anyagot készített a kisebbségek helyzetéről. (Ehhez például a Vas Megyei Önkormányzat 1 millió Ft-tal járult hozzá. A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése és Hivatala támogatásával jött létre Pécsen 2000. október végén az Első Alpok-Adria Roma Találkozó, amely az Alpok-Adria Munkaközösség területén élő romák és roma szervezetek, valamint a közvélemény számára

záródokumentumot fogadott el.)

Anyagi támogatás: A megyei önkormányzatok évente, költségvetésükben elkülönített keretet biztosítanak a nemzeti, etnikai kisebbségi feladatokra, melynek felhasználásáról beszámolóik készülnek.

Több megyében létezik nemzeti, etnikai kisebbségeket támogató megyei alap (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Alap, Nemzetiségi Alap), alapítvány, közhasznú szervezet, amelyek a kisebbségi önkormányzatok és szervezetek működését, kulturális és érdekvédelmi tevékenységét segítik. (Jász-Nagykun-Szolnok Megye Közgyűlése 1997-ben hozta létre a *Holnapért* Alapítványt, a megye cigány lakossága helyzetének javítása érdekében; a Somogy Megyei Közgyűlés 2000-ben rendelettel önálló *Cigányalap*-ot hozott létre; a Nógrád Megyei Közgyűlés 2001 februárjára tervezte a *Nógrádi Kisebbségekért Közalapítvány* létrehozását.)

A kisebbségi feladatokra elkülönített keretösszeg megyénként 1-3 millió Ft-ot jelent. (Győr-Moson-Sopron megyében évente 1,6 millió Ft-ot, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1999-ben 2 millió Ft-ot, 2000-ben 3 millió Ft-ot jelentett. A Somogy Megyei Közgyűlés 2000. évi költségvetésében az önként vállalt feladatokra, mint a regionális szerepkörű Gandhi Gimnázium és a Collegium Martineum működésének támogatása, közel 4 millió Ft-ot szánt.)

A megyei önkormányzatok pályázatokkal, ösztöndíjakkal, tanévkezdési támogatással is segítik a közép- és felsőfokú oktatásban résztvevő nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozó tanulókat. Megyei közoktatási alapítványok (mint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében) éves programjaikban folyamatosan hirdetnek pályázatokat.

A kisebbségekkel kapcsolatos feladatok megvalósítására több más ellátási terület – közoktatás, ifjúságpolitika – forrásai is szolgálnak. Egyes megyei közoktatás-fejlesztési közalapítványok kuratóriumában képviselőket kaptak a megyében élő kisebbségek, ezek pályázati kiírásai külön is nevesítik a kisebbségi ellátás fejlesztésének célját; máshol a Megyei Gyermekek- és Ifjúsági Közalapítvány támogatásaiból részesültek többször is a kisebbségi szerveződések. (Tolna megyében például a Megyei Önkormányzat különféle kereteiből – elsősorban a közművelődési és az elnöki keretektől – rendszeresen jutnak támogatáshoz kisebbségi szervezetek is.)

Regionális és helyi média: a megyei kommunikációs munka keretében egyes megyékben a beszámolási időszakban többnyelvű rendszeres kisebbségi kiadványokat indítottak (mint például Vas megyében a négy nyelven megjelenő *Együttélés* című hírlevelet), vagy rendszeresen közzétesznek a megyei önkormányzat kulturális és információs lapjában nemzetiségekről szóló tematikus oldalakat (mint például Baranya megyében a *Diskurzus* című lapban). (A Zala Megyei Közgyűlés Hivatala és Nemzetiségi és Etnikai Bizottsága kiadásában megjelenő Kisebbségi Füzetek sorozatában 1999-ben látott napvilágot *“A civil szervezetek és a kisebbségek helyzete Zala megyében”* című tanulmánykötet. A Győr-Moson-Sopron megyei szlovének rendszeresen együttműködnek a DUÓ VTV Nemzetiségi Stúdiójával; a Csaba Tv helyi

szlovák magazinműsort készít, a soproni görög kisebbségi önkormányzat kezdeményezése eredményeképp görög nyelvű adást sugároz a kábeltelevízió.)

Összességében elmondható, hogy a megyei szintű koordinációs munkában, a bizottsági és az önkormányzati személyi munkakapcsolatokban erősödött a közvetlen kapcsolattartás, a kölcsönös információáramlás és a szakmai tanácsadás gyakorlata.

4. A kisebbségi civil szervezetek, egyesületek

A kisebbségi törvény kimondja, hogy a kisebbséghez tartozóknak a közéletben való részvétele nem korlátozható. Érdekeik kifejezésére, védelmére – az alkotmányos szabályozás szerint – egyesületeket, pártokat, más társadalmi szervezeteket hozhatnak létre.

Az Országgyűlés a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvényben új szempontok figyelembevételével szabályozta a civil szféra működését. A közhasznú tevékenységek között a nemzeti, etnikai kisebbségekkel kapcsolatos tevékenység is szerepel, tehát a törvény lehetővé teszi a nemzeti és etnikai kisebbségek speciális szükségleteit, illetve igényeit kielégítő szervezetek kedvezményezett működését.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek jelentős hagyományokkal rendelkeznek az önszerveződési mozgalomban. A kezdeteket a helyi, kisközösségi szint megjelenése jelentette, majd fokozatosan létrejöttek a regionális és országos szervezetek, illetve szövetségek. Utóbbiak évtizedekig ellátták az adott kisebbség politikai és érdekvédelmi képviselőit.

Az elmúlt két évben folytatódott a kisebbségek önszerveződésének, öntudatosodásának folyamata. E folyamatot jól jelzi a különböző kisebbségi civil szervezetek, egyesületek, klubok, együttesek regisztrált számszerűsége. A KSH-ban folyó adatgyűjtések a nonprofit kisebbségi szervezetek alábbi csoportjaira terjednek ki: a kisebbségi jogok védelmével foglalkozó szervezetek, és a kisebbségi kultúra ápolásával foglalkozó egyesületek. Statisztikai adatokkal rendelkezünk az egyesületek számára, tevékenységük jellegére (12. sz. melléklet), valamint taglétszámukra vonatkozóan (13. sz. melléklet). Ezek szerint 1996 – 1999 között a kisebbségi civil szervezetek száma és taglétszáma egyaránt növekedett. A kisebbségi jogok védelmére szerveződött alapítványok, közalapítványok, illetve társas nonprofit szervezetek száma 287-ről 322-re nőtt, taglétszámuk ugyanebben az időszakban dinamikusan emelkedett, 23 029-ről 68 353-ra. Növekedett az említett évek során a kisebbségi kultúra ápolására létrejött egyesületek száma is, 232-ről 397-re, taglétszámuk 20471-ről 26250-re nőtt (1999-ben az előző évhez képest kis mértékben csökkent).

Az állam a kisebbségek önszerveződését nem csupán megengedi,

hanem e kérdésben támogató politikát folytat. Erről tanúskodik a kisebbségi civil szférának nyújtott központi költségvetési támogatás. A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány (a továbbiakban: Kisebbségi Közalapítvány) és a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány (a továbbiakban: Cigányokért Közalapítvány) működése révén évente mintegy 800 millió Ft jutott el a kisebbségi közösségekhez, érdekképviseltekhez (16. és 17. sz. *mellékletek*). A 2001-2002. évi költségvetés ezen összeget 950, illetve 970 millió Ft-ra emelte (14. és 18. sz. *mellékletek*).

A kulturális tárca az országos hatáskörű kulturális társadalmi szervezetek számára kiírt pályázatán keresztül 1999-ben 8 millió Ft-tal, 2000-ben 17 millió Ft-tal járult hozzá összesen 28 nemzeti és etnikai kisebbségi civil szervezet működéséhez.

Az Országgyűlés pályázati úton évente további mintegy 90 millió Ft-tal támogatja a bejegyzett kisebbségi civil szervezeteket (14. sz. *melléklet 4. sora, és a 18. sz. melléklet*). A kisebbségi szervezetek, intézmények, egyesületek a kisebbségi kulturális, oktatási, tudományos stb. célokra kiírt állami pályázatokon a kisebbségi települési önkormányzatokkal és a helyi kisebbségi önkormányzatokkal azonos feltételek mellett vehetnek részt. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (a továbbiakban: NKÖM) kisebbségi főosztályán keresztül a kisebbségek civil szervezeteinek minőségi és értékteremtő, önálló kezdeményezéseihez is segítséget nyújt. Az országos hatáskörű kulturális társadalmi szervezetek működési költség pályázatán – az 1999. évi 8 millió Ft-tal szemben – 2000-ben 17 millió Ft-ot fordítottak, összesen 28, a nemzeti, etnikai kisebbségek köréből való civil szervezet támogatására.

A kisebbségi célú nevesített pályázati források mellett a kisebbségi identitás megőrzését elősegítheti a nagyságrendileg nagyobb nem nevesített forrásokra való pályázás (pl. ISM, Nemzeti Kulturális Alap, stb. – 14. sz. *melléklet 16-17. sorai*). A kisebbségi szerveződések ma még csak esetileg élnek e lehetőségekkel.

A közigazgatás korszerűsítésével összhangban 1998-tól a Miniszterelnöki Hivatal keretein belül Civil Kapcsolatok Főosztálya működik, mely érintőlegesen foglalkozik a nemzeti és etnikai kisebbségi területtel is.

A Kormány a civil szervezeteket érintő szabályozás, a kormányzati cselekvési programok összehangolására, valamint a Kormány által alapított közalapítványokkal kapcsolatos teendők megalapozott szakmai előkészítése érdekében 1007/2000.(I.18.) számú határozatával létrehozta a Civil Koordinációs Tárcaközi Bizottságot. A Bizottság elnöke a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter, 18 tagja között megtalálható az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára, továbbá a Kisebbségi Hivatal állásfoglalásra jogosult képviselője.

5. Jogalkotás

a) A kisebbségeket érintő jogszabályi változások

A vizsgált időszakban az alábbi, kisebbségeket is érintő főbb jogszabályok, illetőleg az állami irányítás egyéb jogi eszközei jelentek meg (kronologikus sorrendben):

Törvények:

1999. évi XLI. törvény A területszervezési eljárásról: kimondja, hogy a szabályozott eljárásban érintett önkormányzatok illetékességi területén működő helyi kisebbségi önkormányzatoknak véleményezési joga van.

1999. évi XLIII. törvény A temetőkről és a temetkezésről: lehetővé teszi, hogy a temető tulajdonosa az állam, a települési önkormányzat, és az egyház mellett a helyi és az országos kisebbségi önkormányzat legyen.

1999. évi LX. törvény A közbeszerzésről szóló 1999. évi XL. törvény módosításáról: kiterjeszti a hatályát az országos kisebbségi önkormányzatokra is.

1999. évi LXV. törvény A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény, valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény módosításáról (Ezt részletezi a jelen beszámoló *“A kisebbségi önkormányzatok működésének tapasztalatai”* című fejezete.)

1999. évi LXVIII. törvény A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról (Lásd a jelen beszámoló *“A kisebbségi oktatás helyzete”* című fejezetét.)

1999. évi C. törvény Az Európai Szociális Charta kihirdetéséről: a Magyar Országgyűlés e törvénnyel iktatta be a Torinóban 1961-ben kelt Európai Szociális Chartát és függelékét.

1999. évi CVIII. törvény A 2001. évi népszámlálásról, valamint a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény módosításáról (Lásd a jelen beszámoló *“Demográfiai, nyelvi, szociális, kulturális jellemzők, tendenciák, a 2001. népszámlálás”* című fejezetét.)

1999. évi CXX. törvény A büntetőjogszabályok módosításáról: A Büntetőtörvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénynek a választás-, a népszavazás és a népi kezdeményezés rendje elleni bűncselekmények törvényi tényállásának hatályát kiterjesztette a nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzati képviselőkre is.

2000. évi LX. törvény A foglalkoztatásból és a foglalkozásból eredő hátrányos megkülönböztetésről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1958. évi 42. ülészakán elfogadott 111. számú Egyezmény kihirdetéséről

2000. évi LXIII. törvény A foglalkoztatáspolitikáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1964. évi 49. ülészakán elfogadott 124. számú Egyezmény kihirdetéséről

2000. évi CXXXIII. törvény A Magyar Köztársaság 2001. és 2002. évi költségvetéséről: 5. sz. mellékletének 7. pontja által biztosított, a helyi kisebbségi önkormányzatok működését szolgáló támogatás utalási rendjét a korábbi szabályozástól eltérően úgy határozta meg, hogy a támogatás átutalása 2001. évben 4 egyenlő részletben – tárgyév február 15-ig, május 15-ig, augusztus 15-ig, illetőleg november 15-ig – történik. Az új szabályozás értelmében, ha a kisebbségi önkormányzat év közben megszűnik és az időközi választás eredménytelen, a megszűnést követő hónap 1. napjától nem illeti meg a támogatás időarányos része a kisebbségi önkormányzatot.

Kormányrendeletek:

13/1999. (II.1.) Korm.rendelet A személyi azonosító használatával kapcsolatos Korm.rendeletek módosításáról: lehetővé teszi – összhangban a kisebbségi törvény 12. §-ával –, hogy a Magyarországon honos nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozó személy nevét kérelmére kétnyelvűen (a kétnyelvű anyakönyvi okirat alapján) jegyezzék be a személyazonosító igazolványba.

217/1999. (XII.27.) Korm.rendelet Az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII.30.) Korm.rendelet módosításáról: a helyi és az országos kisebbségi önkormányzatok állami költségvetéshez való kapcsolódási pontjait módosítja.

11/2000. (II.8.) Korm.rendelet A külföldi kulturális intézetekről: a rendelet hatálya alá tartozó Collegium Hungaricumok és Kulturális Intézetek közreműködnek a kisebbségi oktatás és kultúra eredményeinek bemutatásában és az ezt segítő intézményi kapcsolatok ápolásában.

16/2000. (II.11.) Korm.rendelet Az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI.13.) Korm.rendelet módosításáról

99/2000. (VI.22.) Korm.rendelet Az egyetemi szintű romológia alapképzési szak képesítési követelményeiről

224/2000. (XII.19.) Korm.rendelet A számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól: külön nevesíti az országos kisebbségi önkormányzatokat, mint a számviteli törvény szerinti egyéb szervezeteket.

249/2000. (XII.24.) Korm.rendelet Az államháztartás szervezetei beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól: változást iktat a helyi és az országos kisebbségi önkormányzati költségvetési szervek könyvvezetési és beszámolási rendjébe.

BM rendeletek:

34/2000. (XI.29.) BM rendelet A fővárosi és az országos kisebbségi önkormányzatok megválasztásának eljárási rendjéről szóló 46/1998. (X.21.) BM rendelet módosításáról: a módosítás összhangot teremt az 1999. évi LXV. törvény rendelkezéseivel.

OM rendeletek:

28/2000. (IX.21.) OM rendelet A kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

Az állami irányítás egyéb jogi eszközei:

41/1999. (V.7.) OGY határozat A nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek költségvetési támogatásáról

91/1999. (XI.12.) OGY határozat A Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről szóló beszámoló elfogadásáról

42/2000. (V.5.) OGY határozat A nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek költségvetési támogatásáról

1047/1999. (V.5.) Korm.határozat A cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról

1048/1999. (V.5.) Korm.határozat A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság létrehozásáról

2023/1999. (II.12.) Korm.határozat A Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye végrehajtására vonatkozó jelentéséről

2048/1999. (III.17.) Korm.határozat A Magyar Köztársaságnak a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája 2. cikk 2. pontja szerinti kötelezettségvállalási végrehajtására vonatkozó jelentéséről

2061/1999. (III.31.) Korm.határozat A Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar-Ukrán Vegyes Bizottság VIII. üléséről

2121/1999. (V.28.) Korm.határozat A Magyar-Szlovák Kisebbségi Vegyes Bizottság alakuló ülésén elfogadott ajánlásokról

2270/1999. (X.22.) Korm.határozat A Magyar-Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság IV. ülésén elfogadott ajánlásokról

1040/2000. (V.31.) Korm.határozat A 2000. évi foglalkoztatáspolitikai irányelvekről

2065/2000. (III.29.) Korm.határozat A Magyar-Horvát Kisebbségi Vegyes Bizottság IV. ülésének ajánlásairól

2111/2000. (V.31.) Korm.határozat A Magyar-Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság IX. ülésén elfogadott ajánlásokról

2112/2000. (V.31.) Korm.határozat A Magyar-Szlovák Kisebbségi Vegyes Bizottság II. ülésén elfogadott ajánlásokról

2138/2000. (VI.22.) Korm.határozat A Magyar-Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság V. ülésén elfogadott ajánlásokról

2315/2000. (XII.20.) Korm.határozat Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat székházhoz juttatásával összefüggő feladatokról

b) A kisebbségi törvény és a kapcsolódó jogszabályok módosításáról

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény módosításáról és a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról szóló törvény tervezete

A kisebbségi törvény hatálybalépése óta eltelt időszak gyakorlati tapasztalatai alapján mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy a törvény és a hozzá kapcsolódó választójogi jogszabályok módosításra szorulnak (ez utóbbi igény túlmutat a már hivatkozott, az országos kisebbségi önkormányzatok létrehozásával kapcsolatos garanciális jellegű jogszabály-módosításon). Egyre sürgetőbben fogalmazódott meg a Magyarországon élő kisebbségek részéről, illetve több nemzetközi dokumentumban azon igény is, hogy a kisebbségek parlamenti képviseletének jogi háttérét a jogalkotó megteremtse.

A törvénymódosítással kapcsolatos feladatok előkészítésére az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságának ad hoc bizottsága kapott megbízást. A törvénymódosítást előkészítő ad hoc bizottság állandó tagjai a parlamenti pártok képviselői, szakértői a törvénymódosítással érintett tárcák képviselői, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, valamint a Kisebbségi Hivatal képviselői voltak. Meghívottként részt vettek a bizottság munkájában az országos kisebbségi önkormányzatok képviselői is.

Az ad hoc bizottság működését 1998 októberében kezdte meg. Az előkészítő munkálatok során egyértelműen megfogalmazódott, hogy a tárgyban nincs szükség új törvény megalkotására, hanem a hatályos törvény módosításával kell megoldani azokat a kérdéseket, amelyek az elmúlt években a jogalkalmazás során értelmezési nehézségként, illetve hiányként jelentkeztek. A kisebbségek részéről jogos igényként fogalmazódott meg a többi között, hogy a jogalkotó a törvénymódosítás során a jog eszközeivel biztosítsa, hogy a kisebbségek képviseletét valóban a kisebbséghez tartozók láthassák el. Az ad hoc bizottság kinyilvánította, hogy nem születhet olyan törvénymódosítás, amely nem bírja a kisebbségek többségének támogatását.

Az előkészítő munka során – a kisebbségek, valamint az érintett szaktárcák részéről érkezett javaslatok figyelembe vételével – a bizottság úgy foglalt állást, hogy külön törvényben kerüljenek meghatározásra a kisebbségek országgyűlési képviseletére, valamint a helyi kisebbségi, illetve országos kisebbségi önkormányzati képviselők választására vonatkozó anyagi jogi szabályok; az eljárási szabályokat pedig a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény módosításával kell megoldani.

A bizottsági munka során megfogalmazott szempontok, a szakértői vélemények összefoglalójaként a bizottság felkérésére a Kisebbségi Hivatal 1999. december 10-ig elkészítette a módosítás normaszöveg-tervezetét. Ezt követően az Igazságügyi Minisztérium koordinálásával szaktárca-egyeztetésekre került sor, és az ezek eredményeképpen megfogalmazott tervezeteket az ad hoc bizottság ismételten, több fordulóban megtárgyalta.

Az ad hoc bizottság mintegy másfél éves munkájának eredményeképpen két törvénytervezet készült el, az egyik az Igazságügyi Minisztérium gondozásában a kisebbségi törvény módosításáról szóló törvénytervezet, a másik pedig a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról szóló törvénytervezet, amelyet a Belügyminisztérium készített el.

A két törvénytervezetet az ad hoc bizottság elnöke 2000. június 7-én az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság elé terjesztette. A bizottság a tervezeteket további egyeztetésre alkalmasnak találta, ezért azokat véleményezésre eljuttatta az illetékes tárcákhoz, frakcióvezetőkhoz, az előkészítésben résztvevő szakértőkhöz. A két törvénytervezet egyeztetése a beszámoló készítésének idején folyamatban van.

A kisebbségek parlamenti képviselete

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat – nem változtatva a hatályos szövegen – 20. § (1) bekezdésében a következőképpen rendelkezik: *“A kisebbségeknek – külön törvényben meghatározott módon – joguk van az országgyűlési képviseletre.”* Az idézett törvényhelynek megfelelően a kérdéssel foglalkozó FIDESZ-MPP, illetve MSZP képviselők egy-egy tervezetet készítettek. A 2000 áprilisában összeállított két tervezettel kapcsolatban az ad hoc bizottság érdemben nem foglalt állást, azokat a választójogi reform kérdéseivel foglalkozó ad hoc bizottságnak átadta. A tárgyban ez időben érdemi változásról nem tudunk számot adni, sorsuk szorosan összefügg az általános választójogi reform kérdésével.

c) Az antidiszkriminációs jogalkotás helyzete

A korábbi beszámolási időszakhoz képest ezen a területen sem számolhatunk be érdemi jogszabályváltozásról, annak ellenére sem, hogy elég jelentős törekvések fogalmazódtak meg az utóbbi időben, azzal az igénnyel, hogy Magyarországon is megalkotásra kerüljön egy egységes antidiszkriminációs törvény, megtörve ezzel azt a szabályozási gyakorlatot, amely a diszkrimináció tilalmát megfogalmazó rendelkezéseket az egyes ágazati jogszabályokba iktatja.

Az egységes antidiszkriminációs törvényben történő szabályozás, illetőleg az egész jogrendszert behálózó – az egyes ágazatai jogszabályokban megjelenő – szabályozás az antidiszkriminációs jogszabályalkotás két lehetséges változata. Az elsőt az elméleti szakemberek angolszász típusúként, a másodikat kontinentális típusúként határozzák meg. Napjainkban mindkét szabályozási formára találhatunk példát. A hazai jogalkotás ez ideig a kontinentális típusú szabályozási lehetőséggel élt. Ezt a szabályozási hagyományt a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa meg kívánja törni, amikor úgy fogalmaz, hogy a magyar szabályozást *“az európai integrációs törekvéseink által indukált jogharmonizációs program keretében feltehetően felül kell vizsgálni”*.

A kisebbségi biztos tárgyban elképzeléseit *“A rasszizmus és az idegengyűlölet elleni fellépésről és az egyenlő bánásmód biztosításáról”* szóló törvényjavaslat kidolgozásával valósította meg, részben eleget kívánva ezzel tenni az Európai Unió Tanácsának 2000/43/EC. számú, június 29-én elfogadott irányelve azon rendelkezésének, amely általános antidiszkriminációs jogalkotási feladatok elvégzésének szükségességét fogalmazta meg. E hivatkozott irányelv szerint a tagállamok kötelezettséget vállalnak arra, hogy 2003. július 19-ig elfogadják mindazokat a *“törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket”*, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a jelzett időpontig a tagállamok megfeleljenek a tárgybeli irányelvben foglaltaknak. Az igazságügy-miniszter álláspontja szerint a tervezet úttörő jelentőséggel bír, különösen azért, mert érdemi előrelépést jelent az önálló diszkriminációellenes törvény pusztá sűrgetéséhez képest. Mindazonáltal a tervezet által bevezetésre szánt egyes jogintézményeknek a meglévő intézményrendszerhez történő illesztése még kidolgozásra vár, további egyeztetést igényel. A tervezetet a Magyar Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága is megtárgyalta, s érdemét tekintve az igazságügy-miniszterrel egyező álláspontot fejtett ki.

A tárgyban ugyancsak állást foglal az Alkotmánybíróság 45/2000. (XII.8.) AB határozata, amely úgy rendelkezik, hogy hatályos jogunk *“általában a diszkrimináció kiküszöbölésére szolgáló többszintű védelmi rendszerként is működik és az Országgyűlés a szabályozásnak e módjával is eleget tett jogalkotói kötelezettségének”*. Az Alkotmánybíróság leszögezi azt is, hogy a jelenlegi hatályos szabályozással az Alkotmány diszkriminációt tiltó rendelkezései realizálásának lehetőségei nem merültek ki, s a törvényhozó feladata a szabályozás kívánatos módjának meghatározása.

6. Az anyagi támogatás rendszere, a többcsatornás finanszírozás forrásai

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségeket közvetlenül érintő központi költségvetési tételek nagyságrendjét a költségvetési törvény tartalmazza. A források az egyes szaktárcák fejezeti kezelésében lévő előirányzatokban, közalapítványi, feladat- és projektfinanszírozási keretekben jelennek meg (*14. sz. melléklet*).

1. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal
2. Az országos kisebbségi önkormányzatok támogatása
3. A helyi kisebbségi önkormányzatok támogatása
4. Kiegészítő támogatás nemzetiségi óvodák és iskolák fenntartásához
5. Kisebbségi civil szervezetek támogatása
6. A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány
7. A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány
8. Kisebbségi koordinációs és intervenciós keret (IM)
 - Cigány tanulók ösztöndíj támogatása (IM)
 - Kisebbségi Tárcaközi Bizottság elkülönített kerete
9. Kisebbségi kulturális feladatok támogatása (NKÖM)
 - Országos Cigány Kulturális Információs Központ támogatása
10. MKM, jelenleg OM nemzeti és etnikai kisebbségi feladatai
11. Országos Kisebbségi Bizottság (OM)
12. Gandhi Közalapítvány
13. A kisebbségi színházak támogatására fordítható pályázati keret
 - Deutsche Bühne
14. Közmunkaprogramok támogatása (SZCSM)
 - Szociális válságkezelő program
 - Egyszeri szoc. segély
15. Wesselényi Miklós Sportközalapítvány (ISM)

16. Gyermek és Ifjúsági Alapprogram (ISM)
Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítvány
17. KÜM Kisebbségért Díj
18. Európai Összehasonlító Kutatások Közalapítványa

1999-től a hazai kisebbségpolitikát felügyelő Igazságügyi Minisztérium fejezetében szerepel az országos kisebbségi önkormányzatok éves működési költségeinek fedezetére szolgáló előirányzat, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal költségvetése, a Kisebbségi koordinációs és intervenciós keret, a cigány tanulók ösztöndíj támogatását szolgáló keret, a kisebbségi közalapítványok támogatásait biztosító előirányzat (14. sz. *melléklet*).

A költségvetés kisebbségi célú anyagi támogatási rendszer fontos intézményei a közalapítványok, így a Kisebbségi Közalapítvány, és a Cigányokért Közalapítvány. A közalapítványok munkáját kuratóriumok irányítják, bevonva a kisebbségek képviselőit a döntési folyamatba. A közalapítványi támogatási rendszer lehetővé teszi az előzetes igényfelmérés szerinti feladatfinanszírozás megvalósítását.

A Kisebbségi Közalapítvány a kisebbségi önazonosság megőrzését, az anyanyelvi kultúra fejlesztését és a kisebbségek érdekeinek védelmét biztosító programokhoz nyújt támogatást. A kisebbségek vallási életével, hagyományaival, művészetével kapcsolatos események, rendezvények, ünnepek, a folyóirat- és könyvkiadás fontos forrását jelenti a közalapítvány (17. sz. *melléklet*).

E Közalapítvány a kisebbségekhez tartozó középiskolásoknak és egyetemi, főiskolai hallgatóknak tanulmányi ösztöndíjakat biztosít (33., 34., 35. sz. *mellékletek*).

A nemzeti, etnikai kisebbségek írott sajtójának támogatását szintén a Kisebbségi Közalapítvány biztosítja, népcsoportonként legalább egy országos terjesztésű újság költségvetési támogatására nyújt anyagi fedezetet. A cigány kisebbség esetében, a népcsoport és szervezetei sajátos helyzetére való tekintettel egynél több lap költségvetési támogatását biztosítja. Az országos terjesztésű lapok támogatása mellett a Kisebbségi Közalapítvány anyagi segítséget nyújt a helyi írott sajtó anyanyelvű mellékleteinek, illetve a kisebbségek speciális folyóiratainak megjelentetéséhez. A kisebbségek országos terjesztésű lapjai a kisebbségek önkormányzatai, illetve szervezetei tulajdonában vannak (43.,

44. sz. mellékletek).

A Cigányokért Közalapítvány forrásai a megélhetési, vállalkozói, ösztöndíj-, közösségi ház, jogvédelmet szolgáltató, közéleti képzési, pedagógiai műhely, egészség-megőrzési és válságkezelő programok megvalósítását szolgálják. A közalapítvány kuratóriuma évente közéleti díjakat ad át (22. sz. melléklet).

A Kisebbségi koordinációs és intervenciók keret sürgős megoldásra váró kisebbségi krízishelyzetek megoldására szolgál. Felhasználásáról a Kisebbségi Hivatal javaslatai alapján az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára dönt (14. sz. melléklet 8. sora és a 49. sz. melléklet).

A Belügyminisztérium fejezete tartalmazza a helyi kisebbségi önkormányzatok működésének általános támogatását biztosító keretet, a nem magyar nyelven folyó nevelés és oktatás, valamint a cigány kisebbségi oktatás biztosítására fordítandó önkormányzatoknak nyújtott kiegészítő hozzájárulást, továbbá a nemzetiségi oktatási-nevelési intézmények fenntartásához nyújtható kiegészítő támogatás fedezetét (14. sz. melléklet).

Az állam a költségvetési törvényben meghatározott normatívák alapján többlettámogatást nyújt a kisebbségi közoktatási célokat szolgáló óvodát, általános iskolát, középiskolát, illetve anyanyelvű szakképzést biztosító oktatási intézményt működtető valamennyi önkormányzat számára (23. sz. melléklet).

A helyi kisebbségi önkormányzatok éves működési költségeinek keretösszegéről a Magyar Köztársaság adott évi költségvetéséről szóló törvény rendelkezik (14. sz. melléklet 3. sora és a 16. sz. melléklet).

Az Országgyűlés fejezetében található a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek, egyesületek éves működésének támogatására fordítandó keret, melynek pályázat útján történő odaítéléséről az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága dönt. (14. sz. melléklet 5. sora és a 18. sz. melléklet).

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma fejezetében szerepel a nemzeti és etnikai kisebbségi kulturális feladatok támogatására biztosított előirányzat, az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ működtetésére előirányzott támogatás (14. sz. melléklet 9. sora). A

minisztérium pályázat útján nyújt támogatást a helyi önkormányzatok által fenntartott, illetve támogatott nemzetiségi színházak működéséhez. A Tolna Megyei Önkormányzat által fenntartott Deutsche Bühne működéséhez a költségvetés normatív támogatással járul hozzá.

Az Oktatási Minisztérium fejezete a magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségi feladatok támogatására fordítandó előirányzatot tartalmaz, mely a kisebbségi oktatásfejlesztéssel, pedagógiai programokkal, kisebbségi kutatásokkal kapcsolatos tevékenységek finanszírozását biztosítja. (14. sz. melléklet 10. sora).

Az Országos Kisebbségi Bizottság működését 2001-ig elkülönített összeggel támogatta a tárca, a 2001- 2002. évi költségvetési törvényben a bizottság önálló címként nem szerepel, működésének feltételeit a minisztérium által létrehozott többi bizottsághoz hasonlóan biztosítják.

2001-ig a költségvetési törvény önálló tételként tartalmazta a Gandhi Közalapítvány éves előirányzatát az Oktatási Minisztérium szakmai javaslata alapján megállapított összegben. A Közalapítvány – melynek célja bentlakásos középiskola fenntartása elsősorban tehetséges roma fiatalok számára – működteti a Gandhi Gimnáziumot. 2001-től e közalapítvány önálló címként nem szerepel a tárca fejezetében, a Gandhi Gimnázium a többi nemzetiségi gimnáziumhoz hasonló költségvetési támogatásokban részesül. Az intézmény megkezdett építkezésének befejezésére az Oktatási Minisztérium garanciát vállalt.

A Külügyminisztérium fejezetében elkülönített összeg biztosított az évente átadásra kerülő "Kisebbségért Díj" fedezetére (14. sz. melléklet 17. sora).

7. A kisebbségi oktatás

A Magyar Köztársaság területén élő kisebbségek helyzetét elemző, az Országgyűlés által 1999-ben megvitatott kormánybeszámoló elfogadását követően több változás, illetve előrelépés történt a kisebbségi oktatás jogi szabályozásában, a finanszírozás és a tartalmi fejlesztés területén. Az 1999-es évben a közoktatási törvény módosításával javultak a kisebbségi oktatás jogszabályi feltételei, a 2000. évi költségvetési törvény pedig megoldást hozott a kisebbségi oktatást biztosító, főként az alacsony tanulólétszámú intézmények

fenntartásában. Az elmúlt évben a kisebbségi oktatás szempontjából is kiemelkedő feladat volt a kerettantervek kidolgozása.

Lévéen, hogy a magyarországi kisebbségek szórványban élnek – néhány, viszonylag homogén településtől eltekintve az általuk is lakott településeken számarányuk nem haladja meg a 30 százalékot – a kisebbségi nyelvek szinte teljesen kiszorultak a mindennapi nyelvhasználatból. Az egykori kisebbségi közösségekben a család – több hagyományos funkciójának elvesztésével együtt – mára elvesztette a kisebbségi anyanyelv átörökítő szerepét is.

A kisebbségi nyelv és kultúra átörökítése, az identitás erősítése szinte kizárólag az óvodára, iskolára és – jó esetben – a civil szervezetekre hárul.

A kisebbségi oktatásnak a magyar közoktatási rendszer részeként biztosítania kell mindazokat a szolgáltatásokat, amelyeket általában a közoktatás nyújt, és e mellett – kevés kivételtől eltekintve – nem egyszerűen az a feladata, hogy mindezeket a szolgáltatásokat anyanyelven nyújtsa, hanem meg kell teremtenie az anyanyelv megtanulásához és e népcsoportok kultúrájának és történelmének megismeréséhez szükséges feltételeket is.

Míg a nemzetiségi oktatásnak a feladatai alapvetően nyelvi és kulturális természetűek, a cigányság oktatásának a közoktatás világán messze túlmutató problémahalmazra is választ kell adnia. A cigányság nagy tömegei szociális problémákkal küszködnek. Körükben az átlagosnál jóval magasabb a munkanélküliség. Lemaradásuk csökkentése a közoktatásügynek is nagy feladata. Mindezekon kívül szembe kell nézniük a társadalomban permanensen jelenlévő előítéletes gondolkodással is.

A cigány lakosság társadalmi integrációjához vezető egyik legfontosabb út az iskoláztatás. Az oktatás azonban csak széleskörű társadalmi összefogással hozhat eredményeket hosszabb távon is. Ezért is fontos a tárca közötti koordinált együttműködés, melyet új alapokra helyezett a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V.5.) Kormányhatározat. Fenti célok elérése érdekében az oktatási tárca hathatósabb segítséget remél a kormányhatározat nyomán létrejött Cigányügyi Tárcaközi Bizottságtól.

a) A kisebbségi oktatás jogi szabályozása

A kilencvenes évtizedben alakultak ki – jórészt a korábbi struktúrákon – a kisebbségi oktatás új jogi, pénzügyi és szervezeti feltételei. E folyamat keretében az egymáshoz illeszkedő szabályozók többoldalú garanciát nyújtanak a szórványban élő kisebbségek számára ahhoz, hogy az oktatás területén is érvényesülhessen jogegyenlőségük.

Az Alkotmánnyal és a kisebbségi törvénnyel összhangban a jogalkotás folyamatában meghatározó a közoktatásról szóló, többször módosított, 1993. évi LXXIX. számú törvény, amely rögzíti, hogy Magyarországon az oktatás nyelve a magyar és a vele együtt élő kisebbségek nyelve, továbbá kiemeli, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségeknek joguk van az anyanyelvi, illetve kisebbségi oktatáshoz. E két elv végigvonul a közoktatás szabályozásának egész rendszerén.

Nemcsak szakmai, hanem politikai jelentősége van annak, hogy a közoktatási törvényben is rögzített módon a kisebbségi önkormányzatoknak minden, a kisebbségi oktatással összefüggő kérdésben véleményezési-, illetve az oktatás tartalmával kapcsolatban, és helyi szinteken minden esetben egyetértési joguk van. Ennek megfelelően rendelkezik az anyanyelvi, illetve kisebbségi oktatáshoz szükséges összes szervezeti, tartalmi és személyi feltételről.

Szintén az oktatási törvény rendelkezik az Országos Kisebbségi Bizottság működéséről, amely amellet, hogy kisebbségi oktatási ügyekben az oktatási miniszter szakmai tanácsadó szerve, e téren egyetértési joggal is rendelkezik.

A cigány kisebbség oktatásának szabályozása során különös figyelmet kell fordítani arra, hogy az oktatási rendszerben megjelenő többletfeladatok megvalósítása – különféle programok keretében – jogszabályi és pénzügyi garanciákat kapjon, ugyanakkor a szabályozók együttműködési ne ösztönözhesse a gyermekek, tanulók, hallgatók származás szerinti elkülönítésére. A különös odafigyelés akkor is indokolt, ha valamely kisebbségi oktatási, nevelési formában kizárólag szülői kérésre vehet részt a gyermek.

A polgári kormány programja kiemelt hangsúlyt helyez a kisebbségi kulturális autonómia kiszélesítésére. Ennek egyik alapvető feltétele a kisebbségi intézmények átvétele jogszabályi háttérének pontosítása. Az intézmény-átvételi kezdeményezések (Hercegszántó, Baja) megmutatták, hogy alapvető gond az átvett intézmények finanszírozása. Az intézményfenntartó országos önkormányzatok ugyanis nem vehetik igénybe azokat a kiegészítő támogatásokat (ún. kistelepülési kiegészítő

normatív támogatás, továbbá a nemzeti és etnikai kisebbségi közoktatási intézmények fenntartásának támogatására elkülönített keret), melyek címzettjei a helyi önkormányzatok. Hiányzik az a csatorna, amelyen keresztül az átvételre jogosult országos kisebbségi önkormányzathoz juttathatók a hiányzó költségvetési támogatások. A probléma megoldására a kisebbségi törvény módosításának keretében kezdeményezés történt.

b) A kisebbségi oktatás finanszírozása, tárgyi feltételei

A nemzeti, etnikai kisebbségi oktatás, nevelés jól elhatárolható többletfeladatokat tartalmaz. Ezek ellátásához 1991. óta a mindenkori költségvetési törvény kiegészítő támogatást biztosít a fenntartók számára. A kiegészítő támogatás mértéke, bár nem minden időszakban az elvárható ütemben, évről évre nőtt, majd a későbbi differenciálással a magasabb színvonalú kétnyelvű, illetve a teljes anyanyelvű oktatás fejlesztését ösztönözte (24. sz. melléklet).

A kiegészítő támogatás megfelelő forrást biztosít a kisebbségi feladatellátáshoz. Problémák jellemzően 1996-tól jelentkeztek az alacsony tanulólétszámú nemzetiségi iskolák fenntartásában. A különféle kísérleteket (kisiskola normatíva, intervenció keret) követően megoldást a 2000. évi költségvetési törvény hozott. A szabályozás szerint az 1100, a 3000 és 3500 fő alatti településeknek biztosított úgynevezett kistelepülési normatívák kétszeresét vehetik igénybe a települési önkormányzatok, ha kisebbségi nyelvoktató, tannyelvű, kétnyelvű oktatási, nevelési intézményt tartanak fenn. Ez az intézkedés nemcsak a kistelepülések intézménymegtartó képességét fokozta, hanem döntően hozzájárult a kis létszámú nemzetiségi iskolák fennmaradásához és ezen keresztül az adott települések nemzetiségi jellegének megtartásához. Ezen kívül évente további elkülönített keret (2000-ben 300 millió Ft, 2001-ben 320 millió Ft) használható fel kiegészítő támogatásként, pályázat útján a kisebbségi óvodák és iskolák fenntartásához. E kerettel elsősorban azokat a kisebbségi nevelési, oktatási intézményeket fenntartó önkormányzatokat támogatja a költségvetés, amelyek a település nagysága miatt az előző lehetőségéből kimaradtak, és a nemzetiségi, kisebbségi oktatás fenntartása aránytalanul nagy terheket jelentene számukra.

A 2000. év tapasztalatai szerint e kiegészítő támogatásokkal a kisebbségi nevelést, oktatást biztosító óvodák és iskolák fenntartásához a központi költségvetés általában 80-90 százalékkal járult hozzá.

Az állam kiemelt feladatának tekinti a működéshez szükséges tárgyi

feltételek biztosítását is. A központi beruházásból épült több tizenkét osztályos, kollégiumi háttérrel rendelkező, országos beiskolázású kisebbségi iskola mellett (szlovák, horvát, szerb, német) 1998 szeptemberében kezdte meg működését új épületben a gyulai Román Kollégium. Jelenleg folyamatban van a pécsi Német-Magyar Iskolaközpont kollégiumának fejlesztése az Oktatási Minisztérium támogatásával. Tovább folytatódott, döntően költségvetési forrásból a Gandhi Gimnázium és Kollégium építése. Átadásra került az új tornacsarnok és érvényes megállapodás szerint központi beruházásból fejeződik be 2002. év végére a gimnázium épületének beruházása. (Ennek megfelelően a Gandhi Közalapítvány támogatása a 2001. évi költségvetésben nem szerepel önálló címként, a beruházás fedezetét a tárca központi beruházási keretében tervezte.)

Hasonló elgondolásból az Országos Kisebbségi Bizottság működését biztosító pénzügyi keret is feladatfinanszírozásként (külön soron) a Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény költségvetésében szerepel.

PHARE támogatásból magyar állami hozzájárulással elkezdődött két roma tehetséggondozó kollégium beruházása.

Kollégiumi férőhely-fejlesztési program indult 2000-ben. A pályázat keretében 150 milliós ráfordítással kb. 300 új kollégiumi férőhely szolgálja majd a hátrányos helyzetű roma gyermekek kollégiumi ellátását, tehetséggondozását.

A kisebbségi oktatási feladatok OM fejezetből történt támogatásának részletes, 1999. és 2000. évi adatait a 30. és a 31. sz. *mellékletek* tartalmazzák.

A cigány gyermekek sikeres iskoláztatásával kapcsolatos stratégiai feladatok megoldásához az Oktatási Minisztérium – a központi költségvetési támogatásokon kívül – PHARE-támogatást is igénybe vesz. *“A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban cigány fiatalok társadalmi beilleszkedésének segítése”* című, a Szociális Családügyi Minisztériummal közösen kidolgozott PHARE-program az elmúlt évben elindult. A három projekt keretében pályázati úton elnyerhető támogatás 2,5 milliárd Ft, melyből 1,2 milliárd Ft-ot a magyar állam biztosít.

c) A kisebbségi oktatás tartalmi fejlesztése

A magyar közoktatási reformmal egyidejűleg a Nemzeti, etnikai kisebbség

óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve bevezetésével megindult a nemzeti és etnikai kisebbségi oktatás tartalmi megújítása is.

A közoktatási törvény előírásainak megfelelően döntően az 1998-1999-es tanévre a fenti dokumentumok előírásainak figyelembevételével készültek el a kisebbségi nevelést, oktatást végző intézmények nevelési, pedagógiai programjai. A helyi tantervek készítésekor kiderült, hogy a nemzetiségi oktatás speciális tantárgyainak, az anyanyelv és irodalomnak, illetve a népismeretnek a heti kötelező órakeretben történő elhelyezése konfliktusokat okoz.

A közoktatási törvény 1999. évi módosítása a kisebbségi oktatás esetében 10 százalékkal megnövelte a tanulók heti kötelező óraszámát. Ugyancsak a nemzetiségi oktatás pozícióit erősítette a törvénymódosítás a 8+4-es iskolaszervezet visszaállításával. A tíz évfolyamra tervezett nemzetiségi oktatás, nevelés óhatatlanul e képzés befejezetlenségét idézte volna elő, ugyanis a nemzeti, kisebbségi általános iskolai oktatásban résztvevő tanulók többsége kistelepülésen él, így a nyolcadik osztály befejezése után a középfokú tanulmányait jellemzően nem nemzetiségi, kisebbségi oktatást biztosító intézményben folytatja.

A közismereti tantárgyak kerettanterveivel párhuzamosan kezdődött el a kisebbségi nyelv és irodalom, illetve a népismeret kerettanterveinek kidolgozása. A munkát a valamennyi érintett kisebbség oktatási szakembereiből álló Kisebbségi Kerettanterv-bizottság irányította. A munkaanyagokat – melyek a cigány népismeret kivételével a kisebbségek nyelvén készültek – széles körben megvitatták és véleményezték a pedagógusok és az érintett országos kisebbségi önkormányzatok. A 2000. év végére elkészültek szerb és magyar nyelven a szerb anyanyelv és irodalom kerettantervei, véglegesítés alatt állnak a német, a horvát, a szlovén, a román, a szlovák anyanyelv és irodalom, illetve népismeret, továbbá a cigány népismeret kerettantervei. Reményeink szerint 2001 márciusáig valamennyi kiadásra kerül.

A kisebbségi oktatás e dokumentumainak kimunkálásában hathatósan közreműködtek az országos kisebbségi önkormányzatok és kiemelten az Országos Kisebbségi Bizottság (OKB).

Az OKB az 1999. és 2000. évben az alábbi, kisebbségeket is érintő főbb jogszabályokat tárgyalta meg:

- 1.) 28/2000. (IX.21.) sz. OM rendelet, "A kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról", (tárgyalási napok: 2000. 06.15., 2000.07.01.)
- 2.) 21/2000. (VIII.3.) sz. OM rendelet, "A roma társadalom ismerete szakirányú továbbképzési szakképesítési követelményeiről", (tárgyalási nap: 2000.06.29.)
- 3.) 40/1999.(X.8.) sz. OM rendelet, "Az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa Hivatalának feladatairól és működésének szabályairól", (tárgyalási nap: 1999.08.30.)
- 4.) 196/1999. (XII.21.) sz. Korm. rendelet, "A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. Törvény végrehajtásáról rendelkező 20/1997. (II.13.) Korm. rendelet módosításáról", (tárgyalási nap: 1999.03.30.)
- 5.) 105/1999. (VII.6.) sz. Korm. rendelet, "Az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközponttról", (tárgyalási nap: 1999.06.03.)
- 6.) 53/2000.(V.5.) sz. Korm. rendelet, "A Nemzeti Alaptanterv kiadásáról szóló 130/1995. (X.26.) Korm. rendelet módosításáról" (tárgyalási nap: 2000.03.16.)

Fentiekén kívül az OKB, önálló napirendi pont keretében, az alábbi jogszabálytervezeteket tárgyalta:

- 1.) Kollégiumi nevelés alapprogramja,
- 2.) Előterjesztés a tankönyvpiac rendjéről szóló törvényjavaslatról,
- 3.) Szerb kerettantervek elfogadása.

A kisebbségi törvény által taxált tizenhárom kisebbség adottságai eltérőek, így az anyanyelvi oktatás fejlesztési üteme is különböző. Az oktatási intézményekkel korábban nem rendelkező kisebbségek közül most készült el, és kiadásra vár a bolgár, a görög és a ruszin nyelv- és irodalom, illetve népismeret követelményrendszere. Erre, és a közoktatási törvény kiegészítő kisebbségi oktatásra vonatkozó rendelkezésére alapozva megteremthetők a feltételek e kisebbségek esetében is az anyanyelvi oktatás közoktatásba történő átvezetéséhez. A kiegészítő kisebbségi oktatás iránti igényt akkor is teljesíteni kell, ha egy településen az egy adott kisebbséghez tartozó tanulók létszáma nem éri el a nyolc főt.

Elkészültek a cigány nyelvek oktatásához szükséges beás és romani nyelvi követelmények. Az érintett pedagógusokkal történő széleskörű szakmai egyeztetést követően az év első felében várható e dokumentumok kiadása.

Az Országos Kisebbségi Bizottság közreműködésével részben elkészültek a népismeret oktatásához szükséges tankönyvek kéziratai, és megtörtént a kiadók számára a pályázat kiírása.

Az anyanyelvi oktatás lényeges eleme és feltétele az anyanyelvi tankönyv biztosítása. A kisebbségi oktatás dokumentumainak megjelenését megelőzően is a tárca igyekezett eleget tenni az anyanyelvű tankönyvellátás törvényi kötelezettségének. Az elmúlt évtizedben – két tankönyv-felülvizsgálatot követően – tartalmilag és formailag egyre korszerűbb kisebbségi segédletek láttak napvilágot. E feladatra a tárca az utóbbi időben évente körülbelül 200 millió Ft-ot fordított.

Az Országos Kisebbségi Bizottság közreműködésével és az országos kisebbségi önkormányzatok által javasolt szakemberek bevonásával lezárult az anyanyelv és irodalom oktatásához szükséges tankönyvek felülvizsgálata, és elkészült e tankönyvek fejlesztési terve. Az elmúlt tíz év fejlesztésének eredményeként a kisebbségi nyelv és irodalom segédkönyvek mintegy fele tankönyvvé lett nyilvánítva. A kilencvenes évek előtt készült művek egy része átdolgozással ismételt tankönyvvé nyilvánítható, mintegy kilencven tankönyv helyett pedig újat kell írni. A kerettantervek megjelenését követően az oktatási tárca a szükséges tankönyvek megírására és kiadására pályázatot ír ki.

A 2001. év első felében az Országos Kisebbségi Bizottság és az országos kisebbségi önkormányzatok által javasolt szakemberek bevonásával felmérés készül a tannyelvű és a kétnyelvű oktatás kisebbségi nyelvű közismereti tankönyvszükségletéről, és ezt követően kerül meghatározásra, hogy mely tantárgyak anyanyelvű oktatásához hiányoznak még a segédletek.

d) A kisebbségi nevelés, oktatás formái, struktúrája

A felvázolt feltételrendszerben a magyarországi kisebbségi oktatás az alábbi képet mutatja:

A Kisebbségi törvény által számon tartott tizenhárom nemzeti kisebbség az oktatás szempontjából három csoportra osztható: az ún. hagyományos nemzeti kisebbségekre – horvátok, németek, románok, szerbek, szlovákok és szlovének – amelyek már rendelkeznek a magyar közoktatási rendszeren belül kialakított oktatási hálózattal; a másik nagy csoportba tartozó nemzeti kisebbségek – bolgárok, görögök, lengyelek, ruszinok és ukránok – nem rendelkeznek oktatási hálózattal, ún. *vasárnapi iskolában*, tehát iskolán kívüli tevékenység keretében oktatják anyanyelvüket, vagy csak egy-egy intézménnyel rendelkeznek; a harmadik, létszámában legnagyobb csoport, a cigány kisebbség nevelése és oktatása az ún. "cigány kisebbségi oktatás" keretében folyik, a magyar közoktatási

rendszeren belül.

Az alapfokú oktatás

A korábban kialakult struktúrák, és az új dokumentumok szabályozását figyelembe véve az *alapfokú kisebbségi nevelés és oktatás* az alábbi formákban valósul meg.

1. Az ún. *nyelvoktató forma*, ahol az iskolai oktatás, nevelés magyar nyelven folyik, a nemzetiségi nyelvet pedig heti 3 – 6 órában tanulják a tanulók. Ez a forma jellemző leginkább a hazai oktatásra, mivel – főként demográfiai okok miatt – az iskolába bekerülő gyermekek nem-, vagy alig ismerik az adott kisebbség nyelvét. A nemzeti, etnikai kisebbségek oktatásának irányelve bevezetése óta a nyelvoktató oktatási formában heti négy órában, a németek esetében heti öt órában kötelező a kisebbség nyelvének és irodalmának oktatása. Ebben az oktatási formában tanul a kisebbségi oktatásban résztvevő tanulók döntő többsége, 1998/1999-ben összesen 45.924 tanuló, 1999/2000-ben 47.337 tanuló (25. sz. melléklet).
2. Az ún. *kétnyelvű forma*, ahol az óvodában a nevelés két nyelven folyik, illetve az iskolában a kisebbség nyelvén kívül egyéb tantárgyakat is a kisebbség nyelvén oktatnak. Az Irányelvek szerint ezen oktatási formában az anyanyelvű oktatás kiterjed a heti kötelező óraszám 50 százalékára. A kétnyelvű óvodai programban résztvevő gyermekek száma az 1998/1999-es tanévben összesen 17.888, míg az 1999/2000-es tanévben 16.611 volt (25. sz. melléklet). Ugyanebben a két tanévben a kétnyelvű általános iskolák tanulóinak száma 5.745, illetve 5.779 volt (25. sz. melléklet).
3. Az ún. *anyanyelvű óvoda*, illetve *tannyelvű iskola*, ahol az óvodai nevelés anyanyelven folyik, az iskolai oktatás keretében pedig a magyar nyelv és irodalom tantárgyon kívül minden tantárgyat a kisebbség nyelvén oktatnak. Ilyen típusú oktatási intézmény csak néhány akad az országban. Az anyanyelvű óvodai programban résztvevő gyermekek létszáma az említett két tanévben 1.700, illetve 2.838 volt, míg a tannyelvű iskolák tanulóinak létszáma 2.152-ről 1.760-ra csökkent (24. sz. melléklet).
4. Az ún. *cigány kisebbségi nevelés-oktatás* külön program alapján biztosítja a cigány kisebbséghez tartozó gyermekek, illetve tanulók számára a kulturális-, és igény szerinti anyanyelvi nevelés és oktatás mellett az esélyegyenlőséget és a tehetséggondozást.

A cigány kisebbségi oktatás körül sok vita zajlott és zajlik napjainkban is. Tény azonban, hogy ma mintegy 250 óvodában és kb. 650 általános iskolában szerveznek cigány kisebbségi oktatást, becslések szerint mintegy 25 ezer óvodás és 55 ezer iskolás részére (27. sz. melléklet). Az is tény, hogy napjainkban a cigány gyermekek beiskolázása teljes; továbbá, hogy a tanulók jelentős többsége általános iskolai végzettséghez jut. Azt is sikernek kell elkönyvelni, hogy ezzel az oktatási formával szoros összefüggésbe hozható egy általános szemléletváltás az iskolafenntartók és az iskolák részéről.

Ugyanakkor problémát vet föl, hogy zömében a hátrányos helyzetű cigány gyermekek, tanulók tanulási esélyeit javító programok a cigány kisebbségi oktatás keretében valósulnak meg. A két különböző tartalmi elemet a jövőben szükséges szétválasztani. Biztosítani kell a lehetőséget – a nemzetiségi oktatáshoz hasonlóan – a kisebbségi nevelés, oktatás megvalósításához, és külön ki kell dolgozni a hátrányos helyzetű roma gyermekek iskolai esélyeit növelő programok megvalósításához szükséges feltételrendszert.

Az Irányelvek alapján minden oktatási formában kötelező a népismeret oktatása, illetve az óvodában a kisebbségi kulturális nevelés.

Középfokú oktatás

Az országban kisebbségi középfokú oktatás tizenkilenc tannyelvű, illetve kétnyelvű, egy cigány gimnáziumban, továbbá négy szakközépiskolában folyik. (Ebből: tíz német, kettő szlovák, kettő horvát, kettő román, egy szerb, egy szlovén, egy bolgár és egy cigány középiskola.) Mindezek mellett elindult a kétnyelvű szakmunkásképzés is (26. sz. melléklet). A középfokú képzettség anyanyelven történő megszerzésének jelentőségét elismerve a Kisebbségi Közalapítvány a középfokú kisebbségi oktatásban résztvevőket mindkét tárgyaló évben ösztöndíjjal támogatta. Az 1998/1999-es tanévben összesen 220, az azt követően összesen 258 nemzetiségi tanuló részesült támogatásban (34. sz. melléklet).

A cigány tanulók esetében a középfokú oktatásnak, kollégiumi nevelésnek kiemelkedő szerepe van az értelmiség képzésében és a szakmaszerzésben.

Az intézmények sora figyelemre méltó eredményt ért el e téren. Ma az általános iskolát végzett cigány tanulóknak mintegy 85 százaléka tanul tovább, és ebből 16 százalék érettségit adó középiskolában. Ezért van kiemelkedő jelentősége a lemorzsolódás megelőzésének, a középfokú intézményekben és kollégiumokban a tehetséggondozó tevékenységnek. Ezt a folyamatot fejleszti tovább az Arany János tehetséggondozó program roma kollégiumi alprogramja, melyet az elmúlt évben először írt ki az oktatási tárca. A tehetséggondozó program 50 fős kezdő létszámmal, három kollégiumban indult meg.

Az utóbbi évek oktatásügyének fontos eredménye a roma fiatalok tanulását és továbbtanulását segítő, főleg állami támogatással létesült közalapítványi ösztöndíjak rendszere (31. és 32. sz. mellékletek).

Az alap- és középfokú kisebbségi oktatás, nevelés megvalósulhat önálló óvodákban, iskolákban, illetve a többséghez tartozó tanulókkal, gyermekekkel együtt. Egy intézményen belül egyszerre több kisebbségi oktatási forma is megvalósulhat.

A cigány kisebbségi oktatás integráltan folyik, egy-egy pedagógiai feladat (felzárkóztatás, tehetséggondozás, esetleg népismeret-oktatás) igényelhet csoportbontást.

Esélyteremtés az oktatásban

A cigány gyermekek oktatásával, nevelésével kapcsolatban a jogi szabályozásnak szem előtt kell tartania a hátrányos helyzetű roma tanulók iskolai előmenetelének segítését, az esélykülönbségek mérséklését, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmának, és a résztvevők védelmének következetes érvényesítését is. E feladatok a közoktatás jogi szabályozásának egészére kiterjedő, összetett és szervesen egymásra épülő intézkedéseket igényelnek. A közoktatási törvény 1999. évi módosítása e téren is jelentős lépéseket tett.

Az óvodából az iskolába való átmenet megkönnyítése érdekében az 1. évfolyamra felvett tanulót, ha egyéni adottsága indokolja, az igazgató mentesíti az értékelés és minősítés alól, vagy részére az egyéni adottsághoz igazodó továbbhaladást engedélyezhet, egészen a 4. évfolyam végéig.

Az előkészítő év és az egyéni továbbhaladás azoknak a tanulóknak az iskolai esélyeit növeli, akik iskolakezdekskor, illetve az első négy évfolyamon valamilyen hátránnyal küzdenek. Ide tartozhatnak a szociokulturális, vagy szociális okokból hátrányos helyzetben lévő cigány gyermekek is. E rendelkezéssel egyben az is elkerülhető, hogy a kisiskolás korba kerülő gyermek indokolatlanul speciális tantervű iskolába kerüljön.

A törvénymódosítás egy másik rendelkezése szerint ha a tanuló a tankötelezettség végéig az általános iskola 8. évfolyamát nem végezte el, a szakiskolában felzárkóztató oktatásban vehet részt és annak eredményes befejezése után a szakiskola első szakképzési évfolyamába léphet. A szakmatanulás megkezdésének nem feltétele az alpműveltségi vizsga letétele, és ingyenes a második szakma megszerzése. Ezáltal is növekedhet a hátrányos helyzetű, köztük a cigány kisebbséghez tartozó tanulóknak az esélye a végzettség-, illetve a szakma megszerzéséhez.

Mivel a cigány gyermekek esetében gyakran felvetődik szemmel látható felülreprezentáltságuk a speciális tantervű oktatásban, fontos megemlíteni, hogy a közoktatási törvénnyel összhangban, a többször módosított 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet további garanciákat tartalmaz arra nézve, hogy a gyermekek csak indokolt esetben kerülhessenek ilyen típusú intézményekbe. E rendelkezések sorából kiemelkedik, hogy a gyermekek tanulási képességvizsgálata csak a szülő kezdeményezésére, annak egyetértésével történhet, a döntéssel kapcsolatban a szülőnek jogorvoslati lehetősége van. A szakértői véleményt és a jogorvoslati lehetőséget a szülővel írásban kell ismertetni. A gyermek vizsgálatát évenként, majd két évenként meg kell ismételni. Az előkészítés alatt lévő módosítás azt is előírja majd, hogy a szülő önkéntes kérésére a szakértői és rehabilitációs bizottságnak a tanulási képesség vizsgálata során figyelembe kell vennie a gyermek nemzeti és etnikai hovatartozásából adódó sajátosságokat.

Megjegyezni kívánjuk, hogy az elmúlt évben végzett vizsgálatok szerint a normál általános iskolák speciális tantervű osztályaiban is felülreprezentáltak a cigány gyermekek. Ez azonban a közoktatási rendszerben résztvevő kb. nyolcvanezer cigány gyermekből megközelítőleg mindössze hétezer tanulót tesz ki.

A közoktatási törvény 94.§.(1) bekezdése alapján 1999 végén létrejött

az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala. Eljárásának tárgya lehet az oktatás összes szereplőjének törvényben biztosított jogait sértő határozat, vagy intézkedés kivizsgálása és a jogorvoslatra a javaslat megtétele.

Pedagógusképzés, felsőoktatás

A magyarországi kisebbségi felsőoktatás fogalma továbbra is kisebbségi humán értelmiségképzést, ezen belül is döntően a pedagógusképzést jelenti. A felsőoktatási intézmények integrációja részben érintette a kisebbségi képzőhelyeket is. (A nemzeti és etnikai kisebbségi pedagógusképző helyek felsorolását lásd a 28. sz. mellékletben.)

Az elmúlt időszakban többségében megtörtént az ország különböző felsőoktatási intézményeiben az önálló kisebbségi tanszékek vagy tanszéki csoportok programjainak akkreditációja. Kétoldalú egyezmények alapján a kisebbségi tanszékek többségénél anyaországi lektor segíti az oktató munkát.

A kisebbségi képzésre – helyzetéből adódóan, a német nyelvterület kivételével – jellemző az alacsony hallgatói létszám, ezért az átlagosnál magasabbak a fajlagos költségek, ami folyamatosan veszélyezteti nemcsak az oktatás színvonalát, de a tanszékek vagy tanszéki csoportok létét is. Jellemző a kis létszámú oktatógárda. A felsőoktatás normatív finanszírozási rendszerének bevezetésével a kis létszámú nemzetiségi szakok működési feltételei romlottak. Az elmúlt évben sikerült elérni a nemzetiségi szakok egy finanszírozási kategóriával magasabbra történő besorolását. Ez a rendelkezés ugyan enyhíti a kis létszámú nemzetiségi tanszékek, tanszéki csoportok működési gondjait, végleges megoldást azonban nem jelent. A kisebbségi pedagógusképzés feladatainak ellátása, különösképpen hosszabb távon további szervezeti és anyagi fejlesztést igényel.

Az elmúlt időszak szerb szakindítási problémái arra utalnak, hogy a jövőben nagyobb odafigyelést igényel a kis létszámú – jelenleg közoktatási intézménnyel még nem rendelkező – kisebbségek pedagógusképzés iránti igénye.

A hazai képzés mellett kétoldalú egyezmény alapján több kisebbségnek lehetősége van ösztöndíj igénybevételére anyaországi képzésben, részképzésben való részvételhez. Néhány kisebbség esetében (szlovák, szerb, horvát, román) az anyaország ösztöndíját is igénybe vehetik. A magyar állami ösztöndíjjal külföldön tanuló hallgatók adatai a 2000/2001-es tanévben: Szlovákia 13 fő (ebből 1 PhD képzés),

Horvátország 15 fő, Románia 28 fő (ebből 6 fő PhD képzés), Jugoszlávia 1 fő, Szlovénia 5 fő.

A Kisebbségi Közalapítvány a felsőfokú képzésben részt vevő nemzeti kisebbségekhez tartozó fiatalok képzését ösztöndíjjal támogatja. Az ösztöndíjban részesülők létszáma az 1998/1999-es tanévben 285, az 1999/2000-es tanévben pedig 310 fő volt (35. sz. *melléklet*).

A cigányság esélyegyenlőségét megalapozó óvodai nevelés és iskolai oktatás eredményessége nagyban függ a pedagógusképzés és -továbbképzés szakmai minőségétől. Fontos, hogy a pedagógusok romológiai ismereteket is elsajátítsanak. Az oktatási tárca támogatásával több felsőoktatási intézményben tanszéki, speciálkollégiumi vagy önálló program keretében bevezették a romológiai ismeretek oktatását. Megtörtént a pécsi JPTÉ romológiai tanszékének, és a Kaposvári Egyetem romológiai képzésének akkreditációja. A cigány kisebbséghez tartozók aránya a felsőoktatásban ugyan még mindig alacsony, de az utóbbi években a felsőoktatásban a roma fiatalok számaránya növekszik. Például az elmúlt tanévben a Cigányokért Közalapítványnál és a Kisebbségi Közalapítványnál 539 roma fiatal kapott ösztöndíjat (31., 32., 33. sz. *mellékletek*).

Az Oktatási Minisztérium a képzési költségtérítés átvállalásával segítette a cigány fiatalok továbbtanulását: 1999-ben 139 pályázó mindösszesen 7.161 eFt, 2000-ben pedig 178 pályázó 8.730 eFt támogatást kapott.

Pedagógus-továbbképzés

Az elmúlt két évben az oktatási tárca kiemelten támogatta a kisebbségi pedagógusok továbbképzését, különösen a népismereti oktatásra való felkészítést. A nyelvi-módszertani továbbképzések esetében továbbra is minden relációban igényt tartunk az anyaországok segítségére. Különösen jelentős ez azon kisebbségek esetében, melyek pedagógusai számára ez idáig még nincs akkreditált pedagógus-továbbképzés, hisz a pedagógus-továbbképzésről szóló 277/1997. (XII.22.) Kormányrendelet 5. §. (2) b) pontja szerint a pedagógusok kötelező továbbképzésébe beszámítható az anyaországi továbbképzés.

Az akkreditált pedagógus-továbbképzések biztosítására minden kisebbség esetében szükség van. Az oktatási tárca tervezi, hogy a pedagógus-továbbképzésről szóló 277/1997. (XII.22.) Kormányrendelet 9. §. (6) bekezdésével összhangban továbbképzési program elkészítését

kezdeményezze. A szlovák kisebbség esetében, kétoldalú tárgyalások eredményeképpen, jelentősen bővültek az anyaországi továbbképzés lehetőségei.

A résztvevők alacsony száma miatt támogatni kell az akkreditált népismereti és nyelvi, valamint a cigány gyermekek oktatásában részt vevő pedagógusok számára szervezett továbbképzések megvalósulását. 1999-ben az akkreditált továbbképzések mellett (6 pályázó részére mindösszesen 4.390 ezer Ft) – azok alacsony száma miatt – pályázat útján szakmai konferenciák megvalósulását is támogatta az oktatási tárca (28 pályázó 7.365 ezer Ft támogatást kapott). 2000-ben csak akkreditált kisebbségi pedagógus-továbbképzésekhez nyújtott 11 pályázó részére 13.406 ezer Ft támogatást, illetve az útiköltség biztosításával hozzájárult az anyaországi pedagógus-továbbképzésen való részvételhez. E pályázat keretösszegéből támogatta a Magyarországon kétoldalú egyezmény keretében megvalósuló német kisebbségi pedagógus-továbbképzéseket is.

A kisebbségi oktatás új dokumentumainak bevezetése, a költségvetési támogatások és a közoktatási törvényhez kapcsolódó, a kisebbségi oktatást is érintő szabályozás korszerűsítése remélhetőleg megfelelő feltételeket teremtenek majd a kisebbségi oktatás tartalmi és szervezeti megújulásához.

8. A kisebbségi közművelődés, hagyományőrzés, közösségi élet, művészeti tevékenység

Magyarországon a kisebbségek kulturális ellátásának jogszabályi hátterét az Alkotmány, a Kisebbségi törvény, a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről-, a nyilvános könyvtári ellátásról- és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: kulturális törvény), illetve a kétoldalú kormányközi szerződések rendelkezései biztosítják.

A kisebbségi szervezetek közművelődési tevékenységet folytathatnak, intézményeket hozhatnak létre, nemzetközi kapcsolatokat tarthatnak fenn. Az országos önkormányzat jogosult kisebbségi színház, múzeumi kiállítóhely, országos gyűjtőkörrel rendelkező közgyűjtemény, könyvtár, kiadó, országos kulturális, művészeti, tudományos intézet, valamint országos közép- és felsőfokú oktatási intézmény létesítésére, fenntartására.

A kisebbségi kultúra támogatása ma Magyarországon nagyrészt állami dominanciájú. A kisebbségek által is lakott települések kulturális-

közművelődési intézményeinek normatív támogatása az országban tevékenykedő más, azonos kulturális feladatokat ellátó intézményekével megegyező. A többletként jelentkező kisebbségi kulturális feladatok ellátására – a kisebbségi oktatás-nevelés többletfeladatainak finanszírozására biztosított normatív támogatáshoz hasonló – kiegészítő támogatást kellene biztosítani a települési önkormányzatok számára.

A kisebbségi célú kulturális tevékenységet támogató pénzeszközök a NKÖM fejezeti kezelésében illetve a Kisebbségi Közalapítványnál található. A megyei és települési önkormányzatok saját forrásaikból is támogatják a kisebbségi kulturális programokat, nagyrészt pályázati úton.

A Kisebbségi Közalapítvány pályázati kiírásai révén segíti elő a kisebbségi közösségek, intézmények, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek programjainak megvalósulását. A kuratórium döntése alapján kiadói tevékenységre, kisebbségi anyanyelvű és cigány színházi tevékenységre, közgyűjtemények állományának gyarapítására, kisebbségi regionális és helyi elektronikus média működtetésére, gyermek- és ifjúsági táborok, tanulmányi kirándulások szervezésére, kisebbségek hitéletéhez kapcsolódó anyanyelvi és közösségi tevékenységekre, kisebbségi közéleti szakemberek képzésére, tudományos rendezvényekre, kutatói programokra, hagyományörző és kulturális rendezvényekre, valamint kalendáriumok kiadására a közalapítvány forrásaiból 1999-ben 189.811.866 Ft, 2000-ben 221.955.574 Ft támogatás jutott (20. sz. *melléklet*).

A kisebbségek kulturális identitásának megőrzése érdekében a NKÖM kisebbségi főosztálya a kulturális műhelyeket fenntartó települési, regionális és országos kisebbségi önkormányzatok intézményeit pályázatok és eseti támogatások formájában támogatja, segítséget nyújt a kisebbségek civil szervezeteinek minőségi és értékteremtő, önálló kezdeményezéseikhez. A pályázatok elbírálásánál az előkészítés során, illetve a döntéshozatal előtt a minisztérium munkatársai egyeztetnek az egyes kisebbségek országos önkormányzataival és kulturális szövetségeivel. Mind a kulturális rendezvény-, életmód-tábori és könyvkiadási pályázatok, mind az egyéb tematikájú pályázatok elbírálásánál messzemenően érvényesülnek az önkormányzatok által megállapított preferenciák. A kormányprogramban is rögzített kulturális autonómia eddigi eredményeinek fenntartását, valamint további megvalósítását a minisztérium a rendelkezésre álló összegek biztosításával támogatta.

A nemzeti kisebbségek önazonosság-tudatának megerősítését szolgáló kulturális kezdeményezések pályázatára a kulturális tárca 2000-ben – az előző évvel azonos összeget – 21 millió Ft-ot fordított. E pályázat a kisebbségi közösségek hagyományörző és kulturális programjainak, továbbá a kisebbségi hon- és népismereti, anyanyelvi és olvasótáborok támogatására szolgál. A pályázók mintegy kétötöde részesült támogatásban, az igény a kiosztható keretösszeg 6-szorosa volt. A NKÖM a nemzeti kisebbségeknek nyújtott eseti támogatásai 1999-ben 11,5 millió Ft-ot, 2000-ben 12,63 millió Ft-ot tettek ki. Ebből az összegből 33, illetve 26 szervezet részesült támogatásban.

A kisebbségi pályázatok és eseti támogatások elbírálásakor a döntéshozók kiemelt figyelmet fordítottak a hátrányosabb helyzetű kistélepülések illetve kisközösségek – akik helyzetük, információ- vagy forráshiány miatt kevésbé jutnak más támogatáshoz – pályázataira. Emellett az országos vagy

regionális jelentőségű nagyrendezvények, továbbá a több nemzetiséget érintő, valamint a kisebbség-anyanemzet kapcsolatok ápolását jelentő programok is preferenciát élveztek.

A támogatott kisebbségi programok tematikájában számos esetben megjelent – úgy tanácskozások, mint nemzetközi kapcsolatépítés szintjén - az európai integrációból adódó új helyzettel való szembenézés, a közösségi megmaradás feladatainak számbavétele.

A támogatott szervezetek zöme országos vagy helyi kisebbségi önkormányzat, civil szervezet, művelődési vagy oktatási intézmény, alapítványok csak csekély mértékben szerepeltek közöttük. A kistélepülésekről érkező pályázatok saját és/vagy egyéb forrás aránya 20 százalék körül mozgott, a nagyobb szervezetek, intézmények pályázatainál a fenti hányad ennek többszörösét – egyes esetekben a 90 százalékot – is elérte.

A kiemelkedő tevékenységet folytató alkotók és alkotóközösségek elismerését jelentő kitüntetések érintettjei között nem egyszer található valamelyik hazai kisebbséghez tartozó művészek. A NKÖM felterjesztésére átadott állami kitüntetések sorában 1999-2000-ben több olyan személyiség részesült elismerésben, aki kisebbségi területen tevékenykedik, avagy maga is valamelyik közösséghez tartozik. A Kisebbségi Közalapítvány 1999-től kezdődően alkotói ösztöndíj-pályázattal segíti a kisebbségi képzőművészek, szépirodalom, zene, egyéb művészeti tevékenységét (41. és 42. mellékletek).

A NKÖM az elmúlt két évben integrációs kulturális programpályázatot hirdetett művelődési házakban megvalósítandó programok támogatására 1999-ben 19 millió Ft, 2000. évben 28 millió Ft összegben. Az általános tábor pályázaton 1999-ben 6 millió, 2000-ben 10 millió Ft összegben támogatott a tárca 68, illetve 119 szervezetet.

A cigány közösségi házban dolgozók szakmai képzését az Országos Cigány Információs és Művelődési Központtal közösen kialakított koncepció alapján 2000-ben indította el a kulturális tárca. Ugyancsak támogatta a tárca az ország különböző településein működő cigány közösségi házakban dolgozó szakemberek képzését, továbbképzését, négy, képzési tervet benyújtó szervezet programjához 7 millió Ft támogatást nyújtott. E pályázatok közül 3.250.000 Ft kiemelt támogatásban részesült az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ.

A pályázatokra biztosított összeg a beérkezett reális pénzügyi igényeket mindössze 10-15 százalékban fedezi. A pályázatok eredményességét ellenőrző monitorozására 2 millió Ft-ot különített el a tárca. A felmérés célja, hogy reális kép alakuljon ki a térségi közművelődési, beruházási igényekről, valamint a magyar és a cigány lakosság együttműködéséről az egyes településeken annak érdekében, hogy a jövőben hatékonyabbá váljék a támogatási rendszer.

A NKÖM 1999-ben összesen 50 millió Ft-ot fordított cigány irodalmi,- kulturális-, illetve tábor pályázatokra, 35 millió Ft-tal járult hozzá a 100 tagú Budapest Cigányzenekar kulturális rendezvényeihez, a társadalmi szervezetek működési támogatására 2.750.000 forintot fordított.

Az 1999. januárjában átadott Országos Cigány Információs és Művelődési Központ a minisztérium által 1998-ban folyósított, de fel nem használt támogatást 1999-ben fordította működésre.

A 2000. évben a középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladataira 70 millió Ft-ot fordított a kulturális tárca. A minisztérium a többségi társadalom reális cigányképének kialakítása érdekében a többség-kisebbség békés együttélését segítő riportok készítését, tudósítások közlését végző média szakmai támogatását tudta vállalni. 2000-ben 3 szervezet dokumentum-, valamint játékfilmek elkészítéséhez 6 millió Ft támogatásban részesült.

A középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladatokon kívül a szakmai feladatok ellátása során a 2000. évben 59,25 millió Ft-ot tett ki a roma kisebbséget érintő programok, intézmények támogatása. A minisztérium által meghirdetett pályázatokról bíráló bizottságok döntöttek.

A kisebbségek könyvtári ellátása

A kisebbségek anyanyelvű könyvtári ellátásának törvényben meghatározott feladata a települési önkormányzatok közkönyvtáira hárul. A közkönyvtári hálózat a horvát, a német, a román, a szerb, a szlovák és a szlovén kisebbség számára nyújt szolgáltatásokat az ország különböző helyein, több száz településen. E kisebbségek könyvtári ellátását a közkönyvtári rendszeren belül 19 báziskönyvtár is segíti. A görög, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán kisebbség esetében országos önkormányzataik tesznek erőfeszítéseket könyvtári bázisállomány létrehozására.

A hagyományosan kialakult és átalakult báziskönyvtári ellátás – a szervezet minden hiányossága ellenére – megfelel a kisebbségi könyvtári ellátással szemben támasztott alapkövetelményeknek. Szerves része a megyei könyvtári rendszernek, rendelkezik minden szolgáltatás nélkülözhetetlen feltételével: a kisebbségekhez életközelen levő szolgáltató helyek hálózatával és a szolgáltatás szakmai infrastruktúrájával.

A kisebbségi oktatást biztosító iskolákban többnyire kisebbségi nyelvű szépirodalmi és ismeretterjesztő művekkel jól ellátott könyvtárak működnek.

A megyei könyvtárak a központi szolgáltatás szerves részeként látják el kisebbségi feladataikat, működtetik az ellátórendszert a nemzetiségi településeken. A finanszírozási nehézségek ellenére korszerű gyűjtemény létrehozására törekedve gondoskodnak a letétek frissítéséről, cseréjéről. Információs központként hozzáférhetővé teszik az országos és a helyi adatbázisokat, segítik a helyismereti nemzetiségi kutatást, könyvkiadást. A Kisebbségi Közalapítvány mindkét tárgyalt évben célpályázati támogatást

nyújtott kisebbségi közgyűjtemények állományának bővítéséhez.

A megyei intézmények regionális báziskönyvtárként szoros kapcsolatban állnak a régióban működő civil szervezetekkel, társintézményekkel, önkormányzatokkal, archiválják a kisebbségek életében jelentős eseményeket. A báziskönyvtár és a települési könyvtárak között intenzív könyvtárközi csere folyik annak érdekében, hogy valamennyi – esetleg a települési könyvtár állományában nem szereplő – kiadvány hozzáférhető legyen. A módszertani báziskönyvtár feladatait az Országos Idegennyelvű Könyvtár látja el.

Múzeumok

Kisebbségi tárgyi emlékek gyűjtésével a megyei és települési fenntartású múzeumok foglalkoznak, valamint a Magyar Néprajzi Múzeum. A kisebbségek lakóhelye szerinti megyei önkormányzati múzeumok regionális, illetve országos feladatokat is ellátnak. A tájházak, helyi múzeumi gyűjtemények működtetője többnyire a települési önkormányzat.

Kisebbségi tárgyi emlékek gyűjtésével két országos hatáskörű bázismúzeum is foglalkozik. A NKÖM 16 kisebb múzeumot és 41 tájházat tart nyilván. A nemzetiségek hitéletét megőrkítő gazdag anyaggal rendelkezik a miskolci Magyar Ortodox Egyházi Múzeum, a Szentendrén működő Szerb Ortodox Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény és a Szerb Egyházművészeti Gyűjtemény.

Színházak

Települési illetve megyei önkormányzat fenntartásában működik Magyarország két kisebbségi színháza, a Szekszárdi Deutsche Bühne és Pécsen a Horvát Színház. A Pomázi helyi önkormányzat és a Szerb Demokratikus Szövetség alapította a *Joakim Vujity* Szerb Színházat, mely ma Lóréven működik. A cigány kisebbség körében működő színházi tevékenységgel foglalkozó műhelyek, társulatok, így a Hókirálynő Egyesület, vagy a Reneszánsz Roma Műhely produkciói több, általában fővárosi közművelődési intézményben láthatók. Ezt a célt is szolgálja az 1999 januárjában Budapesten átadott Országos Cigány Információs és Művelődési Központ.

A Deutsche Bühne fenntartására és működésére a költségvetés önálló címként feltüntetett támogatást biztosít. Az önkormányzatok által fenntartott és támogatott színházak támogatására szolgál a NKÖM

fejezetében elkülönített, pályázat útján elnyerhető 51 millió Ft-os keret (14. sz. melléklet 13. sora). Ebből 2001-re a pécsi Horvát Színház 26,7 millió Ft, a lórévi Szerb Színház 19 millió Ft, a Hókirálynő Egyesület 1,9 millió Ft, a Reneszánsz Roma Műhely 3,4 millió Ft támogatást kapott.

Közösségi házak

A nagyobb létszámú kisebbségek önálló kisebbségi közművelődési intézményrendszere kialakulóban van. A már több évtizede működő Bolgár Művelődési Ház, a Szlovák Kultúra Háza és a Szlovák Kulturális és Oktatási Központ, az Ukrán Kulturális Központ, az Örmény Kulturális Központ, a pécsi Lenau Ház és más német kisebbségi közösségi ház mellett kiemelendő az állami támogatással készült és 1999-ban átadott Országos Cigány Információs és Művelődési Központ, a Szlovén Kulturális és Információs Központ, valamint a 2000-ben átadott, németországi támogatással felújított Magyarországi Németek Háza. A Szerb Országos Önkormányzat hivatala országos művelődési központként is működik.

A cigány közösségi házak most formálódó helyi hálózatának fenntartója általában a települési önkormányzat, amely a helyi kisebbségi önkormányzattal közösen működteti ezeket az intézményeket. A létrejött többfunkciós intézmények célja a helyi sajátosságok és szükségletek figyelembevételével a cigány közösségek helyi társadalomba való integrálódásának elősegítése. Az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ működésére az állam a NKÖM fejezetében önálló költségvetési tételként elkülönített összeget biztosít.

Egy nemrég végzett felmérés szerint az eddig létrejött mintegy 50 cigány közösségi ház közül 7-8 fejlettnak nevezhető, 10 fejlődőképesnek, a többi számottevő fejlesztésre szorul. Többek között a közélet e szegmensében tevékenykedők folyamatos képzését szolgálják a Kisebbségi Közalapítvány ide vonatkozó célpályázatai (20. sz. melléklet), melynek keretében 1999-ben és 2000-ben is több mint 3 millió Ft-tal támogatta a cigány közéleti képzési pályázatokat (37., 38. sz. mellékletek). A Cigányokért Közalapítvány a beszámolási időszakban összesen közel 60 millió Ft-ot fordított cigány közösségi házak programjainak támogatására (22. sz. melléklet), további közel 70 millió Ft-ot közéleti képzési programokra (u. ott).

9. A kisebbségek anyanyelvi hitélete

A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek azonosságtudatának megtartásában jelentős szerepe van az egyházaknak, az anyanyelvű hitéletnek. A kisebbségi közösségek vallásosságáról és egyházi kötődéséről évtizedekig nem készült statisztikai felmérés, melyet a 2001. év elejére betervezett és az ország egész lakosságára kiterjedő népszámlálás hivatott pótolni.

A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek hitéletében a történelmi egyházak közül a Magyar Katolikus Egyház és a Magyarországi Evangélikus Egyház szerepe említhető. A hazánkban élő horvát, lengyel és a szlovén kisebbség római katolikus vallású. A németek többsége római katolikus, kisebb része pedig evangélikus. A szlovákok egy része evangélikus, másik része római katolikus. A magyarországi cigányság döntő többsége római katolikus, kisebb része görög katolikus.

A bolgárok, görögök, szerbek és az ukránok ortodox vallásúak. A románok többsége szintén ortodox, kisebb része baptista, az örmények pedig örmény katolikus hitűek. A magyarországi szerb, bolgár és román ortodox egyházak az anyaországi nemzeti egyházak főhatósága alatt állnak.

Az anyanyelvű hitélet – istentisztelet és hitoktatás –, valamint az anyanyelven megtartott egyházi szertartások – keresztelelő, házasságkötés és temetés – fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. A nemzeti identitástudat megtartása és az anyanyelvű hitélet egymással szoros összefüggésben van: az anyanyelvű hitélet szélesíti az anyanyelv használatát és erősíti a nemzeti tudatot.

Az anyanyelvű hitélet gyakorlása kisebbségenként és vallásonként változik. A bolgár, román, szerb ortodox egyház az istentiszteleteket, a hitoktatást anyanyelven tartja. Egy szerb vagy román ortodox lelkész száz kilométereket utazik azért, hogy anyanyelvű istentiszteletet tartson a szétszórta élő ortodox vallási közösségeknek. Bolgár ortodox keresztelelő vagy temetés kizárólag bolgár nyelvű lehet.

A katolikus és evangélikus kisebbségi közösségek körében érzékelhetően nő az anyanyelven történő vallásgyakorlás igénye. Az anyanyelvű hitélet gyakorlását változatlanul nehezíti a krónikusnak nevezhető lelkészhiány. Kevés a nemzeti kisebbséghez tartozó, vagy az adott kisebbség nyelvét beszélő lelkész, ez gátolja a kisebbségi nyelvű istentisztelet számának a jelentkező igényekkel párhuzamos emelkedését. Ahol a földrajzi elhelyezkedés ezt lehetővé teszi, olyan gyakorlat alakult ki, hogy a kisebbségek nyelvét beszélő lelkészek több kisebbségi település lelki gondozását végzik.

A beszámoló két évében jelentősen változott az egyházaknak nyújtott központi költségvetési támogatás nagysága, továbbá életbe lépett a finanszírozás új rendje is, mely szerint az egyházakat személyi jövedelemadó részesedés illeti meg. Azon egyházak esetén, ahol az egy százalékos részesedése nem érte el az előző támogatási rendszer által biztosított értéket, ott az állam központi forrásból a kieső összeget pótolta.

A NKÖM Egyházügyi Helyettes Államtitkárságán egyházankénti bontásban összesítés készült az 1999-ben és 2000-ben kiutalt központi támogatásokról (36. sz. melléklet). Természetesen a történelmi egyházak esetében nem állapítható meg a nemzeti kisebbségi célokra felhasznált támogatási összeg, mivel az egyházak belső költségvetési rendszeréről nem áll rendelkezésre adat.

Folytatódott az egyes volt egyházi ingatlanok tulajdonrendezésével összefüggő kártalanítás, továbbá az egyházi kulturális örökség értékeinek és műemlékeinek rekonstrukciója. Ezzel összefüggésben számos kisebbségi közösséghez kapcsolódó templom, egyházi építmény felújítására került sor. A Budai Szerb Ortodox Egyház támogatást kapott bajai, székesfehérvári, battonyai és grábóci, míg a Román Ortodox Egyház budapesti és gyulai ingatlanok felújításához. A Bolgár Ortodox Egyház 22 millió Ft támogatásban részesült közcélú ingatlan vásárlásra.

A kormányzat a kisebbségi intervenciós és koordinációs keretből is nyújtott támogatást a nemzeti és etnikai kisebbségek által használt egyházi ingatlanok felújítási munkáihoz. Támogatást kapott a szakonyfalui, a rábatótfalui, a katymári, az undi, a tótszentmártoni, a pusztatlakai és a solymári templom egyházközsége.

A Kisebbségi Közalapítvány a kisebbségek hitéletéhez kapcsolódó célpályázatával segítette a közösségeket Egyházi ünnepekhez kapcsolódó anyanyelvű rendezvények, zarándokutak és egyéb hitéleti programok, anyanyelven írott imakönyvek kiadásának támogatása szerepelt a nyertes pályázatok között. 1999-ben 69 pályázat kapott 5.739.242 Ft támogatást, míg 2000-ben 74 pályázat részesült 6.730.948 Ft összegű közalapítványi támogatásban (20. sz. melléklet). (A támogatások kisebbségek szerinti megoszlását a 39.sz. melléklet tartalmazza.)

10. Kutatás

A beszámolási intervallumban folytatódtak az utóbbi évtized kedvező tendenciái a kisebbségi kutatás helyzetében: 1) folytatódott a kisebbségi kutatóintézetek tevékenységének élénkülése, 2) az anyanyelvükön művelt kutatások témaválasztásának bővülése. 3) A kisebbségi tematikájú kutatóhálózat újabb intézetekkel gyarapodott: az 1999-ben az Országos Ukrán Önkormányzat által létrehozott Ukrainisztikai Kutatóintézettel; az önálló jogi személyiségű Akadémiai Kisebbségkutató Intézettel (korábban az MTA Kisebbségkutató Műhelye); az újabban akkreditált egyetemi-főiskolai (romológiai) tanszéki kutatóhelyekkel. 4) Az utóbbi két év fejleménye, hogy esetenként szorosabb együttműködés alakult ki az országos kisebbségi önkormányzat és a tőle ez ideig független (elkülönült) kisebbségi kutatóintézet között, illetve az országos kisebbségi önkormányzatok tevékenységének keretében kutatási együttműködési megállapodások születtek. 5) Több, stratégiai fontosságú területen a kormányzati munkát is elősegítő alkalmazott jellegű, felhasználó-központú kutatás zajlott, összefoglaló adatbázisok készültek.

A jelentés tárgyát képező két évben a korábban kialakult kisebbségi kutatóintézetekben, -műhelyekben folytatódott – eredményesen – a szakmai tevékenység. Így a békéscsabai Magyarországi Szlovákok Szövetségének Kutatóintézete keretei között, Budapesten az ELTE BTK Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központjában, Gyulán az egyesületi fenntartásban működő Magyarországi Románok Kutatóintézetében, Pécsen a JPTE Horvát tanszéke mellett létező Magyarországi Horvát Kutatók

Egyesületében, az Országos Bolgár Önkormányzat fenntartásában működő Bulgarisztikai Intézetben, a Magyarországi Ruszin Tudományos Intézetben (2000-től Magyarországi Ruszin Kutató Intézet - MARUKI elnevezéssel), az Országos Cigány Önkormányzat mellett létező budapesti Cigány Kutatóintézetben kívül a szekszárdi székhelyű Romológiai Kutatóintézetben, az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat intézményeként a Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltárában. A szerbeknél a szentendrei Szerb Ortodox Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény keretében folyik kutatómunka. Az Ukrajnisztikai Kutatóintézet alapító dokumentumai kidolgozás alatt vannak.

Két kisebbségi kutatóintézet – a Magyarországi Románok Kutatóintézete és a Magyarországi Szlovákok Szövetségének Kutatóintézete – 2000-ben ünnepelt jelentős évfordulót: az elsőnek említett kutatóműhely 2000. novemberében immáron 10. alkalommal rendezte meg hagyományos éves nemzetközi szimpóziumát, melyen a magyarországi román kisebbséghez kötődő történeti, oktatáskutatói, nyelvészeti elemzésekről adtak számot hazai és romániai szakemberek; a Magyarországi Szlovákok Szövetségének Kutatóintézete 2000-ben megalakulásának 10. évfordulóját ünnepelte. A békéscsabai Intézet önkormányzati átvétele az Országos Szlovák Önkormányzat által folyamatban van, várhatóan 2001. első negyedévében lezárul. A Magyarországi Románok Kutatóintézete és a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata szorosán együttműködik: a kutatóintézet vezetője egyben az országos önkormányzat oktatási bizottságának elnöke. A Magyarországi Románok Kutatóintézete a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata Oktatási Bizottságával közös kutatási programot kezdeményezett a hazai román kisebbségi oktatás helyzetéről. E program keretében közreműködik az új oktatási dokumentumok kidolgozásában is.

A szekszárdi székhelyű Romológiai Kutatóintézet tevékenysége többirányú: a cigánysággal kapcsolatos néprajzi, történeti, szociológiai anyagot gyűjti, archiválja, feldolgozza, továbbá önkéntes néprajzi gyűjtőhálózatot alakított ki, pályázatokat szervez, ezekhez kapcsolódóan országos konferenciákat.

A tárgyalt időszakban több nemzetközi kisebbségi konferencia – örmény genocídium évfordulója, Kárpát-medencei Keresztkötődések konferencia, Nemzetközi Kétnyelvűségi konferencia, ruszin, román, szlovák kutatóintézetek tanácskozásai – került megrendezésre. 1999-ben és 2000-ben a MARUKI szervezésében Budapesten 4 nemzetközi ruszinisztikai konferenciát tartottak, valamint a millennium évéhez kötődő tanácskozást *“A magyar keresztény államiság 1000 éve és a ruszinok”* címmel.

A kisebbségi kutatások finanszírozása terén a többszoros finanszírozási mechanizmus érvényesült, melynek keretében az érintett két évben: 1) növekedtek az e célra fordított összegek, 2) finomodott a célpályázati támogatások rendszere, 3) részben megoldást nyert a kisebbségi kutatóintézetek korábban jelzett gondja működési költségeik biztosításának tekintetében. A mára kialakult anyanyelvű kutatóintézeti hálózat tevékenységét központi költségvetési források, közalapítványi pályázatok támogatják.

Az Oktatási Minisztérium a közvetlen kezelésében lévő előirányzatokból a kisebbségi oktatás fejlesztését célzó kutatási programokat finanszírozza, pályázati rendszerben. A nyertes pályázatok a nemzeti kisebbségek népismeretének oktatását segítő, a hazai kisebbségek történetét, tárgyi és szellemi kultúráját feldolgozó anyanyelvű kutatások, nemkülönben a cigány gyermekek és tanulók óvodai, iskolai sikerességét elősegítő kutatások köréből kerültek ki. A szaktárca 1999-ben a nemzeti kisebbségi oktatást segítő 6 kutatási programot támogatott, összesen 8 millió Ft-tal, és 5, a cigány kisebbségi nevelésben, oktatásban felhasználható kutatást támogatott, összesen 2,5 millió Ft-tal (29. sz. melléklet). Ugyanezen adatok a 2000. évre vonatkozóan így alakultak: a nemzeti kisebbségi oktatást segítő programok esetében 20 pályázó között 6,4 millió Ft került felosztásra, a cigány kisebbségi oktatást segítő kutatások támogatására 18 pályázó között 4 millió Ft-ot osztottak szét (30. sz. melléklet).

A NKÖM anyagilag hozzájárult több, a hazai kisebbségek kutatóintézeteinek szervezésében tartott nemzetközi kisebbségi konferencia megrendezéséhez.

A Kisebbségi Közalapítvány évente meghirdeti kutatási célpályázatait. Az 1999. évben e közalapítvány 10 millió Ft-ot meghaladó összeggel támogatott tudományos rendezvényeket és kutatói programokat, összesen 33 pályázatot. Közülük a cigány kutatói programok és tudományos rendezvények 4 millió Ft-ot meghaladó támogatásban, a román kutatói programok és tudományos rendezvények 2,5 millió Ft, a szlovák kutatói programok és tudományos rendezvények több mint másfél millió Ft, a horvát kutatói programok és tudományos rendezvények több mint 1 millió Ft támogatásban részesültek. (A kutatói programok támogatásának kisebbségek szerinti részletes megoszlását a 40. melléklet tartalmazza.) Emellett a Kisebbségi Közalapítvány az 1999. évben alkotói-kutatói ösztöndíj-pályázatainak keretében az e célra kifizetett több mint 15 millió Ft-ból közel 7 milliót kutatói ösztöndíjakra ítelt meg, így 79 kutató (köztük 20 cigány, 21 német, 10 szlovák, 8 horvát, 5 román, és 3-2-1 a többi kisebbség köréből) kapott összesen 6.960.000 Ft ösztöndíj-támogatást (41. melléklet).

A 2000. évben a Kisebbségi Közalapítvány bővítette a tudományos kutatási tevékenységet támogató célpályázati rendszerét külön-külön meghirdetett kutatói programok, illetve tudományos rendezvények célpályázataival, melyek keretében 112 pályázatot összesen 19 millió Ft-ot meghaladó összeggel támogatott. Közülük a cigány kutatói programok és tudományos rendezvények 4,5 millió Ft, a román kutatói programok és tudományos rendezvények több mint 3 millió Ft, a német kutatói programok és tudományos rendezvények közel 3 millió Ft, a szlovák, a horvát kutatói programok és tudományos rendezvények külön-külön több mint 2 millió Ft, a szerb kutatói programok és tudományos rendezvények közel 2 millió Ft támogatást kaptak, továbbá a ruszin, a bolgár, az örmény kutatói programok és tudományos rendezvények 1 millió Ft feletti, vagy alatti összeget. (A kutatói programok támogatásának kisebbségek szerinti részletes megoszlását a 40. melléklet tartalmazza.)

A két évvel ezelőtti, a J/1397 sz. Kormánybeszámolóban említésre került a kisebbségi kutatóintézetek működési költségei biztosításának még megoldatlan kérdése. A kérdés ideiglenes megoldását jelentette az Igazságügyi Minisztérium intervenciós és koordinációs keretéből nyújtott eseti támogatás. A jelzett probléma megoldásában jelentős előrelépést jelent a Kisebbségi Közalapítvány múlt évben kidolgozott, és 2001. elején meghirdetett kutatási támogatási rendszere: egyfelől a Kisebbségi Közalapítvány az elképzelések szerinti projekt támogatást nyújtja, másfelől kisebbségenként 1 kutatóintézet működési költségeit is részben biztosítja.

A Kisebbségi Közalapítvány 2001. év elején kiírt célpályázatait között három témakör révén is támogatáshoz juthatnak a magyarországi kisebbségekre irányuló tudományos kutatómunkák és alkalmazott célú tudományos elemzések az adott kisebbség nyelvén és/vagy körében

(néprajzi, történelmi, oktatási, irodalmi, zenei, etimológiai, egyháztörténeti, szociológiai, szociálpszichológiai, stb. kisebbségi kutatások): e három célpályázat a következő: 1) kisebbségi vonatkozású tudományos konferenciák szervezése, 2) magyarországi kisebbségekre irányuló kutatói programok, 3) külön támogatás – részletesen kidolgozott feltételek betartása mellett – kisebbségenként 1 kutatóműhely éves programjához, melynek 30 százaléka a kutatóműhely működési költségeire igényelhető. Mindezek mellett egy negyedik célpályázat – a kiadói tevékenységet támogató, melyről külön fejezetben szólnunk – további lehetőséget biztosított és biztosít a kutatási eredmények közzétételéhez.

A kisebbségek kutatóintézeteinek személyi és tárgyi feltételrendszerét a továbbiakban is erősíteni szükséges, helyenként célszerű lenne a szervezeti rendszert átgondoltan korszerűsíteni.

Az 1998-ban az MTA fejlesztési program és a stratégiai kutatási program részeként létrehozott Akadémiai Kisebbségkutató Műhely (AKM) az elmúlt két év folyamán kutatási eredményeivel, kutatószervezési tevékenységével, nemzetközi kapcsolatépítő projektjeivel, pályázataival, kiadványaival, rendezvényeivel bizonyította létjogosultságát. A további feladatok teljesítése érdekében és a kínálgató lehetőségek (nemzetközi együttműködés, magyarországi projektpályázatok, interdiszciplináris együttműködés az MTA Társadalomtudományi Központjához tartozó társadalomtudományi intézetek között, kormányzati megrendelések, a visegrádi együttműködésben kialakult lehetőségek) miatt szükségessé vált, hogy a Műhely önálló intézeti státuszú kutatóhellyé váljon. Az MTA Közgyűlése 2000 novemberében döntött arról, hogy a Kisebbségkutató Műhely önálló intézményi jogi státust kap, a munkavégzés intézményes kereteinek megteremtése 2001. január 1-jével megtörtént.

(Az MTA Kisebbségkutató Intézet – MTA KI – 2001 januárjától főállású és egy félállású adminisztratív munkaerővel, 14 kutatói és két kutatószervezői státusszal kezdte meg munkáját. Köztük a múlt évi akadémiai pályázat keretében felvett roma, szlovák, német kisebbséggel foglalkozó kutató–kutatószervező, valamint a legkisebb létszámú (lengyel, bolgár, görög, örmény, ruszin, ukrán) közösségek kutatóival, önkormányzataival, egyesületeivel kapcsolatot tartó referens. Az ötödik meghirdetett helyet 2001 tavaszától tudják betölteni, mégpedig az MTA RKK Alföldi Intézetével és a békéscsabai szlovák kutatóintézettel kötött megállapodás alapján. A pályázat alapján felveendő kutató munkaköréhez tartozik majd az alföldi szerb, szlovák, román kisebbségi közösségekkel kapcsolatos közös, összehasonlító kutatások kezdeményezése és szervezése).

Az intézményes háttér remélhetőleg számottevő előrelépést hoz. A Kisebbségkutató Intézet az Akadémia intézeteinek és az érintett kisebbségek kutatóinak együttműködésére alapoz, velük szerződésben rögzített projekt-együttműködést tervez. Az alacsony létszámúra tervezett keretintézet összefogná – többek között – a jelenleg szétszórt magyarországi nemzetiségi, valamint közép-európai roma/cigány kutatásokat.

Közfeladatként ellátandó alaptevékenysége – alapító okirata szerint – *“a magyarországi és kelet-közép-európai etnikai kisebbségek helyzetének feltárása,kiemelt helyen foglalkozik az Intézet az európai, illetve magyarországi romák helyzetével...összefogója az akadémiai tudományos*

közép-európai kisebbségi programoknak.”

Az MTA KI elsődlegesen olyan projekteket kezdeményez, amelyek a politikai döntés-előkészítésben, illetve a kormányzati programok, nemzetközi szervezetek feladatai végrehajtásának ellenőrzésében nélkülözhetetlenek. Ebben az értelemben alkalmazott társadalomtudományi kutatásokról van szó, melyek a maguk eszközeivel is segítenék az Akadémiát a nemzet tanácsadója nagyfontosságú szerepkörének kiteljesítésében. A Kisebbségkutató Műhelynek az elmúlt két évben sikerült kialakítania a kapcsolatokat a magyarországi kisebbségekért felelős hazai kormányzati szervezetekkel, különös tekintettel a közép- és hosszútávú cigányprogram kidolgozásában.

Az AKM az elmúlt 2 évben összesen 17 kutatási programot indított be (hazai és határon túli kisebbségek kutatására). Nemzetközi projektek vannak előkészületben a kelet-közép-európai cigányság vizsgálatára. A kutatási programok közül befejeződtek, illetve a tervezett kiadványok közül megjelentek, megjelenés előtt állnak a következők: a roma kutatások közül: foglalkoztatottság, munkanélküliség, informális gazdaság a roma/cigány népesség körében; szegregációs jelenségek a magyarországi roma gyermekek óvodai nevelésében; a nemzeti kisebbségi tárgyú kutatások közül: a kisebbségi önkormányzatok működése 1994 -1998 között, illetve 1998 - 2000 között; a kisebbségi nyelvek helyzete a magyarországi nemzetiségi iskolákban: anyanyelv, másodnyelv, környezeti nyelv. Elkészült a kelet-közép-európai kisebbségek adattára, mint a *"Kisebbségi konfliktusok, megoldási alternatívák Kelet-Közép-Európában"* című kutatási projekt alap kutatási része. Elkészült három tanulmány a *"Kisebbségi önkormányzati modellek Európában a 21. század küszöbén"* című nemzetközi projekt első évi részteljesítéseként.

Az AKM az elmúlt 2 évben összesen 5 nagyobb konferenciát, s 24 műhelyvitát szervezett. 17 kutatási projektjére a tárgyalt két évben kb. 13,5 millió Ft-ot, kiadványai megjelentetésére összesen kb. 3,2 millió Ft-ot fordított. A konferenciákra és köteteik megjelentetésére összesen 3,7 millió Ft-ot fordítottak. (Mindezekben benne foglaltatnak a határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatos kutatások is).

Az 1997-ben az 1110/1997. (X.28.) sz kormányhatározattal létrehozott Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programiroda (korábban: -Közalapítvány) kutatási prioritásai keretében az elmúlt 2 évben is több kutatást végzett a hazai kisebbségekre vonatkozóan, publikálta ezek eredményeit kötetekben, jelentések, műhelytanulmányok, döntés-előkészítő tanulmányok sorozataiban. Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programiroda a romakérdésre kiemelten irányuló figyelmének eredményei az 1999. júniusában tartott budapesti nemzetközi konferencia *"A romák integrációs lehetőségei Magyarországon"* címmel.

Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programiroda tevékenységét az 1999-es költségvetés 40 millió Ft-tal, 2000-ben 19,2 millió Ft-tal támogatta (14. sz. melléklet 18. sora).

A Teleki László Alapítvány működtette kutatóintézet céljai közé tartozik Magyarország és a közép- és kelet-európai térség kapcsolatainak sokoldalú vizsgálata, különös figyelemmel az emberi jogok érvényesülése irányzataira és fejlődésére, valamint az etnikai, nyelvi és vallási kisebbségek helyzetére. Az Alapítvány, céljai megvalósítása érdekében

többek között kutatásokat szervez és finanszíroz, gondoskodik a kutatási eredmények publikálásáról. A tárgyalt két év során főként összehasonlító, határon átívelő kisebbségkutatási programokban vett részt.

III. A Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya az utóbbi 2 évben előkészítette a VII. nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató békéscsabai konferencia 2001. októberében tartandó munkálatait. A konferencia témája a nemzetiségi kultúrák esélyei, lehetőségei az ezredfordulón.

Egyetemi, felsőoktatási, múzeumi kisebbségkutató műhelyek folyamatosan eredményesen működnek az ELTE Szociológiai Intézetében, a pécsi JPTE Német tanszékén, illetve az ugyanezen egyetem újabban akkreditált Romológia tanszékén, a kaposvári, a zsámbéki Romológia tanszékeken, az ELTE Szláv tanszékén, a szegedi JGYTF több tanszékén, a nemzetiségi bázismúzeumokban, a budapesti Néprajzi Múzeumban, Miskolcon a Herman Ottó múzeumban, Székesfehérvárott a Szent István Király múzeumban. A Pécsi Tudományegyetem Német Nyelvészeti Tanszékének, egyúttal a Német Nemzetiségi Szak képzésének vezetőjét kiemelkedő és eredményes kutatói és pedagógusi munkája elismeréseként a Miniszterelnök 2000. decemberében a Kisebbségek Napján *“Kisebbségéért Díj”*-jal tüntette ki. A tárgyalt időszak számos, kisebbségi tematikájú tudományos rendezvénye közül kiemeljük a tanszéki konferenciák sorából a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romológia Tanszék által 2001. elején megrendezett *“Romológia a felsőoktatásban”* című konferenciát.

Megyei Közgyűlések támogatta kisebbségkutató, tudományos programok. Amint a korábbiakban említésre került, több megyei önkormányzat az Alpok-Adria Munkaközösség tagjaként összefoglaló tanulmányt készített a fenti Munkaközösség Kisebbségi Munkacsoportja számára, a Munkaközösség területén élő nemzeti, etnikai kisebbségekről szóló kiadvány megjelentetéséhez. Pest Megye Önkormányzata Közgyűlése 1999. február és 2000. december közötti időszakban határozatban fogadta el a megyében élő roma lakosság körében végzendő felmérés szükségességét, melynek elvégzésére 2 millió Ft-ot a PMTT biztosít. A tárgyalt 2 évben tartott számos kisebbségtudományi tanácskozás közül megemlíti itt a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán a 2000. évben a Hajdú-Bihar megyei önkormányzat támogatásával tartott V. Roma Pedagógiai tanácskozást, és a Baranya Megyei Közgyűlés támogatta Kisebbségkutató Közalapítvány szervezésében 2000 decemberében megtartott *“Kisebbségek együttélése Baranyában (Dél-Dunántúlon)”* című tudományos tanácskozást.

A Kisebbségi Hivatal a tárgyalt intervallumban folyamatosan közzétett az Interneten – hálólapjának külön tematikus fejezetében – *Kisebbségkutatás*) hazai és nemzetközi érdeklődésre számot tartó, tárgyilagos információkat, elemzéseket, magyar és angol, illetve kisebbségi nyelven a hazai kisebbségkutatás területéről (<http://www.meh.hu/nekh>). Nézettségére vonatkozóan kiemeljük, hogy az utóbbi 2 év leforgása alatt további 20 ezren, (1998-as indítása óta összesen közel 50 ezren) tekintették meg, olvasták, illetve hívták le a web-lap anyagait.

11. Média

A hazánkban élő nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos kormányzati kommunikációs feladatok három alapkérdés köré csoportosíthatók: (1) a többségi társadalom folyamatos tájékoztatása a velünk együtt élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről, a velük kapcsolatos kormányzati munkáról, (2) a kisebbségek törvényben biztosított anyanyelvű médiához való hozzáférési lehetőségének figyelemmel kísérése, az ezzel kapcsolatos törvényi kötelezettségek gyakorlati megvalósulásának értékelése, (3) a

kisebbségek anyanyelvű média-szerkesztőségeinek folyamatos tájékoztatása a magyar kisebbségpolitika aktuális kérdéseiről.

Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségek anyanyelvű médiájának működését és működtetését jogszabályok garantálják, illetve szabályozzák. A Kisebbségi törvény előírja, hogy a közszolgálati rádióknak és televízióknak biztosítani kell a nemzetiségi műsorok rendszeres készítését és sugárzását. A rádiózásról és televíziózásról szóló törvény pedig rögzíti, hogy a közszolgálati műsorszolgáltató kötelező feladata elősegíteni a kisebbségek kultúrájának és anyanyelvének ápolását, az anyanyelvükön való rendszeres tájékoztatást. A Magyar Köztársaságban a média útján terjesztett információk, műsorok nem sérthetik az emberi jogokat, és nem lehetnek alkalmasak a személyek, nemek, népek, nemzetek, a nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségek, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére. A műsorszolgáltatás nem irányulhat semmilyen kisebbség, sem bármely többség nyílt vagy burkolt megsértésére, kirekesztésére, annak faji szempontokon alapuló bemutatására, elítélésére, köteles a nemzeti, az etnikai, a nyelvi és más kisebbségek méltóságát és alapvető érdekeit tiszteletben tartani, nem sértheti más nemzetek méltóságát. A nemzeti hírügynökségről szóló törvény is tartalmaz olyan jellegű szabályt, ami közszolgálati feladatként rögzíti a kisebbségek helyzetéről történő tájékoztatást.

A nemzeti, etnikai kisebbségek országos önkormányzatai a közszolgálati műsorszolgáltatóknál rendelkezésükre álló műsoridő felhasználásának elveiről önállóan döntenek. Törvény kötelezi a közszolgálati műsorszolgáltatót a kisebbségi önkormányzat döntésének figyelembevételére. A Magyar Televízió Közalapítvány Kuratóriumába, a rádiózásról és televíziózásról szóló törvény előírása szerint, közösen egy-egy tagot delegálhatnak a kisebbségek egy-egy évre, rotációs rendszerben. 2000-ben a közszolgálati Magyar Televízió kuratóriumába a német, a Duna Televízió képviselő-testületébe a horvát, a Magyar Rádió Kuratóriumába pedig a szlovák kisebbség delegált képviselőt. 2001-ben a horvát, a német, az örmény, a szlovák és a szerb kisebbség országos önkormányzata élt a kuratóriumi tagsági jelölés jogával.

Hazánk nemzetközi jogi érvényű kötelezettséget is vállalt a kisebbségek anyanyelven történő tájékoztatása területén. A Magyarország által ratifikált két kiemelt Európa tanácsi kisebbségpolitikai dokumentum, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Charta önálló fejezete foglalkozik a

kisebbségek médiájához kapcsolódó kérdésekkel. A kisebbségek országos önkormányzatai bevonásával, az Európa Tanács kisebbségvédelmi dokumentumaiban meghatározott szempontok alapján készített magyar ország-jelentésről az Igazságügyi Minisztérium, illetve a Kisebbségi Hivatal folyamatosan nyújtott tájékoztatást a média számára. A Külügyminisztérium közreműködésével angol nyelven is elérhető a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény végrehajtásáról szóló magyar ország-jelentés. E dokumentumot az igazságügyi miniszter az Európa Tanács 1999. májusi jubileumi budapesti ünnepe keretében mutatta be a nemzetközi és a hazai sajtószerkesztőségek képviselői számára, a Kisebbségi Hivatal szakreferensei pedig a kisebbségek anyanyelvű médiája részére tették ismertté a magyar jelentést.

Az értékelt időszakban jelent meg, s nemzetközi sajtótájékoztatón került bemutatásra az a kiadvány is, mely a Kormány Országgyűlés elé terjesztett beszámolóját adja közre a megelőző két éves időszak kisebbségekkel kapcsolatos feladatainak teljesítéséről. A széles nyilvánosság elé tárt kézikönyvben kerültek kiadásra a kisebbségekkel kapcsolatos legfontosabb információk, gyakorlati tudnivalók, többek között a kisebbségek médiaszerkesztőségeinek címjegyzéke.

A kisebbségi média kérdései az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságában

A beszámolási időszakban, az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága 2000. május 16-i tanácskozásán a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségeket érintő rádiózás és televíziózás kérdéseit tűzte napirendre. Képviselői javaslatként hangzott el, hogy a kisebbségi törvény módosítása során kerüljön megvitatásra annak kérdése, mely pontokon van szükség a médiatörvény módosítására is e témakörben. A parlamenti bizottságban a kisebbségek médiáját érintő kérdések iránt jelentős érdeklődés mutatkozott.

Kisebbségi műsorok a közszolgálati Magyar Televízióban

Az e területen az elmúlt két évben történt változások számbavételekor fontosnak tartjuk rögzíteni: a Magyar Televízió ma már valamennyi nemzetiség részére készít anyanyelvű műsort, a közszolgálati televízió új kisebbségi programja az ukrán anyanyelvű műsor. További változás: a szerb kisebbség korábban kéthetente jelentkező magazinja immáron

hetente kerül adásba, 2000-től negyedévente 52 perces adásidővel újra látható a *“Cigány fórum”* c. műsor. Kéthetente 52, illetve 26 perces műsoridőben jelentkezik a Magyar Televízió *“Együtt”* című adása a magyarországi kisebbségek helyzetének minél szélesebb körben való megismerése érdekében.

A közszolgálati televízióban a cigány-, a horvát-, a német-, a román-, a szlovák és a szerb kisebbség számára heti-, a szlovén kisebbség részére 2 hetente-, a bolgár, a görög, a lengyel az örmény, a ruszin és az ukrán kisebbségnek pedig havonta jelentkező országos sugárzású program kerül adásba. A kisebbségi műsorok szerkesztősegei az ország négy városában található: Budapesten (bolgár, cigány, görög, lengyel, örmény, ruszin, ukrán), Pécsen (horvát, német) Szegeden (román, szlovák, szerb) és Szombathelyen (szlovén). A hetente és a kéthetente műsorra kerülő adások időtartama 26-26 perc, a további hat kisebbség havonta jelentkező közös programjának időtartama 52 perc. A kisebbségi műsorok sugárzása az országos terjesztésű, földi továbbítású M1 programján, a hét különböző napjain, a délutáni órákban történik. Az adások ismétlésre kerülnek az adott hét szombati napjának délelőttjén a műholdról sugárzott M2 programon. A Magyar Televízióban havonta heti-, havi-, illetve negyedévi átlagban 208-, 832-, és 2696 perc kisebbségi adás készül (46. sz. *melléklet*). A szerkesztősegek működését a Magyar Televízió Regionális, Kisebbségi és Határon túli Főszerkesztősege koordinálja.

A rádiózásról és televíziózásról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően, a kisebbségi önkormányzatok konzultációs jogának biztosítása érdekében a Magyar Televízió elnöke és a kisebbségek országos önkormányzati elnökei 2000. április 3-án együttműködési megállapodást írtak alá. A dokumentum rögzíti a két fél közötti kapcsolat és döntéshozatali mechanizmus gyakorlati kérdéseit. Kiemelendő, hogy az együttműködési megállapodás intézményesíti a Magyar Televízió és a kisebbségi önkormányzatok közötti rendszeres konzultációt. Az együttműködési megállapodás rögzíti a kisebbségi műsorok időtartamát, és állandó műsorsávot garantál. Az e dokumentumban meghatározottaknak megfelelően a televízió, illetve az önkormányzatok vezetői legutóbb 2000. október 14-én áttekintették a kisebbségi televíziózással kapcsolatos aktuális kérdéseket. A kisebbségi önkormányzatok kérésére a Magyar Televízió kedvezőbb időszávot biztosított az ismétlésben műsorra kerülő kisebbségi adások számára. A közszolgálati televízióban szükségessé vált létszámleépítés ellenére a közszolgálati televízió nemcsak, hogy nem

csökkentette a kisebbségi szerkesztőségek korábban kialakított és a kisebbségek által kedvezőnek értékelt belső munkatársi létszámkeretét, hanem a cigány műsorok esetében a szerkesztőség új belső munkatársi státuszt kapott. A beszámolási időszakban nem csökkent az egyes műsorok költségvetése, annak ellenére, hogy e kérdés rendszeresen napirendre kerül. E problémákat érinti a kisebbségi jogok országgyűlési biztosának az a szándéka is, hogy a közeljövőben megvizsgálja a Magyar Televízió kisebbségi műsorpolitikáját, a törvényben előírt kötelezettségek gyakorlati érvényesülését.

Kisebbségi műsorok a közszolgálati Magyar Rádióban

A Magyar Rádió, a közszolgálati televízióhoz hasonlóan, valamennyi magyarországi nemzeti, etnikai kisebbség számára sugároz anyanyelvű rádióműsort.

Legújabban heti 30 perces műsoridőben, naponta váltva, országos sugárzással jelentkezik a bolgár-, a görög-, a lengyel-, az örmény-, a ruszin és az ukrán kisebbségi rádióműsor, a cigány kisebbségi adások pedig 30 perces regionális műsorral bővültek. A Magyar Rádió további heti 30 perces (magyar nyelvű) műsort szerkeszt a hazai kisebbségekről. A kisebbségek minél jobb megismerése érdekében a közszolgálati rádió negyedévente, a körzeti stúdiók bekapcsolásával 3 órás műsort készít. (Az egyéb, nem közszolgálati műsorszolgáltatók által készített kisebbségi rádióműsorokról más helyütt szólunk.)

A Magyar Rádióban a kisebbségi adások jelenlegi műsorideje napi több mint 10 óra. A legtöbb műsoridővel a szlovák kisebbség (heti 865 perc) rendelkezik. A horvát, a német és a román kisebbségnek heti 840 perces műsorideje van. A szerb kisebbség heti 780 perces adásidővel rendelkezik. A cigányok számára heti 210 perces műsort ad a közszolgálati Magyar Rádió. Az országos terjesztésű kisebbségi rádióadások az esti órákban, 18.30 és 22.30 között, kerülnek sugárzásra. A kisebbségi műsorok az URH OIRT, illetve valamennyi regionális stúdió hullámhosszán (közép-hullám, URH CCIR) foghatók. (47. sz. melléklet). A regionális műsorok a délelőtti, illetve a délutáni műsorsávban szerepelnek.

Az értékelt időszakban sem sikerült megoldani a Magyar Rádió kisebbségi műsorainak sugárzási időpontját érintő problémát. Tekintettel arra, hogy a Magyar Rádió az Országgyűlés üléseit élő egyenes adásban

közvetíti, az ülések elhúzódása esetén a műsorrend szerint soron következő adások, ezek között a kisebbségi műsorok kezdési időpontja későbbre tolódik, illetve elmarad. A probléma rendezetlenségét a kisebbségi ombudsman több ízben is jelezte. A Kisebbségi Hivatal álláspontja, hogy a kérdést a parlamenti közvetítések önálló hullámhosszon történő sugárzása oldhatná meg. (A közszolgálati rádió kisebbségi műsorszolgáltatásával kapcsolatos egyéb kérdésekre más helyütt még visszatérünk.)

Kisebbségek országos terjesztésű írott sajtója

Az értékelt időszakban, a nemzeti és etnikai kisebbségek írott sajtója megjelentetésének anyagi forrásait döntően a Kisebbségi Közalapítvány biztosította. A Kisebbségi Közalapítvány népcsoportonként legalább egy országos terjesztésű újság költségvetési támogatására nyújt anyagi fedezetet, a cigány kisebbség esetében több lap költségvetési támogatásáról döntött (43. és 44. sz. mellékletek). Tekintettel arra, hogy a kisebbségi anyanyelvű sajtó folyamatos megjelentetése a kisebbségek alapvető joga, ám önfenntartása nem érhető el, a Kisebbségi Közalapítvány sok esetben a teljes körű finanszírozást is felvállalta.

A kisebbségek országos terjesztésű anyanyelvű írott sajtója megjelentetését biztosító költségvetési forrásokat a Kisebbségi Közalapítvány a meghirdetett pályázati feltételek és szakmai értékelés alapján az egyes konkrét lapok megjelentetésére adja. Így nem minden kisebbség esetében jelenti ez a támogatás automatikusan a kisebbségek országos önkormányzata lapmegjelentetési igényeinek kielégítését. Problémát jelent, ha az országos önkormányzat és a jelentős hagyományokkal rendelkező, de nem önkormányzati tulajdonú lap szerkesztősége között nem rendezett a kapcsolat és a kisebbség országos önkormányzata újonnan alapított lapja megjelentetésére kér közalapítványi támogatást. E helyzetben a Kisebbségi Hivatal két alapvető szempont egyidejű figyelembevételét javasolja a Kisebbségi Közalapítvány számára. Egyfelől, nem lehet cél egy jól működő, eredményeket felmutató, a Közalapítvány által eddig is támogatott kisebbségi kulturális intézmény, anyanyelvű lap megszűnését eredményező támogatás megvonása, másfelől biztosítani kell az országos önkormányzat kiemelten fontos szerepét az anyanyelvű írott sajtó útján is. Ennek érdekében, olyan garanciákat javasolt a Kisebbségi Közalapítvány által finanszírozott lap támogatási szerződésében rögzíteni, mely kötelezettségek biztosítják az

országos önkormányzat szerepének érvényesülését, álláspontjának maradéktalan megjelenítését a Közalapítvány által támogatott lap(ok)ban.

Az országos terjesztésű lapok támogatása mellett a Kisebbségi Közalapítvány anyagi segítséget nyújt a helyi, illetve regionális írott sajtó anyanyelvű mellékleteinek, illetve a kisebbségek speciális folyóiratainak megjelentetéséhez is.

A cigány kisebbség sajátos helyzetére való tekintettel és az ezzel kapcsolatos kiemelt tájékoztatás érdekében önálló civil sajtóiroda működik *Roma Sajtóközpont* néven.

Helyi média, kereskedelmi csatornák

A magyarországi kisebbségek helyzetéről folyamatosan beszámoló közszolgálati Magyar Televízió, Duna Televízió és Magyar Rádió mellett a települési önkormányzatok, illetve más működtetők tulajdonában lévő médiák rendszeresen szolgáltatnak kisebbségi anyanyelvű műsort. A Kisebbségi Közalapítvány célpályázatok útján ösztönzi a helyi kisebbségi média működtetését, a kábeltelevíziós anyanyelvű kisebbségi műsorok készítését és sugárzását. A támogatás célja a kisebbségek anyanyelvének elismerése a közélet valamennyi szintjén. A kábeltelevíziós anyanyelvű kisebbségi műsorok készítésére és sugárzására a Kisebbségi Közalapítvány az 1999. évi célpályázatai között 36 pályázatot, a 2000. évi célpályázatai között pedig 46 pályázatot támogatott (20. sz. melléklet). A Közalapítvány által támogatott televíziós stúdiók közül kiemelendő a Kalocsa TV programja, mely *“Roma Stúdió”* c. műsort sugároz. A heti 15 perces önálló riport-, és heti 6 perces hírműsort a helyi roma közösség szerkeszti.

A Kisebbségi Közalapítvány 2001. évi célpályázatai között is szerepel a kisebbségi helyi rádióműsorok támogatása. Megjegyzendő, hogy a projektek döntő hányada a televíziós produkciók készítésére irányul. A Kisebbségi Közalapítvány elektronikus médiát támogató célpályázatának tapasztalatai alapján elmondható, hogy e rendszerben az igényeknek csupán 10 százalékát volt mód támogatni.

A Kisebbségi Hivatal konzultációt kezdeményezett a kisebbségek országos önkormányzatai és az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) képviselői között, hogy megfelelő anyagi források álljanak

rendelkezésre a nem nyereségérdekelt rádiós és televíziós produkciók elkészítésére. Az ORTT annak érdekében, hogy több olyan műsorszám szülessen, amely a kisebbségek életét mutatja be, a közszolgálati műsorszámok készítésére kiírt pályázatoknál külön figyelmet fordított e kérdésre. Így, 2000 tavaszán döntést hozott több kisebbségi rádiós- és televíziós műsorszám támogatásáról. E támogatásnak köszönhetően sugározza pl. a Magyar Rádió *“A cigányország útjain”*, az *“Egy hazában”* c. műsorszámot, valamint a Fresh, a Fortuna, a Szentés Rádió, a Zemplén TV, a Debreceni-, a Miskolci-, a Nyíregyházi-, a Szarvasi-, és az Ózdi Városi TV a nemzetiségi műsorokat.

A jelentős nézettségű kereskedelmi televíziók közül több csatorna, a frekvenciáik elnyerésére benyújtott pályázataikban önálló kisebbségi műsor készítését is vállalták. Ennek megfelelően, heti rendszerességgel nemzetiségi műsorral jelentkeznek.

A hazai kisebbségekkel kapcsolatos tájékoztatás a világhálón

Az értékelt időszakban a Kisebbségi Hivatal megnövelte az Interneten közzétett tájékoztató anyagait. A <http://www.meh.hu/nekh> című web-lap a Miniszterelnöki Hivatal honlapján és szerverén található, a Kormány és a tárcák honlapjai mellett. A web-lap folyamatosan tesz közzé magyar és angol nyelvű változatban a hazai kisebbségekre vonatkozó tárgyyszerű, hiteles, különböző műfajú információkat. A Kisebbségi Hivatal web-lapját regisztrálták a hazai Internet-adatbázisok, a világviszonylatban legjelentősebb Internet keresőprogramok adatbázisai, nemzetközi szervezetek és intézmények.

Az internetes információszolgálat keretében a kisebbségek tájékoztatását, illetve a velük kapcsolatos kérdések minél szélesebb körben való megismerését szolgálják az Igazságügyi Minisztérium honlapján a *“Kisebbségvédelem”* címszó alatt, csakúgy mint a Külügyminisztérium web-lapján ugyancsak az elmúlt időszakban közzétett oldalak is.

A világhálón megjelentek a kisebbségek hetilapjai (*Neue Zeitung, Foaia românească, Ludove noviny, Srpske Narodne Novine, Hrvatski Glasnik*). Önálló hírlapként jelentkezik az Interneten az *Etnonet*, vagy a *Romapage*, és ugyancsak megtalálható a budapesti székhelyű nemzetközi szervezet, az *ERRC (European Roma Rights Center)* virtuális kiadványa is. Öröndetes fejlődésnek indult a kisebbségi önkormányzatok, illetve a

kisebbségek lakta települések internetes szolgáltató tevékenysége – Békéscsaba, Tótkomlós, Szarvas, Szentpéterfa.

A hazai kisebbségi médiák helyzetének nemzetközi értékelése

Az Európa Tanács felkérésére a Kisebbségi Hivatal több ízben rendezett az elmúlt időszakban a térség országainak részvételével olyan nemzetközi konferenciát, melynek tematikája elsősorban a kisebbségekkel kapcsolatos kormányzati feladatokra összpontosított. Az első ilyen jellegű tanácskozásra 1993-ban került sor itt Budapesten, 1997-ben pedig a kisebbségek anyanyelvű médiáinak helyzetét vitatták meg a médiaszakemberek és a kormányzati képviselők.

A beszámolási időszakban, 1999. október 29-30-án Szegeden került megrendezésre az Európa Tanács és a Kisebbségi Hivatal közös konferenciája, melynek témája a határokon átívelő rádiózás és televíziózás kisebbségek életében betöltött szerepének és jelentőségének értékelése volt. A tanácskozáson hét ország, Bulgária, Horvátország, Macedónia, Magyarország, Románia, Szlovákia, és Szlovénia kormányainak kisebbségi kérdésekkel foglalkozó tisztségviselői és az érintett országok médiaszakemberei vettek részt. Az Európa Tanács a szegedi nemzetközi tanácskozásra további külföldi szakértőket, illetve az Európai Unió budapesti Delegációjának vezetőjét is meghívta, akik a témakör nemzetközi jogi kérdéseit mutatták be. A szegedi helyszín kiválasztásában szerepet játszott az a tény, hogy a városban működik a közszolgálati Magyar Rádió és Magyar Televízió regionális stúdiója, e stúdiókban román és szlovák nyelvű kisebbségi rádió és televízió műsorok készülnek, illetve a szegedi és a temesvári rádió közös készítésű, határokon átívelő román és magyar nyelvű adással jelentkeznek.

Az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményének magyarországi érvényesülését 1999. decemberében monitoring bizottság értékelte hazánkban. A testület az Európa Tanács Miniszteri Bizottságához benyújtott jelentése a kisebbségek médiahelyzetére is kitér. A jelentés nyilvánosságra hozatalára a Miniszteri Bizottság döntését követően kerülhet sor.

Új kisebbségi rádiók

Az Európa Tanács monitoring-bizottsága magyarországi látogatása óta

eltelt időszakban két új kisebbségi rádió indult, szolgálva ezzel a kisebbségek anyanyelvű tájékoztatását, a kisebbségek médiához jutási lehetőségeinek bővülését.

A magyarországi kisebbségek országos önkormányzatai közül elsőként a szlovének hoztak létre saját tulajdonú rádióstúdiót. A Szentgotthádról jelentkező *“Radio Monoster”* önálló frekvenciával rendelkezik, melyen szlovén anyanyelvű műsort sugároznak. A kisebbség országos önkormányzata 1999-ben, a médiatörvényben rögzítetteknek megfelelően, pályázat nélkül nyerte el a heti nyolc órás sugárzási frekvencia engedélyt, mely alapján 2000 júniusában kezdődött meg a rendszeres adás. A rádióban hétfőtől-szombatig napi egy órás, vasárnaponként pedig két órás anyanyelvű műsor készül. A rádióstúdió berendezéséhez az országos önkormányzat jelentős támogatást kapott az anyaországtól. A rádióstúdió kialakításához további alapítványi és költségvetési források voltak bevonhatóak. A rádió folyamatos működtetéséhez szükséges anyagi feltételek előteremtése viszont gondot jelent az önkormányzat számára. A költségvetés azonban nem tudja felvállalni a műsorkészítés teljes körű finanszírozását, hiszen a Magyar Rádió, közszolgálati feladataiból adódóan egyébként rendszeresen készít és sugároz szlovén nyelvű rádióműsort saját programja keretében. Rögzíteni szükséges, hogy a médiatörvény sajnos nem rendelkezik a kisebbségek által elnyerhető frekvenciák működtetésének költségvetési kérdéseiről.

A *“RÁDIÓ ©”*, Magyarország mind ez ideig egyetlen önálló roma rádiója 2001. február 11-én kezdte meg próbaadását, mely hét évre szóló önálló rádiófrekvenciát kapott az Országos Rádió és Televízió Testülettől. Az ORTT a frekvenciaengedélyt a kisebbségi jogok mind teljesebb érvényre juttatása, a tolerancia és a kulturális sokszínűség előmozdítása érdekében biztosította a *“RÁDIÓ ©”* számára. A romarádió közösségi (nem közszolgálati, nem kereskedelmi) rádióként határozza meg önmagát. Alapítói szerint a programot kizárólag romák készítik, a megcélzott hallgatói közönségük a cigányok. A *“RÁDIÓ ©”* a műsorkoncepció szerint, *“fiatal roma generációk szocializálásában”* kíván részt vállalni. A roma rádióműsor megjelenése a honi médiapiacra bizonyára kedvező értékelést kap majd a kisebbségi gyakorlatunkat értékelő nemzetközi szervezetek részéről is. A *“RÁDIÓ ©”* várhatóan 2001 szeptemberében induló rendszeres adása a főváros területén és annak körzetében lesz hallható.

Adatbázis, roma újságíróképzés

A Kisebbségi Hivatal a reális cigánykép kialakítása érdekében, a cigányság élethelyzetének javítását szolgáló középtávú intézkedéscsomagban meghatározott kormányzati feladatok keretében, a Magyar Televízió és a Magyar Rádió roma műsoraira alapozva, központi adatbank kialakításához nyújt költségvetési támogatást. Támogatja továbbá a Magyar Televízió roma tudósítói hálózatában dolgozó munkatársak képzését. Az Oktatási Minisztérium és az Egészségügy Minisztérium anyagi támogatásával, a Kisebbségi Hivatal közreműködésével a Magyar Televízióban önálló produkciók készültek e témakörben.

Kiemelt kommunikációs feladatok

A legnagyobb létszámú magyarországi kisebbséggel, a cigánysággal kapcsolatos kérdések társadalmi kommunikációja kiemelt feladat. Ennek során, elsődleges cél a reális tényeken alapuló tájékoztatás, a többség és a kisebbség közötti párbeszéd fenntartása, a kölcsönös megismerés és elfogadás előmozdítása. Szükséges rámutatni arra, hogy a cigányság társadalmi integrációja nem csupán anyagi természetű kérdés. A szociális feltételek megléte vagy előteremtése mit sem ér, ha hiányzik az előítéletmentes dialógus.

A kommunikáció egyik legfontosabb eszköze az írott és az elektronikus média, ezen belül elsősorban a közszolgálati feladatokat ellátó országos és helyi rádió és televízió. Növelni szükséges a legnézettebb médiában a pozitív példák bemutatását. Ritkán ismerhetünk meg olyan roma embereket, akik éppen nem kisebbségiként fontosak, csak egyszerű hétköznapi szerepet játszanak a társadalom életében. Szükséges a cigány bemondó(k) alkalmazása, a roma gyerekeknek meg kell jelenniük a fiataloknak szóló műsorokban is. Vélhetően kezdetben negatív visszajelzések is érkeznének, de egy kis idő elteltével valószínűleg természetessé és elfogadottá válna a romák jelenléte a képernyőn, mint ahogyan ez Amerikában és Nyugat-Európában már teljesen természetes jelenség és a különböző kulturális tradíciójú csoportok kölcsönös elismerését, természetes elfogadását kívánja szolgálni.

Szükség van az újságírók képzésére. A hatékony, jelenleg is folyó képzési programok támogatása mellett, kezdeményezni kell az

egyeztetéseket azokkal a felsőfokú újságíróképzésben részt vevő intézményekkel, melyek felvállalnának roma újságíróképzést. Ugyanilyen fontos, hogy a nem roma újságíró gyakornokok a szakmai képzésük során találkozzanak a cigánysággal kapcsolatos kérdésekkel. Az újságíróképzés tananyaga legyen a cigánysággal kapcsolatos kérdések tisztázása.

Világszerte fordulnak egyre intenzívebben az adóközetben lakók a helyi média felé. Éppen ezért erősíteni kell azokat a regionális műsorszolgáltatókat, melyek kiemelten foglalkoznak a cigánysággal kapcsolatos kérdésekkel, illetve romákat alkalmaznak a műsorkészítésben. Megvizsgálandó annak az Amerikában már bevált gyakorlatnak a hazai hasznosíthatósága, mely szerint állami költségvetésből támogatott produkciók úgy juthatnak költségvetési forráshoz, ha megfelelő számban alkalmaznak az adott kisebbséghez tartozókat.

A cigányság élethelyzetének javítását, társadalmi integrációját célzó intézkedésekkel kapcsolatos kommunikációs feladatok kijelölésekor igen fontos, hogy számba vegyük a jelentős történelmi múlttal rendelkező demokráciák cigánypolitikáját érintő kommunikációs tapasztalatait, konkrét munkáját, eszközeit. Szükséges annak elemzése, a roma kérdéssel szintén szembesült, az Európai Unióba már integrálódott országok milyen kommunikációs politikát folytatnak, milyen konkrét módszereket alkalmaznak a társadalmi béke, a többség és kisebbség közötti párbeszéd fenntartása, az előítéletesség leküzdése érdekében.

12. Kiadói-terjesztői tevékenység

A beszámolási időszakban javultak a kéziratok megjelenési lehetőségei a célirányos pályázatokkal. Több a nemzetiségi, etnikai közösséghez tartozó alkotók kiadásában megjelent mű. Ennek különös jelentősége abból is fakad, hogy az anya-, illetve nyelv-országból beszerezhető könyvekhez való hozzájutás nem mindig könnyű, a nemzetiségi könyvtárak állománya korszerűtlen. Ez utóbbi téren is célirányos segítségre lenne szükség, megfelelő anyagi alap, minisztériumi koordinálás mellett.

Látványosan javult a nemzetiségi nyelvű tankönyvkiadás, a tankönyvek színvonala jelentősen emelkedett.

Nemzetiségi könyvkiadásra a NKÖM 1999-ben és 2000-ben 15-15 millió Ft-os összeget fordított. E körben a 12 nemzeti kisebbség szépirodalmi, ismeretterjesztő- és szakirodalmi alkotásai anyanyelven, illetve anyanyelven és magyarul történő megjelenését segítették elő. A beérkezett 96 pályázat közül 74-et támogatott a tárca.

A cigány anyanyelvű kultúra ápolására, valamint cigány szerzők műveinek megjelentetésére 1998-2000-ben a NKÖM 24 millió Ft-ot juttatott, amely 82 könyv, kiadvány megjelenését segítette elő.

A NKÖM mindkét tárgyalt évben 7-7 millió Ft-tal támogatta a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya gondozásában évtizedek óta megjelenő nemzetiségű nyelvű kiadványsorozatot – a *Nemzetiségi Néprajzi Tanulmányok*-at – a hazai kisebbségek tárgyi és szellemi néprajzáról.

A Kisebbségi Közalapítvány mindkét tárgyévben támogatta a nemzeti és etnikai kisebbségek kiadói tevékenységét. Célpályázatai keretében 1999-ben összesen 120 kiadói pályázatot támogatott összesen több mint 32 millió Ft-tal. 2000-ben a Kisebbségi Közalapítvány kiadói célpályázatai keretében 143 pályázatot összesen közel 34 millió Ft-tal támogatott. (A támogatások kisebbségek szerinti megoszlását a 45. melléklet tartalmazza.) A Kisebbségi Közalapítvány anyagi hozzájárulása révén 1999-ben 7 kisebbség jelentette meg éves Kalendáriumát, 2000-ben 10 kisebbség tette ezt.

A kisebbségek nyelvén készült könyveket a kisebbségi szervezetek adják ki. A Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége 1992-ben *Noi*, a Szerb Demokratikus Szövetség pedig 1993-ban *Izdan* néven kisebbségi kiadót hozott létre. Kisebbségi nyelvű könyvkiadással más kiadók is foglalkoznak (pl. az Osiris Kiadó, Útmutató, Comp-press), valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. is.

A magyarországi németek évente megjelentetik a Deutscher Kalender-t, és az Országos Német Önkormányzat (ONÖ) évkönyvét, 320 oldalon, 5.000 példányban. A tárgyalt időszakban a VUdAK és/vagy az ONÖ évente 5-6 német nyelvű, a hazai németek történetének fontos mozzanatairól, néprajzi, népzenei, egyházi témákról szóló könyvet adott ki.

Az Országos Szlovák Önkormányzat a Kisebbségi Közalapítvány és a NKÖM pályázati támogatásaival évente 2 szépirodalmi publikációt, valamint egy Szlovák Kalendáriumot jelentetett meg. Ugyancsak mindkét tárgyalt évben a Csabai Szlovák Kultúra Háza kiadásában megjelent a békéscsabai *Čabiansky kalendár* (Csabai Kalendárium). Több, szlovákok által lakott település is jelentetett meg a település múltját, népszokásait, néprajzát ismertető, kétnyelvű monográfiát, így Pilisszentlászló, Pilisszentkereszt, Telekgerendás községek.

Az elmúlt két évben a Magyarországi Szlovákok Szövetségének Kutatóintézete 5 tudományos publikációt jelentetett meg szlovák, illetve szlovák és magyar nyelven.

A Romológiai Kutatóintézet két sorozatában – a *“Romológiai Kutatóintézet Közleményei”*-ben és a *“Studia Minoritatum”*-ban – a beszámoló két évében több kiadványt jelentetett meg.

A Magyarországi Románok Kutatóintézete kiadásában a tárgyalt két évben számos publikáció jelent meg, ezek közül kiemelendő az évente megrendezésre kerülő nemzetközi szimpózium előadásainak rendszerezett közzététele.

A Magyarországi Ruszin Kutató Intézet 1999-ben és 2000-ben Budapesten tartott konferenciáinak anyagai nyomdában vannak, több publikációjuk a *“Ruszinisztikai Konferenciák”* és a *“Ruszinisztikai Tanulmányok”* címmel indított saját sorozatukban jelent meg.

Az MTA Kisebbségkutató Intézete (korábban: AKM) konferenciáinak anyagai részben megjelentek. Ezen kívül több kötetet jelentettek meg, melyek alapismereteket tartalmaznak, pl. a magyarországi cigányokról, kisebbségekre vonatkozó történelmi eseményekről, művelődésszociológiai felmérésekről.

Az AKM munkatársai felmérték és értékelték a kisebbségi önkormányzatok 6 évi működésének tapasztalatait, tanulmányokban tették közzé megállapításaikat.

A millenniumot köszöntő kezdeményezés, a *100 magyar falu könyvesháza* ünnepi sorozatban a beszámolási időszakban további, nemzetiségiek által lakott községekről szóló kötetek jelentek meg. Ilyenek a Bükkszentkereszt, Narda, Felsőszölnök, Kétegyháza, Mecseknádasd és Lórév történetéről szólóak.

A Kisebbségi Hivatal 1999-ben kiadta a *“Kisebbségek Magyarországon 1999”* című kézikönyvet, amely olyannyira hasznos gyakorlati kézikönyvnek bizonyult, hogy félév múltán 2000-ben újrakiadására is sor került. A Külügyminisztérium kiadásában, a Kisebbségi Hivatal közreműködésével, 2000-ben jelent meg az *“Állami intézkedések a magyarországi romák helyzetének javítása érdekében”* témájú angol-francia kétnyelvű kötet.

13. Nyelvi állapot, kisebbségi nyelvhasználat

A hazánkban élő kisebbségek nyelvhasználata, nyelvi állapota az előző jelentéshez képest csak minimális mértékben változott. Némi elmozdulást tükröz a Békés Megyei Közgyűlés tájékoztatójában szereplő információ, amely - bár erre konkrét felmérések csak részben léteznek - talán országos szinten is elmondható: *“Békés megye nemzetiségi közösségeiben az utóbbi években növekedett az anyanyelv- használat, az anyanyelven történő rendezvények száma, bár valószínű, hogy a közösségek nyelvvesztése nem állt meg. Megfigyelhető az anyanyelv-használatra való törekvés és talán - ez kevésbé mérhető, tapasztalható - a családban egy anyanyelv-tanítási szándék, viszont ez még sajnos nem minden esetben párosul nemzetiségi óvoda, iskola, középiskola igénybevételével.*

A kisebbségi önkormányzatokban, a kulturális egyesületekben közösségenként más és más arányban, ugyanígy az egyházaknál is az anyanyelvhasználat jelen van s ez pozitív hatással bír (a kisebbség egészének nyelvhasználatára). A megélhetést segítő nyelvhasználat serkentő lehet a jövőben a nyelvátadásra is. A vendégtanárok jelenléte, illetve az adott nyelvi közegben megvalósuló pedagógus továbbképzések is komoly eredményt mutatnak fel.”

A Magyarországon élő kisebbségek nyelvhasználati jogainak érvényesülését szolgáló nemzetközi dokumentum a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, amelyhez a Magyar Köztársaság az elsők között csatlakozott. A Chartában tett vállalásaink végrehajtásáról, a hazánkban élő kisebbségeknek a közigazgatásban, a bírósági eljárások során, az oktatásban, a kulturális életben, a nemzetközi kapcsolatokban és a gazdasági életben biztosított nyelvhasználati jogaival kapcsolatosan 1999-ben a Kormány beszámolót készített, amelyet 2048/1999.(III.17.)

számú határozatában ki is hirdetett. Ezt követően a jelentést eljuttatta az Európa Tanács Titkárságához.

A jelentés tartalmát, azaz a kisebbségi nyelvhasználati jogok megvalósulását a gyakorlatban a helyszínen ellenőrizte az ET Szakértői Bizottsága. A Bizottság az ellenőrzés során találkozott az Országgyűlés tagjaival, az érintett tárcák és szakhatóságok, az érintett kisebbségek képviselőivel. Ugyancsak sor került helyszíni tájékozódásra a kisebbségek által lakott egyes településeken is. Mindazonáltal az ellenőrzés során, az egyes találkozókön több ízben elhangzott a szakértői bizottság tagjainak véleménye, miszerint hazánk, a Charta aláírásakor "túlvállalta" magát, azaz, a nyelvhasználati jogoknak valamennyi kisebbség viszonylatában, az egész ország területén való biztosításához nyilvánvalóan hiányoznak a feltételek.

14. Nemzetközi kapcsolatrendszer, anyaországi, anyanemzeti kapcsolatok, partnerkapcsolatok

Az utóbbi években a nemzetközi téren jelentősen megélénkült az érdeklődés az emberi és kisebbségi jogok védelme, az egyes országokban folytatott kisebbségpolitikák iránt. Ez a világméretben tapasztalható jelenség nem csupán a közép- és kelet-európai államokra terjed ki az Európai Unióhoz történő csatlakozás időpontjának közeledte okán. Sőt, a csatlakozási folyamat, a tagjelölt országok politikai megfelelésének vizsgálata bizonyos értelemben elősegíti azt, hogy az Európai Unió tagállamaiban is megvizsgálják a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetének, jogainak kérdését, és meginduljon a munka a közös kisebbségvédelmi normák kidolgozása irányában.

A magyarországi kisebbségpolitikára is változatlanul nagy figyelem irányul, nem csupán közvetlen szomszédaink, illetve a kisebbségek anyaországi, hanem a nemzetközi szervezetek és a nyugat-európai országok részéről is. A Kisebbségi Hivatal közreműködésével a Külügyminisztérium (KÜM) hat nyelven (magyar, angol, német, francia, spanyol, orosz) 25 ezer példányban kiadta a *"Tények Magyarországról"* c. kiadványsorozat *"Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon"* c. részét.

A hazai cigánypolitikai intézkedések, akcióprogramok és modellértékű kezdeményezések nemzetközi megismertetése érdekében a KÜM és a Kisebbségi Hivatal kétnyelvű (angol és francia) kiadványt jelentetett meg.

A kisebbségpolitika nemzetközi kapcsolatainak alakításában a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos állami feladatokat ellátó Kisebbségi Hivatal mellett számos más állami, kormányzati és nem-kormányzati szervezet is fontos szerepet játszik. Különösen jelentős a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa Hivatalának, az egyes érintett szaktárcáknak, a kisebbségek országos önkormányzatainak, illetve regionális szinten akár a helyi kisebbségi önkormányzatoknak és kisebbségi civil szervezeteknek a tevékenysége. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, aki a tárgyalt időszakban az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Bizottságának magyar tagjaként tevékenykedett, majd alelnöke lett, nemzetközi kapcsolatainak alakulását külön

ismerteti az Országgyűlésnek benyújtott éves beszámolóiban. A kisebbségi biztos tagja a *Monitoring Centre on Racism and Xenophobia* vezető testületének is. 1999-ben a német szövetségi elnök a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosát kítüntette a Szövetségi érdemrend első osztályú érdemkeresztjével.

I. Kapcsolatok nemzetközi szervezetekkel

a) Egyesült Nemzetek Szervezete

Az ENSZ az utóbbi időszakban megkülönböztetett figyelmet szentel a közép- és kelet-európai roma kisebbség helyzetének.

Az ENSZ főtitkára 2000 nyarán tett magyarországi látogatása során találkozott a kisebbségi területet felügyelő igazságügy-miniszterrel és a magyarországi roma közösség három képviselőjével is. A főtitkár elismerően nyilatkozott a magyar kormány példaértékűnek nevezett kisebbségpolitikájáról, és arra buzdított, hogy a Kormány folytassa úttörő munkáját a kisebbségi közösségekkel való együttműködés terén.

1999 őszén az ENSZ rasszizmussal, faji diszkriminációval és idegengyűlölettel foglalkozó különmegbízottja a Cseh Köztársaságba, Romániába és Magyarországra utazott a kérdés tanulmányozására. A magyarországi látogatás során a Különmegbízottat fogadták a KÜM, a Kisebbségi Hivatal, az Alkotmánybíróság, az IM, a NKÖM, az OM, a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal és a MEH illetékesei, az adatvédelmi biztos, a kisebbségi jogok országgyűlési biztos, az emberi jogok országgyűlési biztosának helyettese, illetve az Országgyűlés Alkotmányügyi, illetve Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságainak elnökei. A Különmegbízott találkozott az OCÖ elnökével, illetve nyolc jelentős civil szervezet képviselőjével is.

A Különmegbízott rögzíti, hogy Magyarországon a kormány állítása szerint soha nem volt intézményesített faji diszkrimináció, noha a romáknak számtalan előítéllettel és tudatlansággal kell szembenézniük a többségi társadalom részéről. A Kormány hivatalosan a multikulturalizmust támogatja, de sok magyar embernek a mentalitása rasszista, még ha ennek nincs is tudatában. Az átlagpolgár negatívan tekint a cigányokra, a lakosság 60 százaléka elutasítaná, hogy a szomszédja cigány legyen.

A Különmegbízott jelentése Magyarország vonatkozásában négy ajánlást fogalmazott meg, amelyek a bírósági eljárás szigorítását, antidiszkriminációs törvény elfogadását, az iskolai szegregáció felszámolását és az oktatásbeli esélyegyenlőség megteremtését, illetve a vidéken élő cigányság jobb integrálódását szorgalmazták.

A Különmegbízott hangsúlyozza, hogy e három országot saját időbeli és pénzügyi korlátai miatt választotta, és nem azért, mert meg akarta volna őket bélyegezni olyan problémák miatt, amelyek regionális jellegűek. Ennek ellenére bizonyos összehasonlításokat lehetségesnek lát, és megállapítja, hogy *„az előítéletesség a romákkal szemben ugyanakkora a Cseh Köztársaságban, mint Romániában és Magyarországon”*, de a velük szembeni erőszakos fellépéseket már sikerült ellenőrzés alá vonni Romániában, míg a Cseh Köztársaságban és Magyarországon változatlanul fennállnak. Míg a Cseh Köztársaságban és Romániában a roma ügyeket olyan közigazgatási testületek irányítják, amelyekben roma egyesületek képviselői a partnerek, Magyarországon a Kormány választott képviselőkkel működik együtt a közösség számára szánt programok kialakításában, még ha a kisebbségi önkormányzatok rendszere néha kételyeket is kelt.

A Különmegbízott 2000 decemberében tájékoztatást kapott a hazai igazságszolgáltatási munka erősödéséről, a diszkriminációellenes jogszabályok áttekintésének szándékáról, a kiegészítő iskolákban tanuló roma gyermekek pontos számáról és az ezzel kapcsolatos szabályok módosulásáról, az oktatási jogok miniszteri biztosának tevékenységéről, a hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok társadalmi

beilleszkedésének, illetve a cigányság egésze társadalmi integrációjának előmozdítására indított Phare programokról, valamint a hosszú távú roma stratégia kidolgozásáról.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának az Emberi Jogok Előmozdításával és Védelmével Foglalkozó Albizottsága egy mauritiusi szakértőt bízott meg azzal, hogy munkaanyagot készítsen a romák emberi jogi problémáiról és védelméről. Az elkészült dokumentum két alkalommal említi Magyarországot. Egyszer a foglalkoztatásban *de facto* tapasztalható diszkrimináció és a romák magas munkanélküliségi rátája kapcsán, egyszer pedig a munkadokumentum utolsó részében, ahol a dokumentum szerzője – egyedül a magyar tapasztalatot nevesítve pozitív példaként – javaslatot tesz a magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer alapos tanulmányozására.

Az ENSZ Közgyűlése a 2001. évet a Rasszizmus, Faji Megkülönböztetés, Idegengyűlölet és az ezzel kapcsolatos Intolerancia elleni Mozgósítás Nemzetközi Évének nyilvánította. Az International Paint Pals elnevezésű szervezet az ENSZ felkérésére a Nemzetközi Év tiszteletére olyan gyermekművészeti kiállítást szervez az adott témakörben, amelyet 2001. márciusától kezdődően az Egyesült Államokban New York-ban, az ENSZ épületében, illetve Atlantában a Martin Luther King Nemzeti Emlékhelyen is bemutatnak, ezt követően a kiállítást Dél-Afrikában mutatják be az ENSZ Rasszizmus-ellenes Világkonferenciáján, majd világszerte körútra küldik. A nagyszabású rendezvényen való magyarországi részvételt – a Kisebbségi Hivatal közreműködésével – a Belügyminisztérium szervezte meg. A nemzetközi kiállításra küldendő alkotásokból és a többi beérkezett festményből és irodalmi alkotásból 2001 januárjában a BM Duna-Palotában rendezett kiállítás fővédnöke a belügyminiszter volt.

Az ENSZ Közgyűlése 2001 szeptemberében rendkívüli ülészakon fogja megvitatni az ENSZ Főtitkárának a világ gyermekeinek helyzetéről készített jelentését. A jelentés alapját az egyes kormányok által 2000 decemberéig benyújtott országjelentések képezik.

Az előrehaladás felmérése és értékelése nagyon fontos a megfelelő politikák kialakításában. Éppen ezért ehhez a folyamathoz más szervezetek is csatlakoztak, amelyek azt remélik, hogy hozzájárulásukkal teljesebbé, átfogóbbá tehetik a képet. Ezek közé a szervezetek közé tartozik a *Save the Children* elnevezésű, londoni székhelyű nemzetközi nem-kormányzati szervezet, amely nyolc ország vonatkozásában jelentéstervezetet állított össze arról, milyen jogszabályok és politikák léteznek a roma gyermekeknek biztosítandó oktatás területén, és hogyan érvényesülnek ezek a gyakorlatban. A nyolc ország egyike Magyarország.

A jelentés felhívja a figyelmet arra, hogy a kisebbségi jogok kiteljesedése mellett (*"a magyar kisebbségi törvény a kisebbségek egyéni és kollektív jogainak Európában legátfogóbb chartája"*) a romák életkörülményei látványosan romlottak. A kisebbségi jogok erősítése ellentmondásos hatással járhat: a másság tudatosításának eredményeképpen a döntéshozók ugyan jobban látják majd, mely kérdéseket kell a roma tanulók iskolai eredményessége érdekében erősebben figyelembe venni, ugyanakkor az is bekövetkezhet, hogy a kulturális különbségek hangsúlyozásával felerősödnek az előítéletek és az a gondolkodás, hogy a roma gyermekektől nem is várható el azonos iskolai eredmények. Az anyag egyébként sajnálatos módon nem szól az 1998 óta bekövetkezett változásokról, és több tárgyi tévedést is tartalmaz.

b) Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

Az EBESZ nemzeti kisebbségekkel foglalkozó főbiztosának feladata alapvetően arra irányul, hogy a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos, esetlegesen konfliktusokhoz vezető kérdésekre idejekorán felhívja a figyelmet, és szükség esetén még idejében lépéseket kezdeményezzen a konfliktusok kialakulásának megakadályozására. A két kulcsszó tehát a *"korai figyelemfelhívás"* és a *"korai cselekvés"*.

Az elmúlt években jó együttműködés alakult ki a magyar kormány és az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa között. Mint ismeretes, a Főbiztos megbízatása 2001. június 30-án lejár, svédországi utódja július 1. után foglalja el a megbízatást.

A Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlásokat (1996), illetve a Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Oslói Ajánlásokat (1998) követően az EBESZ 1999-ben kiadta a Nemzeti Kisebbségek Közéletben való eredményes részvételéről szóló Lundi Ajánlásokat. A Lundi Deklaráció általános elvként szövegi le, hogy a nemzeti kisebbségek hatékony közéleti részvétele a békés és

demokratikus társadalom lényeges alkotórésze. Európa és a világ más részeinek tapasztalatai azt mutatják, hogy a kormányoknak speciális intézkedéseket kell tenniük a kisebbségek közéleti részvétele érdekében. A döntésekben való részvétel biztosítása szempontjából fontos a választás és a választhatóság egyenlősége, a központi kormányzati, regionális és helyi szintű megoldások kidolgozása, illetve a tanácsadó és konzultatív testületek létrehozása.

Hazánk rendszeresen képviselteti magát az EBESZ humán dimenziós végrehajtási találkozóján. E fórumokon Magyarország emberi, illetve kisebbségi jogi megítélése általában kedvező volt. Részt vettünk az EBESZ felülvizsgálati konferenciáin, amelynek keretében a nemzeti és etnikai kisebbségeknek, illetve a roma és szinti kérdéseknek külön ülést szenteltek. 1999-ben a romák és szintik helyzetével a felülvizsgálati konferencia előkészítésére külön EBESZ-szeminárium is foglalkozott (Bécs, 1999. szeptember). A soros osztrák EBESZ-elnökség és az osztrák Duna Térség és Közép-Európa Intézet által közösen szervezett konferencián, amelyre 2000. szeptemberében Bécsben került sor "*Romák az EU tagjelölt országokban – az integrálás kihívásai*" címmel a Külügyminisztérium és a Kisebbségi Hivatal is képviseltette magát.

Az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa figyelme az utóbbi időben a közép-kelet-európai térségben élő cigányság helyzete felé fordult. Az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa 1999-ben nagyszabású jelentést állított össze a tagországok területén élő romák és szintik helyzetéről. A jelentés négy nagy kérdéskört tekint át: a hátrányos megkülönböztetés és a faji indíttatású erőszakos cselekmények, az oktatásügy, az életkörülmények és a politikai részvétel témáját. A jelentés természetesen Magyarországról is sorol negatív példákat és eseményeket, emellett azonban viszonylag terjedelmesen és elismeréssel ismerteti a Gandhi Gimnázium és a kisebbségi önkormányzati rendszer eredményeit. A jelentés nemzetközi léptékű ismertetésére az EBESZ 2000 júniusában Pozsonyban rendezett nemzetközi konferenciát.

Az EBESZ varsói székhelyű Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája mellett 1994 óta működik az ún. Cigányügyi Kapcsolattartó Pont. 1998-ban ezt a funkciót megerősítették. Új vezetője aktivitásának köszönhetően érezhetően erősödött az ET-EBESZ-EU közötti egyeztetési tevékenység az európai cigányság problémáinak kezelésére.

Az EBESZ kezdeményezésére 2000 decemberében Prágában sor került a választott roma képviselők (országgyűlési és önkormányzati képviselők, polgármesterek) tanácskozására, amelyen a résztvevők egy európai hálózat kialakítását tűzték ki célul.

c) Európa Tanács

Az Európa Tanácsnak az Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményét és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet Magyarország 1992. november 5-én ratifikálta, majd pedig az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki. Az Egyezmény 14. cikkelye a diszkrimináció tilalmának általános elvét tartalmazta, azonban csupán az egyezményben felsorolt jogokhoz és szabadságjogokhoz kapcsolódóan. Ezt a korlátozást szüntette meg az egyezményhez csatolt 12. Kiegészítő Jegyzőkönyv, amelyet hazánk igazságügy-minisztere Rómában 2000. november 4-én az elsők között írt alá.

A Európa Tanács 1999-ben létrehozta az Emberi Jogok Biztosának intézményét. A biztos feladata a tagállamokban az emberi jogok fontosságának tudatosítása, az esetleges jogi hiányosságok és a gyakorlati megvalósítás problémáinak felderítése, az emberi jogok tényleges és eredményes tiszteletben tartásának előmozdítása. A biztos nem bírói intézmény, függetlenül és részrehajlástól mentesen látja el funkcióit, és egyéni panaszokkal nem foglalkozik.

A kisebbségvédelem területén kidolgozott két legfontosabb európai egyezményt, az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményét és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját. 1995-ben hazánk az elsők között ratifikálta. A tagjelölt országok közül mindössze Magyarország és Szlovénia ratifikálta mindkét egyezményt.

A szükséges ratifikációk elérésével a Keretegyezmény 1998. február 1-én, a Nyelvi Charta pedig 1998. március 1-én lépett életbe. Az életbelépést követően hazánk mindkét nemzetközi egyezményt beillesztette jogrendjébe, és törvényben hirdette ki (1999. évi XL. Törvény, illetve 1999. évi XXXIV. törvény).

Az egyezményekben foglalt előírásoknak megfelelően a Kisebbségi Hivatal összeállította a két egyezmény végrehajtásának értékeléséhez szükséges országjelentéseket, melyeket a Magyar Köztársaság benyújtott az Európa Tanács főtitkárához.

A Keretegyezmény végrehajtását ellenőrző Tanácsadó Bizottság és a Nyelvi Charta végrehajtását ellenőrző Szakértői Bizottság 1999 végén, illetve 2000 tavaszán a helyszíni vizsgálatot lefolytatta, értékelte a magyar országjelentéseket, és észrevételeit jelentés formájában elkészítette. Ezek, valamint az észrevételekre megküldött kormány-válasz alapján az Európa Tanács várhatóan a közeljövőben kialakítja véleményét az egyezmények magyarországi végrehajtásáról.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága foglalkozik azzal a gondolattal, miszerint a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez kiegészítő jegyzőkönyvet csatoljanak, amely lehetőséget adna az Emberi Jogi Bíróságnak arra, hogy – egyes, bírósági szakaszban levő konkrét ügyekre történő közvetlen utalás nélkül – tanácsadó véleményt fogalmazzon meg a Keretegyezmény rendelkezéseinek értelmezése céljából az abban foglalt jogokkal kapcsolatban. A bíróság véleménye nem lenne kötelező erejű. A bírósághoz a terv szerint a részes államok kormányai, illetve a Keretegyezmény végrehajtását figyelemmel követő tanácsadó bizottság fordulhatna.

Az Európa Tanács keretében működő ECRI (Európai Bizottság a Rasszizmus és Intolerancia Ellen) 2000-ben új országjelentést adott ki Magyarországról. A jelentés több magyarországi fejleményt örömmel üdvözöl. Különösen értékesnek találja a Magyarországon kialakult erős civil társadalmat, illetve az állami hatóságok és az ilyen civil szervezetek közötti erősödő együttműködést. Nagyon fontos fejleménynek tartja a Nemzeti és Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa intézményének létrehozását. Üdvözli, hogy Magyarország számos jelentős nemzetközi jogi egyezményt ratifikált és érdeklődéssel követi a kisebbségek közéletben való részvételét garantáló kisebbségi önkormányzati rendszert. Megállapítja, hogy a Büntető Törvénykönyv módosításával megnyílt a lehetőség a nemzeti, etnikai vagy vallási csoport elleni erőszakos, kegyetlen cselekmények vagy fenyegetések büntetése előtt.

A jelentés megállapítja, hogy országunkban mindennek ellenére továbbra is felmerülnek komoly gondok a rasszizmus és intolerancia tekintetében. A hatóságok általában nem fogadják el, hogy bizonyos erőszakos cselekmények, támadások háttérben rasszista vagy antiszemita motiváció áll. Gondot jelent, hogy az etnikai származás nyilvántartásának tilalma miatt a diszkrimináció elterjedtségét, méreteit nem lehet értékelni. Aggodalomra adnak okot az iskolákban meglévő szegregált roma osztályok, illetve a cigány gyermekek magas arányú átírányítása a kiegészítő iskolákba.

A jelentésben az ECRI javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogy a magyar hatóságok biztosítsák az antidiszkriminációs jogszabályok teljes körű érvényre juttatását, és fontolják meg egy minden területet lefedő átfogó antidiszkriminációs jogszabály megalkotását.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése (PKG) a tagállamokban élő romák helyzetének áttekintésére a PKG magyar tagját kérték fel átfogó jelentés elkészítésére.

Az Európa Tanáccsal folytatott együttműködési formák közül az egyik legjelentősebb a Kisebbségi Hivatal által kezdeményezett kormányzati párbeszéd szakértői szintű elindítása volt a közép- és kelet-európai

térségben. Az 1994-1995-ös előkészítést követően az Európa Tanács és az Európai Unió Phare programja először tizenhét országra (1996-1998), majd 1999-2000-ben az Európa Tanács összes tagállamára kiterjedő projektet indított az európai kisebbségvédelem és kisebbségpolitika áttekintésére és fejlesztésére, illetve a kapcsolatok kiépítésére. A 2000 júniusában véget ért program értékelésekor az Európa Tanács képviselője kiemelte, hogy a 41 tagállam közül Magyarország volt a programok végrehajtásában a legaktívabb partner, a legtöbb tevékenységben résztvevő ország.

A program keretében igen nagy számban került sor különböző rendezvényekre és eseményekre, a kisebbségi kormányhivatalok plenáris tanácskozásaira, tanulmányutakra és tematikus szemináriumokra. Ezek közül hazánkban került megrendezésre 1999 őszén a *“Kisebbségek érdekképviselete és részvételük a politikai döntéshozatali folyamatban”* c. konferencia, illetve a *“Határon átnyúló média szerepe a kisebbségek életében”* c. regionális tematikus szeminárium. 2000 tavaszán a magyarországi cigánypolitika intézményeinek és gyakorlatának tanulmányozására többnapos, tereplátogatást is magában foglaló nemzetközi műhelyre került sor. A más tagországokban rendezett tanácskozások közül kiemelkedett a kisebbségek nagyvárosi körülmények közötti integrációjával foglalkozó moszkvai, a kisebbségi civil szervezetek szerepével foglalkozó horvátországi, a kisebbségvédelemmel, mint az európai integráció fontos feltételével foglalkozó romániai, a kisebbségi kultúrák összekötő szerepét tárgyaló horvátországi, illetve a kisebbségeknek az országok kétoldalú kapcsolataiban játszott szerepével foglalkozó szlovéniai szeminárium. A program keretében magyar delegáció utazhatott spanyolországi és finnországi tanulmányútra, hozzánk pedig örmény és albán delegáció látogatott el. A program zárókonferenciájának 2000. júniusában Lettország adott otthont.

Az Európa Tanács Cigányügyi Koordinációs Csoportja évek óta kiemelt figyelemmel követi a magyar kormány komplex megközelítést alkalmazó romapolitikáját. 1996 és 2000 között az Európa Tanács támogatásával és részvételével Budapest hat cigányügyi konferenciának is otthont adott a cigányság társadalmi integrációjával, a döntéshozatali mechanizmusokba való bekapcsolódási lehetőségeivel, önkormányzataival, illetve a hosszú távú kormányzati stratégia kialakításával kapcsolatos kérdések áttekintésére. 2000 őszén az Európa Tanács Cigányügyi Szakértői Bizottsága Budapesten tartotta ülését, amelyhez tereplátogatás és közmeghallgatás kapcsolódott. A Bizottság tagjai pozitívan értékelték a helyi szinten megjelenő, nagyon dinamikus kezdeményezések kialakulását. A Bizottság elismerte, hogy Magyarország sok erőfeszítést tett a romák problémáinak enyhítésére, és már létrehozott bizonyos eszközöket és feltételeket arra, hogy a romák jobban részt tudjanak venni a többségi társadalomban. Magyarország volt az egyik első ország, amely ambiciózus, nagyléptékű, átfogó stratégiát alakított ki a problémáknak a kezelésére. A kormányzati erőfeszítések ellenére a Bizottság érzékelte, hogy a cigány képviselők között erős a csalódás és a bizalmatlanság érzése, és előrelépésre, változtatásokra van szükség mind a kisebbségi képviselet, mind az oktatás területén. A Bizottságban hazánk 1997 óta képviselteti magát.

A magyarországi hosszú távú roma stratégia kidolgozását 1999 ősztől kezdődően az Európa Tanács nemzetközi hírű szakértő megbízásával, kiküldésével segítette.

d) Európai Unió

Az Európai Unió a kisebbségi kérdésben nem alakított ki saját egységes jogszabályokat. A közösségi vívmányokat, amelyekhez a belépés érdekében a jelölt államoknak csatlakozniuk kell, mindezt az európai (Európa tanácsi) dokumentumok jelentették, amelyek az emberi és kisebbségi jogok védelmére születtek. A csatlakozáshoz tehát ezek ratifikálása szükséges.

A közelmúltban megindult egy olyan folyamat, amely az Unió saját emberi jogi jogszabályai kialakítása iránti igény erősödését jelzi. Az Európai Közösségek Tanácsa 2000. június 29-én elfogadott egy Irányelvet a személyek közötti faji és etnikai származástól független egyenlő bánásmód alapelvének alkalmazásáról. Az irányelv célja, hogy érvényt szerezzen a tagállamokban az egyének közötti egyenlő bánásmód elvének. Az Irányelv alkalmazásáról a tagországoknak rendszeresen – első alkalommal 2005-

ben, majd ezt követően ötévenként – jelentést kell tenniük az Európai Bizottságnak. Az EU Irányelv által meghatározott minimum-követelményrendszer azt jelenti, hogy a tagállamok az abban foglaltaknál kevesebb jogot nem biztosíthatnak állampolgáraiknak. A csatlakozás előtt álló Magyarországnak a jogharmonizáció során figyelembe kell vennie az EU diszkriminációs kérdésben kialakított minimális követelményrendszerét. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa az 1999. évi Jelentésében felhívta a figyelmet arra, hogy az irányelv elfogadása szükségessé teszi a magyar diszkriminációs szabályozás áttekintését. 2000-ben az országgyűlési biztos elkészítette egy antidiszkriminációs törvény tervezetét, melyet benyújtott az Igazságügyi Minisztériumhoz. A Kormány egyetért a diszkriminációellenes jogi szabályozás átfogó felülvizsgálatával, ez okból 2001. március 23-án a kérdéskörrel foglalkozó szakmai egyeztető munkabizottságot hozott létre.

Mint ismeretes, az Európai Bizottság *Agenda 2000* c. dokumentuma, majd ezt követően a rendszeresen készített "Éves jelentés"-ek mindegyike megállapította, hogy Magyarország megfelel a Koppenhágában megfogalmazott politikai kritériumoknak, és biztosítja a jogállamiságot, az emberi jogokat, valamint a kisebbségek tiszteletben tartását és védelmét. A jelentéseknek a kisebbségi jogokkal és kisebbségvédelemmel foglalkozó fejezetei ugyanakkor minden alkalommal megemlítik, hogy a fenti eredmények mellett a magyarországi cigányság súlyos gondokkal küzd, és helyzete számos problémát vet fel.

Az 1999-es országjelentés megállapítja, hogy a romák helyzete nem romlott, de nem is javult érzékelhetően. A jelentés részletesen ismerteti a romák helyzetének javítására tett kormányzati lépéseket, és pozitív példákat említ a roma önszerveződés és kultúramegőrzés fejlődésére. Megállapítja azonban, hogy a meghozott intézkedések ellenére a romák helyzete továbbra is nagyon nehéz, és a kormányzati intézkedésekhez megfelelő költségvetési forrásokat kell kapcsolni.

A 2000. évi jelentés elismeri, hogy Magyarország megkezdte a középtávú roma akcióprogram végrehajtását, amelyet országos és helyi szinten meglévő pénzeszközök segítenek elő. Elsősorban az alábbi területeken történtek intézkedések: oktatás (ösztöndíjak és oktatási intézmények támogatása), kultúra (roma közösségi házak átadása, amelyek nagyon fontos szerepet játszanak a helyi közösségek megerősítésében és a roma kultúra megőrzésében), foglalkoztatás (közmunkaprogramok és közhasznúmunka-programok), lakáshelyzet, egészségügyi és a diszkrimináció elleni küzdelem. 2000-ben 19 millió euróra rúgó külön költségvetési források váltak elérhetővé, ami jelentős előrelépést jelentett a középtávú akcióterv megvalósításában. A Bizottság a Csatlakozási Partnerség rövid távú célkitűzését megvalósultnak tekinti, ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy szükség van a program kitaró megvalósítására ahhoz, hogy középtávon konkrét eredményeket lehessen elérni. Ami a kisebbségek parlamenti képviselőit illeti, a jelentés megállapítja, hogy nem történt további előrehaladás. A kérdés konkrét eredmények nélkül továbbra is napirenden maradt.

Az Európai Parlament Külügyi, Emberi Jogi, és Közös Kül- és Biztonságpolitikai Bizottsága jelentést állított össze az Európai Unió bővítéséről, illetve Magyarországnak az Európai Unióba történő csatlakozási kérelméről és a tárgyalások állásáról. Mindkét jelentés megvitatása 2000. szeptember 19-én szerepelt a Parlament napirendjén.

A konkrétan Magyarország csatlakozási kérelmével kapcsolatos jelentés megjegyzi, hogy Magyarországon az általános helyzet a demokrácia és a jogállamiság tekintetében kielégítő, az emberi jogok, az alapvető jogok tiszteletben tartása biztosítva van, és Magyarország eleget tesz a koppenhágai politikai kritériumoknak. A jelentés ugyanakkor kifejti, hogy továbbra sem elégséges a romák helyzetére fordított figyelem. A roma kisebbségnek komoly diszkriminációt kell elszenvednie az oktatásban, a munkaerőpiacon, a közigazgatásban és a civil társadalomban. A jelentés felhívja a magyar hatóságokat, hogy hozzák létre az integrációs politikák sikeres megvalósításához szükséges megfelelő struktúrákat és intézményeket, azok megvalósításába szorosan vonják be a helyi hatóságokat, és fokozzák a romák részvételét a politikákat alakító folyamatokban.

A másik jelentés, amely általában foglalkozik a bővítéssel, arra kéri az Európai Unió Bizottságát, hogy biztosítson elegendő Phare forrást a romákkal kapcsolatos problémák megoldásának segítésére. A jelentés Bulgária, Románia esetében külön megemlíti a diszkriminációs problémákat, Szlovákia esetében megjegyzi, hogy változtatni kell a romákkal szembeni általános negatív magatartáson, míg Szlovénia, a Cseh Köztársaság és Magyarország esetében úgy fogalmaz, hogy a romák helyzete nem javult.

Az EU tizenöt tagországának budapesti nagykövetei 2000 novemberében munkatalálkozón tájékoztak a magyarországi cigányság helyzetéről. A találkozón a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, a Kisebbségi Hivatal cigányügyi elnökhelyettese, az OCÓ elnöke és két civil szervezet képviselője vett részt. 2000 júniusában az EU soros elnöki tisztét ellátó Portugáliában, Lisszabonban tartottak tanácskozást a közép- és kelet-európai cigányság helyzetéről. A magyar előadást a Kisebbségi Hivatal cigányügyi elnökhelyettese tartotta. Az Európai Unió - Magyarország Társulási Parlamenti Bizottságának ülésén 2000 októberében az Országgyűlés és a Kormány képviselői mellett részt vett és hozzászólt az Országos Cigány Önkormányzat elnöke is.

Az Európai Unió a maga eszközeivel, így például PHARE támogatásokkal segíti a helyzet javítását a roma kérdés területén is. Az 1999-es Országprogramban az Oktatási Minisztérium és a Szociális és Családügyi Minisztérium közös pályázata kapott támogatást a hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének előmozdítására. 2000-ben a Kisebbségi Hivatal által készített Roma Társadalmi Integrációs Program nyert támogatást. A program célja a társadalmi kohézió erősítése, a roma és nem roma lakosság közötti kapcsolat, kommunikáció és együttműködés javítása komplex kistérségi fejlesztési modellek kialakításával, diszkriminációellenes tevékenységekkel és a jobb információáramlás erősítésével.

Az Európai Unió más programjaiban is lehetségessé vált a romák helyzetével és problémáival kapcsolatos speciális együttműködés. A Leonardo da Vinci program keretében 1998 óta folyik a munka egy speciális antidiszkriminációs felsőoktatási projekten angol, finn, holland és német partnerekkel. A megvalósításban Magyarország részéről három szervezet – a Kisebbségi Hivatal mellett egy-egy szervezet a felsőoktatási, illetve a civil szektorból – vesz részt. A program 2001-ben ér véget.

Az Európai Unió Odüsszeusz programja keretében a bécsi székhelyű *International Centre of Migration Policy Development* az elmúlt év második felében komolyabb felmérést végzett a Közép- és Kelet-Európából az Európai Unió tagállamaiba irányuló roma migrációról. A projekt célja annak áttekintése volt, milyen eszközök használhatók (a vízumkényszer mellett) a migráció megállítására. A nyugat-európai országokat erősen aggasztja a roma bevándorlás. A közép- és kelet-európai országokat biztonságos államoknak tekintik, ahol lényegében és általánosítva semmiféle üldözés nem folyik (ami természetesen nem jelenti azt, hogy egyes esetekben ne fordulhatnak elő kirívó példák). Az üldözöttek, menekültek ekkora száma ezekben a folyamatos figyelemmel kísért országokban számukra egyszerűen nem hihető. Bizonyosra veszik, hogy a rendszer visszaélésekre ad lehetőséget, és nem a romákkal, hanem a visszaélésekkel szemben kívánnak fellépni.

A jelentés első változatának megvitatására Pozsonyban rendeztek nemzetközi konferenciát, amelyen a BM és a Kisebbségi Hivatal képviselte országunkat.

A kutatási összefoglaló megállapította, hogy a Magyarországról Nyugat-Európába irányuló migráció általában nagyon alacsony, még megbecsülni sem lehet.

A délkelet-európai régió demokratizálódási folyamatának támogatására az Európai Unió külügyminiszterei 1999. júniusában aláírták a Délkelet-európai Stabilitási Egyezményt, amelynek I. Munkaasztalán belül Emberi és

Kisebbségi Jogi Munkacsoport alakult. Magyarország kezdettől bekapcsolódott a munkába és részt vett a projekttervek kidolgozásában. A demokratizálódással, az emberi és kisebbségi jogokkal foglalkozó Portorož-i és zágrábi konferenciákon a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal és a Külügyminisztérium a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőivel karöltve bemutatta a magyar kisebbségpolitika helyzetét, továbbá a kisebbségek védelmét célzó kétoldalú egyezmények gyakorlati megvalósulását. A Külügyminisztérium hozzájárult az *"Etnikai sokféleség kezelése – létező modellek és lehetséges megoldások"* című kisebbségpolitikai nemzetközi konferencia megrendezéséhez a Délkelet-Európai Stabilitási Paktum keretében (2000. május, Budapest).

Az Európa Tanács, a régió stabilizálására irányuló munka egyik részeként, *"Romák a Stabilitási Paktum országaiban"* címmel regionális programot indított, amelynek a célja egyrészt az, hogy a kérdés kezelésében már "gyakorlottabb" országok megosszák tapasztalataikat a cigánypolitikát most kialakító országokkal, másfelől a roma kérdések megoldásában valamiféle regionális megközelítés alakuljon ki.

Az Európai Unió budapesti képviselőinek vezetője folyamatosan figyelemmel kíséri a roma kérdés alakulását, és rendszeresen képviselteti magát a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság ülésein.

e) Nemzetközi Migrációs Szervezet

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) 2000-ben kutatást indított egyes nyugat-európai célországokat választó roma menekültek hazatelepülésének megkönnyítése érdekében. A munkába Magyarország, mint érintett tranzitország kapcsolódott be. A magyarországi kutatás megállapítja, hogy a migráció csak egy viszonylag kis csoport számára jelent problémamegoldó stratégiát. A motivációk között gazdasági okok és diszkriminációs esetek egyaránt megtalálhatók.

f) Egészségügyi Világszervezet

1998-1999-ben az Egészségügyi Minisztérium és az Egészségügyi Világszervezet Középtávú Együttműködési Programjának részeként sok került egy roma kortárs segítőkét képző projekt megvalósítására. Ugyanezzel foglalkozik a 2000-2001. évi Középtávú Együttműködési Program *"Hátrányos helyzetűek egészségének elősegítése"* címet viselő program egyik alprojektje is.

g) Közép-Európai Kezdeményezés

A Magyar Köztársaság a Külügyminisztérium révén vesz részt a KEK Kisebbségvédelmi Munkabizottságának munkájában. A Kisebbségvédelmi Munkabizottság tanácskozására a Külügyminisztérium szervezésében 1997-ben és 2000-ben Budapest adott otthont. A 2000 őszen rendezett találkozó speciálisan a térség országaiban élő romák helyzetére fókuszált. A magyar előadásokat a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának Hivatala, illetve a Kisebbségi Hivatal képviselői tartották. A Külügyminisztérium képviselői részt vettek a KEK Kisebbségi Munkacsoportjának és az ENSZ Emberi Jogok Védelmével foglalkozó Albizottság Kisebbségi Munkacsoportjának közös ülésén, amelynek témája a Közép Európai Kezdeményezésnek a kisebbségi jogok védelméről szóló Okmánya volt (2000. május, Genf).

h) Kisebbségvédelemmel foglalkozó nem-kormányzati nemzetközi szervezetek

Az Egyesült Államok-béli székhelyű, Project on Ethnic Relations (PER) elnevezésű nemzetközi nem-kormányzati szervezet rendszeresen rendez tanácskozásokat Magyarországon a hazai kisebbségvédelem eszközeiről. 1999 nyarán a kisebbségi önkormányzatokról, decemberben a magyarországi cigányság helyzetéről, 2000 tavaszán pedig a kisebbségek országgyűlési képviselőinek kérdéseiről rendeztek tanácskozást. A második tanácskozás anyagait *"A magyarországi cigányság helyzete a kormányzati politika, a kisebbség törekvései és a nemzetközi elvárások tükrében"* címmel meg is jelentették. A PER közvetítésével sikeres együttműködés (konzultáció, tapasztalatátadás, képzés) valósult meg az Egyesült Államok és Magyarország között a rendőrség kisebbségekhez való kapcsolatának javítását illetően, amelyről a *Toward Community Policing: The Police and Ethnic Minorities in Hungary* c. PER-kiadvány számol be. Ugyancsak a PER-nek köszönhetően 1999 nyarán Brüsszelben kerekasztal-tanácskozásra került sor *Az Európai Unió és Közép-és Kelet-Európa* címmel. Mindezekben a tanácskozásokon az IM, a Kisebbségi Hivatal, illetve az illetékes szaktárcák képviselték hazánkat.

Több magyarországi kisebbségi szervezet tagja az Európai Népcsoportok Föderális Uniójának (FUEN), amely a nemzetközi kisebbségvédelem egyik jelentős nem-kormányzati szervezeteként konzultatív státusszal rendelkezik az ENSZ-nél és az Európa Tanácsnál.

A Kevésbé Használatos Nyelvek Európai Irodája (EBLUL) az Európai Unió szervei mellett konzultatív, tanácsadó szerepet betöltő, csaknem két évtizede működő nem-kormányzati szervezet, amely alulról felfelé építkező módon, az Európai Unió tagállamaiban működő mintegy 450-500 kisebbségi szervezetet tömörít. Az Iroda alapvetően nem politikai célú szervezet, tevékenysége sokkal inkább a kisebbségek kultúrájának és nyelveik megvédésére irányul. Gazdag dokumentum- és információtárakból, kutatási anyagaikból gyakran elégítik ki politikusok, kutatók, kormányzati szervek információkéréseit, és maguk is megjelentetnek egyedi kiadványokat és periodikákat. Kitűnő kapcsolatokat ápolnak a nagy nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, Unesco, Európa Tanács). Az EBLUL elnöke jelezte, hogy a csatlakozási folyamat előrehaladtával célszerűnek tartanák, ha időben megkezdődne – igény szerint – egy magyarországi tagszervezet létrehozásának előkészítése.

II. Nemzetközi és regionális többoldalú rendezvények, kezdeményezések

A magyarországi kisebbségpolitika aktorai számos alkalommal vettek részt olyan nemzetközi konferenciákon is, amelyek nem valamely nagy nemzetközi szervezet égisze alatt kerültek megrendezésre.

Az elmúlt időszakban rendszeressé váltak a Visegrádi Négyek kisebbségi ügyekért felelős minisztereinek találkozói. Az 1999 végén Szlovákiában és a 2000 tavaszán Budapesten tartott találkozókat követően 2000 októberében Prága adott otthont a tanácskozásnak, amelyen immár konkrét együttműködési tervek alakultak ki. Az együttműködésbe várhatóan Románia is bekapcsolódik. A tervek szerint 2001-ben Varsó, majd ismét Pozsony ad otthont a rendezvénynek.

A németországi Flensburgban működő ECMI (European Centre for Minority Issues) 2000 júniusában a kisebbségi nyelvek érdekében hozott intézkedések értékeléséről rendezett konferenciát. A tanácskozás célja annak kiderítése volt, hogy a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája értelmében vállalt kötelezettségek teljesítése mennyire eredményes, demokratikus és költséghatékony az oktatás, a közigazgatás és igazságszolgáltatás, illetve a kultúra és a média területén. A három vitaindító előadás egyikének megtartására a Kisebbségi Hivatal kapott felkérést.

Svédország 2000-ben a Holocaust emlékének, 2001-ben a rasszizmus és intolerancia elleni küzdelemnek szentelt magas szintű nemzetközi tanácskozást.

A térség országai közül Szlovákia bizonyult a legaktívabb konferencia-szervezőnek az elmúlt két esztendőben. 1999 novemberében Pozsonyban “*Kisebbségek és Stabilitás Közép-és Kelet-Európában*” címmel

rendeztek nemzetközi konferenciát. Az 1999 decemberében szintén Pozsonyban tartott nemzetközi emberi jogi konferencián a kisebbségekért felelős igazságügy-miniszter mellett nagy létszámú magyar delegáció vett részt. 2000 novemberében Eperjesen a cigányság és a rendőrség kapcsolatának javításáról rendeztek tanácskozást. A Szlovák Kulturális Minisztérium szervezésében 2000 novemberében Pozsonyban került sor egy nemzetközi konferenciára a kisebbségi kultúrákról. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa számos alkalommal szerepelt különféle nemzetközi konferenciákon. 1999 júniusában a prágai Károly Egyetem rendezésében megtartott cigányügyi nemzetközi konferencián a Kisebbségi Hivatal elnökhelyettese tartott előadást. A romániai Kolozsvárott 2000 januárjában a közép- és kelet-európai térség cigányságának helyzetéről rendezett konferencián hangzott el magyar előadás.

Az International Scientific Conference Minorities for Europe of Tomorrow (ISCOMET) elnevezésű szervezet 3. Nemzetközi Konferenciájára 2001 februárjában a szlovéniai Bledben került sor. A tudományos tanácskozást az Európa Tanács Főtitkárának támogatásával "*Demokrácia, emberi jogok és az etnikai és vallási kisebbségekhez tartozók védelme Délkelet-Európában*" címmel rendezték azzal a céllal, hogy tárgyalási lehetőséget biztosítson a délkelet-európai régió országaiból érkezett szakértői delegációknak az emberi jogi és kisebbségi kérdéskör részletes megvitatására. A tanácskozás bekerült a Stabilitási Egyezmény I. Munkaasztala által elfogadott projektek közé.

A többoldalú regionális együttműködés sajátos formáit jelentik az ún. eurorégiók. Tekintettel az eurorégiók határ menti jellegére, természetes, hogy a munkában fontos szerepet kaphatnak a határ mellett élő kisebbségek, és az eurorégiók tevékenységében megjelenik a kisebbségi dimenzió. Miután megalakult a Kárpátok Eurorégió Kisebbségi Tanácsa, 2000 júniusában Nyíregyházán megrendezésre került a Kárpátok Eurorégió Kisebbségeinek I. Kongresszusa, amelyen az IM és a Kisebbségi Hivatal képviselői is előadást tartottak. Kárpát-medencei keresztkötődések címmel a Miskolci Egyetem és a Kráter Műhely Egyesület rendezett konferenciát.

III. Kétoldalú kapcsolatok. Kapcsolatok a kisebbségek anyaországaival

A Magyar Köztársaság kisebbségpolitikája iránt folyamatosan nagy az érdeklődés a világ legkülönbözőbb országaiban. Az elmúlt két esztendőben örmény, albán, cseh, finn, ukrán, román, szlovák, spanyol, horvátországi szerb, valamint ausztrál vendégek és delegációk érkeztek hazánkba különböző hosszúságú és mélységű tanulmányutakra a magyar kisebbségvédelmi politikai intézkedések és intézményrendszer megismerésére. A kormányzati szervek megkeresésén túl megszámlálhatatlanul sok esetben nyújtunk tájékoztatást kutatóknak, egyetemistáknak, aktivistáknak Norvégiától Argentínáig, aminek eredményeképpen néha igen terjedelmes dolgozatok látnak napvilágot.

Ígéretesen alakulnak az Európa Tanács egyik tanulmányútját követően kibontakozó kapcsolatok a Kisebbségi Hivatal, a hazai németység és a dél-tiroli régió között. Erről bővebben a német kisebbséget érintő fejezetben szólnunk.

Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2000. évi jelentése az emberi jogok magyarországi gyakorlásával kapcsolatban bőségesen foglalkozik a magyarországi romák helyzetével. A jelentés a kritikák mellett elismeri, hogy a kormány finanszíroz programokat a roma nyelv és kultúra megőrzésére, illetve a társadalmi és gazdasági beilleszkedés előmozdítására, a rendőrség a korábnál együttműködőbbnek bizonyul, a bíróságok pedig már hoznak diszkriminációs kérdésekben elmarasztaló ítéleteket. A kifogások elsősorban a romák elleni atrocitásokat, az életkörülményeket, a szociális mutatókat és az iskolai szegregációt illetik.

1998 óta a magyarországi romák kanadai kivándorlásának aggodalmakat kiváltó fokozódása miatt szoros és folyamatos együttműködés alakult ki a kormány illetékes minisztériumai és hivatalai, illetve a budapesti Kanadai Nagykövetség között. A menedéket kérők száma 2000 végére drámai mértékben megugrott, és komoly aggodalmakra ad okot. A kérelmeket elbíráló független kanadai testület, az *Immigration and Refugee Board* 2001-ben felfrissíti a magyarországi romák helyzetéről 1998-ban készített jelentését, amelyhez – megkeresésüket követően – számos pont vonatkozásában a Kisebbségi Hivatal bőséges információkkal szolgált.

A 2000 nyarán Franciaországba utazott zámolyi családok ügye – az eset minden sajátossága ellenére – erőteljesen eszkalálódva a magyarországi cigányság helyzetére irányította a nemzetközi figyelmet. A magyar Kormány rendkívül sajnálatosnak tartja ennek az egyedi, számos tragédiával terhelt esetnek nemzetközi dimenziójúvá tágulását. A kormány tagjai számos esetben kinyilvánították, hogy Magyarország hazavárja a zámolyi romákat, és itthoni biztonságukat – a többi magyar állampolgárhoz hasonlóan – szavatolja. Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának jelentésében külön bekezdés foglalkozik Zámollyal, megemlítve a három éven át tartó lakhatási problémákat és feszültségeket, a kisebbségi ombudsmannak a helyi polgármestert elmarasztaló véleményét és a Külügyminisztérium szabad hazatérésre vonatkozó nyilatkozatát.

A Magyar Köztársaság számos magyarországi kisebbség anyaországával kötött kétoldalú egyezményeket és szerződéseket, amelyek a két államban élő kisebbségek védelmét is garantálják. Ez egyes esetekben a két állam közötti alapszerződés részét képezi (Szlovákia, Románia), más esetekben külön kisebbségvédelmi nyilatkozat vagy megállapodás formáját is ölti (Ukrajna, Szlovénia, Német Szövetségi Köztársaság, Horvátország) (42. sz. melléklet). Az egyezményekben foglaltaknak megfelelően – utolsóként 1999 januárjában a magyar-szlovák viszonylatban is – megalakultak a kormányközi kisebbségi vegyes bizottságok, amelyek munkájában mindegyik esetben részt vesznek az érintett kisebbség, illetve a Kisebbségi Hivatal képviselői. Az egyes érintett tárcák saját külkapcsolataikban a hazai kisebbségek anyaországaival kötött együttműködési munkatervet kialakításakor is érvényesíteni igyekeznek a hazai nemzetiségek szempontjait.

A nemzeti és etnikai kisebbségek közvetlen nemzetközi kapcsolatai erőteljesen fejlődnek és sok esetben élvezik a település vagy a megye támogatását. Az üdültetéshez kapcsolódó művészeti, hagyományörző csoportok cseréjén túl egyre gyakoribbak a testvérvárosi kapcsolatok, a szakemberfogadás, óvónők, pedagógusok cseréje, képzése, koreográfusok, karmesterek meghívása, foglalkoztatása, művészeti csoportok, színházi előadások fogadása. Gyakoriak a nemzeti kisebbségek által lakott települések testvérvárosi kapcsolatai, amelyek tág teret biztosítanak a civil szervezetek, kulturális egyesületek, iskolák közötti együttműködésnek. Az országos önkormányzatok gyakran az anyaországbeli kormányzati szervekkel, tárcákkal is közvetlen kapcsolatban állnak. A nemzeti parkok igazgatóságai – különösen a határ menti területeken – jó kapcsolatot alakítottak ki az ott élő nemzetiségekkel, kisebbségi önkormányzatokkal. Külön kiemelhető a Fertő-Hanság Nemzeti Park, ahol német, horvát és szlovén közösségek élnek. Az Igazgatóság a kisebbségek lakóhelyi környékén e nyelveket beszélő kollégákat is alkalmaz. Említésre méltó a kapcsolatfelvételük a Szlovén Köztársaság Főkonzulátusával illetve a Horvát Sabor Környezetvédelmi Bizottsága képviselőivel.

A nemzetiségi körön belül megjelentek a törekvések a gazdasági, vállalkozási együttműködésre, ezek eredményessége azonban egyelőre nem ismert. A kisebbségek megítélése szerint a kulturális kapcsolatok mellett szükség van a gazdasági kapcsolatok (idegenforgalom, mezőgazdaság, kereskedelem) erősítésére is.

Az anyaországokon kívül a kisebbségek kapcsolatai a más országokban élő azonos nemzetiségűekre is kiterjednek. Így például a német kisebbség a dél-tiroli németekkel, a hazai szlovákság a romániai, jugoszláviai, ukrainai szlovák népcsoporttal, a magyarországi szerb kisebbség a jugoszláv utódállamokban, Romániában és Olaszországban élő szerb közösségekkel áll rendszeres kapcsolatban. A magyarországi örmények alapítói az Európai Örmény Szervezetek Fórumának, így közel 35-40 országgal van rendszeres kapcsolatuk.

II. Az egyes kisebbségek helyzetének leírása

A magyarországi bolgárokról

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választások során háromszorosára nőtt a bolgár önkormányzatok száma. Nyolc fővárosi kerületi, hat vidéki (Halásztelek, Szigetszentmiklós, Szentendre, Pécs, Miskolc, Debrecen), a fővárosi és az országos, azaz összesen 16 bolgár kisebbségi önkormányzat megválasztására került sor.

1999. január 11-én került sor a 9 fős Fővárosi Bolgár Önkormányzat, 1999. január 14-én a 16 fős Bolgár Országos Önkormányzat megválasztására.

A magyar állam 1997-ben, Budapesten a Lónyay u. 41. sz. alatt 37,8 millió Ft-ért 273 m²-es ingatlant vásárolt a Bolgár Országos Önkormányzat és a Fővárosi Bolgár Önkormányzat elhelyezése céljából.

A kisebbségi törvény alapján az Országos Bolgár Önkormányzat működési feltételeinek kialakítására 1995-ben 15 millió Ft egyszeri vagyonjuttatásban részesült. Működési költségeihez 1999-ben 17,2 millió Ft, 2000-ben 19 millió Ft, 2001-ben 22 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (14. sz. melléklet).

A bolgárok közösségi és kulturális életének központja a Magyarországi Bolgárok Egyesülete és az 1957-ben épült egyesületi székház, a Bolgár Művelődési Ház.

A Magyarországi Bolgárok Egyesülete évtizedek óta bázist teremtett a bolgár hagyományápolás és közösségi élet folytatásához. A Bolgár Művelődési Házban évente 30-50 rendezvény várja a magyarországi bolgárok különféle rétegeit, az egyházi ünnepek, koncertek, népi ünnepségek, színházi előadások egyaránt nagy látogatottságot élveznek. Az energia árának és az adók állandó emelkedése miatt az Egyesület egyre nehezebben tudja működtetni a Művelődési Házat, amely kizárólag saját bevételeiből tartja fenn magát. Az Egyesület 1999-ben 1 millió Ft állami támogatásban részesült, 2000-ben nem pályáztak.

A magyarországi bolgár közösség több népi együttessel büszkélkedhet, kiemelkedő közöttük az 1982-ben alapított Martenica népi együttes teljesítménye, de egyre eredményesebbek a *Jantra* és a *Roszica* együttesek is, ahol a legkisebbek is elsajátíthatják a népi folklórt.

A magyarországi bolgárok kutatására a Bolgár Országos Önkormányzat 1997-ben létrehozta a Bulgarisztikai Intézetét, amely, kellő anyagiak hiányában, programjait nehezen tudja megvalósítani. A Kisebbségi Közalapítványtól 2000-ben 840 eFt pályázati pénzt kapott az Intézet (41. melléklet).

Az 1992. évtől jelenik meg az Egyesület kétnyelvű, társadalmi és kulturális folyóirata, a *HAEMUS*. 1998. óta a folyóiratot a Bolgár Országos Önkormányzat adja ki. Megjelentetését a Kisebbségi Közalapítvány révén nyújtott állami támogatás teszi lehetővé, melynek összege 1999-ben 5,272 millió Ft, 2000-ben 5,680 millió Ft volt (43., 44. sz. mellékletek).

1997-től Bolgár Országos Önkormányzat éves kalendáriumot jelentet meg, könyvkiadói tevékenységet folytat. 1996-ban *Malko Teatro* (Kis Színház) címmel létrejött az első hazai bolgár színtársulat. A Kisebbségi Közalapítvány a bolgár kalendárium megjelentetéséhez 1999-ben 825 eFt, 2000-ben 1,250 millió Ft, a színtársulat tevékenységéhez 1999-ben 1 millió Ft, 2000-ben 555.000 Ft támogatást nyújtott.

A Magyar Televízió 1995. óta a *RONDÓ* c. műsorában havi rendszerességgel sugároz bolgár nyelvű műsort, a Magyar Rádióban 1998 januárjától heti 30 perces bolgár nyelvű adás hallgatható.

A magyarországi bolgárok egyetlen közoktatási intézménye Budapesten működik. A 12 osztályos óvoda és iskola, magyar-bolgár közös fenntartású állami iskolaként működik. A magyar fél vállalta az iskola tanulólétszáma alapján járó alap- és kisebbségi normatív állami támogatás biztosítását. Az iskola a bolgár oktatási program alapján dolgozik, működtetésével kapcsolatos egyéb költségeket a bolgár állam viseli. A tanulólétszám tanévenként 100-120 fő között mozog.

A Bolgár Országos Önkormányzat 2000. óta vasárnapi iskolát működtet, ahol 49 fiatal tanulja a bolgár nyelvet 700 eFt-os állami támogatással.

1997-ben a Művelődési és Közoktatási Minisztérium a Budapest, Vágóhíd utcában felépítendő bolgár diákokthoz beruházási terveinek elkészítésére 5 millió Ft-ot biztosított. A tervek elkészültek, de az építkezés még nem kezdődött meg.

A Kisebbségi Közalapítvány a bolgár önkormányzatok, közösségek, intézmények programjainak megvalósításához 1999-ben 5.611.200 Ft, 2000-ben 7.198.180 Ft támogatást biztosított (*21. sz. melléklet*).

A budapesti Szent Cirill és Metód bolgár ortodox templomot az ortodox hitet valló bolgárok önerőből építették fel 1931-ben. 2000-ben fejeződött be a templom kertjében lévő Szent Trifon parókia és kápolna felépítése. A Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház működéséhez, felújításához és beruházásaihoz 1999-ben és 2000-ben költségvetési támogatásban részesült (*37. sz. melléklet*). A 2000. október 1-én megtartott felszentelésen részt vett a Bolgár Köztársaság miniszterelnöke is. Budapest a székhelye a Bolgár Ortodox Egyház nyugat-európai metropolitájának.

A Bolgár Országos Önkormányzat szoros kapcsolatok kialakítására törekszik az anyaországgal. Általános gyakorlattá vált a Magyarországra látogató hivatalos bolgár delegációk fogadása magyarországi programjuk során. Így az önkormányzathoz látogatott 1997-ben a bolgár államfő, a bolgár külügyminiszter, 1998-ban és 2000-ben a bolgár miniszterelnök és a Nemzetgyűlés elnöke. Az önkormányzat külön meghívására 1998-ban háromnapos látogatásra Magyarországra érkezett a bolgár államelnök-helyettes, 2000-ben pedig a bolgár államfő felesége, aki a Bolgár Kultúra Napjának rendezvényét nyitotta meg 2000. június 16-án a Magyar Nemzeti Galériában. Ezek a kapcsolatok segítik egyrészt a magyarországi bolgár közösség és intézményei tevékenységének megismerését az anyaországban, másrészt rendkívüli módon szolgálják az identitás megőrzés folyamatának megerősítését. A magyarországi bolgár kisebbségekért végzett több évtizedes, eredményes munkásságáért a Bolgár Köztársaság kormánya 2000. évben állami kitüntetésben részesítette a Bolgár Országos Önkormányzat elnökét, aki két éven át a Kisebbségi Hivatal elnöki tisztét is ellátta.

A magyarországi cigányokról

Demográfiai, nyelvi, szociális, kulturális jellemzők, tendenciák a cigányság körében

A Magyarországon élő kisebbségek között a cigányság a legnagyobb létszámú kisebbség. Magyarország mintegy 3200 települése közül, körülbelül 2000 településen él roma. Az 1970-es években a legtöbb cigány ember a keleti régióban lakott, 1994-ben viszont az északiban és a dél-dunántúliban. Az új regionális arányok inkább belső népesség növekedésből, mint sem költözködésből erednek. Eltolódások mentek végbe a település-típusok között is. Húsz év alatt megduplázódott a budapesti roma lakosság aránya. Még nagyobb az aránynövekedés a vidéki városok esetében, amely a '70-es évekhez viszonyítva megháromszorozódott. Az országban mindenütt megfigyelhető, hogy a

cigányság városokba áramlása gettósodással és a slumosodási folyamatok erősödésével jár együtt. Súlyos problémát jelent a cigányok által sűrűn lakott megyék előregedő, aprófalvas településeinek a népesség gyorsuló ütemű kicserélődése: a nem cigány népesség elvándorlása és a cigányok fokozatos beköltözése az értéküket vesztett, üresen maradt ingatlanokba. Az érintett településeken az öröklött kulturális tradíciók hiányából, az iskolázatlanságból és szakképzetlenségből, valamint a település elhelyezkedéséből fakadó hátrányok összeadódnak.

A cigány lakosság nyelvi és kulturális szempontból igen erősen tagolt kisebbség, ezért több nyelv és kultúrkör megőrzéséről kell egyidejűleg gondoskodni. A meglévő hagyományőrző roma közösségek lényegében az utolsó olyan csoportok a magyar társadalomban, amelyekben a népi művészet a mindennapi élet szerves része. A cigány kultúrának új keletű az írásbelisége, probléma továbbá, hogy nem rendelkeznek anyaországgal, amely kulturálisan és anyagilag támogatná a magyarországi cigány lakosságot. Napjainkban a cigány kultúra értékeinek felfedezése a reneszánszát éli.

A hazai romák kulturális és nyelvi szempontból három jelentős csoportra tagolhatók: Az első és legnagyobb csoport a magyar anyanyelvű ún. "romungro" magyar cigányok, akik a II. világháborút megelőző időben zenélésből, sármunkából - vályogvetés, tapasztás, tégláégetés - de legfőképpen mezőgazdasági napszámos bérmunkából tartották fenn magukat. Arányuk meghaladja a romák 70-75%-át. A második nagy csoport a romanit beszélő "oláh cigányok", akik a két világháború között még vándoriparosságból, csengő és kolompkészítésből, rézművességből, kovácsolásból, kereskedelemből, például állatkereskedelemből és részben napszámos munkából éltek. Arányuk 10-15% körüli. Ide sorolható az a 2 % körüli szinto csoport is, akik a romani nyelv sajátos dialektusát őrzik. A harmadik csoport elsősorban az ország dél-nyugati régiójában élő beás cigányok, akik archaikus román nyelvet beszélnek, s a két világháború között teknővájásból és más famunkából, napszámos munkából éltek. Arányuk 10%-ra tehető. Napjainkban a romani és beás csoportokra jellemző anyanyelvhasználat lassú visszaszorulása figyelhető meg.

A magyarországi roma társadalom legfontosabb demográfiai jellemzőinek megítélésében, a különböző kritériumok alapján történt adatfelvételi számítások és becslések miatt nincs teljes szakmai konszenzus. Valamennyi kutatás eredménye arra utal azonban, hogy a magyarországi cigányság demográfiai jellemzői hosszabb ideje igen jelentősen különböznek az országos átlagtól.

A krónikus betegségek, fogyatékoságok magas száma az előző mutatókkal együtt, elsősorban a szegénységből, a rossz életkörülményekből adódik és megegyezik a hátrányos helyzetű szegény népesség mutatóival. Magasabb körökben a koraszülés, a perinatális és a csecsemőhalálozás. A szegénységgel, a szociális helyzettel összefüggő élet- és lakáskörülmények, valamint a környezeti tényezők igen nagymértékben befolyásolják a romák egészségi állapotát, az egészséges élet elérésének és az ellátórendszerekhez való hozzáférés esélyeit.

A cigány kisebbségi oktatás az évtized elején indult meg. A cigány gyermekek nevelése-oktatása magába foglalja a közoktatásnak mindazokat a feladatait, amelyeket a minden tanulónak járó szolgáltatásokon túl biztosít az e kisebbséghez tartozó gyermekek, tanulók számára.

A roma lakosságot gyakran emlegetik a rendszerváltás nagy gazdasági veszteségeiként. A 1989-1990-es években megjelenő munkanélküliség tömegesen érintette a romákat, ők kerültek ki legnagyobb számban a munkaerő-piacról és nekik jelenti a legnagyobb nehézséget a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás. Ez szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy először az alacsony iskolai végzettséggel is betölthető, szakképzettséget nem igénylő álláshelyek szűntek meg, ahol korábban a roma népesség többsége dolgozott.

A rendszerváltás óta a munkaerőpiacon egyre nagyobb jelentőséget kap a munkavállalók emberi tőkéje, amely felhalmozásának legfontosabb feltétele a piacképes iskolai végzettséggel való rendelkezés. Az érettségi bizonyítvány megléte önmagában is, de a felsőfokú intézményekbe való továbblépést tekintve is döntő jelentőségű a munkaerő-piaci pozíciók megszerzése szempontjából.

A cigány kisebbséggel kapcsolatos közgondolkodás megosztott. A köznapi megítélés egyszerűsítő, összevonó jellegű és gyakran alkalmaz negatív, előítéletes megállapításokat a különböző cigány közösségekről.

Tényként kell megállapítani, hogy a mindennapi életben, a különböző intézményi ellátások során, és a közigazgatás területén is előfordulnak olyan esetek, melyekben a cigány lakosságot hátrányos megkülönböztetések sújtották.

A cigány kisebbségi önkormányzatok működési tapasztalatai

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választást követően 766 helyi cigány kisebbségi önkormányzat alakult meg az országban, melyből egy (Pálmajor – Somogy megye) átalakulás során helyi települési kisebbségi önkormányzatként működik. Település-átszervezés következtében még két településen alakult meg helyi cigány kisebbségi önkormányzat. Jelenleg 724 működik. A helyi képviselők elektori gyűlése megválasztotta az 53 fős Országos Cigány Önkormányzatot. A fővárosi cigány önkormányzat megalakítására két esetben is kísérlet történt, de érvényes választást a megjelent electorok alacsony száma miatt nem lehetett megtartani. A megyei szintű feladatok ellátására több megyében alakítottak a helyi kisebbségi önkormányzatok és szószólók megyei társulást, amelyek egyesületi formában biztosítják a középszintű érdekérvényesítést. Az önkormányzati rendszer több mint 3000 cigány ember közéleti szerepvállalására nyújt lehetőséget.

A cigány kisebbségi önkormányzatok működési tapasztalataival kapcsolatban elmondható, hogy a modell kezdeti nehézségei, működési zavarai ellenére biztató értékeket és eredményeket tud felmutatni. A jövőre nézve is fontos tapasztalat, hogy a kisebbségi önkormányzatok ott váltak igazán eredményessé, ahol civil önszerveződésre, korábban is meglévő kisebbségi aktivitásra épültek rá. Az önkormányzati struktúra jövő szempontjából fontos hozadéka, számos aktív, elkötelezett személyiség bekapcsolódása, olykor visszatérése a kisebbségi közéletbe helyi és országos szinten egyaránt.

Erősödött a cigányság érdekérvényesítő képessége, olyan településeken ahol eddig nem vonták be őket a problémák megoldásába, a kisebbség véleményét is figyelembe véve, velük egyeztetve születnek a cigányságot érintő döntések. Sok településen partneri kapcsolat alakult ki a települési önkormányzat, annak intézményei és a cigány kisebbségi önkormányzat között. / Közös programok indítása oktatási, foglalkoztatási, lakásépítési területeken, közös pályázatok benyújtása a közalapítványok (Cigányokért Közalapítvány, Kisebbségi Közalapítvány, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány) és alapítványok (Autónia Alapítvány, Soros Alapítvány) felé /

A cigány kisebbségi önkormányzatok működése elősegíti a cigányság társadalmi integrációját, melynek eredményeként a településen élő cigány és nem cigány lakosság között jobb párbeszéd, együttműködés alakul ki, és felgyorsul a cigányság polgárosodásának folyamata.

Összegezve elmondható, hogy a magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer alig félévtizedes múlttra tekint vissza, melynek működése során némi türelmetlenség tapasztalható, főleg a cigány kisebbségi önkormányzatok körében. Ez a türelmetlenség a megoldandó feladatok tömegének és a helyi szinten szorító ellentmondásoknak az ismeretében teljes mértékben érthető. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a feladatok átadásának nem csak pénzügyi korlátai vannak, hanem az is korlátot jelent, hogy egy adott feladat átvállalására közigazgatási, szakmai,

közgazdasági és egyéb vonatkozásban mennyire készült fel az érintett helyi kisebbségi közösség.

A cigány kisebbségi önkormányzatok sajátos helyzetben vannak, míg más nemzeti kisebbségi önkormányzatok tevékenysége alapvetően a kultúra, a művelődés, az oktatás, és a hagyományörzés területeihez kapcsolódik, melyhez az anyaország támogatását is kérhetik, addig a cigány kisebbségi önkormányzatoknak - anyaországi támogatás nélkül - az előbbi területeken kívül – hatáskör hiányában - a roma lakosságot érintően szociális, egészségügyi, foglalkoztatási, valamint diszkriminációs problémákkal is számolniuk kell.

Hatósági jogköreik nincsenek, ám a kisebbség érdekvédelmének biztosítása során rendelkezniük kell az ügyeket érintő jogszabályok ismeretével. Működőképességének megőrzése érdekében fontos és elengedhetetlen a települési önkormányzat, polgármester, jegyző támogatásának megnyerése. Pénzügyi forrásaik szűkössége miatt nem tudják igénybe venni szakértők tudását és segítségét.

Általánosságban megállapítható, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok működése az előző évekhez viszonyítva törvényességi szempontból javuló tendenciát mutat. A korábbi jogértelmezési problémák, hatásköri túllépések ma már ritkábban fordulnak elő, mely a Közigazgatási Hivatalokkal való konzultáció, végső soron pedig törvényességi jelzés útján rendezhető.

A Magyar Állam minden évben a költségvetési törvényben határozza meg a helyi kisebbségi önkormányzatok működését elősegítő normatív támogatás összegét. A kisebbségi önkormányzat működésének pénzügyi feltételeit az állami hozzájáruláson kívül képezheti még a települési vagy megyei önkormányzat hozzájárulása, saját bevételek, alapítványi támogatások, hazai és külföldi szervezetektől kapott támogatások, a rendelkezésre bocsátott vagyontárgyak hozadéka, adományok. Sajnos sok esetben a kisebbségi önkormányzatok működését kizárólag az állami költségvetési hozzájárulás fedezi, így megszűnésének okai között leggyakrabban működési feltételek szűkössége illetve hiánya húzódik meg.

Kormányzati intézkedések a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítása érdekében

A cigány/roma közösségeknek a helyzete sok tekintetben más, mint a többi hazai kisebbségé. Gondjaik elsősorban nem nyelvi, kulturális jellegűek, esetükben hatványozottan merülnek fel a szociális, egészségügyi, foglalkoztatási, oktatási szakképzési és diszkriminációs problémák. Ezek összetett jellegéből adódóan a kisebbségi jog keretei között nem oldhatók meg, más típusú állami intézkedést igényelnek. A cigányság társadalmi integrációs esélyeinek növeléséhez kormányzati, települési önkormányzati támogatásokra, cigány kisebbségi önkormányzati, egyházi, civil szervezeti együttműködésre van szükség.

A súlyos, összetett problémahalmaz összehangolt, komplex megoldásokat, koncepciózus intézkedéseket igényel. A mindenkori kormányok programjainak megfelelően Magyarországon olyan feltételeket kell teremteni, hogy minden állampolgár, így a kisebbségekhez tartozók is szívesen éljenek országunkban. Más hátrányos helyzetű társadalmi csoportokhoz hasonlóan, a romák esetében is, a megfelelő életkörülmények megteremtése osztársadalmi érdek és osztársadalmi feladat. E feladatok végrehajtásában pontosan körülhatárolt felelősséggel együtt kell működnie a Kormánynak, a helyi önkormányzatoknak, az Országos Cigány Önkormányzatnak, a helyi cigány kisebbségi

önkormányzatoknak és a civil szervezeteknek. A társadalmi integrálódás elősegítéséhez olyan társadalmi környezet kialakítására van szükség, amelyben alapelveként és közös érdekként jelenik meg az alapvető állampolgári jogok általános érvényesülésének, valamint a kötelezettségek teljesítésének követelménye. Ezen belül kiemelt figyelmet kell fordítani azokra a területekre, ahol a cigánysággal kapcsolatos előítéletek erőteljesebben nyilvánulnak meg.

Az 1998. nyarán megalakult polgári Kormány áttekintette és felülvizsgálta a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó korábbi kormányzati intézkedéseket, kormányhatározatokat. A tapasztalatok összegzését követően az Országos Cigány Önkormányzattal, a szaktárcákkal, a civil szervezetek képviselőivel és a szakértőkkel történő egyeztetés alapján elfogadta a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozatot. Elfogadásával kinyilvánította, hogy a Magyarországon élő legnagyobb kisebbség, a cigányság társadalmi helyzetének javítását kiemelt kezelést igénylő, kormányzati feladatnak tekinti.

A komplex megközelítést alkalmazó csomag az oktatás, kultúra, foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés, szociális ügyek, egészségügy, lakáshelyzet, hátrányos megkülönböztetés leküzdése és a cigánysággal kapcsolatos kommunikációs munka területén ír elő feladatokat. A kormányhatározat megjelöli a végrehajtásért felelős tárcákat és a feladatok végrehajtásának határidejét. Az intézkedéscsomagban meghatározott feladatok a romák társadalmi integrációját kívánják elősegíteni a szegregációs folyamatok erősítése nélkül.

A feladatoknak egy része célzottan érinti a romákat, pl. az oktatás, kultúra, foglalkoztatás területén, míg más esetekben a cigány lakosságot, mint hátrányos helyzetű réteget célozzák meg a programok, pl. a szociális, lakásügyi, foglalkoztatási, térségi feladatok között. A hátrányos helyzetű rétegeket érintő támogatások esetében az a cél, hogy azok minél hatékonyabban és eredményesebben jussanak el a roma lakossághoz is.

A szaktárcák az OCÖ-vel és a Kisebbségi Hivatallal egyeztetve, a 2000. évtől, éves akciótervekben határozzák meg középtávú feladataik végrehajtását, melyhez saját költségvetési fejezetükben konkrét pénzügyi forrásokat rendelnek.

Az akciótervek részleteket tartalmaznak a középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladatok éves megvalósításának lényegi elemeiről, az érintett térségekről és régiókról, a célcsoportokról, a tervezett költségekről és forrásokról, a megvalósítás ütemtervéről, szervezeti és intézményi háttéréről és a különféle partnerekkel történő egyeztetés menetéről. Az akciótervek taglalják a várható eredményeket, a lehetséges kockázatokat, kitérnek a programok fenntarthatóságára, az

értékelés módjára és az ellenőrzési mechanizmusokra, és tartalmazza a konkrét feladatok megvalósításával kapcsolatos kommunikációs tervet is.

A Kormány az 1048/1999. (V. 5.) Korm. határozatával a középtávú intézkedéscsomag koordinatív végrehajtása érdekében, a minisztériumok és országos hatáskörű szervek ez irányú tevékenységének összehangolása céljából Cigányügyi Tárcaközi Bizottságot hozott létre.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság munkájában állandó tagként az OCÖ elnöke is részt vesz. A Bizottság az igazságügy-miniszter elnöklete alatt működik, alelnöke a Kisebbségi Hivatal elnöke, állandó tagjai pedig a 10 érintett minisztérium helyettes államtitkárai. A Tárcaközi Bizottság állandó meghívottja a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa. A Tárcaközi Bizottság eseti tagjai között szerepelnek a Cigányokért Közalapítvány, valamint a Gandhi Közalapítvány Kuratóriumának elnökei. A Tárcaközi Bizottság titkársági teendőit, az érintett szervekkel történő folyamatos koordinációt a Kisebbségi Hivatal látja el.

A Tárcaközi Bizottság első ülésére 1999. június 25-én került sor, ahol a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság ügyrendjének és munkatervének elfogadása mellett a szaktárcák tájékoztatást adtak határidős feladataik végrehajtásáról, valamint a középtávú intézkedéscsomag feladatainak 2000. évi végrehajtására, saját költségvetési fejezetükben tervezett forrásairól.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság ezt követő ülésén, 1999. november 3-án, a minisztériumok konkrét feladatokat és pontos költségvetési forrásokat tartalmazó 2000. évi akcióterv tervezeteit vitatták meg.

Az 1999. november 26-i rendkívüli ülésen a hosszú távú stratégia előkészítése céljából az Európa Tanács szakértője találkozott a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság tagjaival, valamint külön napirendi pont keretében a Belügyminisztérium Helyreállítási és Újjáépítési Bizottságának kormánybiztosa tartott tájékoztatót az ár- és belvíz sújtotta területen élő roma családok helyzetéről és a megtett intézkedésekről.

A 2000. évi első Cigányügyi Tárcaközi Bizottság ülésére március 3-án került sor, amelyen meghívott vendégként jelen voltak az Európai Unió Magyarországi Delegációjának vezetője és munkatársai. Az ülésen az érintett szaktárcák tájékoztatást adtak a középtávú intézkedéscsomag mellékletében szereplő, lejárt határidejű, valamint a folyamatos határidejű feladatok időarányos végrehajtásáról. Külön tájékoztatást adtak továbbá a középtávú intézkedéscsomag végrehajtására rendelkezésre álló 2000. évi költségvetési forrásokról.

A CTB 2000. június 6-i, rendkívüli ülésén a középtávú intézkedéscsomagban meghatározott, a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítása érdekében szükséges, átfogó, tudományosan megalapozott hosszú távú társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia kidolgozásának előkészítésével és végrehajtásával foglalkozott. Az ülésen jelen volt az Európa Tanács cigányügyi koordinátora és az Európa Tanács által delegált szakértő. Ezen az ülésen a szaktárcák ismertették szakterületüket érintően a hosszú távú stratégia irányelveire, prioritásaira vonatkozó javaslataikat.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság 2000. július 3-i ülésén a napirendi pontok között szerepelt a középtávú intézkedéscsomag végrehajtásához szükséges 2001. évi tervezett költségvetési források szaktárcánkénti

ismertetése. Továbbá napirendi pont volt az érintett szaktárcák beszámolója a középtávú intézkedéscsomag 2000. évi feladatainak időarányos végrehajtásáról szóló tájékoztatója, különös tekintettel a tervezett források felhasználására, a Bizottság alelnökének szóbeli tájékoztatója a középtávú intézkedéscsomag módosítására vonatkozóan, valamint a hosszú távú stratégia kidolgozásának ütemezéséről és az Országos Cigány Önkormányzat elnökének szóbeli tájékoztatója a szaktárcákkal kialakított együttműködésről. Ezen az ülésen hozta létre a Tárcaközi Bizottság a hosszú távú stratégia kidolgozásának elősegítése érdekében a szaktárcák által javasolt szakértőkből álló Albizottságot.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság 2000. december 8-i ülésén tárgyalta a Kormány részére készített, a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat 3. pontja alapján, a középtávú intézkedéscsomag időarányos végrehajtásáról, a feladatok 2001. évi költségvetési forrásigényről szóló jelentés tervezetét. Megvitatta a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat módosítására vonatkozó kormányelőterjesztés-tervezetet, továbbá döntött a hosszú távú társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelveit tartalmazó vitaanyag elfogadásáról.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság a beszámoló időszakában 52 határozatot hozott.

Források

Az intézkedéscsomag feladatainak megvalósítása az egyes minisztériumok elkülönített fejezeteiből, saját pénzeszközeikből történik. A következő évre szükséges források tervezetét minden év május 31-ig kell a feladatok végrehajtásáért első helyen felelős minisztériumoknak a Tárcaközi Bizottság elé terjeszteni.

A cigány lakosság életkörülményeinek javítására szolgáló pénzeszközök három különböző forrásból származnak. A költségvetési törvényben megjelennek nevesített, a cigány lakosságot célzó támogatási formák, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségek számára együttesen biztosított, felhasználható források. További, romákat is érintő pénzeszközök a hátrányos helyzetű rétegekkel kapcsolatos és egyéb szakmai feladatok ellátásához rendelt források között szerepelnek.

A szaktárcák 1999. évi időarányos feladataik végrehajtását saját

költségvetésük keretei között valósították meg, tekintettel arra, hogy a középtávú intézkedéscsomag elfogadására az 1999. évi költségvetésről szóló tv. elfogadását követően került sor.

A szaktárcák a 2000. évi feladatok megvalósításához szükséges forrásokat éves akciótervek alapján ütemezték, melyekről a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság 2000. március 3-ai ülésén történt tájékoztatásuk alapján, a középtávú intézkedéscsomag 2000. évi feladatainak végrehajtására a központi költségvetésből, a szaktárcák fejezeteiben 4,89 Mrd Ft forrás állt rendelkezésre. Az egyéb nevesített közvetlenül romákat érintő, a Kisebbségi törvényben meghatározott jogok gyakorlását biztosító forrásokkal (különösen a kisebbségi oktatási-nevelési kiegészítő normatíva, az országos és helyi cigány kisebbségi önkormányzatok költségvetési támogatása, a társadalmi szervezetek működéséhez biztosított országgyűlési és a szaktárcák által nyújtott támogatás, az Igazságügyi Minisztérium kisebbségi koordinációs és intervenciók kerete, stb.) együtt ez az összeg mintegy 7,2 Mrd Ft-ot tett ki. A CTB 2001 április 12-ei ülése összegezte a 2001. évi forrásokat (48. sz. melléklet).

A pénzügyi források bővítése és a tervezett programok hatásának megerősítése céljából az Európai Unió 1999. évi Phare ország programjában támogatást nyert az Oktatási Minisztérium és a Szociális és Családügyi Minisztérium közös - elsősorban roma fiatalok társadalmi integrációját elősegítő oktatási programja. (A program költségvetése két évre vonatkozólag kb. 2,5 Mrd Ft /9,6 millió EURO.)

A Kisebbségi Hivatal a 2000. évi ország programban nyújtotta be pályázatát Roma Társadalmi Integrációs Program címmel. Aláírására 2000. szeptemberében került sor. (A program hároméves költségvetése közel 1 Mrd Ft / 3,35 millió EURO.) A pályázat a hátrányos helyzetű cigányság társadalmi integrációját elősegítő társadalmi környezet kialakítását, a roma és nem roma lakosság közötti kommunikáció fejlesztését, diszkriminációellenes képzések indítását, jogvédő irodák támogatását, valamint információs adatbázis és hálózat kialakítását tűzte ki célul. A Hivatal Phare programjának végrehajtása folyamatban van.

A középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladatok 1999-2000. évi végrehajtásának rövid értékelése

Oktatás

A középtávú intézkedéscsomagban meghatározott oktatási feladatok végrehajtását nagyban elősegítette a közoktatási törvény 1999. évi módosítása. A módosítás alapján lehetőség nyílik az óvodai nevelés szakaszának szakértői vélemény alapján történő meghosszabbítására, az alsó tagozatban az egyéni haladási ütem biztosítására, továbbá tanköteles korban a szakmaszerzés és a felzárkóztatás lehetőségének kiterjesztésére. A közoktatásban is bevezetésre kerülő minőségbiztosítási rendszer a kisebbségi oktatás eredményes megvalósulását segíti elő.

A roma fiatalok tanulmányi ösztöndíj támogatása elsősorban közalapítványokon keresztül történik. Az 1999/2000. tanévben nyújtott tanulmányi ösztöndíj támogatások hatékonyságának tapasztalatai szükségessé tették, hogy a különböző állami forrással rendelkező támogatók összehangolják tevékenységüket.

A Kisebbségi Hivatal a cigány fiatalok továbbtanulását támogató ösztöndíjrendszer összehangolása céljából – különös tekintettel az Igazságügyi Minisztérium költségvetésében megjelenő 100 millió Ft felhasználására – 2000. év első negyedévében egyeztetéseket folytatott az Igazságügyi Minisztérium, az Oktatási Minisztérium, az Országos Cigány Önkormányzat, a Kisebbségi Közalapítvány, valamint a Cigányokért Közalapítvány képviselőinek részvételével. Az együttműködés célja az volt, hogy egyetlen, - a pályázati feltételeknek megfelelő -, roma fiatal se kerüljön forráshiányra hivatkozás miatt elutasításra. Az egyeztetés eredményeképpen megállapodás született a támogatók között a célcsoportokra és a támogatás megítélésének szempontjaira vonatkozóan. A pályázatok a megállapodás alapján hirdették meg a 2000/2001 tanévre szóló ösztöndíj kiírásaikat.

A Kisebbségi Közalapítvány az 1999/2000. tanévre összesen 673 fő (562 középiskolás és 111 fő felsőfokú képzésében résztvevő) roma fiatal számára biztosított havi 5 ezer, illetve 10 ezer Ft ösztöndíjat. (33. sz. *melléklet*). A 2000/2001. tanévre beérkezett pályázati döntés értelmében összesen 836 fő roma fiatal (662 középfokú - szakmunkásképző, szakiskola, technikum, illetve 174 fő felsőfokú - levelező, másoddiplomás) cigány hallgató részesült ösztöndíj-támogatásban. A támogatásra felhasznált I. félévi keret 50 millió 500 ezer Ft.

A Cigányokért Közalapítvány az 1999/2000. tanévben összesen 2208 ösztöndíj pályázatot támogatott. (1747 általános iskolás, 450 fő első osztályos középiskolás, valamint 11 fő esti-levelező oktatásban résztvevő roma fiatal továbbtanulásához nyújtott ösztöndíjat.)

A 2000/2001 tanév ösztöndíjpályázatainak értékelését követően 4297 cigány származású, jól tanuló általános iskolás gyermek részesült támogatásban. A Közalapítvány a beérkezett, és a kiírásnak megfelelő pályázatok számára való tekintettel 35 millió Ft-tal megemelte az e célra elkülönített keretét, így közel 85 millió Ft-ot fordított általános iskolai ösztöndíjakra.

Az Igazságügyi Minisztérium kezelésében lévő 100 millió Ft-os keret terhére, a Cigányokért Közalapítvány együttműködésével meghirdetett ösztöndíj pályázat értékelését követően a 2000/2001. tanévben 2007 fő nappali tagozatos középiskolás, 422 fő egyetemi – főiskolai nappali tagozaton tanuló, 10 fő külföldi tanulmányokat folytató, valamint 9 fő technikus képzésben résztvevő roma fiatal támogatására került sor.

Az ösztöndíj-támogatási rendszer alapján a Kormányzat 2000. évben összesen mintegy 232 millió Ft felhasználásával 7580 fő roma fiatal sikeres továbbtanulását segítette elő.

A magánalapítványok, más ösztöndíj-adományozók forrásfelhasználására vonatkozó adatokkal nem rendelkezünk, de becsléseink szerint összességében mintegy 10 ezer roma fiatal kap ebben a tanévben ösztöndíjat a különböző támogató intézményektől, szervezetektől.

A 2001-2002. évi elfogadott kétéves költségvetés az Igazságügyi Minisztérium fejezetében elkülönített ösztöndíjkeretet jelentősen megemelte. A 2001. évben 200 millió Ft, 2002. évben pedig 250 millió Ft áll rendelkezésre, melynek segítségével tovább növelhető a továbbtanuló roma fiatalok köre.

Az Oktatási Minisztérium a felsőfokú költségtérítéssel képzésben résztvevő roma fiatalok számára pályázati formában költségtérítést biztosít. A támogatás felső határa legfeljebb 60 ezer Ft, felsőfokú szakképzés, illetve másoddiploma esetén maximum 40 ezer Ft. 1999-ben 139 hallgató, míg 2000. évben 178 hallgató pályázatát támogatták.

A cigány kisebbségi oktatásban kiemelkedő teljesítményt nyújtó intézmények támogatására az Oktatási Minisztérium pályázati úton 20 millió Ft-ot biztosított.

A kollégiumi férőhelyek bővítése érdekében 1999. évben az Oktatási Minisztérium fejezeti keretéből 13,5 millió Ft felhasználására került sor. *(Roma Esély Szakiskola és Gimnázium Szolnok, Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Szakiskola, Edelény, Szili Kálmán két tannyelvű Műszaki Középiskola és Informatikai Szakkollégium, Budapest)*

A programot a 2000. évben is folytatta a szaktárca, erre 150 millió Ft állt rendelkezésére. A 2000-ben kiírt pályázatok elbírálására szeptember elején került sor, a szaktárca 19 pályázatot részesített támogatásban. *(Roma Esély Szakiskola és Gimnázium Szolnok, Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Szakiskola Edelény, Szili Kálmán kéttannyelvű Műszaki Középiskola és Informatikai Szakkollégium Budapest, Csapi Község Önkormányzat, Bóly Község Önkormányzata, Bornemissza Gergely Szakképzési Intézet Eger, Gyermekéért SOS Alapítvány Nyírtelek, Szalézi Don Bosco Szakképzési Intézet Kazincbarcika, Baktalórántháza Város Önkormányzata, Tiszakécske Város Önkormányzata, Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, Collegium Martineum Mánfa, Mohács Város Önkormányzata, Ciszterci Nagy Lajos Gimnázium és Kollégium Pécs, Tolna Megyei Önkormányzat Aponyi S. Szakképző Iskola és Kollégium Tolna, Vásárhelyi Pál Általános Iskola és Szakiskola Polgár, Tatabánya Megyei Jogú Város, Szerencs Város Önkormányzata)*

Az UNESCO a szaktárca javaslata alapján további 5 millió Ft-ot biztosított a Mánfai Collegium Martineum és a nyírteleki SOS Alapítvány kollégiumi férőhely-bővítési programjához.

Az Oktatási Minisztérium és a Szociális és Családügyi Minisztérium két éves Phare projektje keretében többek között két kollégium létrehozását tűzte ki célul. A két éves program megvalósításához 286 millió Ft Phare támogatás áll rendelkezésre, melyből a magyar állam hozzájárulása 52 millió Ft. A beruházások várhatóan 2001-ben indulhatnak.

Ebből a Phare programból kerül támogatásra az iskolarendszerből lemorzsolódó fiatalok befejezett iskolai végzettséghez, valamint szakképzettséghez való juttatásának elősegítése is. A program két évre tervezett összköltsége 936 millió Ft, melyből a magyar költségvetési hozzájárulás 728 millió Ft.

A cigány kisebbségi oktatásban kiemelkedő szerepet játszó önkormányzati, alapítványi stb. fenntartású intézmények fejlesztése, munkájuk szakmai és anyagi támogatására a szaktárca 1999. és 2000. évben 20-20 millió Ft-ot használt fel pályázati úton. (A támogatottak köre: *Kalyi Jag Nemzetiségi Szakiskola, Szalézi Don-Bosco Általános Iskola és Szakiskola, Gyermekekért SOS Alapítvány Nyírtelek, Balassagyarmati Szakiskola, Csapi Általános Iskola és Diákotthon, Alapítványi Óvoda és Általános Iskola és Szakiskola Edelény, Szolnok Roma Esély Általános Szakiskola, Táblai Óvoda és Általános Iskola Ózd*).

A romológiai oktatás ösztönzése érdekében a szaktárca kisebbségi kutatási pályázatot hirdetett meg a felsőfokú romológiai képzés tapasztalatainak összegzésére. (A *Kaposvári Egyetem Főiskolai Karán* akkreditált romológiai képzés folyik, a *Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának* akkreditációs kérelme folyamatban van. Az *Apor Vilmos Katolikus Főiskola* működése és akkreditációja az intézmény önálló felelősségi körébe tartozik.)

Az Oktatási Minisztérium és az Országos Cigány Önkormányzat külön megállapodást kötött a cigány kisebbségi oktatás feladatainak hatékonyabb megoldása érdekében. A megállapodás tartalmazza a középtávú intézkedéscsomag kiemelt oktatási feladatait is. Ennek keretében 2000. évben az Oktatási Minisztérium 10 millió Ft tanszer és taneszköz támogatást biztosított az Országos Cigány Önkormányzat részére a hátrányos helyzetű, cigány származású általános és középiskolai tanulók támogatása céljából.

Az Oktatási Minisztérium 300 millió Ft-ot különített el a nemzetiségi óvodák és iskolák fenntartásának 2000. évi kiegészítő támogatására. A támogatás odaítélésére kétfordulós pályázatot írtak ki. A roma nemzetiségi óvodák és iskolák kiegészítő támogatására összesen 26.956 eFt-ot fordított a szaktárca. (*Kocsord, Berekböszörmény, Tarnaórs, Kisköre, Füged, Békéscsaba, Lak, Hugyag, Makkoshotyka, Halmaj, Sárpilis, Szentpéterúr, Edelény, Alsónemesapáti, Tiszabő, Tiszabura, Mikóháza, Jászfelsőszentgyörgy, Baranyajenő, Baksa, Gáborján*)

Kultúra

1999-ben nyílt meg az Országos Cigány Önkormányzat által működtetett Országos Cigány Információs és Kulturális Központ. Létrehozásához a központi költségvetés 180 millió Ft-ot, a 2000. és a 2001. évben pedig 35 millió Ft működési támogatást biztosított.

Több tíz, állami támogatással létrehozott többfunkciós roma közösségi ház kezdte meg működését az elmúlt években. Ezek a közösségi házak nagyon fontos szerepet játszanak a helyi közösségek

megegerősítésében és a roma kultúra megőrzésében.

A Cigányokért Közalapítvány a Roma Közösségi Házak működési költségeire, programjaira, valamint infrastruktúrabővítésre 15 millió Ft támogatást biztosított 1999-ben, amely támogatás a 2000-ben 30 millió Ft-ra emelkedett.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a kulturális, közművelődési szolgáltatások, könyvek, módszertani segédanyagok kiadására, az anyanyelvi kultúra támogatására 7 millió Ft-ot használt fel pályázati úton 1999-ben. A 2000. évben a középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladataira 70 millió Ft-ot fordított. A középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladatokon kívül a szaktárca a szakmai feladatai ellátása során a 2000. évben 43 millió Ft-ot fordított roma kisebbséget érintő programok, intézmények támogatására (országos roma civil szervezetek működési támogatása, egyéb eseti támogatások, stb.), így összesen 113 millió Ft felhasználására került sor.

A Nemzeti és Kulturális Örökség Minisztériuma támogatja az ország különböző településein működő cigány közösségi házak szakembereinek képzését, továbbképzését. Négy képzési tervet benyújtó szervezet programjához (*Országos Cigány Információs és Művelődési Központ, Kiskörei Roma Közösségi Központ, Országos Cigány Közösségi Házak Szövetsége, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat*) pályázat útján 7 millió Ft támogatást biztosított a 2000. évben.

A középtávú intézkedéscsomagban foglaltaknak megfelelően a reális cigányságkép kialakítását célzó feladat végrehajtása érdekében, a szaktárca 1999-ben 500 ezer Ft-ot használt fel dokumentumfilm készítésének támogatására, amely film a Magyar Televízióban is bemutatásra került. A 2000. évben a cigányság életéről szóló 3 film (dokumentum, oktató) elkészítéséhez, bemutatásához 6 millió Ft támogatást biztosított.

A szaktárca 2000. év első negyedévében integrációs táborpályázatot hirdetett meg. A feladat végrehajtására 10 millió Ft-ot fordított.

Foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés

A Megyei Munkaügyi Központok 1999-2000. évi gyakorlatában folyamatos volt a törekvés azoknak a partnerkapcsolatoknak a kiépítésére, amelyek a romák munkaerő-piaci reintegrációját segítik elő. Általánossá vált az ezzel kapcsolatos írásos együttműködési megállapodások megkötése is a cigány kisebbségi önkormányzatokkal, helyi civil szervezetekkel, megyei szintű társulásaikkal, szervezeteikkel. A megállapodások tartalmilag hasonlóak. Meghatározták a cigányság problémáinak figyelembe vételével a foglalkoztatáspolitikai megyei szintű végrehajtásában, az előnyös elbírálás lehetőségeit a halmozottan hátrányos helyzetű rétegek vonatkozásában, továbbá a nevesítetten cigányságot érintő speciális foglalkoztatási/képzési programokat, a folyamatos kapcsolattartás módját a partneri együttműködés során.

A Megyei Munkaügyi Központok a legsúlyosabb munkaerő-piaci problémák megoldása érdekében több foglalkoztatási eszköz és szolgáltatás összehangolásával 2-3 éves munkaerő-piaci programokat indítottak.

A támogatásra javasolt 27 programból 8 program teljes egészében a roma származású munkanélküliek munkába helyezésének támogatását tűzte ki célul. További 9 programban a tartósan munkanélküliek és a hátrányos helyzetű rétegek foglalkoztatásának megszervezése szerepelt célként, amely programokban a roma származásúak részvételére is számítanak. *(Roma származású munkanélküliek munkába helyezését elősegítő programot indítottak: Budapesten, Békés városban, Győrben, Hajdú-Bihar megyében, Heves településen, Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Pest megyében, Somogy megyébe. Hátrányos helyzetű rétegek számára szerveztek programot: Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Fejér, Komárom-Esztergom, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas és Zala megyében.)*

A Szociális és Családügyi Minisztérium - feladatköréből adódóan - az 1999-2000. évben is kiemelt feladatának tekintette a hátrányos helyzetű rétegek, s benne a cigány lakosság szociális és foglalkoztatási problémáinak kezelését. A tárca módszertani tájékoztató füzetet készített a cigány kisebbséghez tartozóknak és a települési, valamint a kisebbségi önkormányzatoknak, szervezeteknek, arról, hogy milyen foglalkoztatási programokhoz kapcsolódhatnak az arra rászorulóknak, illetve hogyan, milyen módszerekkel lehet elősegíteni a cigány lakosság foglalkoztatását.

A tartósan munkanélküliek foglalkoztatási esélyeinek javítása érdekében közhasznú és közmunka programok szervezésére került sor, a térségfejlesztési programokkal összehangolt formában. 1999-ben és 2000-ben a szaktárca 2 Mrd Ft-ot biztosított közmunkaprogramokra. A becslést alapján a közmunkaprogramokban részt vevő cigány származású foglalkoztatottak aránya 40%. *(Baja térsége, Felső-Kiskunság, Tiszaszentimre, Tiszazug, Kötivizig Szolnok, Kisújszállás, Tiszabura, Tiszabő, Jászládány, Kunmadaras, Zagyvarékas, Tatabánya, Tata, Sárbogárd, Felső-Galgamenti Területfejlesztési Önkormányzati Társulás, Tamási Ozora, Vas és Győr-Moson-Sopron Megyei Állami Közútkezelő Közhasznú Társaság, Ajka, Zalaszentgrót, Lenti, Szepetnek, Zalakaros, Nagykanizsa, Békés megyében 13 közmunkaprogram 360 fő részvételével, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 5-6000 fő részvételével, Csongrád megye 160 fő részvételével, Pest megye, Heves megye 990 fő részvételével, Nógrád megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 2000 fő részvételével)*

A Nemzeti Fejlesztési Program Humánerőforrás Programjai között 2000. évben 4 millió EURO Phare támogatással, valamint 4 millió EURO (több mint 1 milliárd Ft) Munkaerőpiaci Alapból biztosított hazai forrással három kiemelt régióban *(Észak-alföld, Észak-Magyarország, Dél-alföld)* került sor a halmozottan hátrányos helyzetűek részére Szociális-Alap típusú mintaprojekt elindítására.

A Munkaerőpiaci Alap Foglalkoztatási Alaprészből finanszírozott közhasznú-munka programok kiemelt támogatására a megyei munkaügyi szervezetek 7,7 Mrd Ft-ot különítettek el, mely a rendelkezésükre álló pénzeszközök 30%-át teszi ki. A tapasztalatok alapján a támogatások 10%-a a cigány származású munkanélküliek foglalkoztatását segítette elő.

A települési és/vagy kisebbségi önkormányzatok, valamint roma civil szervezetek által szervezett

közhasznú foglalkoztatás kiemelt (90%-os) támogatására is lehetőség van. A Munkaerőpiaci Alap 2000. évben 6,8 Mrd Ft-ot adott át normatív jelleggel a települési önkormányzatok számára, mely további lehetőséget teremt a segélyezettek átmeneti, közcélú foglalkoztatásának biztosítására.

A pályakezdő munkanélküliek elhelyezkedését elősegítő országos program keretében a legtöbb megyében cigány származású, pályakezdő fiatalok is részt vettek az állásbörzéken, a pályakezdők részére szervezett, illetve ajánlott képzéseken, valamint a tranzit foglalkoztatási programokban. A szaktárca a megyei munkaügyi központokkal együttműködve a képzéseken résztvevők bevonásával mentori hálózatot hozott létre a tartósan munkanélküli cigány emberek munkaerő piaci reintegrációjának elősegítésére. *(Békés megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Pest megye, Győr-Moson-Sopron megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Komárom-Esztergom megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Tolna megye, Vas megye)*

A Pályakezdő Munkanélküliek Elhelyezkedését Segítő Program támogatását kiegészítik a Gazdasági Minisztérium által felügyelt Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (továbbiakban: OFA) által meghirdetett programok. Az OFA 1997-1999 között mintegy 2,859 milliárd Ft támogatással, 379 projekt szervezetben, 162 430 fő – ebből cigány származású mintegy 37 000 fő – vette igénybe a munkaerő piaci szolgáltatásokat, illetve jutott rövidebb-hosszabb idejű munkajövedelemhez, foglalkoztatáshoz.

Az OFA megalapítása óta megkülönböztetett figyelmet fordít a hátrányos helyzetű munkanélküli rétegek helyzetét javítani képes eszközök és módszerek kimunkálására, ez irányú kísérletek és törekvések támogatására, az eredményesnek bizonyuló nemzetközi modellek és tapasztalatok adaptációjára.

Az OFA a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozatban foglaltakkal összhangban, 2000. évben önálló roma foglalkoztatási programot dolgozott ki, mely a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégiában foglalt célokkal is összhangban van.

A roma program egyszerre célozza meg a projekt-bonyolító roma szervezet képességének fejlesztését és a roma munkanélküliek számának csökkentését. Fő célkitűzés volt továbbá, hogy elősegítse a célcsoport igényeinek megfelelő, a roma szervezetek által végrehajtott komplex foglalkoztatási projektek megtervezését és megvalósítását. A támogatás kihelyezése során felmerülő kockázatok csökkentése érdekében a támogatott projektek menedzsmentjének felkészítése, képzése megtörtént.

A roma szervezetek felkészítése arra, hogy hosszú távon részt tudjanak venni a roma munkanélküliek számának csökkentését célzó alapítványok és minisztériumok által meghirdetett központi programokban. A pályázókat ösztönözték a koncentráció és addicionalitás elvével összhangban arra, hogy az OFA támogatást lehetőleg helyi forrásokkal egészítsék ki. Ennek megfelelően a pályázatok elbírálása során előnyt élveztek azok a projektek, amelyek a Megyei Munkaügyi Központok, önkormányzatok társfinanszírozásában valósultak meg, vagy egy térségfejlesztési programba tudták integrálni a projektet.

A program fogadtatását jelzi, hogy első lépcsőben 80 millió Ft-os keretösszegre 22 roma szervezet nyújtott be foglalkoztatási projekttervet, együttesen 586 fő foglalkoztatását tervezve 361 millió Ft támogatási igénnyel. Az OFA kuratórium projektmenedzsmentje képzésre 13 szervezetet választott ki.

A képzés tapasztalatai alapján 8-10 projekt sikeres megalapozását prognosztizálta a Közalapítványi Iroda. Ennek révén évente 150-180, a tervbe vett három év alatt összesen 450-540 fő roma munkanélküli tartós foglalkoztatása látszik reálisnak. 2000. évben 4 szervezetet részesített 69 millió Ft támogatásban, további 3 szervezetet érintően a 2001. év elején született a pénzügyi döntés.

A programok sikeres megvalósítása érdekében az OFA "Roma Foglalkoztatási Műhely" működtetését tervezi, melynek célja a roma programban támogatott projektek menedzsmentjének szakmai segítése, a program fenntartásához szükséges feltételek kidolgozása. Továbbá a roma foglalkoztatás problémáinak feltárása, javaslatétel a roma foglalkoztatási stratégia megalkotására.

A Regionális Munkaerő-fejlesztő és képző Központok kiemelt figyelmet fordítanak a hátrányos helyzetű, tartós munkanélküliek számára meghirdetett közmunkaprogramokhoz kapcsolódó felzárkóztató képzések folytatására, illetve további programok bővítésére. A képző központok szoros kapcsolatot építenek ki a helyi és regionális cigány szervezetekkel, a megyei és országos kisebbségi önkormányzati képviselőkkel. A képzési programok keretében 1999-ben 106,3 millió Ft, 4 - 5 ezer fő – köztük mintegy 30%-os arányban cigány származású munkanélküli részvételét biztosította. A 2000. évben hasonló nagyságrendű program indult. A képzést követő kérdőíves nyomon követés alapján az elhelyezkedés aránya ezekben az esetekben a tapasztalatok szerint 80 %-os volt.

Az 1999-ben kilenc megyében indított roma közösségfejlesztő asszisztens képzésre 45 millió Ft ráfordítás révén 171 fő beiskolázását tette lehetővé. 2000-ben a program folytatására 20-30 millió Ft állt rendelkezésre. A kiképzett cigány mentorok és munkaszervezők, koordinátorok (számuk meghaladja a 180 főt) a cigányok munkaerő-piaci szolgáltatásokba történő bevonásában egyre nagyobb szerepet játszanak.

A Büntetésvégrehajtási Intézetekben fogva tartottak munkaerő-piaci esélyeinek növelésére szervezett szakképzési program az 1999. évben 40 millió Ft-os ráfordítással 653 fő – köztük 50%-ban cigány kisebbséghez tartozó – képzését tette lehetővé. A program 2000-ben 36 millió Ft ráfordítással

folytatódott és várhatóan a 2001. évben az igényeknek megfelelően 80 millió Ft-ra emelkedik a felhasználható keret.

A Szociális Földprogram támogatásainak forrása a Szociális és Családügyi Minisztérium költségvetési fejezetében szereplő "Szociális Válságkezelő Programok, aktív szociálpolitikai eszközök" előirányzata 620 millió Ft volt 1999-ben. A 2000. évben e célra 570 millió Ft állt rendelkezésre. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a jelzett előirányzat 40-50 %-a szolgálta a szociális földprogram támogatását.

A program települési szinten lehetővé tette a települési önkormányzatok, a cigány kisebbségi önkormányzatok együttműködését és kapcsolódott a Cigányokért Közalapítvány támogatási programjaihoz. A támogatási programokat meghívásos pályázati formában, halmozottan hátrányos kistérségek települései vették igénybe. Ebben a területi körben a cigány lakosság aránya lényegesen magasabb az országos átlagnál. A szociális földprogramokban a kedvezményezett családok kb. harmada cigány származású.

Az Országos Cigány Önkormányzat által javasolt kistérségekben indított földprogramról a Szociális és Családügyi Minisztérium részletes, minden településre kiterjedő összegzést készített, mely szerint a településeken (kivéve Gilvánfa) jól működik a szociális földprogram. A cigány családok élethelyzetének javításában a kevés számú munkahelyteremtés mellett az egyetlen aktív eszköz. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a települési önkormányzatok és a cigány kisebbségi önkormányzatok képesek együttműködni a cigány családok életkörülményeinek javítása érdekében.

Gilvánfa település problémájának lényege, hogy 1997-ben a települési önkormányzat támogatást nyert szociális földprogram indítására. A támogatást azonban nem használták fel 1999. novemberéig, így a fel nem használt támogatás mellé nem lehetett hasonló céllal újabb támogatást nyújtani a településnek. Jelenleg is megoldatlan probléma a Gilvánfai Önkormányzat eladósodása, fizetéseképtelensége, aminek következtében a szociális segélyek kifizetésének kötelezettségét sem tudják teljesíteni. A krízishelyzet kezelése helyi és országos szintű összefogást igényel.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium álláspontja szerint a Szociális Földprogram kibővítéséhez szükséges földterület biztosítása csak a Nemzeti Földalap megteremtésével várható.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, a megyei területfejlesztési tanácsok beszámolóí alapján, tájékoztatót készített arról, hogy a területfejlesztési tanácsok által támogatott programok mennyiben segítették elő a cigány lakosság helyzetének javítását. Az infrastruktúra fejlesztések döntő részben útfejlesztést és korszerűsítést, ivóvíz ellátást, csapadékvíz elvezetést és építést szolgáltak. A monitoring rendszer fogyatékosága miatt csak hozzávetőleges helyzetkép kialakítására volt lehetőség, de ez alapján megállapítható, hogy a rendelkezésre álló eszközökből a megyék többségében viszonylag kedvező arányban részesülnek a cigányok által lakott szegényebb települések.

A területfejlesztési központi célelőirányzat önerős részarányának kiegészítésére szolgáló területfejlesztési program 1999. évi költségvetési kerete 100 millió Ft volt. A 2000. évben 200 millió Ft, mely a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, valamint az Országos Cigány Önkormányzat között kötött szerződés alapján kerül felhasználásra. Ennek segítségével az 1999. és 2000. évben összesen 3,7 milliárd Ft értékű fejlesztés valósult meg a cigány kisebbség számára, elsősorban a helyi infrastruktúra javításában (ivóvíz-ellátás, útépítés, vezetékes gáz- és csatornaépítés). A szociális agrártermelés fejlesztése érdekében 40 millió Ft-ot fordítottak a termelői közösségek támogatására.

Egészségügyi és lakásprogramok

Az egészségügyben hatályos jogszabályok garantálják az esélyegyenlőséget, amely alapján minden ellátott (beteg) egyaránt, megkülönböztetés nélküli ellátásban részesül. Az Egészségügyi Minisztérium 1999-ben 14,3 millió Ft támogatást biztosított egészségfejlesztési programok megvalósítására. A középtávú intézkedéscsomagban meghatározott feladatok 2000. évi végrehajtására 43 millió Ft mellett az Egészségfejlesztési és Mentálhigiénés Célok keretre kiírt pályázat 134 pályázó számára ítélte meg 95.315.000 Ft támogatást, akik hátrányos helyzetű és/vagy roma lakosság egészségfejlesztésére vállaltak programokat.

Az Egészségügyi Minisztérium a népegészségügyi szempontból fontos prevenciót szolgáló szűrő-gondozó szolgáltatások körének bővítése érdekében programot indított az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár bevonásával. A tárca 1999-ben a feladat végrehajtásához, a Kormányhatározat és a költségvetési tervezés időzítése miatt, nevesített kerettel nem rendelkezett, a feladat tervezését azonban elkezdte. A középtávú program keretében megoldást keresnek és készítenek elő arra, hogy melyek azok a szűrő-gondozó szolgáltatások, amelyeket nem tudnak vagy csak nehézségek árán tudnak igénybe venni a cigány kisebbséghez tartozó emberek és melyek azok, amelyek az orvosi kutatások szerint valóban indokoltak.

Megvizsgálják továbbá azon szűrő-gondozó szolgáltatások körét, amelyeket nem vesznek igénybe a lakosok és nem az elérhetősége vagy a megközelítése miatt. Vizsgálják, hogy milyen kapcsolati kommunikációs-egészségnevelési és ösztönző rendszert lehet bevezetni, hogy a megfelelő szűréssel-gondozással valóban javítható legyen a lakosság egészségi állapota.

2000. évben a megyei Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálatok megszervezték a védőnői szolgálatban és az alapellátásban dolgozók továbbképzését az Egészségügyi Minisztérium, a Kisebbségi Hivatal munkatársainak, az Országos Cigány Önkormányzat és más cigány kisebbséghez tartozó szakértők bevonásával.

A cigányság egészségi állapotának, egészségmagatartásának javítása érdekében, a szekszárdi Romológiai Kutatóintézetrel történő együttműködés keretében "Várandóság, születés és gyermeknevelés a magyarországi kultúrákban" címmel tanulmánykötet kiadására került sor.

A Debreceni Orvostudományi Egyetem Nyíregyházi Főiskolai Kara a roma fiatalok egészségügyi, főiskolai előkészítésének értékelését követően 6 fő számára felvételi előkészítő kurzust indított, 5 fő sikeres felvételi vizsgát tett és megkezdte felsőfokú tanulmányait.

Az Egészségügyi Minisztérium 1999. évi Egészségfejlesztési Keretéből 10 millió Ft-ot biztosított a védőnői szolgálat megyei szintű, egy napos, romológiai továbbképzés megszervezésére. A program közel 3000 védőnőt érintett az ország egész területén. A programban különösen azok a védőnők vettek részt, akik ellátási körzetében nagyobb létszámú, vagy különösen hátrányos helyzetű roma közösség él. A továbbképző programot 2000-ben az ÁNTSZ szervezte meg.

Moldova Ágnes rendezésében elkészült, továbbá sajtó- és média bemutatásra került, a Barna Utak sorozat keretében, dr. Szirtes Zoltán háziorvosról készült portréfilm. A pozitív cigánysággépítés és társadalmi szemléletformálás érdekében készülő sorozat e darabját az Egészségügyi Minisztérium az 1999. évi Egészségfejlesztési Célok Keretből támogatta.

A Nemzeti Egészségvédelmi Intézetben folytatódik az utcai szociális munkás képzés és foglalkoztatás, házi betegápoló-gondozó képzés és foglalkoztatás cigány származásúak részére. További programjait (gyermektáborok, klubházak stb.) cigány fiatalok bevonásával szervezik. (*Borsod-Abauj-Zemplén megye, Hajdú-Bihar megye, Zala megye, Baranya megye, Budapest IV., IX., XII.*).

A telepeken vagy telepszerű lakókörnyezetben élő, a környezeti és egészséget veszélyeztető tényezők megszüntetése érdekében a szaktárca vállalta a népegészségügyi szempontból is fontos, prevenciót szolgáló különböző szűrő-gondozó szolgáltatások körének bővítését. A tárca részt vesz a

telepszerű lakókörnyezet javítása, felszámolása feladat megoldásában is, az ÁNTSZ szakmai és szakhatósági együttműködésével. *(Köröm-Girincs községek óvodaépítéséhez és egészségfejlesztő program megvalósításához 2 millió Ft, Zalakomár Kisebbségi Önkormányzata udvari WC építéséhez, valamint ezzel összefüggő egészségnevelési, település egészségügyi szakmai program megvalósításához 2 millió Ft, Barcs Hátrányos Helyzetű Cigány Fiatalok Kulturális Egyesülete 400.000 Ft-ot, a Fényszarui Romák Betegségmegelőző Egyesülete 500.000 Ft-ot nyert az Egészségügyi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok Főosztálya által kiírt Légúti betegségek megelőzése pályázaton).*

A szaktárca a 2000. éves akcióterv alapján átfogó tájékoztatót készített a Gazdasági Kabinet egészségfejlesztési munkacsoportjának programján belül "etnikai kisebbséghez tartozó, hátrányos helyzetű rétegek egészségfejlesztési programja" címmel.

A szaktárca stratégiai programjaiban külön fejezetben foglalkozik a hátrányos helyzetű roma lakosság egészségügyi állapotának javításával, így az a Nemzeti Egészségfejlesztési Programnak is egyik jelentős fejezeteként jelenik meg.

Az Egészségügyi Minisztérium egészség-megőrzési feladatainak ellátásához kapcsolódik a Cigányokért Közalapítvány által, az általános iskola alsó tagozatai részére meghirdetett erdei iskola pályázata. A támogatás elnyerésére olyan iskolák pályázhatnak, amelyekben a cigány tanulók aránya a 60 %-ot meghaladja, 30 fős alsó tagozatos tanulócsoporttal, úgy, hogy az üdültetésre kiválasztott gyermekek többsége is cigány tanuló legyen. Az erdei táborban való részvétel ingyenes, az elhelyezés, a napi ötszöri étkezés, a helyi túravezető költségeit a Közalapítvány vállalja. A tábor helyszíne minden évben Környebánya, Ifjúsági és Gyermeeküdülő. A 2000/2001. tanévre vonatkozóan a Közalapítvány 22 település iskoláját részesítette támogatásban.

A középtávú intézkedéscsomag végrehajtásához kapcsolódóan a hátrányos helyzetű rétegek-ezen belül a cigányság- lakásproblémáinak megoldását segítő programok továbbfejlesztése a Kormány által kidolgozott lakáskonceptióban jelenik meg. A lakáscélú támogatásokról szóló 12/2001. (I.31.) Korm. rendelet végrehajtása során a Gazdasági Minisztérium az Országos Cigány Önkormányzattal való kétéves együttműködésben, 300 millió Ft ráfordítással 200-233 lakás megépítését kezdi meg a 2001. évben, roma családok részére.

A Nemzeti Lakásépítési Program keretén belül 2000-től nagyobb mértékben nyílt lehetőség szociális bérlakások építésére.

A Szociális és Családügyi Minisztérium az Országos Takarékpénztárral kötött megállapodás alapján 1,4 Mrd Ft-ot biztosít a hátralékos adósok megsegítésére.

Diszkriminációellenes és kommunikációs programok

A középtávú intézkedéscsomag diszkriminációellenes programjai között kiemelt figyelmet fordít a hátrányos megkülönböztetés tilalmát tartalmazó jogszabályok gyakorlati érvényesülésére, valamint a cigány kisebbséghez tartozókkal kapcsolatos rendőri magatartás jogszerűségére.

A középtávú intézkedéscsomag elfogadását követően a belügyminiszter részt vett az Országos Cigány Önkormányzat elnökségi ülésén, ahol megállapodás született az együttműködés legfontosabb tartalmi és módszertani kérdéseiről. A Belügyminisztérium és az Országos Rendőr-főkapitányság, az

OCÖ-t tekinti a cigányság országos képviselőjére jogosult testületnek és minden egyes, a tárca kompetenciájába tartozó és a cigány lakosságot érintő kérdésben, a döntés-előkészítés folyamatában az Országos Cigány Önkormányzattal egyeztet.

Kiemelt jelentőséget kapott a diszkriminációmentes rendőrségi munka, a rendőrség és a cigány lakosság konfliktusmentes együttműködésének kialakítása, valamint a cigány származású fiatalok rendőrré válásának segítése. A témában az országos rendőrfőkapitány intézkedést adott ki, mely szerint az Országos Rendőr Főkapitányság központi és területi szervei rendszeres időszakonként kötelesek az ilyen eseteket és a kivizsgálás eredményeit jelenteni. Az összefoglaló jelentések szerint csekély számú, mintegy 6-8 panasz érkezik diszkriminatív rendőri intézkedés miatt.

A diszkriminációmentes rendőri szolgáltatás érdekében holland-magyar belügyi együttműködés keretében konfliktuskutatás, konfliktuskezelő program készült, valamint kommunikációs tréning kidolgozása és szervezése került lebonyolításra. Az OCÖ javaslatára e program részeként egy ún. országos diszkriminációs térkép készül, melyhez a konfliktus-kutatások és tréningek tapasztalatait is felhasználják. Megvalósítását a Holland Rendőrtovábbképző Intézet anyagilag támogatta.

A Belügyminisztérium és az Országos Cigány Önkormányzat együttműködését segítő Szakmai Vegyes Bizottság jött létre 1999-ben. A szakmai Vegyes Bizottság megtárgyalta minden egyes, a középtávú intézkedéscsomagot érintő kérdést, és véleményezte az Országos Rendőr-főkapitányság és más rendőri szervek kezdeményezéseit.

A Belügyminisztérium forrásokat biztosított helyi konfliktuskezelő programokhoz. A diszkriminációmentes rendőri tevékenység érdekében, a rendészeti oktatásba beépítette a hazai cigányságra vonatkozó társadalomtörténeti, szociológiai, kulturális ismereteket. A cigány fiatalok rendőrré válását ösztöndíj támogatással segítette elő.

1999-ben a Kisebbségi Hivatal áttekintette a hazai kisebbségeket érintő jogszabályokat és összeállította a hátrányos megkülönböztetés tilalmát tartalmazó, hatályos jogszabályok jegyzékét. A Hivatal a jelzett jogszabályok gyakorlati megvalósulását a Hivatalhoz érkező panaszok és észrevételek, javaslatok alapján folyamatosan figyelemmel kíséri. A Hivatal, státútumából adódóan, folyamatosan figyelemmel kíséri a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény gyakorlati megvalósulását.

A Kisebbségi törvény módosítása az eddigi tapasztalatok figyelembevételével jelenleg folyamatban van, amely munkában az Igazságügyi Minisztérium és a Kisebbségi Hivatal szakértői közreműködést nyújt az Országgyűlés Emberi jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága mellett működő ad hoc Albizottságnak.

A Cigányokért Közalapítvány 1999-ben a Kisebbségi Hivatallal egyeztetve, annak kezdeményezésére a helyi konfliktusmegelőző- és kezelő hálózatok létrehozására a Partner's Hungary Alapítvány közreműködésével 25 millió Ft-ot különített el és használt fel. A helyi konfliktusok kialakulásának megelőzése, illetve a kialakult konfliktusok kezelése, feloldása érdekében Baranya, Hajdú-Bihar és Heves megyékben pályázati úton konfliktusmegelőző- és kezelő hálózatok létrehozására tanfolyami képzést szervezett 20-20 fő jelentkezésével. A 2000. évben 10 millió Ft támogatási összeg került pályázati úton felhasználásra a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal finanszírozásával.

A cigány jogvédő irodák működésének támogatására a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány, a Kisebbségi Hivatallal egyeztetve 10 millió Ft keretösszeggel hirdette meg pályázatát kisebbségi civil szervezetek és önkormányzatok számára, amely pályázati keretet a

kuratórium döntése alapján 20 millió Ft-ra emelte. 1999-ben 29 iroda kapott résztámogatást, előnyt élveztek a már több éve működő, más támogatási forrással rendelkezők. A kuratórium a döntések meghozatalánál arra törekedett, hogy az ország minden megyéjében biztosítva legyen a jogvédő irodák működése. Ennek eredményeképpen 16 új – a helyi igényekre épülő, megfelelő színvonalú – jogvédő iroda létrehozására került sor, amely irodák különböző szolgáltatásokat nyújtanak a cigány lakosság számára.

A Kisebbségi Hivatal a 2000. évben 10 millió Ft-ot cigány jogvédő irodák (*Kisebbségi Jogvédő Egyesület, Szolnok, Észak-Magyarországi Roma Unió, Ózd, Cigány Vezetők Szakmai Egyesülete, Debrecen, Kisebbségi Önkormányzatok Sz-Sz-B Megyei Szövetsége, Nyíregyháza, Cigány Kisebbségi Önkormányzat, Nagykanizsa, Magyarországi Sz-Sz-B Megyei Jogért és Kultúráért Szövetség, Tunyogmatolcs, Lungo Drom, Szolnok, Összefogás Hatvanért Egyesület, Hatvan, Romani Kris Kisebbségi Jogvédő és Közművelődési Egyesület, Roma Polgárjogi Alapítvány Budapest, Magyarországi Roma Parlament Konfliktusmegelőző és Jogvédő Iroda Budapest, Fiala Romák Országos Szövetsége, Tiszabura, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda "Másság Alapítvány", Budapest*), valamint 10 millió Ft-ot konfliktusmegelőzést és- kezelést végző szervezetek, intézmények támogatására különített el, melyek felhasználására és a pályázatok lebonyolítására együttműködési megállapodást kötött a Magyarországi Cigányokért Közalapítvánnyal (*Romano Glaszo Cigány Egyesület, Budapest, Lungo Drom, Szolnok, Kisebbségi Jogvédő Egyesület, Szolnok, CKÖ Szerencs, CKÖ Szigetvár, Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szervezet és Khetanipe Egyesület, CKÖ Sarud, Nógrád Megyei Cigány Kisebbségi Képviselők és Szószólók Szövetsége, Salgótarján, CVSZE, Debrecen, Romanikris Egyesület, Budapest, Partners Hungary Budapest, Cigány Ifjúsági Szervezet, Darány, Zalai "A Nostru" Egyesület, Nagykanizsa, CKÖ Ózd; Kisebbségek Társadalmi Esélyegyenlőségéért Szervezet, Zalaegerszeg, "A Művelt Cigányifjúságért " Alapítvány, Gyomaendrőd, A Teljesebb Életért Alapítvány, Pápa*).

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány a 2000. évi költségvetésében 25 millió Ft-ot a cigány jogvédő irodák működési feltételeinek biztosítására fordított. (*Kisebbségi Jogvédő Egyesület Szolnok, Győr-Moson-Sopron Megyei Cigányok Érdekvédelmi Szövetsége Győr, Cigány Kisebbségi Önkormányzat Hódmezővásárhely, A Teljesebb életért Alapítvány Pápa, Észak-Magyarországi Roma Unió Ózd, Cigány Vezetők Szakmai Egyesülete Debrecen, Kisebbségi Önkormányzatok Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szövetsége Nyíregyháza, Magyarországi Jogsértettek Egyesülete Budapest, Cigány Kisebbségi Önkormányzat Nagykanizsa, Magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Jogért és Kultúráért Szövetség Tunyogmatolcs, Nagyatádi Etnikai Szervezet Nagyatád, Művelt Cigány Ifjúságért Alapítvány Gyomaendrőd, Cigány Kisebbségi Önkormányzat Makó, Lungo Drom Szolnok, Összefogás Hatvanért Egyesület Hatvan, Közéleti Roma Nők Egyesülete Budapest, Romani Kris Jogvédő és Közművelődési Egyesület Budapest, Roma Polgárjogi Alapítvány Budapest, Cigány Kisebbségi Önkormányzat Budapest III. ker., Magyarországi Roma Parlament Konfliktusmegelőző és Jogvédő Iroda Budapest, Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Somogy Megyei Társulása Barcs, Tolna Megyei Roma Kisebbségi Önkormányzatok Szövetsége Tamási, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület Pécs, Péntru Voj Zalai Kisebbségek Jogaiért Zalaegerszeg, BAZ Megyei Cigány Anyák Érdekvédelmi Szervezete Miskolc, Fiala Romák Országos Szövetsége Tiszabura, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda "Másság Alapítvány" Budapest).*

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány további 25 M Ft-ot biztosított közéleti képzési pályázatok támogatására (*MCDSz Makó, Kisebbségi Jogvédő Egyesület, Szolnok, MCDSz Budapest, CKÖ Ózd, Cigány Vezetők Szakmai Egyesülete, Debrecen, GYMS Megyei Cigányok Érdekvédelmi Szövetsége, Győr, CKÖ Szigetvár, A Művelt Cigány Ifjúságért Alapítvány, Gyomaendrőd, Lungo Drom és Phralipe, Mezőkövesd, CKÖ Zalaszentgrót, Phralipe, Budapest, Észak Magyarországi Roma Unió, Ózd, Roma Kisebbségi Önkormányzat, Szombathely, Zalai "A Nostru" Egyesület, Nagykanizsa, BAZ Megyei Közművelődési Intézet, Miskolc, Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szervezet, Siklós, Roma Kisebbségi Önkormányzat, Ozora, Kisköre és Régiója Felemelkedéséért Alapítvány, Kisköre, Közéleti Roma Nők Egyesülete, Budapest, Összefogás Hatvanért Egyesület, Hatvan, Fiala Romák Országos*

Szövetsége, Budapest, CKÖ-k Somogy Megyei Társulása Dél-Somogyi Cigány Képviselők Somogy Megyei Szervezete, Barcs, Cigány Kulturális és Módszertani Központ, Kecskemét, Túristvádi Teleház, Túristváni, Lungo Drom, Tiszacsege, JNSZ Megyei Cigányok Önkormányzati Érdekegyeztető és Képviseleti Szervezete, Jászapáti, Tolna Megyei Roma Kisebbségi Önkormányzatok Szövetsége, Tamási, CKÖ Szigetszentmiklós, Lungo Drom, Szolnok, Nógrád Megyei Cigány Képviselők és Szószólók Szövetsége, Salgótarján, CKÖ, Encs, CKÖ, Nyíregyháza, CKÖ Budapest, III. kerület, Etnikai Fórum Pécsi Szervezete, CKÖ, Zalaegerszeg, SzSzB Megyei Cigány Családsegítő, Továbbképző és Munkahelyteremtő Karitatív Szervezet, Nyíregyháza, CKÖ, Szerencs, Lungo Drom, Arnót).

A forrásokat és a jogvédő irodák szakmai tevékenységének színvonalát tovább erősíti a Kisebbségi Hivatal által indított Phare Roma Integrációs Program második alprojektje, amelynek célja a roma jogvédő irodák fejlesztése és regionális diszkriminációellenes képzések támogatása.

A Kisebbségi Hivatal 1999-ben, majd a 2000. év elején egyeztető megbeszélést hívott össze a kisebbségi média vezetői, a médiát támogató alapítványok, közalapítványok, az Országos Cigány Önkormányzat és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma képviselőinek részvételével. A jelenlévők álláspontja szerint a kisebbségi írott és elektronikus sajtónak nagy jelentősége van a kisebbségi önazonosság megőrzésében és a cigányságról kialakult kép formálásában, befolyásolásában. A résztvevők megfogalmazták, hogy a kisebbségi írott sajtó támogatása megoldott és folyamatos, szemben az elektronikus kisebbségi médiumokkal.

A feladatok megvalósítása érdekében a "Cigány Magazin" című televízió műsor szerkesztőségének képviselője az elektronikus sajtó területén a hazai cigányság megfelelő tájékoztatása érdekében, valamint a jelenlegi lehetőségek további bővítésére önálló Roma Produkciós Iroda létrehozását javasolta. Igényként merült fel a roma fiatalok között az újságírói vagy filmes képzések iránti szükséglet, amelynek biztosításához forrásokra van szükség.

A roma kisebbség írott sajtójának támogatását a Magyarországi Kisebbségi Közalapítvány biztosítja. A Közalapítvány kisebbségenként legalább egy országos terjesztésű újság költségvetési támogatásához nyújt anyagi fedezetet. A cigány kisebbség esetében több lap költségvetési támogatását biztosítja. 1999-ben 4 roma lap (Amaro Drom, Lungo Drom, Phralipe, Világunk) összesen 38.385.000 Ft támogatásban részesült.

A 2000. évben öt, havonta illetve negyedévente megjelenő lap (*Amaro Drom, Lungo Drom, Kethano Drom, Phralipe, Világunk*) összesen 41.362.164 Ft-ot kapott.

A középtávú intézkedéscsomag jelzett feladatának végrehajtása során felmerült annak szükségessége, hogy a roma média jelenlegi helyzetéről, valamint a hosszú távon elérendő célokról szakértői, elemző tanulmány készüljön. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elkészítette a szakértői tanulmányt, amely tanulmány lényegi észrevételei, javaslatai a 2000-ben szervezett további szakmai egyeztetések, viták alapját képezte.

A Magyar Televízió vezetése és az országos kisebbségi önkormányzatok a Hivatal közreműködésével és a kisebbségi szerkesztőségek bevonásával együttműködési megállapodást dolgozott ki. A megállapodás célja, hogy írásba foglalja a kisebbségi műsorkészítés biztonságát, az együttműködés alapvető szabályait és lehetőséget teremtsen az új kihívások megválaszolására. Az együttműködési megállapodás 2000. áprilisában aláírásra került.

A Magyar Rádió Regionális és Nemzetiségi Adások Igazgatósága 1999-ben, a Nemzeti és Etnikai

Kisebbségi Hivatal elnökével való egyeztetést követően, olyan műsort kezdeményezett, mely heti 30 perces adásidőben, magyar nyelven nyújt rendszeres tájékoztatást a többségi lakosság részére a hazánkban élő kisebbségekről. Az adások 1999 novemberében kezdődtek el. A 2000. évi műsorterv szerint heti rendszerességgel, valamint negyedévente 3 órás élő műsorral - a vidéki nemzetiségi stúdiókat is bekapcsolva - biztosítanak műsorszolgáltatást.

A helyi kisebbségi média és kábeltelevíziós kisebbségi műsorok működtetésére és készítésére a Kisebbségi Közalapítvány 2000-ben 9,675 millió Ft támogatást biztosított. Ebből 2.646.500 Ft jutott 16 darab roma pályázatra. *(Cigány Kulturális és Módszertani Központ Kecskemét, Cigány Tudományos és Művészeti Tanács Budapest, Cigány Vezetők Szakmai Egyesülete Debrecen, Csaba TV – Első Csabai Televíziós Bt. Békéscsaba, Dél-Somogyi Cigány Képviselők Szervezete Barcs, Fundamentum 93' Stúdió Bt. Budapest, Gyula Város Cigány Kisebbségi Önkormányzat Gyula, Ifj. Bogdán János Bicske, Magyar Ferenc – Komló és Térsége TV Komló, Mátészalka Cigány Kisebbségi Önkormányzat Mátészalka, Pápa Városi Cigány Kisebbségi Önkormányzat Pápa, Szabó Róbert Orient Rádió Szentes, Szolnok Megyei Cigány Tánc- és Sport Egyesület Szolnok, VRJ-Videó Stúdió Kkt. Budapest, Városi TV Kht. Gyöngyös)*

A Külügyminisztérium megjelentette a Kisebbségi Hivatal munkatársai által készített *“Állami intézkedések magyarországi cigányok társadalmi integrációja érdekében”* című kétnyelvű (angol – francia) kiadványát, mely a nemzetközi szervezetek és külföldi képviselők számára nyújt információkat.

Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programiroda 2001. február elején mutatta be a sajtó nyilvánosságának a *“Cigánynak lenni Magyarországon”* és a *“Romakérdés az integráció csapdájában”* című kiadványait. A *“Cigánynak lenni Magyarországon”* kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Műhelyének kutatói által, a rendszerváltást követően, a roma lakosság helyzetét bemutató tanulmányok gyűjteményét tartalmazza. A *“Romakérdés az integráció csapdájában”* című kiadvány a Kisebbségi Hivatal, valamint a korábbi Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Intézete közös szervezésében az 1999. évben megrendezésre került nemzetközi konferencia anyagát tartalmazza. Mindkét kiadvány magyar és angol nyelvű változatban készült el, célja elsősorban az Európa Tanács, Európai Unió, a nemzetközi szervezetek, valamint a nagykövetségek, diplomáciai testületek tájékoztatása.

Hosszú távú roma stratégia

A cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat feladatául tűzte ki, hogy a cigányság társadalmi integrációjának elősegítése, életkörülményeik, társadalmi helyzetük javítása érdekében a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság dolgozzon ki átfogó, tudományosan megalapozott hosszú távú társadalom- és kisebbségpolitikai stratégiát az Országos Cigány Önkormányzat bevonásával.

A hosszú távú stratégia célja, a Magyarországon élő cigány lakosság társadalmi integrációja, a kisebbségi identitásuk megőrzéséhez szükséges feltételek egyidejű biztosításával. Az összehangolt cselekvés hivatott elősegíteni az elsődleges munkaerő-piacon munkalehetőség, piacgazdasági pozíció biztosítását, az adófizető állampolgárrá válást, emancipált társadalmi státuszt, a nem cigány kisebbséghez tartozókkal egyenrangú közéleti szerepvállalási lehetőséget, jogot és feltételeket a roma kultúra értékeinek és a szabadon választott kisebbségi identitás megőrzésére és megerősítésére.

A magyar társadalomban nincs jelenleg teljes körű konszenzus arra vonatkozóan, hogy milyen típusú intézkedéseket kell tenni a cigányság helyzetének javítása érdekében. A hosszú távú stratégia

egyik alapvető célja, ennek a konszenzusnak a kiépítése és fenntartása. A stratégia lépcsőzetesen a demokratizálás, a legitimitáció és a mobilizáció elveinek figyelembevételével dolgozható ki sikeresen.

A hosszú távú cigányügyi stratégia kialakításával a magyar Kormány továbbra is céltudatos politikát kíván folytatni a roma kisebbség helyzetének javítása érdekében, mely az európai normák szerint is bátran vállalható. A hosszú távú stratégia nem a középtávú intézkedéscsomag helyett jön létre, nem célja a középtávú feladatok végrehajtásának elhalasztása, hanem épp ellenkezőleg, azok sikeres megvalósításához nyújt hosszú távú garanciát.

A hosszú távú stratégia a közép- és rövid távú kormányprogramok továbbfejlesztését szolgálja, biztosítja az azokban foglalt feladatok folyamatos végrehajtását, azok megvalósulását, rendszeres monitorozását, értékelését.

A hosszú távú roma társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelvei vitaanyagának elkészítését több éves szakmai munka előzte meg. Az Európa Tanács támogatásával 1998 őszén a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal 11 szakértőt bízott meg azzal, hogy adjanak áttekintést a cigány kisebbséggel kapcsolatban készült tudományos kutatásokról, amelyek a hosszú távú stratégia megbízható alapjául szolgálhatnak.

A hosszú távú stratégia kidolgozásának előkészítéseként 1999-ben a Kisebbségi Hivatal megkeresett mintegy 100 közéleti szakembert azzal a kéréssel, hogy ha részt kívánnak venni a hosszú távú stratégia kidolgozásának előkészítésében, akkor fogalmazzák meg azzal kapcsolatos elképzeléseiket. A megkeresettek közül több mint hetvenen ajánlották fel együttműködésüket, és többségük kifejtette elképzeléseit is, amelyek felhasználásra kerültek a vitaanyag megfogalmazásakor.

A Kisebbségi Hivatal ez irányú munkáját 1999-2000. évben az Európa Tanács által megbízott nemzetközi szakértő segítette.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság az 1999. és a 2000. évben három alkalommal foglalkozott a hosszú távú stratégia előkészítésének kérdésével. A Bizottság 2000. év júliusában létrehozta a hosszú távú stratégia irányelveinek kidolgozása és a szükséges társadalmi vita lebonyolítása érdekében a CTB Albizottságát. Az Albizottság tagjai az érintett szaktárcák, az Országos Cigány Önkormányzat, a Gandhi Közalapítvány, valamint a Cigányokért Közalapítvány által delegált szakértők.

A Kisebbségi Hivatal, mint a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság Titkársága felkérte a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Műhelyét, hogy készítsen háttéranyagot a hosszú távú stratégia tudományos alapvetéseiről. A stratégia irányelveiről szóló vitaanyagot a CTB Albizottsága 2000. év augusztusában tárgyalta meg, a Bizottság tagjainak észrevételei beépítésre kerültek a vitaanyagba.

A hosszú távú roma társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelveiről szóló vitaanyag 5 részre tagolódik, a preambulumát követően megfogalmazásra, illetve ismertetésre kerülnek a hosszú távú stratégia elfogadásának indokai. Ezt követően kerül sor a hosszú távú stratégia 8 alapelveinek megfogalmazására. A harmadik rész a hosszú távú stratégia célját, a közép- és rövidtávú feladatokhoz való viszonyát rögzíti.

A negyedik fejezetben kerülnek megállapításra a stratégiai prioritások. Az ötödik rész a hosszú távú stratégia kidolgozásának és megvalósításának eljárási módját ismerteti, amely meghatározza a vitaanyag véglegesítésének és a hosszú távú stratégia elfogadásának pontos menetét és az ebből következő későbbi feladatokat.

Az előterjesztés - tervezet alapján a Kormány a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt kívánja megbízni a hosszú távú stratégia irányelveiről, prioritásairól szóló vitaanyag széleskörű társadalmi

vitájának lefolytatásával. A társadalmi vita célja a stratégia véglegesítése, azt követően pedig az Országgyűlés elé terjesztése.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság 2000. december 8-i ülésén megvitatta a Kormány részére készített előterjesztés-tervezetet a hosszú távú társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelveiről.

A Cigányügyi Tárcaközi Bizottság 52/2000 (XII. 8.) CTB határozata alapján döntött arról, hogy az irányelveket tartalmazó vitaanyagot elfogadja és annak a Kormány elé terjesztését javasolta. Fontos kiemelni, hogy a várhatóan komoly vitáktól sem mentes folyamat, illetve a stratégia megszületése érdekében tett erőfeszítések Európában egyedül állóak. Így kiemelkedő belpolitikai jelentősége mellett nemzetközi vonatkozásai is rendkívül fontosak.

A magyarországi görögökről

1998-ban a főváros 11 kerületében, valamint Budaörsön, Beloianiszban, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Egerben és Miskolcon volt eredményes a görög kisebbségi önkormányzati választás.

A Görög Országos Önkormányzat a kisebbségi törvény alapján 15 millió Ft egyszeri vagyonjuttatásban részesült. Működési költségeinek fedezésére 1999-ben 16,7 millió Ft, 2000-ben 18,4 millió Ft, 2001-ben 21,2 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült illetve részesül.

Az országos és a fővárosi önkormányzat elhelyezését szolgáló Budapest, Vécsey u. 5. sz. alatti 378 m²-es ingatlant 1997-ben 59,6 millió Ft-ért vásárolta meg a magyar állam és azt tartós használatba adta a két önkormányzatnak.

Legjelentősebb civil szervezetük a Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete, amely legfontosabb feladatának a görög nyelv, kultúra és hagyományok ápolását tekinti.

A civil szervezetek 1999-ben 1 millió Ft, 2000-ben 1,7 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesültek.

1995. óta jelenik meg a Görög Országos Önkormányzat görög-magyar kétnyelvű folyóirata, a *KAFENEIO*. A folyóirat – a többi nemzetiségi laphoz hasonlóan – a Kisebbségi Közalapítvány útján részesül állami támogatásban, melynek összege 1999-ben 5 millió Ft, 2000-ben 5,387 millió Ft volt.

Programjaik megvalósításához a görög önkormányzatok a Kisebbségi Közalapítványtól 1999-ben 2.613.250 Ft, 2000-ben 3.194.500 Ft támogatást kaptak (21. sz. melléklet).

A magyarországi görögöknek nincs önálló tannyelvű vagy kétnyelvű oktatási intézménye (általános iskola, középiskola). Nyelvoktató iskola Beloianiszban működik, ahol a tanulók közel kétharmada tanulja a görög nyelvet és irodalmat.

A Görög Országos Önkormányzat kiemelt figyelmet fordít az anyanyelv ápolására, ezért – megalakulását követően – azonnal nekilátott az ún. vasárnapi iskolák megszervezésének. Az országos önkormányzat irodahelyiségeiben működő budapesti vasárnapi iskola tanulóinak létszáma: 1998/1999-es tanév: 252 fő, 1999/2000-es tanév: 255 fő, 2000/2001-es tanév: 279 fő, de Miskolcon, Budaörsön, Sopronban, Szegeden, Tatabányán és Egerben is működnek a vasárnapi iskolák.

Az Oktatási Minisztérium az évről-évre növekvő tanulólétszámnak megfelelően emeli a vasárnapi iskolák anyagi támogatásának mértékét. Így az 1998/99-es tanévben ez az összeg 4,57 millió Ft-ot, 1999/2000-es tanévben 5,8 millió Ft-ot tett ki.

A fennállásának 50. évfordulóját ünneplő Beloianisz települést 2000 decemberében, a Kisebbségek Napja alkalmából a magyar miniszterelnök *“Kisebbségért Díj”*-jal tüntette ki.

A Magyarországon élő görögöknek számos amatőr művészeti együttese (énekar, zenekar, táncsoport) van, amelyek közül a magyar publikum körében is legismertebbek az Iliosz Táncegyüttes és

a Szirtosz zenekar. Igen népszerűek és látogatottak a görög táncházak és a Görög Búcsú címet viselő nagyszabású rendezvény.

A görög nyelvű TV-adások havonta egyszer láthatóak a *RONDÓ* c. műsorban, a Magyar Rádió 1998 januárjától heti 30 perces görög nyelvű műsort sugároz (*38. és 39. sz. mellékletek*).

Beloianisz község görög temploma 1996-ban épült. Egyházközsége a Magyarországi Ortodox Exarchátus alá tartozik.

A magyarországi görögség szoros és a két állam számára kölcsönösen gyümölcsöző kapcsolatokat tart fenn az anyaországgal, a Magyar-Görög Kereskedelmi Ipari- és Idegenforgalmi Kamara útján kezdeményezői és részesei az egyre bővülő magyar-görög gazdasági kapcsolatoknak is.

A Görög Országos Önkormányzat az anyaország állami intézményeivel tart kapcsolatokat, amelyek mindenekelőtt a magyarországi görögség anyanyelvének és kultúrájának ápolását szolgálják.

A magyarországi horvátokról

A horvát kisebbség eredményesen szerepelt mindkét kisebbségi önkormányzati választásokon. Az első ciklusban 57, a másodikban 74 horvát kisebbségi önkormányzat alakult meg.

Az országos önkormányzat Magyarországi Horvátok Országos Önkormányzata néven 1995. április elsején alakult meg, e megnevezést 1998-ban Országos Horvát Önkormányzatra változtatták. A kisebbségi törvény alapján 1995-ben az Országos Horvát Önkormányzat működési feltételeinek kialakítására 30 millió Ft egyszeri vagyonyjuttatásban részesült. A magyar állam 1997-ben Budapesten a VIII. kerületi Bíró Lajos utca 24. sz. alatt 57,25 millió Ft-ért 290 m²-es ingatlant vásárolt az Országos Horvát Önkormányzat és a Fővárosi Horvát Önkormányzat elhelyezése céljából.

Működési költségeihez 1999-ben 51 millió Ft, 2000-ben 55 millió Ft, 2001-ben 63,3 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (*14. sz. melléklet*).

A második horvát elektori gyűlésre 1999. január 30-án került sor, a megjelent képviselők 39 tagú új testületet választottak.

A kisebbségi önkormányzati rendszerhez minden magyarországi horvát szubetnikai csoport egységesen csatlakozott. A megalakult önkormányzatok között egyaránt megtalálhatók a gradistyei horvátok, a muramenti vagy "káj" horvátok, a drávamenti horvátok, a baranyai sokácok és bosnyákok, a bunyevác és a bácskai sokác horvátok, a katolikus rác horvátok, valamint a dalmát horvátok képviselőiből álló testületek.

Az Országos Horvát Önkormányzat legfontosabb feladatai közé a kisebbségi autonómia kiterjesztését emelte, bár azt anyagi okok nagyban hátráltatják. Két intézmény tekintetében az önkormányzat fontos döntéseket hozott, mikor is fenntartásába vette a Hercegszántói Horvát Tanítási Nyelvű Óvodát, Általános Iskolát és Diákotthont, illetve a Magyarországi Horvátok Szövetségével közösen megalapította a Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Közhasznú Társaságot.

Fontos kiemelni, hogy 18 településen a megválasztott helyi települési önkormányzat alakult át kisebbségi önkormányzattá, megvalósítva a helyi kisebbségi autonómia e legteljesebb modelljét. Ezzel párhuzamosan 8 horvát nemzetiségű polgármester is mandátumot nyert el.

A magyarországi horvátok által lakott nyugat-dunántúli Szentpéterfa település közössége 1999-ben két kiemelkedő elismerésben részesült. Orbán Viktor miniszterelnöktől a "*Kisebbségekért Díj*"-at, míg a zágrábi székhelyű Matica Iseljenika-tól a "*Najselo*" (Legfalu) kitüntetést vehették át.

Az 1990-ben alakult *Magyarországi Horvátok Szövetsége* országos közhasznú társadalmi szervezetként változatlanul eredményesen képviseli és védi a Magyar Köztársaságban élő horvát nemzetiség jogait, ezen belül egyéni és kollektív érdekeit. Mozgósítja és ösztönzi a horvátokat nemzetiségi jogaik gyakorlására, anyanyelvük ápolására és kultúrájuk fejlesztésére. A szervezet székhelye Budapesten van, működését hat egyenrangú regionális szervezet együttműködésével biztosítja. A Szövetség évenkénti pályázat útján elnyert központi költségvetési támogatással működik, melyet az Országgyűlés az Emberi jogi, Vallásügyi és Kisebbségi Bizottság közreműködésével biztosítja számukra. E Bizottság 1999-ben 6,9 millió Ft, 2000-ben 8,5 millió Ft összeggel támogatta a Magyarországi Horvátok Szövetségét.

A hazai horvátság óvodától az egyetemig kialakult oktatási intézményrendszerrel rendelkezik. A horvát nemzetiségi oktatásban résztvevők száma elmúlt évtizedben fokozatosan csökkent. A horvát nyelvű óvodai ellátásban is csökkenő számú gyermek vesz részt. Az 1999/2000-es tanévben 37 óvodában mindösszesen 1388 gyermek vett részt horvát anyanyelvi előképzésben (24. sz. melléklet). Míg az 1993/94-es tanévben horvát nyelvű általános iskolai oktatásban 3100 tanuló vett részt, az 1999/2000-es tanévben a tanulói létszám 2.526 fő volt (25. sz. melléklet). A már említett 2526 tanuló részvételével 34 általános iskolában folyik horvát képzés. A tanulók többsége nyelvet oktató intézményben sajátíthatja el a horvát irodalmi nyelvet. Kiemelt szintű horvát oktatás Budapesten, Hercegszántón és Pécsen folyik.

Az 1999. év kiemelkedő eseménye volt a mintegy 80 millió Ft-os beruházással felújított tótszerdahelyi Horvát Nemzetiségi Általános Iskola névadással egybekötött avatása 1999. augusztus 28-án.

Több évi előkészület után az Országos Horvát Önkormányzat 2000. augusztus 1-jei hatállyal, saját fenntartásába vette át a Hercegszántói Horvát Nemzetiségi Óvoda, Általános Iskola és Diákotthont, mely így az első olyan magyarországi kisebbségi oktatási intézmény, melynek fenntartója egy országos kisebbségi önkormányzat.

Magyarországon két gimnáziumban folyik középfokú horvát nyelvű oktatás, Budapesten és Pécsen. A két intézményben mintegy 220 tanuló tanul (26. sz. melléklet). Mindkét intézmény oktatási központ szerepét tölti be, melyhez óvoda, általános és középiskola és diákotthon tartozik.

Felsőfokú horvát oktatás több magyarországi intézményben szerveződött. Horvát nyelv és irodalom szakos képzés folyik Budapesten az ELTE Bölcsészstudományi Kar Szláv Filológia Tanszékén, Pécsen a JPTÉ Bölcsészstudományi Kar Horvát Tanszékén, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Horvát Tanszékén, valamint Baján az Eötvös József Főiskola Nemzetiségi és Idegen nyelvi Tanszékén és Sopronban a Benedek Elek Pedagógiai Főiskola Nemzetiségi és Idegen nyelvi Tanszékén. A felsőoktatási rendszerben horvát nyelvet tanulók száma mintegy 80 fő.

A Horvát Köztársaság és a Magyar Köztársaság közötti kulturális, oktatási és tudományos szerződés értelmében lehetőség nyílik a horvát gimnáziumok érettségizetteinek arra is, hogy felsőfokú tanulmányaikat horvátországi egyetemeken végezzék. Jelenleg 15 fő tanul horvátországi egyetemeken, ill. főiskolákon.

1996-tól a Kisebbségi Közalapítvány ösztöndíjakat biztosít a közép és felsőfokú oktatásban résztvevő horvát nemzetiségű fiatalok részére. Az 1998/1999-es tanévben 26 középiskolás és 27 főiskolás, ill. egyetemista, míg az 1999/2000-es tanévben 28 középiskolás és 25 főiskola, ill. egyetemista diák nyert el kisebbségi ösztöndíjat (34. és 35. sz. mellékletek).

A horvátság kulturális életét jórészt az országos, regionális és helyi szervezetek, egyesületek szervezik. A megalakult horvát kisebbségi önkormányzatok e munkát csak erősítették. A községek többségében működik hagyományőrző egyesület, zenekar, énekkar. Tevékenységük igen fontos az identitás megőrzésében. Egyre több kapcsolat épül anyaországi településekkel, melyek főleg a kulturális életet élénkítik.

Az utóbbi években számos kulturális és hagyományőrző egyesület alakult és ért el hazai és nemzetközi sikereket. Ezek közül kiemelendő a budapesti Fáklya és Tamburica, a mohácsi Zora, a pécsi Baranya és

Tanac, a murakeresztúri Morica és a szentpéterfai Horvát Egyesület.

A horvát anyanyelvű olvasók igényeit négy báziskönyvtár, valamint községi és iskolai könyvtárak hálózata elégíti ki. A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum tölti be a horvát bázismúzeum szerepét.

A horvát nyelv és kultúra átörökítése szempontjából nagy jelentőséggel bír a pécsi Horvát Színház, mely 1994. tavaszán vált ki a Pécsi Kiszínház kereteiből, és lett önálló kisebbségi intézmény. Működését a központi költségvetés nemzetiségi színházi pályázatából és helyi önkormányzati támogatásból kapott források biztosítják. A pécsi Horvát Színház 1999-ben 23,8 millió Ft, 2000-ben 25,2 millió Ft, 2001-re 26,7 millió Ft támogatást kapott.

A Horvát Tudományos Kutatók Egyesülete 1995-ben alakult meg. Az egyesület fő feladatának tekinti a hazai horvátok nyelvének, kultúrájának és hagyományainak tudományos értékű kutatását és publikálását. A horvát közösséget érintő kutatásokat a Kisebbségi Közalapítvány közvetlenül és kutatói ösztöndíjak, odaítélésével támogatta. Az 1999. évi célpályázatok közül kutatói és tudományos programok 1 200 000 Ft támogatásban részesültek, míg 810 000 Ft-ot volt a kutatói ösztöndíjak összege. 2000-ben e támogatások 2,206 millió Ft, illetve 600 ezer Ft-ot tettek ki.

Az Országos Horvát Önkormányzat a Magyarországi Horvátok Szövetségével közösen megalapította a Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Közhasznú Társaságot, mely szervezi a horvát kisebbség kulturális, kiadói és információs tevékenységét. Fő területként a hazai kisebbségi könyvkiadásba kapcsolódtak be. Kiadásukban, központi költségvetési támogatással, hetente jelenik meg a horvátok egyetlen rendszeresen megjelenő lapja, a *Hrvatski Glasnik*. Az időszakos horvát kiadványok közül kiemelkedik a *Riječ* c. irodalmi, és a *Zornica* c. katolikus tartalmú kiadvány.

A Magyar Rádió és a Magyar Televízió részeként Pécsen működnek a horvát nemzetiségi rádiós és televíziós szerkesztőségek. Horvát nyelvű rádióműsor heti 840 perc időtartamban készül, ebből 90 perc regionális, míg 30 perc országos sugárzású. Horvát nyelvű tévéműsor, a *"Hrvatska kronika"* heti 25 percen készül, mely két időpontban ismételve kerül sugárzásra (46., 47. sz. mellékletek).

A magyarországi horvátok római katolikus vallásúak, a történelem során a katolikus egyház igen jelentős szerepet töltött be a magyarországi horvátság körében.

Az anyanyelvű vallási élet fejlődését nagyban nehezíti, hogy nincs elegendő számú horvát nyelvet beszélő lelkész. A kis településeken kívül, Szombathelyen, Pécsen és Budapesten is van igény rendszeres horvát nyelvű istentiszteletre. Kőszegen heti rendszerességgel tartanak horvát nyelvű istentiszteletet.

Kiemelkedő jelentőségű, hogy tizedik évfolyamába lép a horvátok igényesen szerkesztett katolikus lapja, a *Zornica*. Évi 3-4 szám megjelenését a Kisebbségi Közalapítvány is támogatja.

Az elmúlt évek eseményei jelentős módosulást hoztak a magyarországi horvát kisebbség életében. Az önálló és független Horvát Köztársaság megalakulásával, majd a háborús helyzet megszűnésével, tényleges anyaországi kapcsolat bontakozhatott ki. Ezt erősíti Horvátország többször kinyilvánított álláspontja, mely szerint a magyarországi horvát kisebbség elválaszthatatlan része a horvát nemzetnek. A horvát kisebbség és szervezeteinek kapcsolatai Horvátországgal jók, az egyre bővülő helyi kapcsolatok ezt csak erősítik. Horvátországban is növekszik a magyarországi horvátság ismertsége és tekintélye.

A kapcsolatokra pozitív hatással van az a tény, hogy a Magyar Köztársaság és a Horvát Köztársaság közötti állami kapcsolatokban rendezetlen kérdések nincsenek. Az 1995. április 5-én aláírt példaértékű magyar-horvát kisebbségvédelmi egyezmény szabályozza a két ország kisebbségpolitikai együttműködését (50. sz. melléklet).

Az egyezmény rendelkezése szerint 1995. szeptemberében Zágrábban megalakult a Horvát-Magyar Kisebbségi Vegyes Bizottság. A Bizottság IV. ülésére 1999. december 20-án Budapesten, míg V. ülésére 2001. január 25-26-án, Eszéken került sor. A Kormány 2065/2000.(III.29.) számú határozatával jóváhagyta a IV.

ülés ajánlásait, továbbá az ajánlások egyes pontjainak végrehajtására felelősöket határozott meg.

Horvátország a háborús helyzet, illetve annak következményei miatt nem nyújthatott jelentősebb anyagi támogatást a hazai horvát közösségnek. A segítség főleg oktatási és kulturális eseti adományokat jelentett. Ugyanakkor 2000-től központi költségvetési forrásokból támogatják magyarországi horvát intézmények és egyesületek működését, továbbá támogatásban részesítették a Bajai Katolikus Olvasókör épületének felújítási munkálatait, melyhez az IM is 1 millió Ft-tal hozzájárult a Kisebbségi Intervenciók és Koordinációk keretéből.

Az anyaország és a horvát kisebbség kapcsolattartásában a budapesti Horvát Nagykövetségnek, valamint a Pécsen működő Főkonzulátusnak jelentős szerepe van.

A magyarországi lengyelekről

Az 1995-ben megalakult Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat a kisebbségi törvény rendelkezései értelmében működési feltételeinek kialakítására 15 millió Ft egyszeri vagyonyjuttatásban részesült. A magyar állam 1997-ben Budapesten a X. kerületi Állomás utca 10/A. sz. alatt 27.715.000 Ft-ért 285 m²-es ingatlant vásárolt az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat elhelyezése céljából.

Az 1998. évi önkormányzati választások során a magyarországi lengyelek kilenc fővárosi kerületben és huszonnégy vidéki településen hozták létre kisebbségi önkormányzataikat. Ezt követően megalakult a fővárosi és az új országos lengyel önkormányzat is.

Működési költségeihez 1999-ben 17 millió Ft, 2000-ben 18,4 millió Ft, 2001-ben 21,2 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (14. sz. melléklet).

Az elmúlt két év a belső viták időszaka volt az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzatban (OLKÖ). Egy ízben, 1999-ben, az OLSZ Szervezeti és Működési Szabályzata alapján leváltották az önkormányzat elnökségét (elnököt és két alelnököt), akiket azután mégis újraválasztottak. Mára a belső ellentétek – az OLSZ elnökének lemondását és az előző ciklus egykori OLSZ elnökének újraválasztását (2001. januárt) követően – elcsitulni látszanak.

A lengyel kisebbség társadalmi szervezeteinek sem sikerült kívül maradniuk a kisebbségen belüli vitákon. Működésük azonban folyamatos, tevékenységükben nincs nyoma a belső megosztottságnak. A Fővárosi Lengyel Kisebbségi Önkormányzattal kapcsolataik töretlenek, míg az OLSZ-vel, a már említett feszültségek miatt akadoztak.

1999-ben a Magyarországi Bem József Egyesület az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságától 1 millió Ft, 2000-ben 1,5 millió Ft támogatáshoz jutott. Ugyanebben a két évben a Szent Adalbert Társaság 300 ezer Ft, illetve 390 ezer Ft támogatásra tett szert.

2000-ben mindkét lengyel társadalmi szervezet a NKÖM-től is működési támogatásban részesült, a Bem Egyesület 400 ezer Ft, míg a Szent Adalbert Egyesület 500 ezer Ft támogatást kapott.

Az első választási ciklusban szervezés alatt álló, az OLSZ által 1998-ban elindított, a vasárnapi iskolákat közös programmal és vezetéssel egységbe tömörítő ún. *Lengyel Iskola* szervezése az új összetételű OLSZ megalakulását követően leállt. Ezért az oktatás, az Oktatási Minisztérium támogatásával, jelenleg újból csak vasárnapi iskolákban folyik: az OLSZ-ben, a Szent Adalbert Egyesületben, és 2000 óta újból a Bem József Egyesületben is.

A Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 29 lengyel kisebbségi programot támogatott összesen 3.689.835 Ft-tal. 2000-ben 40 programhoz nyújtott támogatást, összesen 5.279.750 Ft-ot (21. sz. melléklet).

A Magyarországi Lengyelek Múzeuma és Levéltára tevékenysége az utóbbi két évben a kiállításokra korlátozódott. Mindkét tárgyalt évben néhány, a hazai lengyeleket, illetve a lengyel és a magyar nép együttműködését bemutató kiállítást szervezett.

A Bem Egyesület mellett működő *Dwa Bratanki* táncegyüttes több hazai és lengyelországi turnén vett részt az elmúlt két évben. 1999-ben megalakult a táncegyüttes gyermekcsoportja is, amelynek a Budapest XVIII. Kerületi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat ad otthont.

A Fővárosi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat által 1998-ban létrehozott *Za kurtyna* színjátszó csoport a tárgyalt két évben három bemutatót tartott. A csoport időközben önállósult.

A *Polonia Wegierska* havilap, és negyedévi magazinja, a *Glos Polonii* mindkét tárgyalt évben a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával jelent meg (43. és 44. sz. mellékletek). A megjelenés azonban nem volt folyamatos, aminek következtében 2000 februárjában felfüggesztette munkáját az OLKÖ tevékenységét segítő Médiatanács is. A Kisebbségi Közalapítvány egy ízben – a szerkesztőséggel aláírt megállapodás be nem tartása miatt – szüneteltette a lap támogatás átutalását. Mára a helyzet konszolidálódni látszik.

Bár a két év során az OLKÖ összesen 6 kiadvány megjelentetésére kapott összesen 900 ezer Ft támogatást a Kisebbségi Közalapítványtól, ezekből mindössze 1 jelent meg.

1999-ben Magyarországon járt a Lengyel Köztársaság elnöke, aki felkereste az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat székházát. Ezt követően Lengyelországban járt az OLKÖ vezetésének delegációja, ahol tovább erősítette kapcsolatait az anyaországi hivatalos és társadalmi szervezetekkel. Az elmúlt két évben viszont gyengült az OLKÖ és a nemzetközi lengyel civil szervezetek korábbi erős kapcsolatrendszere.

A magyarországi németekről

Az 1998-99-es önkormányzati és kisebbségi választások során 281 településen választottak német kisebbségi képviselőt, összesen 1319 elektort, 30 településen német kisebbséghez tartozó polgármestert. (Baranya megyében 12, Komárom-Esztergom megyében 6, Bács-Kiskun és Veszprém megyében 3-3, Vas és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2-2, Nógrád és Szabolcs-Szatmár megyében 1-1).

271 német kisebbségi önkormányzat alakult, köztük 30 átalakult települési önkormányzat. (Baranya megyében 12, Bács-Kiskun és Komárom-Esztergom megyében 4-4, Vas megyében 3, Borsod-Abaúj-Zemplén és Veszprém megyében 2-2, Pest, Fejér és Szabolcs-Szatmár megyében 1-1 átalakult önkormányzat működik.)

Baranya megyében 56, Veszprém megyében 36, Pest megyében 33, Tolna megyében 26, Budapesten 23, Bács-Kiskun és Komárom-Esztergom megyében 16, Fejér megyében 15, Vas és Győr-Moson-Sopron megyében 10-10, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 8, Békés megyében 7, Szabolcs-Szatmár megyében 4, Somogy megyében 3, Zala, Nógrád és Csongrád megyében 2-2 német kisebbségi önkormányzat alakult. Az előző választáshoz hasonlóan ez alkalommal is megalakult a Fővárosi Német Önkormányzat.

1999. január 17-én 1286 elektor választotta meg a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatát. Az 53 fős testület a megalakult kisebbségi önkormányzatok számától függően területi alapon szerveződött. Hasonló elvek alapján választották a szakmai testületek élén álló elnökhelyetteseket is. Az eddigi gyakorlattal ellentétben az országos önkormányzat élén főállású elnök áll.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának székhelye Budapesten, a Júlia utca 9. alatt található. A székházat 1995. december 18-án vásárolta a magyar állam, az önkormányzat 1998. január 19-én vette birtokba.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata működési feltételeinek kialakítására a kisebbségi törvényben rögzített elvek alapján részvények formájában 30 millió Ft értékben egyszeri vagyontámogatásban részesült.

Az önkormányzat működtetési költségeihez 1999-ben 99 millió, 2000-ben 106,8 millió, 2001-ben 125,8 millió Ft költségvetési támogatásban részesült (14. sz. melléklet).

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a kisebbségi önkormányzatok munkáját regionális irodáin keresztül segíti. A 10 regionális iroda a kisebbségi önkormányzatok megyei szövetségei mellett működik.

Az országos önkormányzat alapszabálya értelmében, azokban a megyékben, ahol legalább négy német kisebbségi önkormányzat működik, létrehozható megyei önkormányzati szövetség. A szövetségek egy-egy képviselőt delegálnak az országos önkormányzat elnökségébe. A szövetség legfontosabb feladata, hogy koordinálja a helyi önkormányzatok tevékenységét, foglalkozzon a megye speciális problémáival, képviselje a megyét érintő ill. a megyében működő német nemzetiségi intézmények érdekeit.

Német kisebbségi önkormányzati szövetség jött létre Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest, Tolna, Vas és Veszprém megyében.

A kisebbségi önkormányzatok feladata a magyarországi németek érdekképviselése, a kultúra, a nyelv megőrzése, a hagyományok, a múlt értékeinek, emlékeinek tudatos megőrzése és ápolása, annak tudatosítása, hogy a németiség miben gazdagította a közös magyarországi kultúrát, kik azok a német származású, illetve magukat németnek valló neves emberek, akik a magyar politika, művészetek és a tudományos élet területén országunk hírnevét öregbítették.

Az országos önkormányzat bizottságai révén szorosan együttműködik a németiség országos egyesületeivel, intézményeivel, kiemelt figyelmet fordít az oktatási-nevelési intézményekre.

A bajai székhelyű Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja intézményfenntartó társulásának, majd az azt 1998-ban felváltó Közalapítványnak az országos önkormányzat is tagja.

A magyarországi németek intézményhálózata – csak a statisztikai adatokat tekintve – kielégítőnek tűnik. 3 önálló német nemzetiségi és 8 nemzetiségi tagozattal rendelkező gimnázium, illetve 8 olyan felsőoktatási intézmény működik, ahol nemzetiségi germanista és pedagógus diplomát lehet szerezni. (26., 28. sz. melléletek).

Komoly problémát jelent jelenleg a kétnyelvű oktatást végző iskolák pedagógus-ellátottsága. A felsőoktatásból hiányzik a tantárgyakat német nyelven oktatni tudó pedagógusok képzése és továbbképzése. A nyelv és a kultúra megőrzése, visszaszerzése érdekében elengedhetetlen szükség van a nyelvet jól beszélő, a magyarországi németek múltját és jelenét ismerő és értő, elkötelezett pedagógusokra, akik a valóságnak megfelelően, az adottságokhoz igazodva képesek a jövő érdekében döntő szerepet játszani.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány a közép- és felsőfokú oktatásban résztvevő német nemzetiségi fiatalok számára ösztöndíjat biztosít. A középiskolai ösztöndíjat csak a német nemzetiségi gimnáziumok tanulói kaphatnak. Mind a középiskolai, mind a felsőfokú tanulmányi ösztöndíjban részesülők száma mindössze harmada a benyújtott és érvényes pályázatok számának.

1999/2000-es tanévben 170, a 2000/2001-es tanévben pedig 214 középiskolás részesült közalapítványi ösztöndíjban, összesen 8 500 000 illetve 10 700 000 Ft értékben (34. sz. melléklet).

206 felsőfokú oktatásban részt vevő diák kapott az előző tanévben ösztöndíjat, ez a szám az idei évben 228-ra emelkedett. A német diákok számára biztosított ösztöndíjak összesen 20 600 000 ill. 22 800 000 Ft-ot tesznek ki (35. sz. melléklet).

A magyarországi német egyesületek száma több százra tehető, hiszen az egyesületi törvény megjelenésével számos, sok éve működő kultúracsoporthoz, énekkarhoz, zenekarhoz, táncegyüttes alakult át egyesületté.

Országos egyesületként működik a Magyarországi Német Írók és Művészek Szövetsége, a Szent Gellért Magyarországi Katolikus Németek Egyesülete, a Jakob Bleyer Egyesület, a Magyarországi Ifjú

Németek Közössége, a Magyarországi Német Nemzetiségi Vállalkozók Egyesülete, a Magyarországi Német Iskolaegyletek Szövetsége, a 426 egyesületet, illetve hagyományörző kulturális szervezetet tömörítő Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa, valamint a Dél-Dunántúli Német Nemzetiségi Falusi Turizmus Egyesület.

1985-ben a pécsi Nikolaus Lenau Közművelődési Egyesület volt az első bejegyzett német kisebbségi egyesület. Az egyesület németországi segítséggel készült székháza mind Pécs, mind a megye németországi számára fontos központtá vált az évek során, helyet adva szinte valamennyi érdeklődési körnek, találkozásoknak, kiállításoknak, továbbképzéseknek, országos szintű rendezvényeknek.

1998 óta működik a Magyarországi Ifjú Németek Közössége, mely az ország minden, németek által lakott területén baráti körökbe, helyi szervezetekbe tömöríti a német fiatalokat, ifjúsági táborokat, kulturális- és sportvetélkedőket szervez tagjainak. A szervezet együttműködik a fontosabb európai ifjúsági szervezetekkel, a szórványban élő németek ifjúsági szervezeteivel, tagja a JEV-Európai Népcsoportok Ifjúsága szervezetnek.

1998-ban alakult meg a háború előtt Magyarországon is nagy hagyományokkal rendelkező diákegyleteket feléleszteni kívánó *Magyarországi Német Hallgatók Egyesülete*.

Az 1992-ben alapított *VudAK, a Magyarországi Német Alkotók és Művészek Szövetségének* célja a németiség múltjának, jelenének és jövőjének irodalmi, művészi eszközökkel történő feldolgozása, a magyarországi németek identitástudatának erősítése. A szövetség irodalmi és képzőművészeti szekciójának 45 tagja van.

A *VUdAK* tevékenységének köszönhetően a magyarországi német művészek, írók és költők ismertté váltak itthon és külföldön, műveiket a szövetség rendszeresen megjelenteti, a kiadványok a Frankfurti Könyvvásáron is szerepeltek. A magyarországi német irodalom bekerült a nemzetiségi tankönyvekbe, egyetemi diplomamunkák tárgya lett.

A *Magyarországi Német Ének-, Zene és Tánckarok Országos Tanácsa* 1996 óta működik. A szekciónak 146 kórus, 103 zenekar, 177 tánc csoport tagja. Megalakulásuk óta rendkívül intenzív tevékenységet folytatnak, országos fesztiválokat, találkozókat, rendszeres továbbképzéseket szerveznek.

1992 óta működik, 1998 óta bejegyzett egyesületként, a 12 megyei szintű iskolaegyletet tömörítő Magyarországi Német Iskolaegyletek Szövetsége, mely pedagógusok és diákok számára rendszeresen szervez nyelvi és nemzetiség-specifikus tartalmakat feldolgozó továbbképzéseket és nyári táborokat.

A szövetség kezdeményezésére és anyagi támogatásával indult az ELTE Germanisztikai Intézetével közös, 2001. szeptemberében 4. évfolyamába lépő német nemzetiségi szaktanácsadó-képzés.

A *Dél-Dunántúli Német Nemzetiségi Falusi Turizmus Egyesület* a helyi önkormányzatok, a kisebbségi önkormányzatok, egyesületek segítségével a régió fejlesztése, az ott lakók életkörülményeinek javítása érdekében kíván tevékenykedni.

A magyarországi németek kultúrájának mentésére, dokumentálására, a tárgyi emlékek megőrzésére induló mozgalmak eredményeként ma sokhelyütt találunk helytörténeti gyűjteményeket, falumúzeumokat, tájházakat, számos településről készült monográfia.

Az 1972-ben létrehozott tatai *Német Nemzetiségi Múzeum* anyagában megtalálhatók az ország valamennyi, németek által lakott vidékéről származó emlékek. A múzeum az állandó kiállítások mellett időszaki és vándorkiállításokat szervez, melyek bemutatására rendszeresen sor kerül Ausztriában és Németországban is.

A '80-as évek derekán alapított szekszárdi Német Színház – *Deutsche Bühne Ungarn* – 1989 óta önálló intézményként, 1994 novemberétől – hazai és németországi támogatásból átalakított – saját színházépületben működik.

1998. márciusában megalakult egy a *Budapesti Német Színház Létrehozását és Támogatását Szolgáló Közhasznú Egyesület*, mely a fővárosi német nyelvű színházi tradícióit kívánja feléleszteni. Az Egyesület megalakulása óta több hazai előadók részvételével létrehozott irodalmi estet, ill. elsősorban külföldről szerződöttné produkciók bemutatását szervezte.

A nemzetiségi könyvtárak, így az ún. német báziskönyvtárak is évtizedek óta a megyei könyvtárhálózathoz kapcsolódnak, esetenként több megyére kiterjedő hatáskörrel. A *Magyarországi Német Könyvtárosok Munkaközössége* tíz tagot, tíz báziskönyvtárt foglal magába. A báziskönyvtárak módszertani, koordinációs központi feladatait az Országos Idegennyelvű Könyvtár látja el.

A báziskönyvtárak mai állománya hiányos, jelentős mértékű pótlásra, frissítésre szorul. Elsősorban a német nyelvtudás elmélyítését szolgáló kiadványok, kazetták, gyermekeknek szóló szakkönyvek, mesekönyvek, összefoglaló jellegű kézikönyvek területén mutatkoznak hiányosságok.

A magyarországi németek esetében nagy segítséget jelentenek az anyaországból érkező támogatások, adományok, melyek azonban nem pótolják, nem pótolhatják az itthon beszerezhető kiadványokra, szervezésre fordítható forrásokat.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány 1999-ben a beérkezett 700 érvényes német pályázatból 420 pályázatot támogatott, összesen 36 759 599 Ft értékben. A támogatások kétharmada a németiség hagyományőrző tevékenységét ill. a gyermek-és ifjúsági programok megvalósulását szolgálta (21. sz. melléklet).

2000-ben a hazai német pályázók részéről 783 érvényes pályázat érkezett e Közalapítványhoz, közülük 414 kapott összesen 42 323 443 Ft támogatást. A legjelentősebb tétel, 17 064 990 Ft jutott a német kisebbség hagyományőrző és kulturális rendezvényeinek támogatására (21. sz. melléklet).

Az elmúlt években számtalan magyarországi német településen került sor ún. német közösségi házak átadására. Az épületeket többnyire a települési önkormányzat bocsátotta a kisebbség rendelkezésére és a kisebbségi önkormányzattal közösen működteti. A Németországi Belügyminisztérium anyagi támogatásával sikerült a helyiségek berendezése, technikai felszerelése is.

A Magyarországon élő németiség nagyobbrészt római katolikus vallású, evangélikus települések Győr-Moson-Sopron, Tolna és Baranya megyében található. Elszórtan élnek református vallású németek is az országban.

Az elmúlt évtizedekben, de elsősorban a háborút követő két évtized során a németiség nyelvhasználata erősen beszűkült, a nyelvváltás fokozottan érvényes volt az egyházi szertartásokra is, hiszen a közének, a prédikáció mindig magyar nyelven folyt. Az elmúlt években előtérbe került az anyanyelvű istentiszteletek iránti igény. A német nyelvű misék száma csekély, kevés a németül misézni tudó lelkész, hiányoznak az anyanyelvi hitoktatók.

A hazai legnagyobb katolikus német szervezet az 1991-ben alapított *Szent Gellért Katolikus Egyesület*, mely évente egy országos találkozót, több megyei rendezvényt, zárandoklatokat szervez, bel- és külföldre egyaránt. Az egyesület munkájába bevonják a fiatalokat is, számukra német nyelvű katolikus nyári táborokat hirdetnek több helyszínen is. Az egyesület rendszeresen jelentkezik a *Neue Zeitung*-ban, ezen kívül saját kiadványai is megjelennek.

A *Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa* 1998-ban egyházzenei munkaközösséget alakított, mely feladatának tekinti a német nyelvű hagyományok, a magyarországi németek egyházzenei örökségének felélesztését és gondozását, a tárgyi emlékek gyűjtését.

A magyarországi németek kutatását az 1994-ben megalakított *Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja* koordinálja, mely a hazai németeket kutatók, szakdolgozók, oktatók számára szakmai, információs bázisként működik, tanácskozásokat, konferenciákat, kiállításokat szervez.

A Kutatási Központ munkájának fontos része a tanárképzésben való részvétel, tanterv-veleményezés, curriculumok készítése. A Központ bekapcsolódott az Oktatási Minisztérium által meghirdetett továbbképzések szervezésébe.

A Kutatási Központ 1998-ban új sorozatot indított *Ungarndisches Archiv* címmel, amely a magyarországi németek nyelvéről, irodalmáról, kultúrájáról, néprajzáról és történelméről szóló

tanulmányokat ad közre, gondozza az Adalékok a magyarországi németek néprajzához című sorozatot, konferenciákat szervez, kapcsolatban áll külföldi intézményekkel, munkatársai rendszeresen szerepelnek konferenciákon, munkáik külföldi kiadványokban jelennek meg.

Az 1957 óta fennálló *Neue Zeitung* a magyarországi németek közszolgáltató hetilapjaként működik. A hetilap tájékoztatást nyújt a kisebbség jelenéről, történelméről, kultúrájáról, irodalmáról, művészetéről, a hagyományok és a nyelv ápolásáról, az anyanyelvi oktatásról. A nyelv- és kultúraközvetítő, illetve informáló szerepkör mellett egyfajta integráló funkciót is felvállal, teret adva a legkülönbözőbb német szervezeteknek, ill. véleményeknek. A hetilap átfogó beszámolóiban tudósít Magyarország és Németország sokszínű kapcsolatairól, hazai és németországi települések partnerkapcsolatairól.

A *Neue Zeitung* fenntartója az 1992-ben létrehozott *Neue Zeitung Alapítvány*, melynek Kuratóriuma gyakorolja a szerkesztőség munkája feletti társadalmi ellenőrzést és felügyeletet.

Az újság hetente 16 oldal terjedelemben jelenik meg. Rendszeres melléklete a gyerekeknek szóló *NZ-Junior*, a *Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher (Magyarországi Ifjú Németek Közössége)* oldalai, a kéthetente olvasható *Magyarországi Német Katolikusok oldala Ungarndeutsche Christliche Nachrichten* címmel. A *Neue Zeitung* a *Magyarországi Német Iskolaegyletek (BUSCH)* megbízásából *BUSCH-Trommel* címmel évente négyszer 12 oldalas mellékletet, a Budapesti Német Önkormányzat megbízásából *Ofen-Pester-Nachrichten*-t, évente egyszer a *Signale* irodalmi és művészeti mellékletet jelenteti meg.

Az országos önkormányzat megbízásából a *Neue Zeitung* adja ki a *Deutscher Kalender*-t.

Több országos egyesület jelentet meg újságokat, kiadványokat. Legismertebb közülük a *Jakob Bleyer Közösség (Jakob Bleyer Gemeinschaft)* kiadásában megjelenő *Sonntagsblatt* (Vasárnapi Újság) illetve a budapesti *Német Kulturális Egyesület (Budapester Kulturverein)* újságja, a *Deutscher Bote (Német Hírmondó)*.

Országos szinten sok helyi lap rendelkezik német nyelvű melléklettel, Budapesten több kerületi újságban jelennek meg alkalmanként német nyelven cikkek, többnyire a kerületi kisebbségi önkormányzat kezdeményezésére.

A *Magyar Rádió Pécsi Stúdiója* napi 30 perces országos sugárzású, valamint két és fél órás regionális német nemzetiségi adással jelentkezik (39. sz. melléklet). A stúdióban napi német műsor is készül. A budapesti rádió minden vasárnap sugároz egyórás német nyelvű műsort, melyet a pécsi stúdióból megismételnek. Emellett több helyi rádió, így Baján és Mohácson is, rendszeresen sugároz német programokat. A műsorok nagy részét a hazai németek csak igen szűk rétege tudja fogni.

Ugyancsak Pécsen készül a Magyar Televízió országos sugárzású német nemzetiségi televíziós magazinműsora, az *Unser Bildschirm* (46. sz. melléklet). Az elmúlt néhány évben számos helyi kábeltelevízió is indított német nyelvű programokat.

A magyarországi németek nyelvhasználatában a helyi német nyelvjárások visszaszorulása állapítható meg, az idősebb generációtól visszafelé haladva a nyelvjárás ismerete és használata csökken. A nyelvjárás visszaszorulása és helyenkénti eltűnése mellett a német irodalmi nyelv mind nagyobb térnyerése figyelhető meg a nyolcvanas évek kezdete óta.

Az elvesztett identitás megtalálásában komoly erkölcsi és anyagi háttérrel jelent a német nyelvű országok, Németország, Ausztria, Svájc és az elmúlt két évben intenzívvé vált kapcsolat révén a *Trentino-Dél-tirol Autonóm Régió* hivatalos támogatása.

Mintegy 200, németek által lakott magyarországi településnek van partnerkapcsolata Németországban, illetve Ausztriában, ily módon is kötődve az anya-, illetve nyelvemzethez. Kulturális

egyesületek, diákcsoportok, pedagógusok csereutazásán túl az együttműködés gazdasági lehetőségeinek kiaknázása is tapasztalható.

A németeknek nyújtott segítség a település, a régió, az egész közösség javát szolgálja, legyen szó akár közösségi házak, templomok, iskolák, könyvtárak, kórházak felszereléséről, akár egyházak, egyesületek, szervezetek, intézmények anyagi támogatásáról.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata szoros kapcsolatban áll a környező országok német kisebbségi szervezeteivel, valamint a német nyelvű országok más anyanyelvű kisebbségeivel. A kisebbségi törvény életbe lépése óta megélénkült érdeklődésnek köszönhetően az elmúlt években számtalan delegáció járt tapasztalatcserén a magyarországi németek képviselőinél.

A magyarországi német kisebbség korábbi és mai hivatalos képviselője is tagja az *Európai Népcsoportok Föderális Uniójának (Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen – FUEV)*. A nyugat-magyarországi megyék német kisebbsége az Alpok-Adria Munkaközösség keretén belül hosszú évekre visszanyúló jószomszédi kapcsolatokat ápol a régió kisebbségeivel.

Az országos önkormányzatnak sokoldalú kapcsolatai vannak az anyaországgal. A Német Belügyminisztérium, a Német Külügyminisztérium, Bajorország és Baden-Württemberg partnernek tekinti a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatát és a korábbi jó együttműködést folytatva sokat tesz a német kisebbség megmaradásáért. Németország a Magyar-Német Kulturális Vegyes Bizottság Állandó Albizottsága koordinálásával rendszeresen támogatja a magyarországi német oktatási-nevelési intézményeket tartalmi munkájukban, diákcsera-programok, pedagógus-továbbképzések biztosításával járul hozzá a német nyelv minél magasabb szintű elsajátításához.

A bajai székhelyű Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja 2000 novemberében ünnepélyes keretek között vehette át azt az új természettudományi gyűjteményt, melyet a Trentino-Déltirol Autonóm Régió ajándékozott az intézménynek.

Ugyancsak itt került sor 2000. december 7-én a Németországi Szövetségi Köztársaság Kormánya és a Magyar Köztársaság Kormánya közötti iskolai együttműködésről szóló egyezmény aláírására. Az egyezmény célja a német nyelv és kultúra magyarországi jobb megismertetése, a két állam kulturális kapcsolatainak elmélyítése, valamint egymás történelmének és kultúrájának kölcsönös megismerése érdekében – egyeztetett tantervek alapján – német-magyar iskolai tagozatok létrehozása magyarországi iskolákban. A diákok német nyelven szaktárgyi oktatásban részesülnek, megszerezve így a német felsőfokú tanulmányokhoz szükséges képesítést. A német-magyar tagozat diákjai a kombinált vizsga sikeres letétele után a német általános érettségi mellett magyar érettségi bizonyítványt is kapnak.

A budapesti Német Gimnázium 2000 őszén avatta új tornacsarnokát, melynek németországi alapítványi támogatással

beszerzett felszerelése színházi előadások, nagyobb rendezvények lebonyolítását is lehetővé teszi.

A pécsi Magyar-Német Nyelvű Iskolaközpont mellett 2002-re kollégium létrehozását tervezi az országos önkormányzat, mely a Tolna és Baranya megye kistelepüléseiről érkező diákoknak biztosítana bentlakást. A 2001-ben esedékes vásárlásra és az épület felújítására hazai és külföldi támogatással nyílik lehetőség.

2000 őszén megkezdte működését a Német Szövetségi Belügyminisztérium beruházásában felújított budapesti Lendvay utcai ház, a *Magyarországi Németek Háza*, melynek ünnepélyes átadására 2000. június 21-én került sor. A Házban került elhelyezésre a *Neue Zeitung* szerkesztősége, itt működnek a németiség országos egyesületei (*Magyarországi Ifjú Németek Közössége, Magyarországi Német Iskolaegyletek Szövetsége, Német Ének-, Zene-és Tánckarok Országos Tanácsa, Jakob Bleyer Egyesület*). A tetőtérben kialakításra kerül egy könyvtár és a magyarországi németek archívuma. Rendszeres programok várják a magyarországi németek közéleté, irodalma, művészete iránt érdeklődőket.

A *Német Ház* és az 1999-ben vásárolt belvárosi ingatlanok működtetésére az országos önkormányzat egy korlátolt felelősségű társaságot hozott létre. Ugyancsak az országos önkormányzat alapította 2000-ben azt a közhasznú társaságot, mely Városlődön a helyi önkormányzattól átvett ifjúsági tábort működteti. Az Iglauer Park elsősorban a német nemzetiségi oktatásban részt vevő intézmények tanulóit várja gazdag nyári programkínálattal.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a népszámlálás előtt komoly előkészítő és felvilágosító munkát végzett. Tájékoztató levelet juttatott el valamennyi helyi szervezetéhez, illetve klubokhoz, egyesületekhez, együttműködést kezdeményezett a katolikus és az evangélikus egyházzal. Kérdőbiztosként az egyes településeken a német kisebbségi önkormányzati képviselők közvetlenül is részt vettek a népszámlálásban.

Az országos önkormányzat többszöri próbálkozása ellenére sem sikerült mind ez ideig a *Szekszárdi Német Színház* és a *Tatai Német Nemzetiségi Múzeum* átvétele.

A magyarországi örményekről

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választásokon 16 fővárosi kerületi és 8 vidéki, azaz összesen 24 helyi örmény kisebbségi önkormányzat megválasztására irányuló kezdeményezés volt eredményes.

Az Országos Örmény Önkormányzatot 1999. január 3-án választották meg. A 23 fős testületet az *Armenia Népe Kulturális Egyesület* 19 elektora és 4 független elektor alkotja. Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*-ből senki sem jutott be az országos önkormányzatba.

A magyar állam 1997-ben az Országos és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elhelyezésére a Budapest, Soroksári u. 1. sz. alatti Duna Házban, 55,5 millió Ft-ért vásárolt 300 m²-es irodahelyiséget, és azt az önkormányzat rendelkezésére bocsátotta. A magas rezsiköltségekre hivatkozva az önkormányzat 1998. óta a helyiségeket nem használja.

A kisebbségi törvény alapján az Országos Örmény Önkormányzat 1995-ben 15 millió Ft egyszeri vagyonszerzésben részesült.

Az országos önkormányzat; 1999-ben 16,7 millió Ft, 2000-ben 18,4 millió Ft, 2001-ben 21,2 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (14. sz. melléklet).

Az országos önkormányzat 1996 óta jelenteti meg kétnyelvű folyóiratát, az *Ararát*-ot. A folyóirat megjelentetését a Kisebbségi Közalapítvány anyagi támogatása teszi lehetővé. Ennek összege 1999-ben 8,346 millió Ft, 2000-ben 8,992 millió Ft volt (43. és 44. sz. melléklet).

Az örmények két, markánsan elkülönülő, de nem törvényszerűen szembenálló csoportja: az Erdélyből áttelepült, – nyelvileg asszimilálódott, önmagukat magyar-örménynek vallók – és az 1915, illetve 1978 után érkezett ún. keleti örmények csoportja, akik megőrizték nyelvüket és kulturális hagyományukat.

Előbbiek az 1997-ben alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, utóbbiak az 1992-ben alakult Armenia Népe Kulturális Egyesület magvát képezik. A két egyesület 1999-ben 1,3 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült. 2000-ben nem pályáztak támogatásért.

A fenti két egyesület között több vitás kérdés merült fel, melyek már a különböző szintű bíróságokig jutottak el és egyházakra is áttértek.

Az örmények önálló iskolahálózattal nem rendelkeznek. Vasárnapi iskolák keretében – Budapesten, Veszprémben, Dorogon és Debrecenben – folyik nyelvoktatás, amelyhez az 1998/99-es tanévre az Oktatási Minisztérium 5,2 millió Ft, 1999/2000. tanévre 4 millió Ft támogatást biztosított.

1997. október 7-én nyílt meg a budapesti Örmény Kulturális és Információs Központ. A város szívében található Központban rendszeresek az örmény előadó-, képző- és iparművészek kiállításai, hangversenyei, de helyt kapnak benne más kisebbségek programjai is. 1998 óta a Központ ad helyet az Országos Örmény Önkormányzatnak is.

Vallási szervezetük, az örmény katolikus egyházközség 1924-ben létesült. A Budapesten felépült és az országban egyetlen örmény templom és lelkészség nemcsak vallási céllal működik, falai közt a helyhez méltó színvonalas – elsősorban egyházi jellegű – kiállításokat és kamara hangversenyeket rendeznek.

Az Országos Örmény Önkormányzat folyamatosan jó kapcsolatokat tart fenn az anyaországgal és a világon diaszpórában élő örménységgel.

Az örmény közösségek programjainak megvalósítását a Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 3,980 millió Ft-tal, 2000-ben 3,183 millió Ft-tal támogatta (21. sz. melléklet).

Az Országos Örmény Önkormányzat szervezettségével és programjaival sajátos tekintélyre tett szert a diaszpórában élő örménység körében. Ennek köszönhetően kerülhetett sor az Európai Örmények 2. Fórumának megrendezésére 2000. év júniusában Budapesten. E rendezvény keretében került sor az Örményországban készített kereszties kő ünnepélyes felszentelésére Budapesten, a Petőfi téren.

A magyarországi románokról

A magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer kialakulásának első ciklusában, az 1994. évi önkormányzati választások során 10 helyi román kisebbségi önkormányzat került megválasztásra. Az 1998-évi helyhatósági választásokat követően a román kisebbségi önkormányzatok száma több mint háromszorosára nőtt, 34 helyi kisebbségi önkormányzat alakult. Békés és Csongrád megyében valamennyi településen, ahol korábban is működött román kisebbségi önkormányzat újra választottak kisebbségi önkormányzatot. Hajdú-Bihar megyében 7 településen alakítottak 1998-ban

román kisebbségi önkormányzatot. Budapesten a korábbi ciklusban nem volt román kisebbségi önkormányzat. A fővárosban 1998-ban 15 kerületi román kisebbségi önkormányzat jött létre.

Az 1998-as kisebbségi önkormányzati választások eredményeinek megismerését követően a hagyományos román közösségek érdekképviselői szervezetei jelezték, a Budapesten román kisebbségi önkormányzat megalakítására választott 75 képviselő közül 60 személy korábban nem vett részt a hazai román kisebbségi közéletben, nem ismeri a román nyelvet, nem vallja magát román nemzetiségűnek. E személyek aránya az országos román kisebbségi önkormányzat megválasztására jogosult összes elektorok körében 40 százalékot tett ki. A román kisebbség országos önkormányzatának választási gyűlése két alkalommal is határozatképtelen volt, mert azokon nem jelentek meg azok az elektorok, akik korábban nem voltak ismertek a hazai románok körében.

Az országos önkormányzat hiányában a hagyományos román közösségek 1999. február 14-én megalakították a Magyarországi Román Önkormányzatok Szövetségét. A jogi személyiséggel rendelkező testülettel a kormányzat partneri viszonyt alakított ki és a hazai románság legfőbb érdekképviselői szervezeteként ismerte el, működéséhez az Igazságügyi Minisztérium 2,5 millió forintot biztosított.

A román kisebbség országos önkormányzata létrehozásának törvényi feltételei biztosítása érdekében az Országgyűlés 1999. nyarán módosította a Kisebbségi törvényt. Ennek eredményeként 1999. október 2-án megalakulhatott a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, a szervezet kialakításának második ciklusában jelentkezett problémák ellenére az alábbiak szerint foglalt állást: az 1998-as választások eredményei azt mutatják, a kisebbségi önkormányzati forma bevált, az előző választások eredményeihez képest jóval több önkormányzat alakult. A kezdeti bizonytalanságot követően önkormányzataik megtalálták helyüket a települések közéletében. Sikertől jól működő együttműködést kialakítani a települési önkormányzatokkal, a helyben működő civil szervezetekkel és az országos önkormányzattal.

A román kisebbségi önkormányzatok saját bevétellel nem rendelkeznek, teljes mértékben a költségvetési támogatástól függenek. A nagyrészt kistelepülésen megalakult román kisebbségi önkormányzatok a települések pénzügyi helyzetéből adódóan helyi anyagi támogatásra nem számíthatnak. (Kivételt jelent Budapest és Békéscsaba).

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata a törvényhozó és végrehajtó hatalom partnerévé vált minden olyan országos jelentőségű ügyben, amely a román kisebbséget érinti. Az országos önkormányzat székhelyéül Gyula városát választotta, itt kapott székházat, miután a hazai románság legjelentősebb része e régióban él. A beszámolási időszakban az országos önkormányzat az 1998-ban kialakított székházának bővítésére 2000. decemberében további 6,5 millió forintot kapott a költségvetéstől. A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata 2000. évi működésére 29,1 millió forintos költségvetési támogatásban részesült. A 2001-es és a 2002-es költségvetési törvény 33,5 millió

forintot, illetve 36,9 millió forintot biztosít a testület működési költségeinek fedezetére. A román önkormányzat javaslata alapján, a költségvetés az elmúlt évben 2,5 millió forintot adott a pusztaszentlakai ortodox román templom felújításához, további 2,5 millió Ft-ot nyújtott a körösszegapáti román iskola felújításához, illetve 1,3 millió Ft-ot biztosított a Magyarországi Románok Kutatóintézete működési költségeinek támogatására.

A hazai románok körében az elmúlt két évben tovább növekedett az egyesületi jogállású szervezeteinek száma. Jelenleg 18 civil szervezet működik, elsősorban kulturális tevékenységet folytatva. Az egyesületek bázisszervezete a Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége, mely 15 helyi közösséget fog össze. Feladata a román kulturális értékek megőrzése, továbbfejlesztése. Az Országgyűlés a hazai román civil szervezetek 1999. évi működtetésére 6,8 millió Ft-ot, 2000-ben pedig 7,2 millió Ft-ot biztosított.

A magyarországi oktatási rendszer különböző területein működnek román kisebbségi intézmények, illetve a közoktatás valamennyi szintjén van román kisebbségi képzés. Az 1999/2000-es tanévben Magyarországon 12 településen folyt román kisebbségi oktatás: 10 óvodában és 12 általános iskolában, valamint 1 középiskolában. Román nemzetiségi képzésben több mint 1700 gyermek részesült. Az iskolai és óvodai csoportok száma meghaladja a 120-at. A 2000/2001-es tanévtől a Hajdú-Bihar megyei Darvas település román kisebbségi önkormányzata kezdeményezésére újra indult a román nyelv oktatása a helyi általános iskolában. A bihari térségben korábban működtetett általános iskolai román nyelvoktatás minél szélesebb körben való visszaállítása érdekében, a Hajdú-Bihar Megyei Román Kisebbségi Önkormányzatok Társulása kezdeményezésére Darvas település mellett, Pocsaj községben is megtörténtek a román nyelvoktatás bevezetésének előkészületei.

A beszámolási időszakban rendeződött a román nemzetiségi kisiskolák finanszírozási problémája. A költségvetési törvényben szabályozott, a nemzeti, etnikai kisebbségekhez tartozók iskolai oktatásához normatív módon elosztott kiegészítő támogatás mellett a költségvetés az Oktatási Minisztérium javaslatára 2000-ben a nemzetiségi tannyelvű, illetve kétnyelvű általános iskolák működtetésének valamennyi költségét átvállalta. Így a román nemzetiségi önálló iskolákat fenntartó települési önkormányzatok számára 56 millió Ft-os többlettámogatást nyújtott. A probléma rendezésében jelentős szerepet vállalt a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata is.

Ugyancsak a beszámolási időszakban, Gyulán 450 millió Ft-os beruházással elkészült és átadásra került az új román kollégium és művelődési központ. Méhkeréken 40 millió Ft-os költségvetési támogatással felújításra került a település román iskolája. Körösszakál községben új nemzetiségi iskola épült. A Kormány biztosítani kívánja valamennyi kisebbségi iskola zavartalan működését. Ennek érdekében a 2001. és a 2002. évi költségvetés is tartalmaz elkülönített forrásokat e célra.

Magyarország középiskoláiban, a gyulai “*N. Bălcescu*” Gimnázium mellett román nyelvet oktatnak a gyulai “*Munkácsy Mihály*” Szakközépiskolában és a battonyai “*Mikes Kelemen*” Gimnáziumban is.

Hazánkban román nyelvű felsőfokú oktatás kizárólag a román nyelvszakos tanári képesítést nyújtó felsőoktatási intézményekben folyik (ELTE-Budapest, JGYTF-Szeged, KCSTF-Békéscsaba, BTOF-Szarvas). Egyre több magyarországi román fiatal (évfolyamonként 5-10 hallgató) tanul Románia egyetemén. Elsősorban az országhatárhoz közeli egyetemi városokat (Nagyvárad, Arad, Temesvár), illetve Kolozsvárt választják, orvosi, teológiai és gyógyszerészi pályára készülve. Közülük többen állami

ösztöndíjban részesülnek. Románia támogatást nyújt a magyarországi román kisebbségi oktatás szakmai színvonalának emeléséhez is, elsősorban nyelvszakos pedagógusok továbbképzéséhez, szakkönyvek, iskolai szemléltető eszközök adományozásával. 2000-ben az országos önkormányzat az aradi Tanfelügyelőséggel közösen szervezett továbbképzést a román nyelvet oktató iskolák igazgatói és román nyelvszakos pedagógusai számára.

A magyarországi románok által lakott települések nagyobb hányadában működik a kisebbség kulturális igényeit is kielégítő helyi kulturális intézmény, könyvtár és művelődési ház. Az egyesületi találkozók, a nemzetiségi táncsoportok, kórusok, hagyományőrző együttesek gazdái a helyi művelődési házak. A magyarországi románság hagyományos népi kultúráját amatőr együttesei révén őrzi. Több település táncsoportja, énekkara országos elismertségre tett szert. A legtöbb együttesnek ifjúsági és gyermekcsoportja is van.

A románság történetét, néprajzát, nyelvi állapotát tanulmányozó kutatók 1994-ben alakították meg a Magyarországi Román Kutatóintézetet. Az intézet székhelye Gyula. A Kutatóintézet 2000-ben az Oktatási Minisztériumtól 2,9 millió Ft-ot, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától 800 ezer Ft-ot, az Igazságügyi Minisztérium intervenció kerete terhére pedig 1,3 millió Ft-ot kapott működési költségei biztosítására, kiadványai megjelentetéséhez további 300 ezer Ft-ot, konkrét kutatási programjai megvalósítására pedig 2,91 millió forintos támogatásban részesült a Kisebbségekért Közalapítványtól. A Kutatóintézet 2001-es és 2002-es működési költségei fedezetére az Oktatási Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Igazságügyi Minisztérium és a Kisebbségekért Közalapítvány rendelkezik megfelelő forrásokkal.

A román kisebbség tárgyi kultúrájának gyűjtésével, feldolgozásával az országos gyűjtőkörű gyulai bázismúzeum, a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum, valamint a kétegyházi tájház foglalkozik.

A magyarországi román nyelvű írott sajtó jórészt állami támogatásból működik. A "NOI" Román Lap-és Könyvkiadó önállóan jelenti meg a hazai román szerzők szépirodalmi, tudományos publikációit. A kiadó gondozza a románság országos terjesztésű hetilapját, a "*Foia românească*"-t. 2000-ben az országos román önkormányzat is indított önálló hetilapot, "*Cronica*" címmel. Ezekon kívül közalapítványi támogatással Méhkeréken román nyelven megjelenik a "*Jurnal*" című helyi lap. A Magyar Rádióban a magyarországi románok részére napi 90 perces regionális és 30 perces országos sugárzású műsor készül, amelyet Szegedről közvetítenek. A közszolgálati magyar televízió heti 26 percben sugároz román nyelvű műsort – szintén Szegedről – egyszeri ismétléssel. A békéscsabai városi televízió (Csaba TV) rendszeresen tudósít a román kisebbség programjairól, román nyelven.

A magyarországi románok nyelvének és kultúrájának, valamint azonosságtudatának megőrzésében fontos szerepe van a Román Ortodox Egyháznak. A Magyarországi Román Ortodox Egyház 20 településen (Békés, Csongrád-, és Hajdú-Bihar megyében valamint Budapesten) 21 parókiát működtet. A Magyarországi Román Ortodox Egyház szervezetileg önálló, egyházjogilag azonban a Román Ortodox Patriarchátussághoz kötődik. A bukaresti székhelyű Román Ortodox Egyház Szinódusa 1997-ben püspöki rangra emelte a Magyarországi Román Ortodox Egyházat. Bukarest 1999. februárjában delegált püspököt a gyulai székhelyű ortodox püspökség élére.

Az utóbbi évben csaknem valamennyi hazai román templomnál felújítási munkák kezdődtek. A költségvetés 2000-ben 9,8 millió forinttal járult hozzá a magyarországi román ortodox egyház működési költségeihez. A Magyarországi Románok Kutatóintézete munkatársai bevonásával folyó restaurálási, archiválási munkák elvégzését a költségvetés 2000-ben 5,9 millió forinttal támogatta. A gyulai székesegyház felújítási munkáinak folytatására 2000-ben 4 millió forintot adott a magyar állam. Az Igazságügyi Minisztérium az elmúlt évben 1 millió-, 2001 elején pedig további 2 millió forintot biztosított a Körösszegapáti település román ortodox templománál folyó felújítási munkák támogatására. Az elmúlt évben közel négyszeresére nőtt és elérte a 600 ezer forintot a személyi jövedelemadó egy százalékának a Magyarországi Román Ortodox Egyház javára történt egyéni befizetés.

A magyarországi román kisebbség földrajzi elhelyezkedése kulturális identitása megőrzése szempontjából kedvezőnek mondható. Romániával szomszédos megyében él a románság döntő többsége, ami megkönnyíti a román nyelvvel és kultúrával való kapcsolattartást. A román nyelv és kultúra pozíciójának erősítését szolgáló külkapcsolatok kialakításában az országos önkormányzat meghatározó szempontnak tekintette a román kisebbség aktív bevonását a magyar-román kapcsolatok alakításába.

A magyarországi román kisebbséget közvetlenül érintő kérdések is szerepelnek a magyar-román kormányközi vegyes bizottság ajánlásai alapján elfogadott 2281/1998.(XII.19.) sz. kormányhatározatban. Az Igazságügyi Minisztérium költségvetésében a 2001-es a 2002-es évben 50-50 millió forint áll rendelkezésre a nevezett kormányhatározat alapján a hazai román kisebbséget érintő

feladatok ellátására. E költségvetési forrás szolgálja a 2000. szeptemberében átadott Körösszakáli Román Általános Iskola teljes körű berendezését, a közelmúltban felújított Méhkeréki Román Iskola és az új Gyulai Román Kollégium berendezésének bővítését, valamint a román ortodox templomoknál folyamatban lévő felújítási munkák támogatását.

A beszámolási időszakban Románia egyre szélesedő kapcsolatokat épített ki a magyarországi román kisebbség önkormányzataival, szervezeteivel. Jelentősnek mondható anyagi támogatásban is részesítette e közösségek intézményeit. A templomfelújításokhoz nyújtott konkrét anyagi segítség mellett, évente 30—40 fiatal számára adnak romániai tanulmányi ösztöndíjat, 20-30 gyermek részére biztosítanak romániai üdülést, illetve 10-15 pedagógusnak szerveznek nyári egyetemi továbbképzést. A Román Lap és Könyvkiadó részére 2000-ben 2,5 millió forint értékű nyomdai papírt küldtek, valamint a gyulai Román Gimnázium iskolarádiója berendezését biztosították.

A magyarországi román kisebbség és anyaországa közötti kapcsolattartásban kiemelt szerepet vállal Románia budapesti Nagykövetsége, illetve a régióban működő szegedi román főkonzulátus. Románia budapesti kulturális központja programjait nem csak a magyar fővárosban, hanem a hazai román kisebbség által lakott körzetekben is bemutatja.

A magyarországi ruszinokról

Az 1998. évi önkormányzati választások során öt településen – Biatorbágyon, Budapesten (5 kerületben), Komlósán, Mucsonyban és Sáropatakon – alakult helyi ruszin kisebbségi önkormányzat. Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 1999 januárjában alakult meg. Ugyanebben az évben, a kisebbségi törvény rendelkezései értelmében működési feltételeinek kialakítására 15 millió Ft egyszeri vagyonyjuttatásban részesült. A magyar állam 2000. decemberében Budapesten a XIV. kerületi Gyarmat utca 85/B. sz. alatti, korábban az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat elhelyezését szolgáló 289 m²-es ingatlant bocsátotta az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat rendelkezésére.

Működési költségeihez 1999-en 13 millió Ft, 2000-ben 14 millió Ft, 2001-ben 16,1 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (14. sz. melléklet).

Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat (ORKÖ) bekapcsolódott a kisebbségi közéletbe, részt vesz valamennyi, a kisebbségek ügyeivel foglalkozó bizottság és testület munkájában, jó munkakapcsolatot alakított ki a Kisebbségi Hivattalal, az OM, valamint a NKÖM illetékes főosztályaival.

Ugyancsak 1999-ben jött létre a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, amely elsődlegesen a fővárosban élő ruszinok érdekképviselője, ám az elmúlt két évben hozzá került az Országos Ruszin Hírlap kiadása, valamint a Magyarországi Ruszinok Kutatóintézetének működése is.

A ruszin kisebbség képviselőit a civil szervezetek szintjén a Magyarországi Ruszinok Szervezete és a Magyarországi Ruszinok (Ruténok) Országos Szövetsége látja el. A Magyarországi Ruszinok Szervezetének keretében működik a ruszin képzőművészeket tömörítő Magyarországi Andy Warhol Társaság, valamint a ruszin népi kultúra ápolására létrejött Drany Néptánc Egyesület. Az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága 1999-ben a Magyarországi Ruszinok (Ruténok) Egyesületét 200 eFt-tal támogatta. Ugyanebben az évben a Magyarországi Ruszinok Szervezete nem kapott támogatást, és 2000-ben hiányos pályázat benyújtása miatt egyik ruszin szervezet sem részesülhetett támogatásban a Bizottságtól.

Az ORKÖ közgyűlése 2000-ben kijelölte a kisebbség nemzeti ünnepét. Az ünnep időpontját május 22-ére, a Rákóczi szabadságharc beregszászi zászlóbontásának napjára tette. Az évforduló első megünneplésére a sáropataki Rákóczi vár tövében került sor 2000. május 22-én.

Az ORKÖ hosszas egyeztetést követően az Országos Cigány Önkormányzat 2000-ben megürült budapesti, Gyarmat utcai volt székházát kapta meg ingyenes használatba.

A magyarországi ruszin nyelvoktatás intézményi keretben továbbra is csupán egy általános iskolában folyik. Az elmúlt évben elkészültek a *ruszin nyelv- és irodalom*, valamint a *ruszin népismeret* tantárgyak részletes követelményei. A követelményeket az egyetlen – a mucsonyi – iskola pedagógiai programjának készítésénél kell figyelembe venni. Az OM mindkét tárgyalt évben támogatta az ún. *vasárnapi iskolai* ruszin nyelvoktatást.

Az ORKÖ kezdeményezte egy – miskolci székhelyű – ruszin nyelvet oktató gimnáziumi program beindítását, ám ez mindeddig a megfelelő számú tanuló és a feltételek hiánya miatt nem járhatott sikerrel.

A Nyíregyházi Főiskolán lehetőség van felsőfokú ruszin pedagógia képzettség megszerzésére (28. sz. melléklet).

1999. októberében a Magyarországi Ruszin Tudományos Intézet szervezésében, a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat támogatásával került sor az első hazai ruszin népfőiskolai kurzus és újságírói szeminárium megrendezésére.

A Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 6 ruszin programot támogatott 870.000 Ft-tal, 2000-ben 21 programot támogatott több mint 3 millió Ft-tal (21. sz. mellékletek).

1999-ben a kisebbség egy kiadványt jelentetett meg, egy gyermektábort, egy közéleti szakemberképzést, egy hagyományörző kulturális rendezvényt szervezett közalapítványi támogatással.

A Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 2000-ben Ruszin Kalendáriumot jelentetett meg.

A Magyarországi Ruszin Tudományos Intézet 1999-ben két nemzetközi tudományos konferenciát és egy ruszin népfőiskolai kurzust szervezett. Az Intézet Tudományos Tanácsának döntése alapján a 2000. évtől február 7-ét, Hodinka Antalnak, a ruszinisztikai kutatások megalapozójának születésnapját a magyarországi ruszin tudomány napjává nyilvánította. 2000-ben az Intézet két nemzetközi tudományos konferenciát szervezett, amelyek közül az egyiket (*“A magyar keresztény államiság 1000 éve és a ruszinok”*) a Millenniumnak szentelték.

A Magyarországi Ruszin Tudományos Intézettel együttműködő kutatók az elmúlt két évben mintegy 50 tanulmányt jelentettek meg különböző hazai és külföldi publikációkban.

A magyarországi ruszinok lapját, a *Ruszinszkij Zsivot*-ot a Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 5 millió Ft-tal, 2000-ben, megszűnéséig 1,250 millió Ft-tal támogatta. A lap 2000-ben megszűnt, ugyanettől az időponttól jelenteti meg a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat az Országos Ruszin Hírlapot, amely a 2000. év időarányos részére 3 millió Ft Kisebbségi közalapítványi támogatásban részesült (43, 44. sz. mellékletek).

A Magyarországi Ruszinok Szervezete 1991-től, az ORKÖ 1998-tól tagja a Ruszinok Világtanácsának. A Világtanács megbízásából a hazai ruszinok hozták létre a Ruszinokért Alapítványt.

2000-ben Visegrádon alakult meg az Európai Ruszinok Uniója.

Az ORKÖ szoros kapcsolatot tart a kárpátaljai, az oroszországi, a lengyelországi, a csehországi, a németországi, a svájci, az ausztriai, a vajdasági, a szlovákiai, a horvátországi, a kanadai és az Egyesült Államokban élő ruszinok szervezeteivel.

A tárgyalt időszakban a magyarországi ruszinok a Kisebbségi Koordinációs és Intervenciók Keretből 900 ezer Ft támogatásban részesültek.

A magyarországi szerbekről

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választások eredményeként Budapest 14 kerületében és 20 vidéki településen alakulhatott meg szerb önkormányzat. Az előző ciklushoz képest 36-ra, azaz a kétszeresére emelkedett a szerb önkormányzatok száma.

Az országos és a fővárosi szerb önkormányzat elhelyezésére a magyar állam Budapesten a Falk Miksa u. 3. sz. alatt megvásárolt 49,8 millió Ft-ért 403 m²-es ingatlant és azt ingyenes használatra az önkormányzatok rendelkezésére bocsátotta 1998. január 31-én.

A Szerb Országos Önkormányzat a kisebbségi törvény 63. § (4) alapján 1995-ben 15 millió Ft egyszeri vagyonszolgáltatásban részesült.

A Szerb Országos Önkormányzat 1999-ben 24,5 millió Ft, 2000-ben 27,0 millió Ft, 2001-ben 31,1 millió Ft állami költségvetési támogatást kapott az Országgyűléstől (14. sz. melléklet).

A civil szervezetek 1999-ben 3,8 millió Ft, 2000-ben 2,8 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesültek.

A Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 9,968 millió Ft, 2000-ben 14,321 millió Ft támogatást nyújtott a szerb közösségeknek programjaik megvalósításához (21. sz. melléklet).

A magyarországi szerbek anyanyelvű oktatását 1948-ig a felekezeti népiskolai hálózat biztosította. 1948-ban a felekezeti iskolákat államosították és azok vagy megszűntek, vagy összeolvadtak az ún. "délsláv" iskolákkal. 1992 óta létezik újra az önálló szerb iskolahálózat.

Az 1998/1999-es tanévben az ország 8 óvodájában 174 gyermek, az 1999/2000-es tanévben pedig 9 óvodában 181 gyermek vett részt szerb nyelvű óvodai csoportok foglalkozásain (24. sz. melléklet).

Az 1998/1999. tanévben összesen 10 iskolában folyt szerb tannyelvű, illetve nyelvoktatás. A következő tanévben 11-re emelkedett az iskolák száma, a tanulólétszám pedig 228-ról 275-re emelkedett.

A nyelvoktató iskolák tanulólétszáma évek óta igen alacsony, de a tanítás sehol sem szűnt meg.

Szerb tannyelvű általános iskola Budapesten és Battonyán, összevont alsó tagozatos tannyelvű iskola Lóréven és Deszken működik. További 6 településen nyelvoktató iskola működik.

Legfontosabb intézményük a budapesti Szerb Általános Iskola és Gimnázium. Az Általános Iskolának 1998/1999-ben 61, 1999/2000-ben 90, 2000/2001-ben 95 tanulója volt (25. sz. melléklet).

A gimnáziumban az 1998/1999-es tanévben 103-an, az 1999/2000-es tanévben 126-an, a 2000/2001-es tanévben 121-en tanultak (26. sz. melléklet).

A szerb pedagógusok képzése a budapesti ELTE, a szegedi JATE Szláv Filológiai Tanszékein és a Budapesti Tanítóképző Főiskolán folyik, de a hallgatók száma mindhárom intézményben alacsony (28. sz. melléklet).

A magyarországi szerbek legjelentősebb kulturális közművelődési és tudományos intézményei az IZDAN Kiadó, a Szerb Országos Önkormányzat Könyvtára, a Szerb Színház, a Jakov Ignjatovity Alapítvány, a Tabán Folklorcentrum, a deszki Bánát Szerb Kulturális Egyesület, a pomázi Opanke Kulturális Egyesület, a Szerb Ifjúsági Egyesület és az 1993. óta működő Szentendrei Szerb Művésztelep.

Az IZDAN kiadó a Kisebbségi Közalapítvány és más szponzorok támogatásával évenként 2-3 szerb nyelvű könyvet ad ki.

A szerbek kiadói tevékenységét a Kisebbségi Közalapítvány 2000-ben 4,150 millió Ft-tal, a kutatói programokat 1,5 millió Ft-tal támogatta (40., 41. mellékletek).

A Szerb Színház 1999-ben 17,0 millió Ft, 2000-ben 18,0 millió Ft állami költségvetési és 0,5 millió Ft Kisebbségi közalapítványi támogatással valósította meg programjait. Nagyszerű bemutató előadásai voltak nemcsak Magyarországon, hanem Jugoszláviában is.

A szerb kultúra és hagyományörzés színterei az államosított, majd visszaadott hitközségi és felekezeti iskolákban működő szerb közösségi házak, klubok hálózata. Öröndetes az ének-, zene- és táncgyűttesek számának növekedése, melyek közül a legismertebbek a Vujicsics Együttes, a szentendrei Javor Férfikórus, a Szerb Gimnázium Énekkara, a budapesti Tabán, a pomázi, a deszki és hercegszántói táncgyűttesek. A Vujicsics Együttest 1999-ben "*Kisebbségéért Díj*"-jal tüntették ki, a Gimnázium Énekkara pedig 2001 januárjában Szent Száva Díjban részesült.

1991. május 2-től jelenik meg a magyarországi szerbek hetilapja, a *Srpske narodne novine*, amely 1998 februárjától az Interneten is olvasható. Megjelentetéséhez a Kisebbségi Közalapítvány útján 1999-ben 25,743 millió Ft, 2000-ben 27,738 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült (43., 44. sz. mellékletek).

1992 óta sugároz a Magyar Rádió önálló szerb nyelvű nemzetiségi adásokat. Az adásidő kezdetben napi 30 perc volt, ma már napi 60 perc (47. sz. melléklet).

A Magyar Televízió 1. csatornáján hetente látható 25 perces szerb nyelvű adás, amelyet az MTV 2. csatornáján hétfőn megismétlik (46. sz. melléklet).

A magyarországi szerbek nyelvének és kultúrájának, azonosságtudatuk megőrzésében fontos szerepe van a Szerb Ortodox (Pravoszláv) Egyháznak. A szerb egyháznak Magyarországon 41 temploma van. A hitéletet, a püspök mellett tíz lelkész szolgálja és a szerb iskolákban újra folyik a hitoktatás. A Budai Szerb Ortodox Egyházmegye a beszámoló két évében működési, felújítási, beruházási költségeiben költségvetési támogatásban részesült.

Rendszeressé váltak a szerbek zarándokújtjai a grábóci kolostorba, az egi szerb templomi búcsúba és a Siklós melletti Göntéren lévő Stiljanovics-emplékhelyre. Az elmúlt két évben több magyarországi szerb zarándok-csoport látogatta meg az Athosz-hegyi Hilandarion szerb főkolostort.

A magyarországi szerbek egyik legrangosabb intézménye a Budai Szerb Ortodox Püspökség páratlan egyházművészeti gyűjteménye és könyvtára Szentendrén, amely egyben a szerb ortodox egyház tudományos központja is.

A Jugoszláviát tíz éven át sújtó nemzetközi embargó jelentős mértékben nehezítette a szerb közösség identitásának megőrzéséhez szükséges kapcsolatok fenntartását az anyanemzettel. A két ország között jelenleg sincs érvényes államközi kulturális, vagy kisebbségvédelmi egyezmény, ami kihatással lehet az anyaországi kapcsolatok finanszírozására. Mindezek ellenére a Szerb Demokratikus Szövetség, majd a Szerb Országos Önkormányzat és a helyi szerb önkormányzatok élő és rendszeres kapcsolatokat alakítottak ki a jugoszláviai kulturális, tudományos, oktatásügyi, helyi önkormányzati és humanitárius intézményekkel.

Gyakoriak a jugoszláviai előadóművészek magyarországi fellépései, jugoszláviai kiállítások, művészek bemutatása Magyarországon, a magyarországi szerb folklór együttesek fellépései Szerbiában.

A magyarországi szerbek rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak a szerb és a magyar nép közötti megértés és kapcsolatok fejlesztésének. Különösen fontosnak tartják a szerbek a kisebbségközi kapcsolatok ápolását a (magyarországi szerbek és jugoszláviai magyarok) között. Ennek keretében tart kapcsolatot a Szerb Demokratikus Szövetség és a Szerb Országos Önkormányzat a VMSz-szel, a Szerb Színház a szabadkai Kosztolányi Színházzal.

A NATO két évvel ezelőtti Jugoszlávia elleni bombázásai előtt sokan kerestek és találtak menedéket Magyarországon. A budapesti Szerb Iskola közel kétszáz vajdasági és szerbiai menekült gyermeket fogadott be, akiknek az ellátását Budapest Főváros Önkormányzata és az Oktatási Minisztérium biztosította.

A jugoszláviai menekültekről a Menekültügyi Hivatal, a Budai Szerb Ortodox Püspökség, a Szerb Országos Önkormányzat és más karitatív szervezetek gondoskodtak.

A magyarországi szerbek történelmi hagyományaiknak megfelelően törekednek a rendszeres kapcsolattartásra a Szerbián kívül élő más szerb népcsoportokkal.

A magyarországi szerbek azt remélik, hogy a jugoszláviai és a szerbiai választásokon győztes demokratikus erők politikája nyomán normalizálódnak a magyarországi szerb és a jugoszláviai magyar kisebbség szempontjából létfontosságú államközi kapcsolatok, illetve a magyarországi szerb kisebbség és az anyaország kulturális tudományos intézményei közötti kapcsolatok, amely jótékony hatással lesz a két országban élő kisebbségek sorsának további alakulására.

A magyarországi szlovákokról

Az Országos Szlovák Önkormányzat 1995 áprilisában alakult meg. A kisebbségi törvény rendelkezéseinek megfelelően az Országos Szlovák Önkormányzat 1995-ben működési feltételnek kialakítására 30 millió Ft egyszeri vagyonyjuttatásban részesült. A magyar állam 1997-ben Budapesten a XI. kerületben, a Fadrusz utca 11/A. sz. alatt 54 millió Ft-ért 298 m²-es ingatlant vásárolt az Országos Szlovák Önkormányzat elhelyezése céljából.

Az 1998.évi választások során 75 szlovák kisebbségi önkormányzat jött létre, közülük 7 települési szlovák önkormányzat. Az ekkor megválasztott elektorok létrehozták 53 tagú Közgyűlésüket.

Működési költségeihez 1999-ben 51.500 ezer Ft, 2000-ben 55.600 ezer Ft, 2001-ben 64 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült illetve részesül *(14. sz. melléklet)*.

A 13 kisebbség elnökeinek döntése alapján 1999-ben és 2000-ben az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) elnöke képviselte a hazai nemzeti, etnikai kisebbségeket a Magyar Televízió társadalmi kuratóriumában.

Az Országos Szlovák Önkormányzat szoros kapcsolatokat alakított ki valamennyi, a hazai kisebbségek sorsát alakító állami intézmény illetékeseivel. Napi szintű kapcsolatokat ápol az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságával, rendszeres a kapcsolat a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosával, a Kisebbségi Hivatallal, az OM és a NKÖM illetékes főosztályaival.

A magyarországi szlovákok civil szervezetei és az OSZÖ közötti kapcsolatok korrektnek mondhatók. Az OSZÖ együttműködési megállapodást kötött a szlovák kisebbség legnagyobb civil szervezetével, a Magyarországi Szlovákok Szövetségével, a Csabai Szlovákok Szervezetével és a Szarvasi Szlovákok Kulturális Egyesületével, valamint támogatta a Pilisi Szlovákok Regionális Egyesületének létrejöttét.

A tárgyalt időszakban az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága 11,3 millió Ft, illetve 14,5 millió Ft támogatásban részesítette a szlovák civil szervezeteket. Ugyanebben a két évben a NKÖM-től 560 ezer Ft, illetve 1,4 millió Ft működési támogatást kaptak a kisebbség társadalmi szervezetei.

A Magyarországi Szlovákok Keresztény Egyesülete 2000-ben bejelentette megszűnését.

A szlovák nyelven nevelő óvodák a Nemzeti, etnikai kisebbségi óvodai nevelés irányelvei alapján 1999-ben elkészítették helyi nevelési programjaikat.

A hazai szlovákok oktatásában ellentmondásos folyamatok játszódtak le a tárgyalt időszakban. A korábbi 66 szlovák kisebbségi oktatási intézmény száma mára 59-re csökkent, ugyanakkor az ott tanulók száma nőtt. Ez a növekedés elsősorban a két tanítási nyelvű iskolákban (Szarvas, Békéscsaba, Tótkomlós) figyelhető meg *(24., 25., 26. sz. mellékletek)*.

A szlovák nyelv- és irodalom, valamint szlovák népismeret tantárgyak kerettantervei az elmúlt évben elkészültek, ezek megjelentetése az idei év első felére várható.

A magyarországi szlovákok közoktatásának támogatásában résztvevő anyaországi vendégtanárok száma az elmúlt két évben 11 volt.

A felsőoktatásban lejátszódó integrációs folyamat eredményeképpen a Szarvasi Óvóképző Főiskola és a békéscsabai Körös Főiskola integrációjával létrejött a szlovák nyelvű óvó- és tanítóképzés bázisa, a Tessedik Sámuel Főiskola Kisebbségkutató és Oktató Tanszéke *(29. sz. melléklet)*.

Az OSZÖ a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával megújította a Slovenčinár (Szlovák Tanár) c. metodikai folyóirat kiadását.

Az elmúlt két évben került sor a szlovák - magyar két tanítási nyelvű iskolák megalakítása 50. évfordulójának megünneplésére. Az évforduló tiszteletére a békéscsabai, a budapesti, a sátoraljaújhelyi és a szarvasi szlovák iskola emlékkönyvet adott ki, a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával.

A legutóbbi beszámoló óta tízzel nőtt a szlovák felnőtt énekkarok, öttel a táncsoportok száma. Ma 45 felnőtt énekkar, 35 szlovák kisebbségi táncsoport működik szerte az országban. A zenekarok, színjátszó csoportok és szlovák klubok száma lényegesen nem változott az előző beszámolóhoz képest.

A békéscsabai székhelyű Munkácsy Mihály Múzeum országos gyűjtőkörű szlovák bázismúzeum jellege megszűnt, mivel a megye lemondott az intézményről és azt átadta a városi önkormányzat fenntartásába. A gazdátlanul maradt, korábban a múzeumhoz tartozó Szlovák Tájházat a városi Szlovák Kisebbségi Önkormányzat vette át saját intézményként.

A regionális szlovák kulturális központok (Békéscsaba, Bán, Pilisszentkereszt, Szarvas) működése stabilizálódott, valamennyi intézményt támogatta az OSZÖ is. A Sátoraljaújhely-rudabányácsi kulturális központ építése – elsősorban forráshiány miatt – akadozik.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 2000-ben ünnepelte megalakulásának 10. évfordulóját. Az elmúlt 2 évben az Intézet két néprajzi gyűjtőtábort (Csömör – 1999, Bánk – 2000), két szimpóziumot (Bakonycserye – 1999, Békéscsaba – 2000) szervezett, valamint 5 tudományos kiadványt jelentetett meg szlovák, illetve szlovák és magyar nyelven. A Kisebbségi Közalapítvány a hazai szlovákság tudományos kutatásait a beszámoló két évében közel 4 millió Ft-tal támogatta (40. melléklet). Az 1999. évben 10 szlovák kutató részesült a Kisebbségi Közalapítvány részéről kutatói-alkotói ösztöndíjban (41.sz. melléklet).

Az állandó működési problémákkal küszködő Szlovák Kutatóintézet eddigi fenntartójától, a Magyarországi Szlovákok Szövetségétől rövid időn belül átkerül az OSZÖ fenntartásába. Az Intézet működtetésének megkönnyítését szolgálják a Kisebbségi Közalapítvány idén kiírt kutatási célpályázata, melyek közül egyik kisebbségenként 1 kutatóintézet működését is támogatja.

A budapesti és főváros környéki szlovák hívők igényeinek kielégítésére a Horváth Mihály téri katolikus templomban havonta szlovák nyelvű istentiszteleteket tartanak. Az OSZÖ egy-egy evangélikus és katolikus lelkész utazásait, illetve munkáját támogatja.

Az Országos Szlovák Önkormányzat átvette a *Ludové noviny* hetilapot, ezzel megteremtette első intézményét, melyet a Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben több mint 24 millió Ft-tal, 2000-ben 27.538.118 Ft-tal támogatott (43., 44. sz. mellékletek). 2000 decemberétől a hetilap – az OSZÖ anyagi támogatásának köszönhetően – részben színes kivitelben jelenik meg.

Az elmúlt két évben összesen 5 szépirodalmi kiadvány jelent meg az OSZÖ gondozásában, valamennyi a Kisebbségi Közalapítvány és a NKÖM támogatásával.

Az elmúlt évben jelent meg a Pilisszentkereszt településtörténetét ismertető kétnyelvű monográfia, valamint elkészült a községet bemutató videokazetta is.

A tárgyalt két év során – a szlovákiai választásokat követően – rendszeressé váltak az OSZÖ és a Szlovák Köztársaság hivatalos szerveinek kapcsolatai. Röviddel az önkormányzat új vezetőinek megválasztása után az OSZÖ delegációját fogadta a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke és miniszterelnök-helyettese.

A 2000. évben hazánkba látogatott a Szlovák Köztársaság elnöke és miniszterelnöke. Mindkét politikus találkozott a magyarországi szlovákok képviselőivel, valamint az OSZÖ vezetőivel.

Az OSZÖ, valamint az országos civil szervezetek hagyományosan jó kapcsolatokat ápolnak a pozsonyi székhelyű Határon Túli Szlovákok Házával, valamint a Matica Slovenskával is. A Szlovák Köztársaság budapesti képviseletével napi szintű kapcsolattartás alakult ki. Ugyancsak szoros kapcsolatokat ápol az OSZÖ a szlovákiai katolikus és evangélikus egyházzal, valamint több civil szervezettel.

Az OSZÖ aktívan részt vesz a magyar-szlovák vegyes bizottságok, elsősorban a kisebbségi vegyes bizottság munkájában.

Folytatódott a kapcsolatok építése az európai országokban élő szlovákok képviselőivel. Elsősorban a környező országokban élő szlovákok szervezeteivel (Románia, Jugoszlávia), de alkalmanként sor került a Csehországban élő szlovákokkal való kapcsolatfelvételre is. Ennek eredménye a *Dolnozemský Slovák* című folyóirat újraindítása együttműködésben a romániai és a jugoszláviai szlovákok szervezeteivel. Ígéretesen fejlődnek az OSZÖ kapcsolatai a németországi szorbokkal.

Dánia külügyminisztériumának kezdeményezésére Dániába látogatott az OSZÖ képviselőiből álló, valamint a magyar közigazgatásban dolgozó szlovák szakemberek 15 tagú csoportja, ahol a működő demokrácia gyakorlatát tanulmányozhatták.

Az EBESZ kisebbségügyi főbiztosának évenkénti látogatásai az OSZÖ-nél rendszeresnek mondhatók.

Az 1999. évben a Kisebbségi Közalapítvány – a sajtótámogatáson felül – összesen 176 szlovák kisebbségi pályázatot támogatott 21.721.130 Ft-tal (21. sz. melléklet). Ugyanebben az évben az OSZÖ központi költségvetési támogatása 51.500.000 Ft-ot tett ki (14. sz. melléklet).

2000-ben a Közalapítvány – a sajtótámogatáson felül – 228 szlovák programra 26.753.466 Ft támogatást nyújtott (21. sz. melléklet). Az OSZÖ központi költségvetési támogatása 2000-ben 55.600.000 Ft-ra nőtt (14. sz. melléklet).

A Kisebbségi Koordinációs és Intervenciós keretből a szlovák kisebbség a tárgyalat két esztendő során összesen 12.001.529 Ft támogatást kapott.

A magyarországi szlovénekről

Az Országos Szlovén Önkormányzat a kisebbségi törvény alapján 1995-ben működési feltételeinek kialakítására 30 millió Ft egyszeri vagyongyújtásban részesült. A magyar állam Felsőszőlőn a Fő utca 5. sz. alatt két részletben 11,535 millió Ft-ért 300 m²-es ingatlant vásárolt és újjított fel az Országos Szlovén Önkormányzat elhelyezése céljából. Az önkormányzat budapesti kirendeltsége 99 m²-es állami tulajdonú belvárosi irodához jutott, melynek vásárlási és a felújítási költsége további 11,673 millió Ft-ot tett ki.

Az 1998. október 18-án megtartott kisebbségi önkormányzati választásokat követően az eddigi 6 helyett 10 szlovén kisebbségi önkormányzat alakult meg. Az Országos Szlovén Önkormányzat megválasztására 1999. február 14-én került sor Szentgotthárdon, a 44 elektor 21 tagú országos testületet hozott létre. Központjuk Felsőszőlőn található, de kirendeltséget tartanak fenn Budapesten is.

Működési költségeihez az Országos Szlovén Önkormányzat 1999-ben 19,6 millió Ft, 2000-ben 21,6 millió Ft, 2001-ben 25 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült illetve részesül (14. sz. melléklet).

A szlovén kisebbségi önkormányzati rendszer híven követi a szlovén közösség földrajzi elhelyezkedését, a szentgotthárdi régió kivételével három nagyvárosban (Budapest, Mosonmagyaróvár, Szombathely) alakult önkormányzat.

A Magyarországi Szlovének Szövetsége 1990-ben alakult, központja Szentgotthárdon van. A Szövetség fő feladatának tekinti a szlovén nyelv és kultúra ápolását és megőrzését. Fontos szerepet tölt be két egyesületi formában működő szlovén szervezet, a Budapesti Szlovének Egyesülete, valamint a Szombathelyen két éve alapított Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület. Említést érdemel még a Budapesten bejegyzett Kossics Alapítvány.

A szlovén anyanyelvi oktatás óvodától a felsőfokú oktatásig állami keretek között működik. Gondot jelent a tanulói létszám fokozatos csökkenése, ennek fő oka a demográfiai hullámvölgy és az esetenként gyengülő érdeklődés.

Hat óvodában (Apátistvánfalva, Alsószőlő, Felsőszőlő, Szakonyfalva, Rábatótfalu, Szentgotthárd) folyik szlovén nyelvű előképzés. Általános iskolai szlovén képzésben mintegy 120 tanuló vesz részt. Felsőszőlőn bővített nyelvoktató, míg a többi településen nyelvoktató típusú szlovén nyelvi képzés folyik. 2000-től jelentősen megemelkedett a kis létszámú iskolák normatív és kiegészítő központi támogatása, ezáltal a fenntartó települési önkormányzatok gondjai nagyban enyhültek (23. sz. melléklet).

Középiskolai szlovén nyelvoktatás a szentgotthárdi Vörösmarty Mihály Gimnáziumban történik. Szlovén nyelv és irodalom szakos felsőfokú képzés a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Szláv Filológia Tanszékén folyik. További felsőfokú oktatásra szlovéniai felsőoktatási intézményekben van lehetőség. Az oktatás színvonalának emelését szolgálja a Szombathelyen tevékenykedő anyaországi lektor és a Szentgotthárdon működő szlovéniai szaktanácsadó.

A területen működő iskolák és önkormányzatok testvérintézményi kapcsolatokat tartanak fenn szlovéniai településekkel.

A közép és felsőfokú oktatásban résztvevő szlovén nemzetiségű fiataloknak 1999-2000-ben is ösztöndíjakat biztosított a Kisebbségi Közalapítvány. Az 1999/2000-es tanévben 2 középiskolás és 5 egyetemista ill. főiskolás, a 2000/2001-es tanévre 3 középiskolás és 2 felsőfokú oktatásban részt vevő diák nyert el ösztöndíjat (34., 35. sz. mellékletek).

Minden szlovén településen működnek kulturális csoportok, tevékenységük a hagyományok megőrzését célozza. Kiemelkedő munkát

végez a felsőszölnöki báb együttes, táncsoport és a vegyes kar, a rábatótfalui asszonykvartett, az apátistvánfalvi és a szentgotthárdi asszonykórus, valamint a szentgotthárdi Nindrik-indrik színjátszó társulat. Az anyanemzettel, illetve a szomszédos Mura mentével kiépített kapcsolat pozitív hatással van a kulturális életére. A kisebbségi önkormányzatok aktivitása nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a kis falvakban is élénk hagyományőrző tevékenység folyik.

A szlovén közösség érdekében kifejtett kiemelkedő tevékenységéért 2000-ben két szlovén nemzetiségű aktivista megosztott "*Kisebbségéért Díj*"-at vehetett át.

A Kisebbségi Közalapítvány folyamatos támogatást nyújtott a szlovén kisebbségi pályázók részére. 1999-ben a benyújtott 62 pályázatból 50 kapott támogatást (80,6 százalék) összesen 6.278.950 Ft értékben, míg 2000-ben 66 szlovén pályázatból 48 kapott támogatást (72,7 százalék) összesen 5.997.540 Ft értékben (21. sz. melléklet).

A szentgotthárdi Szlovén Kulturális és Információs Központban, mely az 1998. november 18-i megnyitása óta folyamatosan áll a szlovén közösség rendelkezésére, 2000. június 23-án ünnepélyes keretek között megkezdte működését a szlovén nyelven sugárzó *Radio Monoster*. Az Országos Szlovén Önkormányzat tulajdonában lévő Szlovén Rádió Közhasznú Társaság az Országos Rádió és Televízió Testülettől 1999-ben pályázat nélkül heti 8 órányi rádiós műsorszolgáltatói jogosultságot kapott a 106,6 MHz-es frekvenciára, ezt követően került sor a stúdió kiépítésére. A megvalósítást pályázati források, központi kormányzati és jelentős anyaországi támogatás segítette.

A rádió folyamatos üzemeltetésének feltételeit a tulajdonos még nem tudta biztosítani, a remélt központi költségvetési céltámogatást nem kapták meg. Bevételeiket pályázatok útján kell biztosítani, erre az ORTT Műsorszolgáltatói Alapjánál rendelkezésre álló forrásokból van mód. A szlovén rádió pályázhat mind a nem nyereség-orientált rádiók támogatási pályázatára, mind a műsorszám pályázatra.

A magyarországi szlovén kulturális örökség tárgyi emlékeit két múzeum őrzi. Szentgotthárdon látogatható a Pável Ágoston Múzeum, további szlovén anyag található a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeumban.

Szlovén nyelvű könyvtári ellátást végez a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár. Helyi könyvtár működik a szlovén települések többségében, azokban a szlovén nyelvű könyvek is megtalálhatók.

Szentgotthárdon szerkesztik a hazai szlovének kéthetente megjelenő lapját, a *Porabje*-t, mely a Kisebbségi Közalapítványnál rendelkezésre álló forrásokból kap támogatást. Az alapítványi támogatás összege 1999-ben 7,561 millió Ft, míg 2000-ben 8,147 millió Ft volt (43, 44. sz. mellékletek). A szlovén nyelvű kiadói tevékenységet a Magyarországi Szlovének Szövetsége szervezi, évente két-három új kötet és a Szlovén Kalendárium jelenik meg. A Kisebbségi Közalapítvány kiadói célpályázatain 1999-ben 700 ezer Ft-ot, míg 2000-ben 640 ezer Ft-ot nyertek el (45.sz. melléklet).

A szlovén kisebbség számára a közszolgálati Magyar Rádió Szlovén Szerkesztősége heti 60 perces rádióműsört készít. Ebből 30 perc regionális és 30 perc országos sugárzású (47. sz. melléklet). A Magyar Televízió stúdiójában havi kétszer 25 perces televíziós műsor készül szlovén nyelven (46. sz. melléklet).

A szlovén kisebbséghez tartozók római katolikus vallásúak. Nehézséget jelent, hogy vallásukat anyanyelvükön csak ritkán gyakorolhatják. A szlovén egyházközösségekben magyarul miséznek, egyedül

Felsőszőlőn miséznek vasárnapokon szlovénül anyaországi vendéglelkész, a többi településen évente néhány ünnepi alkalomhoz kötődően van szlovén mise.

A független Szlovénia megalakulása óta egyre bővül a helyi közösségek, az önkormányzatok, a Szövetség és a közvetlen lakosság kapcsolatrendszere a szomszédos anyanemzet kulturális és gazdasági szervezeteivel. Ezt nagyban segítette a Felsőszőlő-Martinje között megnyitott határátkelőhely, melynek szerepe és működési hatásköre egyre nő. A közeli jövőben várható az évek óta szorgalmazott Kétvölgy-Cepinci átkelő megnyitása.

A Szlovén Köztársaság kiemelt fontosságot tulajdonít a határon túli szlovén közösségeknek. Ennek keretében bővül és folyamatosan fejlődik az anyaország, annak állami és kormányzati szervei, és az Országos Szlovén Önkormányzat, illetve a Magyarországi Szlovének Szövetség közötti együttműködés.

Az Országos Szlovén Önkormányzat 1999-ben együttműködési megállapodást írt alá Szlovénia határ menti településeinek önkormányzataival. 2000-ben Phare támogatás elnyerésével és anyaországi segítséggel megindult a gazdasági együttműködés, mely a régióban a gyümölcsstermesztés fejlesztését jelenti.

Magyarország és Szlovénia együttműködése a kisebbség érdekében példaértékű. Az 1992-ben aláírt *"Egyezmény a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar közösség jogainak biztosításáról"* alapján (50. sz. melléklet) 1995. április 4-én tartotta meg alakuló ülését a Magyar-Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság. A Bizottság negyedik ülésére 1999. február 1-2-án Szentgotthárdon, míg az ötödik ülésre 2000. február 3-4-én Ljubljanában került sor. A magyarországi szlovén kisebbség képviselőjében a bizottság munkájában változatlanul részt vesz az Országos Szlovén Önkormányzat és a Magyarországi Szlovének Szövetsége.

A magyarországi ukránokról

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választások eredményeként négy helyi ukrán kisebbségi önkormányzat alakult (Komárom, Szeged, Budapest IV. és IX. kerülete). Ezt követően megalakult a Fővárosi Ukrán Önkormányzat és 1999 januárjában az Ukrán Országos Önkormányzat.

Ugyanebben az évben, a kisebbségi törvény rendelkezései értelmében működési feltételeinek kialakítására 15 millió Ft egyszeri vagyontámogatásban részesült. A Fővárosi Ukrán Önkormányzat elhelyezése még létrejöttének évében megoldódott, ám az Ukrán Országos Önkormányzat igényeinek megfelelő elhelyezését még nem sikerült megoldani. E célra a 2001. évben 30 millió Ft áll rendelkezésre.

Az Ukrán Országos Önkormányzat működési költségeihez 1999-ben 13 millió Ft, 2000-ben 14 millió Ft, 2001-ben 16,1 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült illetve részesül (14. sz. melléklet).

Az Ukrán Országos Önkormányzat kapcsolatai a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesületével kiválóak, azonban a Magyarországi Ukrán Értelmiség Egyesületével máig nem sikerült kialakítania semmilyen együttműködést.

Az ukrán kisebbség civil szervezetei 1999-ben az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságától összesen 1 millió Ft működési támogatásban részesültek, ugyanebben az évben a NKÖM-től 160 ezer Ft működési támogatást kaptak; 2000-ben egyik forrásból sem kaptak támogatást.

Az ukrán *vasárnapi iskolák* rendszere bővült, Budapesten kívül immár Komáromban és Szegeden is folyik hétvégi ukrán nyelvoktatás. Az Oktatási Minisztérium mindkét tárgyalt évben támogatta az ukránok vasárnapi iskoláinak működését.

Az Ukrán Országos Önkormányzat erőfeszítéseinek köszönhetően ebben az évben megkezdheti magyarországi tevékenységét egy ukrán vendégtanár, akinek a népismeret oktatásban szánunk fontos szerepet.

Az elmúlt évben az Ukrán Országos Önkormányzat nyári anyanyelvi tábort szervezett a vasárnapi iskolákban tanuló gyermekek részére.

A Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben összesen négy ukrán pályázatot támogatott 805 ezer Ft-tal, míg 2000-ben 9 pályázatot összesen 2.020.920 Ft támogatásban részesített (21. sz. melléklet).

Az Ukrán Országos Önkormányzat kezdeményezésére 2000-ben ukrán nyelvű istentiszteletek indultak a Fő utcában lévő görög katolikus templomban. Az önkormányzat leendő székhelyén tervezi saját kápolna kialakítását.

Az Ukrán Országos Önkormányzat az 1999-ben létrehozott Ukrainisztikai Intézet igazgatói posztjára az elmúlt évben pályázatot írt ki. Az igazgatói poszt betöltését követően az Intézet alapító dokumentumainak a kidolgozása folyik. Ebben az évben tervezik a kutatómunka beindítását.

A *Hromada* című ukrán folyóirat megjelenését a Kisebbségi Közalapítvány 1999-ben 5 millió Ft-tal, 2000-ben 5.387.622 Ft-tal támogatta (43., 44. sz. mellékletek).

Az elmúlt két év eredménye, hogy a Magyar Televízió RONDÓ című műsorában megkezdődhetett az ukrán nyelvű adások sugárzása is (47. sz. melléklet). A Magyar Rádió heti 30 perces műsoridőben sugároz ukrán adást (46. sz. melléklet).

A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete 1991-től, míg az Ukrán Országos Önkormányzat 1999-től tagja az Európai Ukránok Kongresszusának.

Hazánkban került sor, 1999-ben, az első Európai Ukrán Ifjúsági Kongresszus megrendezésére, amelyen 19 országból érkezett ukrán fiatalok vettek részt.

Az Ukrán Országos Önkormányzat szoros kapcsolatokat tart fenn az anyaországgal, de a környező országok ukrán diaszpóráinak szervezeteivel is. Szinte valamennyi hazai ukrán rendezvényen részt vesznek az Ukrajnából, Horvátországból, Szlovákiából, Romániából érkező művészek, vendégek.

A magyarországi ukránok az elmúlt két évben a Kisebbségi Koordinációs és Intervenciós Keretből 50 ezer Ft támogatásban részesültek.

További kisebbségpolitikai feladatok

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 1999 novemberében fogadta el a második, 1997-1998-ra vonatkozó, kétéves beszámolót. A beszámoló zárófejezetében - a kormányprogrammal összhangban - összefoglalásra kerültek mindazok a feladatok, amelyek a döntően konszenzusos magyarországi kisebbségpolitika előtt álltak.

A jelen beszámoló tanúsága szerint e feladatok döntő többségében a beszámolási időszakot tekintve jelentős előrelépések történtek, s több olyan egyeztetés, intézkedés történt, mely a középtávú feladatok megoldását alapozhatja meg.

A már meghozott intézkedésekkel illetve a kormányprogrammal összhangban a beszámoló elfogadását követő kétéves időszak súlyponti feladatai az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Folytatni kell a kisebbségi törvény és a kapcsolódó jogszabályok felülvizsgálati folyamatát annak érdekében, hogy még ebben a ciklusban megteremtődjenek a kisebbségi önkormányzati intézményrendszer kiépítésének, valamint működtetésének jogszabályi és pénzügyi garanciái. A Kormány a kisebbségi autonómia kiteljesedése, a kisebbségi identitás megőrzése kulcskérdésének tekinti e problémakört.

A már előkészített jogszabály csomag választójogi részéből is célszerű mindazon elemek vizsgálata, melyek csökkenthetik az "etno-biznisz" jelenségét és elősegíthetik azt, hogy a 2002-es kisebbségi önkormányzati választások során valóban csak az adott kisebbségi közösséghez tartozó személyek lehessenek a közösség választott képviselői, vezetői. A Kormány e jogalkotási feladathoz - az eddigieknek megfelelően – teljeskörű szakértői segítséget nyújt az Országgyűlés Emberi jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságának.

Hazai és nemzetközi kötelezettségeinkből fakadó kiemelt feladat a diszkrimináció ellenes joganyag átfogó áttekintése és szükség szerint javaslattétel annak továbbfejlesztésére.

Magyarország ez elsők között írta alá majd ratifikálta a Kisebbségvédelmi Keretegyezményt illetve a Nyelvi Chartát. Azzal párhuzamosan, hogy szorgalmazzuk ezen egyezmények minél szélesebb körű európai elfogadását, fontos feladatunk az ET által lefolytatott helyszíni ellenőrzésekből fakadó következtetések levonása és különösen a mintaértékű jogok gyakorlati megvalósulásának hathatós elősegítése.

A cigányság társadalmi integrációjának elősegítése az egész magyar társadalom jövője szempontjából meghatározó kérdés. Az egyedi krízishelyzetek nem vonhatják el a figyelmet a mintegy félmillió cigányság egésze érdekében hozott intézkedések továbbvitelétől.

E területen a jövőben egyrészt koncentrálni kell a megyei, helyi szintű integrációs programok kidolgozására és végrehajtására, másrészt egy hosszú távú stratégia lehető legszélesebb konszenzuson alapuló elfogadásával az integráció fő irányait mentesíteni kell az aktuálpolitikai elemektől.

A kisebbségi oktatási, közművelődési állami feladatok mellett továbbra is támogatni szükséges az egyházaknak a nemzetiségi-felekezeti közösségek anyanyelvi hitgyakorlását elősegítő tevékenységét, illetve a roma pasztoráció és karitatív területen vállalt munkáját.

A Kormány kisebbségpolitikai feladatai során továbbra is kiemelt, elsőszámú partnerként tekint az országos és helyi kisebbségi önkormányzatokra, a jövőben is támaszkodni kíván az Országgyűlés Emberi jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága sokrétű tapasztalataira, és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok gyakorlati érvényesülése zálogát látja az ombudsmani intézményben. A kisebbségi önkormányzati rendszer mellett a kisebbségi polgárok aktivitásának fontos megjelenési formája a kisebbségi civil szervezetek sokszínűsége.

A Kormány meggyőződése szerint a Magyarországon az elmúlt évtizedben kialakult több lábon álló kisebbségpolitikai rendszer, az anyaországok és nyelvemzetek támogatásával alkalmas a kisebbségi kulturális sokszínűség megőrzésére. E rendszer egyes - e beszámolóban is jelzett - problémái azonban tudatos és határozott politikai és pénzügyi intézkedéseket követelnek meg, melyek érdekében szükséges a hazai kisebbségpolitika döntő kérdéseiben meglévő széles körű pártpolitikai konszenzus fenntartása.

1.sz. melléklet

2. sz. melléklet

